STRATEGIA ROZWOJU GMINY USTRZYKI DOLNE NA LATA 2026–2036

Opracowanie:

Urząd Miejski w Ustrzykach Dolnych

we współpracy z Wielkopolską Akademią Nauki i Rozwoju Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Spółka komandytowa oraz Krajowym Instytutem Jakości.

Strategię Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 opracowano w oparciu o analizę materiałów źródłowych (aktualnych dokumentów planistycznych i sprawozdań) Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych i gminnych jednostek organizacyjnych, dane statystyczne ujęte w formie wskaźników, wykresów i tabel porównawczych oraz informacje pozyskane w procesie partycypacji społecznej.

Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 zawiera najaktualniejsze dane w momencie opracowywania niniejszego dokumentu, a więc dane GUS według stanu na 31 grudnia 2023 roku oraz dane Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych według stanu na 31 grudnia 2024 roku (o ile nie zaznaczono inaczej).

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE 4
CZĘŚĆ I: STAN I WYZWANIA ROZWOJU GMINY USTRZYKI DOLNE 6
1. Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej 7
2. Wnioski z diagnozy sytuacji klimatyczno-środowiskowej 11
3. Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej 12
4. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej 14
5. Jakość życia w Gminie – wyniki badań ankietowych 17
5.1. Ocena sytuacji w Gminie 17
5.2. Pożądane priorytety rozwojowe 20
6. Analiza SWOT z uwzględnieniem elementów partycypacji społecznej 22
CZĘŚĆ II: STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY USTRZYKI DOLNE 25
1. Misja i wizja 26
2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym i klimatyczno-środowiskowym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia. 27
3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Ustrzyki Dolne oraz ustalenia rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie 44
4. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań 66
5. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych 78
6. Ramy finansowe i źródła finansowania 81
ZAŁĄCZNIKI:
Załącznik nr 1: Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej Gminy Ustrzyki Dolne 85
Załącznik nr 2: Wzór ankiety 188
Załącznik nr 3: Tabela ewaluacyjna 195

WPROWADZENIE

Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 jest podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania Gminą. Określa ona strategiczne kierunki rozwoju Gminy w perspektywie do 2036 roku oraz pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości działania władz Gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Umożliwia ona również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: zasoby ludzkie, środowisko przyrodnicze i kulturowe, infrastrukturalne czy środki finansowe. Strategia stanowi również formalną podstawę i uzasadnienie do aplikowania o zewnętrzne środki finansowe na realizację celów rozwojowych Gminy oraz wsparcie w procesie przygotowania dokumentacji aplikacyjnej.

Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 jest dokumentem nadrzędnym względem innych dokumentów planistyczno-strategicznych obowiązujących w Gminie Ustrzyki Dolne, a także spójnym z dokumentami wyższego rzędu – Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030, Strategią rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 oraz Strategią Rozwoju Ponadlokalnego „Innowacyjne Bieszczady" na lata 2023-2030. Będzie ona wyznaczała również ramy dla innych sektorowych planów i programów powstających w Gminie podczas jej obowiązywania. Dodatkowo, Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne będzie stanowiła ramy dla tworzenia planów i programów lokalnych, które będą realizowane w trakcie jej obowiązywania. Dzięki temu dokument ten będzie zawierał wytyczne oraz stanie się punktem odniesienia dla wszelkich inicjatyw i działań podejmowanych na poziomie lokalnym w Gminie Ustrzyki Dolne, mających na celu wspieranie rozwoju w okresie od 2026 do 2036 roku.

Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 została opracowana w sposób kompleksowy, z wykorzystaniem różnorodnych danych i dokumentów jako podstawy dla jej tworzenia. Dokument powstał w oparciu o aktualne dokumenty planistyczne, sprawozdania oraz dane statystyczne, co umożliwiło rzetelne i uzasadnione podejście do wyznaczenia celów i priorytetów rozwojowych dla Gminy Ustrzyki Dolne w określonym czasie. Kluczowym dokumentem prawnym, który był wykorzystywany w procesie przygotowania Strategii, była ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Ustawa ta stanowi podstawę prawną dla funkcjonowania samorządów lokalnych (w tym Gminy Ustrzyki Dolne) i określa ich zakres kompetencji oraz zasady działania. Wykorzystanie tego aktu prawnego pozwoliło na opracowanie strategii rozwoju uwzględniającej istniejące ramy prawne i możliwości działania gminy w zakresie jej rozwoju na lata 2026-2036.

Prace nad Strategią rozpoczęto w kwietniu 2025 roku, po decyzji Burmistrza Ustrzyk Dolnych o przystąpieniu do opracowywania dokumentu. Pierwszym krokiem było podjęcie Uchwały nr XV/163/25 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 29 maja 2025 roku w sprawie określenia szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036, w tym trybu konsultacji. Proces tworzenia dokumentu poprzedzono analizą sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy. Analiza pogłębiona została o wnioski z przeprowadzonego badania ankietowego, warsztatów strategicznych, w których udział wzięli interesariusze rozwoju lokalnego

Gminy Ustrzyki Dolne oraz o informacje i materiały pozyskane podczas wywiadu pogłębionego.

Powyższe działania miały na celu ewaluację trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji Strategii. Dokument został sporządzony z uwzględnieniem zapisów ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Dokument powstał przy wsparciu ekspertów z Wielkopolskiej Akademii Nauki i Rozwoju z Poznania, w składzie:

- **Irma Kuznetsova**, Dyrektor Działu Strategii i Rozwoju Lokalnego – kierownik projektu,
- **Iwona Nowacka**, Zastępca Dyrektora Działu Strategii i Rozwoju Lokalnego – recenzent projektu,
- **Dominik Heydrych –** koordynator projektu,
- **Joanna Mucha –** członek zespołu.

CZĘŚĆ I:
STAN I WYZWANIA ROZWOJU GMINY USTRZYKI DOLNE

Na podstawie przeprowadzonej **Diagnozy sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Ustrzyki Dolne** zidentyfikowane zostały najważniejsze potencjały rozwojowe oraz problemy dotyczące Gminy i jej najbliższego otoczenia. Poniższe wyszczególnienie zawiera **wnioski w wymiarze przestrzennym, klimatyczno-środowiskowym, gospodarczym i społecznym** opracowane w oparciu o Diagnozę, która stanowi Załącznik nr 1. Wnioski stanowią jedną z podstaw do sporządzenia celów strategicznych i kierunków działań zaplanowanych do realizacji w ramach niniejszej Strategii.

1. Wnioski z diagnozy sytuacji przestrzennej

Gmina Ustrzyki Dolne, jako jednostka miejsko-wiejska, pełni kluczową rolę administracyjną i demograficzną w powiecie bieszczadzkim. Zajmując ponad 42% jego powierzchni i skupiając blisko 79% mieszkańców powiatu, stanowi dominujący ośrodek zarówno pod względem terytorialnym, jak i ludnościowym. Położenie w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego oraz funkcja siedziby władz powiatowych wzmacniają jej pozycję jako centrum lokalnego rozwoju i życia społeczno-gospodarczego regionu. Obszar miejski Gminy zamieszkały jest przez 8,2 tys. osób.

Położenie Gminy Ustrzyki Dolne w paśmie Bieszczad, będącym częścią Karpat, stanowi istotny atut rozwojowy ze względu na unikalne walory przyrodniczo-krajobrazowe. Ukształtowanie terenu oraz naturalne zasoby przyrody nadają Gminie wysoką atrakcyjność turystyczną, co stwarza dogodne warunki do rozwoju turystyki, rekreacji oraz działań związanych z ochroną środowiska i edukacją ekologiczną.

Gmina Ustrzyki Dolne, położona przy granicy polsko-ukraińskiej, graniczy od wschodu z jednostkami samorządu terytorialnego zlokalizowanymi w Ukrainie, co stanowi potencjał do rozwoju współpracy transgranicznej, w wypadku deeskalacji konfliktu zbrojnego. Jednocześnie Gmina graniczy z gminami: Czarna, Solina, Olszanica, Tyrawa Wołoska, Bircza i Fredropol, które zlokalizowane są w powiatach: bieszczadzkim, leskim, sanockim i przemyskim.

Gmina Ustrzyki Dolne dysponuje rozbudowaną siecią dróg, obejmującą drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne, co zapewnia dobre połączenia wewnętrzne oraz dostęp do przejścia granicznego z Ukrainą w Krościenku. Kluczowe znaczenie komunikacyjne ma droga krajowa nr 84, stanowiąca oś powiązań międzynarodowych. Istotnym wyzwaniem pozostaje jednak bardzo niski poziom utwardzenia dróg gminnych – ponad 90% z nich posiada nawierzchnię gruntową, co ogranicza ich funkcjonalność, szczególnie w okresach niekorzystnych warunków pogodowych. Potrzebne są działania inwestycyjne na rzecz poprawy jakości lokalnej infrastruktury drogowej, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Przez teren Gminy Ustrzyki Dolne przebiega jednotorowa, częściowo zelektryfikowana linia kolejowa nr 108 relacji Stróże – Krościenko. Mimo obecności stacji kolejowej w

Ustrzykach Dolnych oraz połączeń realizowanych przez Polregio do Rzeszowa, dostępność kolei jest ograniczona z uwagi na długi czas przejazdu, wynoszący blisko 4,5 godziny oraz niską przepustowość techniczną linii. Linia ta pełni marginalną funkcję w codziennej mobilności mieszkańców, a jej potencjał, szczególnie w kontekście połączeń transgranicznych, pozostaje niewykorzystany.

Gmina Ustrzyki Dolne aktywnie uczestniczy w międzygminnym systemie organizacji transportu zbiorowego w ramach Bieszczadzkiego Związku Komunikacyjnego, który obejmuje 9 gmin i 2 powiaty. Dzięki wsparciu z Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych oraz współfinansowaniu przez samorządy, zapewniono podstawową siatkę połączeń autobusowych realizowaną przez prywatnych przewoźników, która obejmuje każde sołectwo, co skutkuje wzrostem dostępności publicznego transportu zbiorowego. Mimo tych działań, wciąż występują obszary wykluczenia transportowego – część miejscowości, m.in. Kwaszenina, Teleśnica Sanna czy Arłamów, pozostaje poza zasięgiem publicznego transportu zbiorowego. Wymaga to kontynuacji i rozwoju usług transportowych, ze szczególnym uwzględnieniem trudno dostępnych terenów wiejskich.

Dostęp do szerokopasmowego Internetu stacjonarnego w Gminie Ustrzyki Dolne osiągnął poziom blisko 79% punktów adresowych, co stanowi istotny postęp w zakresie rozwoju infrastruktury cyfrowej. Pomimo to, ponad 800 punktów adresowych wciąż znajduje się poza zasięgiem stacjonarnych usług szerokopasmowych, co wskazuje na utrzymujące się nierówności w dostępie do łączności cyfrowej, zwłaszcza na terenach peryferyjnych. Sytuacja ta wymaga dalszych inwestycji, aby ograniczyć wykluczenie cyfrowe i zapewnić równy dostęp do usług online, mających kluczowe znaczenie dla różnych aspektów życia.

Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje się znacznym udziałem terenów leśnych, które zajmują aż 61% jej powierzchni, co znacząco ogranicza możliwości intensywnego rozwoju przestrzennego. Użytki rolne, stanowiące 29% powierzchni gminy, koncentrują się głównie w dolinach rzecznych, podobnie jak zurbanizowane obszary, które rozwijały się wzdłuż naturalnych korytarzy komunikacyjnych. Górzysta rzeźba terenu stanowi istotną barierę dla rozwoju osadniczego oraz infrastrukturalnego, wpływając na układ przestrzenny miejscowości i ograniczając dostępność nowych terenów inwestycyjnych. Dominującą formą zabudowy jest zabudowa mieszkaniowa i usług turystycznych, co odzwierciedla turystyczny charakter Gminy.

Struktura przestrzenna Gminy Ustrzyki Dolne opiera się na policentrycznym układzie z dominującą rolą miasta Ustrzyki Dolne, uzupełnianą w skali lokalnej przez podstawową ofertę usługową pozostałych ośrodków. Miasto cechuje się zwartym centrum usługowo-mieszkaniowym, zróżnicowanymi funkcjami poszczególnych osiedli oraz stopniowym rozproszeniem zabudowy na obrzeżach. Obszary wiejskie zachowują tradycyjny charakter zagrodowy, dostosowany do naturalnych uwarunkowań dolinnych, z rosnącą obecnością obiektów turystycznych. Kompleks Arłamów stanowi unikatowy ośrodek turystyczno-biznesowy, wzmacniający znaczenie Gminy w skali ponadlokalnej. Całość układu wskazuje na potrzebę dalszej integracji funkcjonalnej oraz planistycznego wsparcia rozwoju poszczególnych jednostek osadniczych.

W Gminie Ustrzyki Dolne obowiązuje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, przyjęte na mocy uchwały nr IX/126/19 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z 16 kwietnia 2019 r., którego ostatnia aktualizacja przyjęta została przez Radę 30 grudnia 2024 r. Dokument ten, do momentu przyjęcia Planu Ogólnego, stanowi główny instrument kształtujący zasady planowania rozwoju przestrzennego Gminy. Jego zapisy stanowią punkt wyjściowy do opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne obowiązuje 50 MPZP, a ich zasięg obowiązywania obejmuje 2,68% powierzchni jednostki.

Na obszarach nieobjętych planami miejscowymi polityka przestrzenna prowadzona jest w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy. Liczba wydawanych decyzji administracyjnego tego typu utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniej wśród gmin powiatu bieszczadzkiego. Analiza danych wskazuje, że instrument ten jest wykorzystywany intensywnie, a jego znaczenie w kształtowaniu przestrzeni Gminy jest wysokie. Ruch budowlany w Ustrzykach Dolnych koncentruje się przede wszystkim na nowych inwestycjach mieszkaniowych, przy jednoczesnym zauważalnym udziale obiektów niemieszkalnych oraz inżynierii lądowej. Choć w przeliczeniu na liczbę mieszkańców intensywność wydawania pozwoleń na budowę jest zbliżona do średniej powiatowej, to w ujęciu bezwzględnym znacząca część inwestycji budowlanych w powiecie realizowana jest właśnie na terenie Gminy. Wskazuje to na jej rolę jako głównego ośrodka koncentracji aktywności inwestycyjnej w regionie. Tym samym na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne dostrzega się silny trend dotyczący rozwoju budownictwa mieszkaniowego.

Sektor turystyki w Gminie Ustrzyki Dolne stanowi jeden z kluczowych filarów rozwoju, oparty w znacznym stopniu na wyjątkowych walorach przyrodniczych Bieszczad, których malownicze krajobrazy, czyste środowisko i różnorodność ekosystemów przyciągają turystów przez cały rok. Położenie Gminy w sercu Bieszczad, na styku kultur i tradycji, sprzyja rozwojowi różnorodnych form turystyki: przyrodniczej, krajoznawczej, kulturowej i rekreacyjnej. Gmina dysponuje bogatym dziedzictwem materialnym, obejmującym liczne drewniane cerkwie, kościoły, dzwonnice i kaplice, tworzące unikalny krajobraz kulturowy o wysokich wartościach historycznych i estetycznych. Funkcjonujące na jej obszarze instytucje, takie jak należące do władz samorządowych powiatu bieszczadzkiego Bieszczadzkie Centrum Dziedzictwa Kulturowego „Fanto”, stanowią przykład nowoczesnego podejścia do ochrony i popularyzacji historii regionu – łączą bowiem przemysłowe dziedzictwo dawnej rafinerii z interaktywną ekspozycją, która prezentuje wielokulturową przeszłość Bieszczadów w sposób nowoczesny, edukacyjny i angażujący. Obiekt ten pełni jednocześnie funkcję ważnego ośrodka życia kulturalnego, przyciągając zarówno mieszkańców, jak i turystów, stanowiąc istotny element promocji Gminy.

Turystyka aktywna i przyrodnicza rozwija się dynamicznie dzięki bogatej sieci szlaków pieszych i rowerowych oraz tras narciarskich. Ustrzyki Dolne uznawane są za zimową stolicę Podkarpacia, dzięki rozbudowanej ofercie sportów zimowych. Na terenie Gminy

działają liczne stacje narciarskie i wyciągi narciarskie, wyposażone w infrastrukturę dla narciarzy rekreacyjnych i zawodowych, a także w wypożyczalnie sprzętu i szkoły narciarskie. W miejscowości Ustjanowa Górna funkcjonują jedne z najdłuższych w Polsce tras do narciarstwa biegowego, umożliwiające organizację zawodów sportowych o zasięgu ogólnopolskim. Równolegle rozwijane są inne formy turystyki aktywnej – turystyka rowerowa i piesza, w tym szlaki takie jak Korona Ustrzyckich Gór, Szlak Kolonizacji Józefińskiej czy Szlak Naftowy. Bogata infrastruktura rekreacyjna obejmuje także Park pod Dębami z pumptrackiem, skateparkiem, siłownią plenerową i placem zabaw, ogród sensoryczny oraz wieżę widokową na Holicy, z której roztacza się panorama Bieszczadów.

Na szczególną uwagę zasługuje rozwijająca się oferta turystyki kulturowej, edukacyjnej i historycznej, bazująca na działalności lokalnych muzeów, izb pamięci oraz miejsc związanych z przeszłością regionu, takich jak Muzeum Młynarstwa i Wsi czy Bieszczadzkie Muzeum Przyrodnicze, prowadzone przez Bieszczadzki Park Narodowy. Ich działalność stanowi ważny element edukacji regionalnej, a zarazem przyczynia się do promocji historii i tradycji pogranicza. Coroczne wydarzenia kulturalne – takie jak Jarmark Bożonarodzeniowy czy Jarmark Wielkanocny – integrują mieszkańców i stanowią istotne narzędzie promocji lokalnej kultury, rzemiosła i kuchni regionalnej.

Rozbudowana baza noclegowa i gastronomiczna, obejmująca zarówno kameralne pensjonaty, jak i luksusowe obiekty, w tym Hotel Arłamów, umożliwia obsługę ruchu turystycznego o zróżnicowanych potrzebach. Obiekt ten, będący jednym z największych kompleksów konferencyjno-rekreacyjnych w kraju, oferuje szeroką gamę usług sportowych i wellness, przyciągając turystów przez cały rok. Za profesjonalną promocję oferty i obsługę turystów odpowiada Bieszczadzkie Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych, które pełni funkcję centrum informacji turystycznej oraz koordynuje utrzymanie szlaków.

Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje się szczególnym potencjałem do dalszego rozwoju sektora turystyki w oparciu o istniejącą infrastrukturę oraz szczególne walory kulturowo-krajobrazowe. Tym samym konieczne jest dalsze kształtowanie przestrzeni, z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju, mające na celu wzmacnianie oferty turystycznej Gminy. Działania te winny obejmować tworzenie nowej infrastruktury o funkcjach turystycznych, jak i racjonalne przekształcenia przestrzeni z zachowaniem zasad ładu przestrzennego i ochrony walorów środowiska naturalnego.

2. Wnioski z diagnozy sytuacji klimatyczno-środowiskowej

Obszar Gminy Ustrzyki Dolne odznacza się górzystym ukształtowaniem terenu, poprzecinanym licznymi dolinami. Deniwelacje terenu na tym obszarze sięgają 700 metrów. Ukształtowanie terenu w znaczący sposób wpływa na strukturę przestrzenno-funkcjonalną jednostki, a także na warunki rozwoju sektorów rolnictwa i gospodarki wodnej.

Sieć hydrograficzna na terenie Gminy Ustrzyki Dolne tworzona jest przez cieki wodne, rzeki oraz część jeziora Solińskiego. Rzeki i cieki wodne mają charakter górskich potoków o znacznej zmienności przepływów, wynikających z uwarunkowań pogodowych. Układ cieków wodnych odpowiada rusztowemu układowi grzbietów górskich, co sprzyja tworzeniu dolin i odcinków przełomowych.

Na terenie Gminy najczęściej występującym typem lasu jest las górski zajmujący 55% jej powierzchni. Znaczną powierzchnię zajmują także lasy wyżynne (26%). Najczęściej występującymi drzewami są buk i jodła, a omawiany obszar odznacza się wysoką potencjalną produkcyjnością siedlisk, sięgającą 10m^3/ha w ciągu roku.

Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje się bogactwem fauny, spowodowany w znacznej mierze licznymi formami ochrony przyrody. Na obszarze tym występują takie gatunki ssaków chronionych jak: niedźwiedź brunatny, ryś, wilk, żbik. Na terenie Gminy stwierdzono również obecność 105 gatunków ptaków, w tym gatunków drapieżnych, sów czy dzięciołów.

Jednostka zlokalizowana jest w strefie klimatu górskiego i podgórskiego. Średnia roczna temperatura powietrza waha się od 5,9°C do 7,2°C. Pokrywa śnieżna zalega od 93 do 99 dni w skali roku. Okres wegetacyjny wynosi około 195 dni. Roczne sumy opadów wynoszą od 875 do 893 mm, a ich wielkość rośnie wraz ze wzrostem wysokości terenu.

W miejscowościach Leszczowate, Brelików, Ropienka, Wańkowa i Łodyna znajdują się złoża ropy naftowej oraz gazu ziemnego, z których część jest eksploatowana.

Obszar Gminy Ustrzyki Dolne jest w pełni objętymi obszarowymi formami ochrony przyrody. Na jej obszarze znajdują się: Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego, Park Krajobrazowy Gór Słonnych, 7 rezerwatów przyrody, Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, pięć obszarów Natura 2000, stanowisko dokumentacyjne Bandrów, 21 użytków ekologicznych oraz 67 pomników przyrody. Tak wysoka koncentracja form ochrony przyrody stanowi z jednej strony czynnik ograniczający możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, a z drugiej główną przyczynę zachowania dobrego stanu środowiska przyrodniczego, będącego jednym z jego głównych atutów.

Gmina ze względu na swoje położenie oraz rzeźbę terenu odznacza się potencjałem do rozwoju OZE, ze szczególnym wskazaniem energetyki wiatrowej oraz słonecznej, jednak

omawianym obszarze, ze względu na występowanie szczególnych walorów krajobrazu przyrodniczo-kulturowego, nie występują rozległe farmy fotowoltaiczne oraz wiatrowe.

Rozwój Gminy jest w znacznym stopniu skorelowanym z jakością i dostępnością podstawowej infrastruktury technicznej. Na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne dostęp do sieci wodociągowej ma 74,5% jej mieszkańców, przy czym wartość omawianego wskaźnika na obszarze miejskim kształtuje się na poziomie 95,1%, a na obszarze wiejskim – 52,4%. Gmina odznacza się natomiast niskim poziomem skanalizowania. Jedynie 49,5% mieszkańców ma dostęp do sieci kanalizacyjnej, z czego na obszarze wiejskim udział ten kształtuje się na poziomie 7,7%, a na terenie miasta – 88,7%. Na terenie Gminy występują zatem znaczne dysproporcje pod względem dostępności infrastruktury sieciowej, co związane jest przede wszystkim z ukształtowaniem terenu Gminy oraz niskim poziomem gęstości zaludnienia na obszarze wiejskim. Niski poziom skanalizowania może natomiast mieć negatywny wpływ na jakość środowiska naturalnego, w szczególności w kontekście ochrony wód gruntowych. Rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej to działania kluczowe dla poprawy stanu technicznego infrastruktury oraz ograniczenia zagrożeń środowiskowych. Niezbędne jest kontynuowanie i poszerzanie tych inwestycji, szczególnie na obszarach o niskim stopniu wyposażenia.

Gmina Ustrzyki Dolne odznacza się natomiast na tle regionu szczególnie niską dostępnością sieci gazowej. Jedynie mieszkańcy miejscowości Łodyna mają dostęp do sieciowej infrastruktury gazowej. Tym samym udział osób korzystających z sieci gazowej w Gminie Ustrzyki Dolne wynosi zaledwie 1,3%.

Na jej obszarze dominującymi nośnikami energii, wykorzystywanymi w celu zasilania indywidualnych źródeł ciepła jest biomasa (37,6%) oraz węgiel kamienny (22,5%).

Liczba mieszkańców objętych systemem wywozu odpadów komunalnych w Gminie Ustrzyki Dolne w ostatnich latach systematycznie malała, a całkowita masa odpadów w tym czasie wzrosła. Udział odpadów zbieranych selektywnie utrzymuje się na relatywnie wysokim poziomie, a recykling i przygotowanie do ponownego użycia poprawiły się w ostatnich latach.

3. Wnioski z diagnozy sytuacji gospodarczej

Lokalna przedsiębiorczość w Gminie Ustrzyki Dolne odznacza się stałym wzrostem, co świadczy o stabilności gospodarczej jednostki i stanowi zjawisko korzystne z perspektywy rozwoju społeczno-ekonomicznego. Zdecydowana większość podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na obszarze powiatu bieszczadzkiego, zarejestrowana jest w Gminie Ustrzyki Dolne, co podkreśla wagę jednostki jako głównego ośrodka lokalnego, w którym koncentruje się przedsiębiorczość. W Gminie w strukturze firm przeważają podmioty z sektora budownictwa, handlu hurtowego i detalicznego; naprawy pojazdów samochodowych, włączając motocykle i działalność związanej

z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, co wskazuje na specyfikę gospodarczą jednostki, w której tak znaczną rolę odgrywa turystyka.

Gmina Ustrzyki Dolne odznacza się stałym wzrostem liczby działających podmiotów gospodarczych, co świadczyć może o występowaniu korzystnego otoczenia do rozwoju działalności gospodarczej. W strukturze przedsiębiorstw wysokim udziałem odznaczają się podmioty gospodarcze działające w sektorze hotelarstwa i gastronomii, co związane jest z turystyczną funkcją Gminy.

Na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne znaczną część gruntów zajmują grunty rolne. Wśród nich przeważają użytki rolne (76%), wśród których najczęstszymi formami zagospodarowania są łąki trwałe (zajmujące 50% powierzchni Gminy) i pastwiska trwałe (18%), co wynika ze specyfiki ukształtowania powierzchni, która nie sprzyja prowadzeniu upraw. Kolejnych 11% powierzchni użytkowanej rolniczo stanowią lasy i grunty leśne oraz pozostałe grunty (13%). Pod względem wielkości gospodarstw rolnych przeważają gospodarstwa mieszczące się w przedziale 1-5 ha (58%). Większość gospodarstw w Gminie uzyskuje dochód z działalności rolniczej, jednak rolnictwo rzadko stanowi jedyne źródło utrzymania, co wskazuje na potrzebę dywersyfikacji dochodów i wielofunkcyjny charakter gospodarstw. Istotną rolę odgrywają dodatkowe źródła, takie jak praca najemna, działalność pozarolnicza czy emerytury i renty, co odzwierciedla starzenie się populacji właścicieli gospodarstw. Zjawisko to może świadczyć o ograniczonej skłonności młodszych pokoleń do przejmowania rodzinnych gospodarstw rolnych.

Choć w ostatnich latach stopa bezrobocia w Gminie Ustrzyki Dolne stale spadała, w dalszym ciągu utrzymywała się ona na poziomie zauważalnie przekraczającym średnią dla województwa podkarpackiego i całego kraju. Zjawisko bezrobocia w powiecie bieszczadzkim dotyka najczęściej osób w wieku 25-34 lat oraz osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym. Na jego obszarze znaczny problem stanowi także zjawisko bezrobocia długoterminowego. Tym samym konieczne jest podejmowanie działań ukierunkowanych na aktywizację zawodową oraz inwestycje w rozwój kompetencji dostosowanych do potrzeb społeczności lokalnej.

Stan finansów samorządowych Gminie Ustrzyki Dolne na przestrzeni lat 2020-2024 wskazuje na występujący w tym czasie znaczny ruch inwestycyjny, czego efektem był wysoki poziom wydatków majątkowych. Zjawisko to ma korzystny wpływ ma na poprawę stanu infrastruktury społecznej i technicznej w obrębie jednostki. Niemniej wysoki poziom wydatków majątkowych w analizowanym okresie był jednym z głównych powodów występowanie deficytu budżetowego, którego skutkiem było zwiększenie kwoty długu publicznego. Należy jednak podkreślić, że w 2024 roku sytuacja finansowa Gminy zaczęła się stabilizować, a deficyt budżetowy znacząco się zmniejszył względem poprzednich lat, czego efektem było wyhamowanie dynamiki wzrostu wysokości długu publicznego. Niemniej konieczne jest bieżące monitorowanie sytuacji finansowej jednostki oraz podejmowanie działań ukierunkowanych na jej stabilizację, w celu uniknięcia nawarstwiania się trudności finansowych.

Dochody własne, w tym podatki lokalne, stanowią istotny element kondycji finansowej Gminy. W ostatnich latach ich średni poziom przypadający na jednego mieszkańca w Gminie Ustrzyki Dolne utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniej dla województwa podkarpackiego, ale niższym od średniej dla powiatu bieszczadzkiego. W strukturze dochodów Gminy Ustrzyki Dolne znacznym udziałem odznaczają się dotacje i subwencje, co wskazuje na ograniczoną samodzielność finansową jednostki. Należy jednak zwrócić uwagę, że w ostatnich latach obserwowalny jest pozytywny trend wzrostu udziału dochodów własnych.

Szacuje się, że skumulowany potencjał inwestycyjny Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2025-2043 wyniesie blisko 91 mln zł, z czego znaczna część tej kwoty przypada na lata 2025-2027. W kolejnych latach, bez dodatkowego wsparcia zewnętrznego, możliwości inwestycyjne jednostki będą znacznie ograniczone. Tym samym kluczowe jest zarządzanie budżetem w sposób zrównoważony, obejmujące także bieżące monitorowanie sytuacji gospodarczej oraz aktywne poszukiwanie nowych źródeł finansowania.

4. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej

Potencjał rozwojowy jednostek samorządu terytorialnego w znacznym stopniu determinowany jest przez ich mieszkańców, a także stopień ich zaaktywizowania społecznego i zawodowego oraz kapitału społecznego. W 2023 roku Gmina Ustrzyki Dolne zamieszkała była przez 16 291 osób, które stanowiły 79% mieszkańców powiatu bieszczadzkiego.

W Gminie Ustrzyki Dolne obserwuje się systematyczny spadek liczby ludności oraz nasilający się proces starzenia się społeczeństwa. W latach 2019-2023 liczba mieszkańców zmniejszyła się o około 5,4%, co stanowi konsekwencję zarówno ujemnego przyrostu naturalnego, jak i ujemnego salda migracji. Na tle województwa podkarpackiego jednostka charakteryzuje się szczególnie niekorzystnymi wartościami obu tych wskaźników, co wskazuje na pogłębiające się wyzwania demograficzne.

W Gminie Ustrzyki Dolne dochodzi w ostatnich latach do istotnych zmian w strukturze demograficznej ludności w podziale na ekonomiczne grupy wieku. W latach 2019-2023 udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców zmniejszył się w analizowanym okresie o 8%, a osób w wieku produkcyjnym o 10%. W przeciwieństwie do tych tendencji, odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym wzrósł o 10 punktów procentowych, co wskazuje na występowanie trendu starzenia się społeczeństwa.

Na atrakcyjność osiedleńczą Gminy wpływ mają takie aspekty jak: dostępność mieszkań i gruntów, możliwości rozwoju kariery zawodowej, lokalny rynek pracy oraz rozwinięta infrastruktura społeczna. Aspekty te obejmują również jakość i dostępność oferty opieki

nad dziećmi, tj. żłobków i przedszkoli, a także jakość edukacji, co stanowi istotny czynnik wpływający na decyzje osiedleńcze młodych rodziców.

W Gminie Ustrzyki Dolne znajduje się jeden żłobek, który do którego uczęszczać może 72 podopiecznych. Placówka w 2023 roku otrzymała nagrodę dla najlepszego żłobka w Polsce. Tym samym Gmina odznacza się dostępem do opieki nad dziećmi do lat 3 na szczególnie wysokim poziomie.

Gmina Ustrzyki Dolne odznacza się rozbudowaną ofertą placówek prowadzących edukację dla dzieci w wieku przedszkolnym. Na jej terenie znajdują się dwa przedszkola i pięć oddziałów przedszkolnych. Oba przedszkola oraz dwa oddziały przedszkole zlokalizowane są w Ustrzykach Dolnych, a pozostałe oddziały przedszkole w miejscowościach Ustjanowa Górna, Ropienka i Wojtkowa. Pomimo częściowej dywersyfikacji lokalizacji omawianych placówek, Gmina odznacza się na tle województwa niskim odsetkiem dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Dodatkowo, w 2023 roku wartość omawianego wskaźnika spadła względem roku poprzedniego, co wskazywać może na malejące zaufanie mieszkańców do lokalnych instytucji edukacyjnych lub występowanie czynników ograniczających dostępność usług opiekuńczo-wychowawczych, w tym dostępność przestrzenną i transportową.

Na obszarze Gminy znajduje się sześć publicznych szkół podstawowych, zlokalizowanych w miejscowościach: Ustrzyki Dolne (3 placówki), Ustjanowej Górnej, Ropienka i Wojtkowa. Największą pod względem liczby uczniów placówkę stanowi Szkoła Podstawowa nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Ustrzykach Dolnych.

Rozmieszczenie placówek w różnych miejscowościach skutkuje zwiększeniem ich dostępności w obrębie analizowanej jednostki, co jest szczególnie istotne mając na uwadze rozproszony charakter jej zabudowy.

Na terenie miasta Ustrzyki Dolne zlokalizowane są również placówki prowadzące edukację ponadpodstawową. Taki stan rzeczy ogranicza konieczność codziennych dojazdów do placówek zlokalizowanych poza granicami administracyjnymi Gminy, co sprzyja zarówno zwiększeniu dostępności kształcenia, jak i poprawie komfortu uczniów.

Szkoły podstawowe na terenie Gminy Ustrzyki Dolne odznaczają się natomiast występowaniem zróżnicowanych potrzeb w zakresie rozwoju bazy dydaktycznej, obejmujących remonty infrastruktury sportowej, czy inwestycje mające na celu zwiększenie efektywności kształcenia.

Gmina odznacza się bogatą ofertą kulturalną i sportową, która realizowana jest przez Ustrzycki Dom Kultury, Ośrodek Sportu i Rekreacji oraz Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną im. prof. Eugeniusza Wanienka. Dzięki działalności tych instytucji mieszkańcy Gminy oraz odwiedzający ją turyści mogą uczestniczyć w licznych wydarzeniach, które nawiązują to kultury i tradycji lokalnych, w tym to tradycji związanych z uprawianiem sportów zimowych.

Infrastruktura sportowa Gminy obejmuje m.in.: hale sportowe, krytą pływalnię, lodowisko, Stadion Miejski, tor i trasy rowerowe, trasy i stacje narciarskie, park linowy czy

pole golfowe. Mimo rozbudowanej oferty sportowej w Gminie Ustrzyki Dolne w dalszym ciągu dostrzega się potrzebę jej stałego rozbudowywania, co na celu ma zwiększenie potencjału jednostki jako ważnego ośrodka turystyki sportowej.

W zakresie bezpieczeństwa w Gminie Ustrzyki Dolne wskazuje się na występowanie problemów związanych ze sporadycznie występującymi rozbojami, kradzieżami oraz aktami wandalizmu.

Gmina Ustrzyki Dolne odznacza się na tle województwa podkarpackiego rozbudowaną siecią fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w relacji do liczby mieszkańców. Prowadzenie aktywnej współpracy z sektorem NGO umożliwia realizację projektów społecznych, integracyjnych, a także rozwój w wymiarze społeczno-ekonomicznym, w tym rozwój przedsiębiorczości. Na jej obszarze działa 118 organizacji pozarządowych, wśród których dużą grupę stanowi 13 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. Dodatkowo, w Gminie Ustrzyki Dolne zarejestrowanych jest 19 Kół Gospodyń Wiejskich.

Społeczność zamieszkująca Gminę Ustrzyki Dolne odznacza się stosunkowo wysokim poziomem zaangażowania w sprawy lokalne, czego efektem jest funkcjonowanie budżetu partycypacyjnego oraz Młodzieżowej Rady Gminy.

Gmina Ustrzyki Dolne aktywnie uczestniczy w strukturach współpracy międzygminnej i ponadlokalnej, co pozwala skuteczniej realizować zadania własne, pozyskiwać środki zewnętrzne oraz wzmacniać kompetencje samorządu. Należy do następujących związków i stowarzyszeń: Bieszczadzki Związek Komunikacyjny, Bieszczadzki Związek Powiatów i Gmin Pogranicza z siedzibą w Lesku, Lokalna Grupa Działania „Zielone Bieszczady", Stowarzyszenie Euroregion Karpacki oraz Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna.

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna stanowią filary zapewniające mieszkańcom Gminy Ustrzyki Dolne poczucie bezpieczeństwa, wsparcia oraz stabilności życiowej. Głównym elementem opieki zdrowotnej na terenie Gminy jest zlokalizowany w mieście Ustrzyki Dolne Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej. W mieście zlokalizowany jest również Zespół Ratownictwa Medycznego operujący w ramach Bieszczadzkiego Pogotowia Ratunkowego.

Za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej odpowiada natomiast Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych, w którego strukturach działa także „Akademia Bieszczadzkiego Seniora". MGOPS świadczy szeroki zakres usług społecznych, obejmujących wsparcie finansowe i niefinansowe (w tym m.in.: praca socjalna, bilet kredytowany, interwencje kryzysowe, poradnictwo specjalistyczne czy pomoc rzeczową) oraz świadczenia zdrowotne. Dodatkowo, na terenie Gminy działa Dzienny Dom Senior+, którego działalność koncentruje się na przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu osób starszych oraz zapewnieniu im podstawowej opieki.

W Gminie Ustrzyki Dolne widoczny jest trend stałego spadku liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, co pozwala zakładać, że podejmowane dotychczas przez MGOPS działania skutecznie i trwale przyczyniają się do poprawy sytuacji życiowej

mieszkańców. Należy jednak zwrócić uwagę, że na tle regionu Gmina Ustrzyki Dolne w dalszym ciągu odznacza się wyższym udziałem beneficjentów pomocy społecznej. Konieczne jest zatem kontynuowanie działań mających na celu ograniczenie skali potrzeb w zakresie instytucjonalnych form wsparcia.

5. Jakość życia w Gminie – wyniki badań ankietowych

W celu pogłębienia wniosków z diagnozy Gminy Ustrzyki Dolne przeprowadzone zostało badanie ankietowe wśród mieszkańców. Odpowiedzi udzielać można było poprzez kwestionariusz dostępny on-line. Badanie było anonimowe, a udział dobrowolny dla wszystkich zainteresowanych. Celem badania było poznanie opinii mieszkańców oraz interesariuszy Gminy na temat jakości życia w Gminie oraz określenie priorytetów rozwojowych na najbliższe lata. Ankietowani odpowiadali na pytania z zakresu kilku obszarów funkcjonowania jednostki samorządu terytorialnego, a poruszane tematy dotyczyły społeczeństwa, gospodarki, przestrzeni, środowiska, infrastruktury technicznej, turystyki, rekreacji, edukacji i kultury.

Badanie ankietowe trwało od 2 do 30 czerwca 2025 roku. Łącznie zebrano 233 odpowiedzi. Wśród respondentów przeważały kobiety, które stanowiły 60,5% osób ankietowanych. Analizując strukturę wieku osób biorących udział w badaniu, należy stwierdzić, iż najliczniejszą grupę stanowiły osoby w przedziale wieku 36-45 lat, które stanowiły 43,8% respondentów. Pod względem zatrudnienia, najliczniejszą grupę stanowiły osoby pracujące poza rolnictwem i prowadzeniem własnej działalności gospodarczej (70% osób ankietowanych).

5.1. Ocena sytuacji w Gminie

W przeprowadzonym badaniu ankietowym przyjęto skalę od 1 do 5, gdzie:

- 1 – oznacza „bardzo źle”,
- 2 – oznacza „źle”,
- 3 – oznacza „dostatecznie/zadawalająco/neutralnie”,
- 4 – oznacza „dobrze”,
- 5 – oznacza „bardzo dobrze”.

Mieszkańcy **najwyżej** ocenili działania w zakresie **środowiska i przestrzeni** – średnia ocen dla tego obszaru wyniosła 3,3. Z kolei **najniżej** oceniony został obszar **gospodarki** – średnia ocena w tym przypadku wyniosła 2,4. Natomiast średnia ocena dla wszystkich przedstawionych obszarów wyniosła 2,8. Oznacza to, że interesariusze biorący udział w ankiecie w większości wypadków krytycznie oceniali poszczególne zagadnienia związane z funkcjonowaniem Gminy Ustrzyki Dolne.

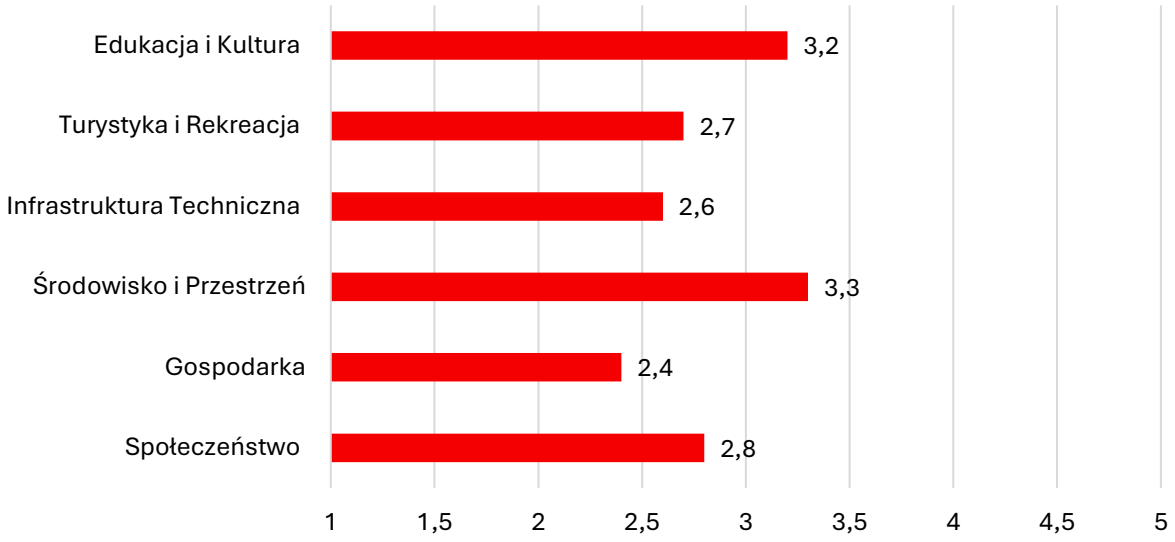

Ryc. 1. Średnia ocena rozwoju poszczególnych obszarów według ankietowanych
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

W poniższej tabeli przedstawiono średnią ocenę poszczególnych komponentów, które wchodziły w skład przedstawionych powyżej obszarów rozwojowych. Wyniki badań pomagają w określeniu priorytetów rozwojowych Gminy na kolejne lata. Najwyżej oceniono: walory środowiska przyrodniczego (średnia ocen 4,16), jakość opieki żłobkowej (4,11), dostępność usług (3,89), jakość powietrza (3,88), dostęp do edukacji w szkołach podstawowych (3,84) oraz dostępność terenów zieleni (3,74). Z kolei najniżej oceniono: dostęp do specjalistycznej opieki medycznej (1,57), możliwość uzyskania zatrudnienia (1,82), możliwość zapewnienia dojazdu do specjalistycznej opieki medycznej (1,86), możliwości zawodowe dla osób z wyższym wykształceniem (1,87) i jakość sieci gazowej (1,88).

Tab. 1. Ocena poszczególnych komponentów w badanych obszarach rozwojowych w Gminie Ustrzyki Dolne

Społeczeństwo	Ocena
jakość opieki żłobkowej	4,11
dostępność budynków administracji publicznej	3,46
dostęp do żłobków/klubów dziecięcych	3,40
bezpieczeństwo publiczne	3,34
wsparcie osób starszych	3,09
zadowolenie z usług świadczonych przez Urząd Miejski	2,86
wsparcie osób niesamodzielnych (np. opieka wytchnieniowa, usługi opiekuńcze, asystent rodziny)	2,60
skuteczność działania pomocy społecznej	2,47
aktywność mieszkańców na rzecz Gminy (np. wolontariat, partycypacja społeczna, inicjatywy oddolne)	2,46
dostęp do podstawowej opieki medycznej	2,25
możliwości zapewnienia dojazdu do specjalistycznej opieki medycznej poza teren Gminy	1,86
dostęp do specjalistycznej opieki medycznej	1,57

Gospodarka	Ocena
dostępność usług (np. poczta, bank, fryzjer, sklepy spożywcze)	3,89
funkcjonowanie transportu zbiorowego	2,58
konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym	2,54
perspektywy rozwojowe działalności rolniczej	2,39
połączenia komunikacyjne z innymi gminami i miastami	2,35
atrakcyjność inwestycyjna	2,33
warunki prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej	2,18
możliwości zawodowe dla osób z wyższym wykształceniem	1,87
możliwość uzyskania zatrudnienia	1,82
Środowisko i przestrzeń	**Ocena**
walory środowiska przyrodniczego	4,16
jakość powietrza	3,88
dostępność terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)	3,74
czystość terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)	3,62
estetyka (czystość przestrzeni publicznych)	3,40
system odbioru odpadów	3,19
czystość wód powierzchniowych i terenów przylegających	3,14
świadomość ekologiczna mieszkańców	2,90
oferta działań wspierających ochronę środowiska (np. dofinansowania do wymiany źródeł ciepła)	2,83
efektywność zagospodarowania przestrzeni (czy tereny są wykorzystywane optymalnie)	2,82
infrastruktura melioracji szczegółowej (rowy, sieć drenarska, przepusty, itp.)	2,77
rozwój odnawialnych źródeł energii	2,68
Infrastruktura techniczna	**Ocena**
dostępność szerokopasmowego Internetu	2,97
jakość sieci wodociągowej	2,87
jakość sieci kanalizacyjnej	2,79
mała infrastruktura drogowa (chodniki, oświetlenie, przystanki, itp.)	2,61
bezpieczeństwo przy głównych drogach w związku z ruchem samochodów osobowych i ciężarowych	2,57
stan dróg	2,46
jakość sieci gazowej	1,88
Turystyka i rekreacja	**Ocena**
poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (m.in. szlaki turystyczne, miejsca noclegowe)	3,59
poziom bazy gastronomicznej	3,48
atrakcyjność turystyczna	3,39
wyposażenie placów zabaw i siłowni zewnętrznych	3,16

poziom bazy sportowo-rekreacyjnej	2,99
jakość istniejących chodników	2,97
oferta spędzania wolnego czasu dla seniorów	2,67
oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci	2,46
działania promocyjne władz, mające na celu pozyskanie potencjalnych turystów	2,36
oferta spędzania wolnego czasu dla dorosłych	2,29
oferta spędzania wolnego czasu dla młodzieży	2,15
jakość istniejących dróg rowerowych	2,01
system ścieżek rowerowych (połączenia, ciągłość, możliwości traktowania ich jako alternatywy dla transportu samochodowego)	1,99
Edukacja i kultura	**Ocena**
dostęp do edukacji w szkołach podstawowych	3,84
dostęp do edukacji przedszkolnej	3,63
jakość edukacji przedszkolnej	3,56
działalność Ustrzyckiego Domu Kultury oraz Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej?	3,41
jakość infrastruktury przedszkolnej	3,39
jakość edukacji w szkołach podstawowych	3,34
jakość edukacji w szkołach ponadpodstawowych	3,28
dostęp do edukacji w szkołach ponadpodstawowych (w tym dojazd)	3,24
organizacja dowozu dzieci do szkół	3,18
jakość infrastruktury w szkołach ponadpodstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, itp.)	3,12
jakość infrastruktury w szkołach podstawowych (sale lekcyjne, sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, itp.)	3,04
dodatkowa oferta w szkołach (koła zainteresowań, klasy sportowe, dodatkowe zajęcia, itp.)	2,98
dostęp do obiektów kulturalnych (godziny i dni otwarcia, itp.)	2,91
wsparcie dla uczniów zdolnych w szkołach	2,86
jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych	2,76
wsparcie dla uczniów z trudnościami w nauce w szkołach	2,69
działalność świetlic wiejskich	2,65

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

5.2. Pożądane priorytety rozwojowe

W ankiecie zapytano także o to, co według respondentów powinno być wizytówką Gminy. Było to pytanie otwarte, dzięki czemu respondenci zyskali swobodę wskazania komponentu, czy miejsca. Poniżej zestawiono najczęściej pojawiające się odpowiedzi:

- walory środowiska naturalnego,
- oferta turystyczna,
- oferta sportów zimowych.

W ankiecie należało również wskazać główne priorytety rozwojowe Gminy Ustrzyki Dolne w przeciągu najbliższych kilku lat. Respondenci najczęściej wskazywali na: rozbudowę dróg rowerowych (54,5% osób ankietowanych), poprawę dostępu do usług medycznych (53,2%), poprawę infrastruktury drogowej (47,2%), zmniejszenie bezrobocia (30,9%), rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej (22,7%) oraz rozwój oferty kulturalnej i sportowej (19,7%).

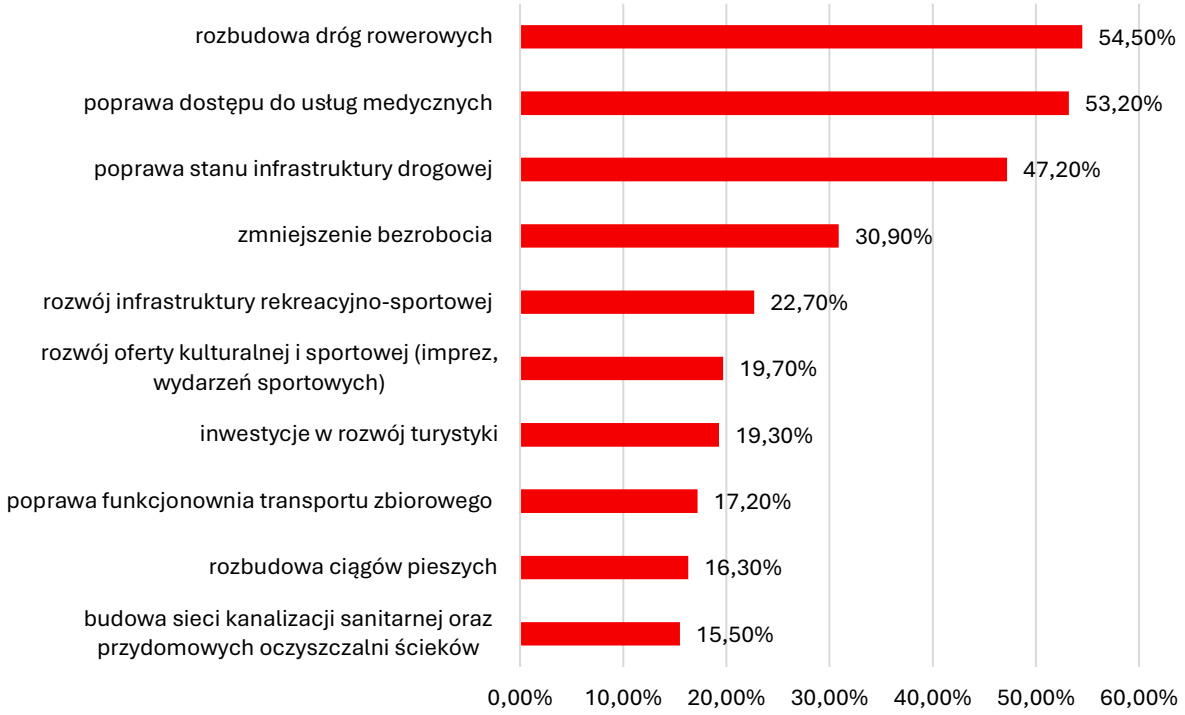

Ryc. 2. Liczba odpowiedzi respondentów na wybrane priorytety rozwojowe
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet.

6. Analiza SWOT z uwzględnieniem elementów partycypacji społecznej

Podstawowym elementem planowania strategicznego jest ustalenie długofalowych kierunków rozwoju, które pozwolą na wykorzystanie istniejących zasobów i czynników rozwoju. W celu identyfikacji tych zasobów oraz czynników wykorzystano macierz SWOT, będącą częścią analizy SWOT wykorzystywanej w zarządzaniu od lat 60. XX wieku, a obecnie powszechnie stosowanej m.in. w procesie sporządzania strategii rozwoju gmin. SWOT to akronim czterech następujących angielskich słów:

- **S (ang. strengths)** – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę, na które bezpośredni wpływ ma Gmina;
- **W (ang. weaknesses)** – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę, na które bezpośredni wpływ ma Gmina;
- **O (ang. opportunities)** – szanse: wszystko to, co stwarza szansę korzystnej zmiany, których występowanie jest uwarunkowane czynnikami leżącymi poza możliwościami bezpośredniego wpływu Gminy;
- **T (ang. threats)** – zagrożenia: wszystko to, co stwarza warunki dla niekorzystnej zmiany, których występowanie jest uwarunkowane czynnikami leżącymi poza możliwościami bezpośredniego wpływu Gminy.

Analizę SWOT dla Gminy Ustrzyki Dolne opracowano bazując na:

- diagnozie sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Ustrzyki Dolne oraz zawartych w niej danych liczbowych, opisowych i przestrzennych pozyskanych z Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych, gminnych jednostek organizacyjnych oraz źródeł zewnętrznych;
- wynikach badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców oraz interesariuszy Strategii;
- materiale wypracowanym podczas warsztatów strategicznych z przedstawicielami władz Gminy, pracownikami Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych oraz pozostałymi interesariuszami.

Analizę SWOT dla Gminy Ustrzyki Dolne przedstawia poniższa tabela.

Tab. 2. Analiza SWOT Gminy Ustrzyki Dolne

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Dominująca pozycja w powiecie bieszczadzkim spowodowana pełnieniem przez miasto Ustrzyki Dolne siedziby władz powiatowych oraz koncentracją w Gminie znacznej części ludności zamieszkującej jego obszar. • Geograficzne położenie w paśmie Bieszczad, odznaczającym się występowaniem znacznych walorów krajobrazowych, sprzyjające rozwojowi turystyki, w tym	• Duża odległość od głównych ośrodków regionalnych, co wpływa na ograniczenie potencjału Gminy do absorbcji efektów dyfuzji rozwoju. • Położenie w znacznym oddaleniu od dróg ekspresowych i autostrad, co ogranicza dostępność transportową jednostki w skali kraju. • Niska jakość połączeń komunikacyjnych, ze szczególnym wskazaniem transportu kolejowego.

turystyki górskiej i uprawianiu sportów zimowych. • Rozbudowany transport zbiorowy obejmujący wszystkie sołectwa na terenie Gminy, co korzystnie wpływa na wzrost jakości życia, szczególnie w wypadku osób niesamodzielnych transportowo. • Wysoki poziom spójności komunikacyjnej w skali lokalnej, wynikający z istniejącej sieci dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich. • Walory przyrodnicze i wysoka jakość powietrza, związane ze znacznym stopniem zalesienia jednostki, objęciem jej licznymi formami ochrony przyrody oraz niską intensywnością działalności przemysłowej. • Rozbudowana oferta kulturalna oraz silne dziedzictwo kulturowe związane z występowaniem wielu zabytków oraz bogatej historii pogranicza, stanowiąca potencjał do rozwoju turystyki oraz wzmocnienia kapitału społecznego. • Rozbudowana infrastruktura sportowo-rekreacyjna obejmującą m.in. pływalnie, lodowisko, stadion, stacje i trasy narciarskie czy kompleks Arłamów. • Rozbudowana infrastruktura turystyczna, obejmująca m.in. szlaki turystyczne oraz bazę noclegową i gastronomiczną, stanowiące główny filar rozwoju jednostki. • Silna pozycja gospodarcza w powiecie związana ze stałym rozwojem przedsiębiorczości i koncentracją przedsiębiorstw na terenie Gminy Ustrzyki Dolne. • Wysoki poziom dostępności usług podstawowych, takich jak sklepy, banki czy poczta w obrębie miasta. • Wysoki poziom opieki nad dziećmi do lat 3, skutkujący przyznaniem żłobkowi w Ustrzykach Dolnych nagrody dla najlepszej tego typu jednostki w Polsce.	• Brak rozwiniętego systemu wydzielonych dróg rowerowych, umożliwiającego sprawne przemieszczanie się w obrębie Gminy innymi niż samochód środkami transportu indywidualnego. • Niski poziom pokrycia planami miejscowymi utrudniający prowadzenie spójnej polityki przestrzennej. • Pokrycie całego obszaru Gminy formami ochrony przyrody, co ogranicza możliwości rozwoju w wymiarze przestrzennym. • Dysproporcje w zakresie dostępności technicznej infrastruktury sieciowej w obrębie Gminy w podziale na miasto i obszar wiejski. • Niski poziom skanalizowania, w szczególności na obszarze wiejskim, co z kolei skutkować może zwiększonym zagrożeniem zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych oraz gleb, obniżając jakość życia w obrębie Gminy. • Niska dostępność sieci gazowej, wiążąca się z koniecznością zasilania źródeł ciepła paliwami stałymi. • Problemy rynku pracy spowodowane stosunkowo wysokim poziomem bezrobocia oraz wysokim udziałem osób dotkniętych bezrobociem długoterminowym. • Niski poziom samodzielności finansowej, spowodowany wysokim udziałem dotacji i subwencji w strukturze dochodów Gminy. • Niska dostępność specjalistycznej opieki medycznej w obrębie Gminy, co negatywnie wpływać może na stan zdrowia osób niesamodzielnych transportowo, w tym przede wszystkim osób starszych. • Niekorzystna struktura demograficzna połączona ze zmniejszaniem się liczby mieszkańców.
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Zakończenie działań zbrojnych na Ukrainie, co umożliwi rozszerzenie współpracy międzynarodowej i transgranicznej. • Rosnące zainteresowanie turystyką krajową i regionalną, w szczególności turystyką przyrodniczą i całoroczną, sprzyjające wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturowych i infrastruktury turystycznej Gminy. • Postępujący rozwój technologii cyfrowych oraz krajowe i unijne programy wsparcia rozbudowy sieci szerokopasmowego	• Niekorzystne trendy demograficzne, wpływające na starzenie się społeczeństwa i odpływ ludności, co prowadzić może do rosnącej presji na system opieki zdrowotnej i świadczeń emerytalnych przy jednoczesnym wyhamowaniu rozwoju gospodarczego, spowodowanym odpływem kapitału ludzkiego. • Wysoki udział środków zewnętrznych w dochodach budżetu ogranicza samodzielność finansową Gminy Ustrzyki

Internetu na obszarach peryferyjnych, umożliwiające zwiększenie dostępności cyfrowej i konkurencyjności Gminy. • Dostępność funduszy zewnętrznych mogących służyć realizacji zadań związanych z inwestycjami infrastrukturalnymi, technicznymi i społecznymi na obszarze Gminy. • Rozwój lokalnej przedsiębiorczości w branżach turystycznych, usługowych i gastronomicznych. • Trendy związane z turystyką bliską naturze mogące sprzyjać rozwojowy bazy turystycznej i przedsiębiorczości lokalnej. • Członkostwo Gminy Ustrzyki Dolne w licznych związkach, stowarzyszeniach i innych formach współpracy międzygminnej, dające możliwość zacieśniania współpracy oraz wymiany doświadczeń i wspierania rozwoju. • Reforma finansów publicznych na szczeblu krajowym, mająca na celu zwiększenie samodzielności finansowej jednostek samorządu terytorialnego.	Dolne i czyni ją wrażliwą na zmiany w polityce finansowej państwa. • Powstawanie konkurencyjnych ośrodków turystyczno-rekreacyjnych poza terenem Gminy Ustrzyki Dolne, prowadzące do osłabienia ruchu turystycznego na jej terenie. • Zagrożenie związane z sytuacją na Ukrainie oraz eskalacją działań zbrojnych w regionie. • Rosnąca rola społeczno-gospodarcza dużych ośrodków miejskich, wpływająca na odpływ ludności z terenów wiejskich i małych miast. • Wzrost wartości wskaźnika inflacji, rosnące ceny paliw, prądy i gazu, stanowiące zagrożenia dla stabilności budżetu gminnego, możliwości realizacji zadań własnych przez Gminę oraz poziomu życia mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne.

CZĘŚĆ II:
STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY USTRZYKI DOLNE

1. Misja i wizja

W trakcie procesu strategicznego wypracowano misję oraz wizję Gminy Ustrzyki Dolne, które stanowiły fundament do określenia celów strategicznych i operacyjnych jej rozwoju.

Misja jest kluczowym elementem strategii, który określa główne kierunki rozwoju Gminy. Koncentruje się ona na podstawowych wartościach, które przyświecają Gminie i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje także na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Zawiera w sobie odpowiedź na pytanie, co jest naszym priorytetem. Jest to ścieżka, którą należy podążać w celu osiągnięcia wizji.

Uwzględniając przyjęte założenia **misja Gminy Ustrzyki Dolne** brzmi następująco:

Gmina Ustrzyki Dolne realizuje politykę rozwoju opartą na zrównoważonym wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych, wspieraniu aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców oraz podnoszeniu jakości życia w oparciu o nowoczesną infrastrukturę i efektywne zarządzanie przestrzenią. Celem Gminy jest budowanie silnej tożsamości lokalnej, rozwój kapitału społecznego oraz tworzenie warunków do stabilnego i bezpiecznego rozwoju społeczno-gospodarczego w zgodzie ze środowiskiem naturalnym.

Z kolei **wizja** to jasno określony obraz Gminy w 2036 roku, który odzwierciedla aspiracje władz oraz oczekiwania lokalnej społeczności. Wizja pełni rolę drogowskazu – wskazuje kierunek, w którym Gmina powinna zmierzać, aby poprzez konsekwentną realizację zaplanowanych działań, osiągnąć pożądane zmiany i rezultaty. Wizja ukazuje Gminę Ustrzyki Dolne w perspektywie strategicznej – zmienionej dzięki realizacji przyjętych działań i osiągnięciu zamierzonych celów.

Wizja Gminy Ustrzyki Dolne brzmi następująco:

Ustrzyki Dolne to nowoczesna i przyjazna Gmina, pełniąca rolę centrum administracyjnego, gospodarczego i turystycznego Bieszczadów, w której tradycja i dziedzictwo kulturowe harmonijnie łączą się z innowacyjnością i otwartością na zmiany. Gmina zapewnia mieszkańcom wysoką jakość usług publicznych, sprzyja aktywizacji społecznej, wspiera przedsiębiorczość i rozwój nowoczesnej gospodarki oraz buduje atrakcyjną przestrzeń do życia, pracy i rekreacji. Dzięki konsekwentnemu wykorzystaniu walorów środowiskowych i rozwojowi turystyki całorocznej Ustrzyki Dolne są rozpoznawalne jako zielone i dynamicznie rozwijające się centrum regionu.

2. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym i klimatyczno-środowiskowym. Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych. Oczekiwane rezultaty planowanych działań oraz wskaźniki ich osiągnięcia.

Na podstawie analizy aktualnej sytuacji Gminy Ustrzyki Dolne, jej aspektów społecznych, gospodarczych, przestrzennych i klimatyczno-środowiskowych, a także uwzględniając czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, określono cztery główne cele strategiczne, które mają być osiągnięte w zgodzie z wizją rozwoju Gminy. W celu skutecznej realizacji założeń strategicznych, wyznaczono również cele szczegółowe (operacyjne), którym przypisano konkretne kierunki działań prowadzące do osiągnięcia zamierzonych rezultatów.

Poniższa tabela przedstawia cele strategiczne wraz z odpowiadającymi im celami operacyjnymi. Realizacja założonych celów będzie kluczowym elementem w osiąganiu zamierzonych rezultatów rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne.

Tab. 3. Cele strategiczne i operacyjne Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036

CELE STRATEGICZNE			
Cel I	Cel II	Cel III	CEL IV
Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad	Zielone płuca Podkarpacia – ochrona środowiska i zrównoważone gospodarowanie zasobami	Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego	Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne
CELE OPERACYJNE			
I.1. Poprawa ładu przestrzennego i estetyki Gminy Ustrzyki Dolne	II.1. Poprawa jakości środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej	III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego	IV.1. Gmina przyjazna mieszkańcom – zdrowie, opieka i bezpieczeństwo
I.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury transportowej	II.2. Zrównoważone gospodarowanie zasobami i podnoszenie świadomości ekologicznej	III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny	IV.2. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego i społecznego młodego pokolenia
		III.3. Rozwój narzędzi promocji turystycznej i wizerunkowej	IV.3. Tożsamość, tradycja i aktywność – rozwój życia kulturalnego i sportowego

Źródło: Opracowanie własne.

Wyznaczone dla Gminy Ustrzyki Dolne cele strategiczne odpowiadają zdefiniowanym obszarom rozwojowym w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej, które są ze sobą powiązane i wzajemnie się przenikają. W sferze przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej podstawę działań powinno stanowić dążenie

do zrównoważonego rozwoju, opartego na racjonalnym gospodarowaniu przestrzenią, ochronie zasobów naturalnych oraz adaptacji do zmian klimatu. Z kolei w sferze gospodarczej i społecznej szczególne znaczenie ma wzmacnianie lokalnego potencjału, rozwój kapitału ludzkiego i społecznego oraz tworzenie warunków sprzyjających przedsiębiorczości, integracji społecznej i poprawie jakości życia mieszkańców.

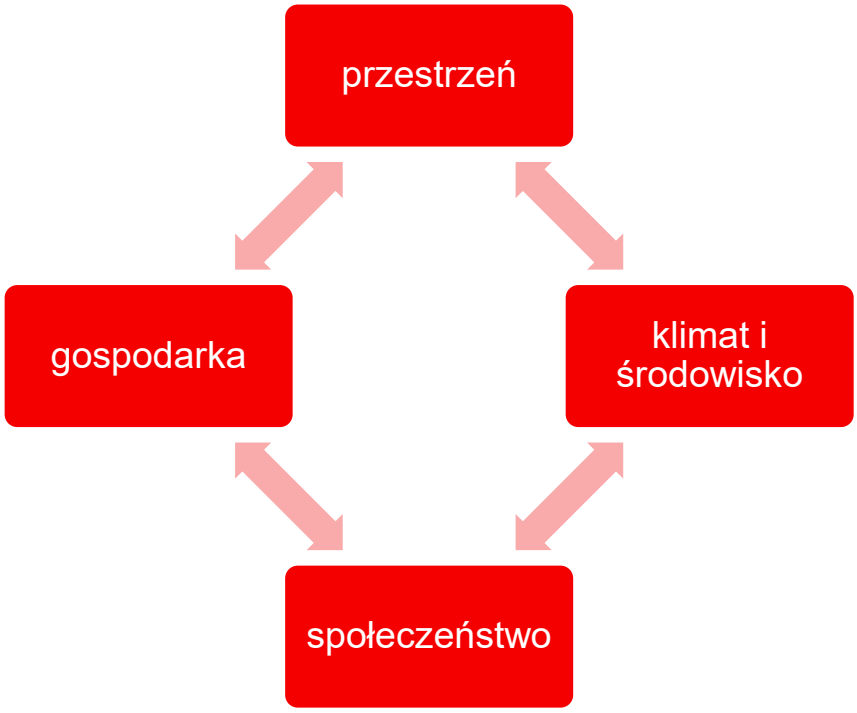

W znajdujących się na kolejnych stronach tabelach wskazano kierunki działań, których realizacja umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów operacyjnych, a tym samym celów strategicznych, spełnienie założeń misji Gminy i urzeczywistnienie wizji jej rozwoju w roku 2036.

CEL STRATEGICZNY I: Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad

CELE OPERACYJNE:

- I.1. Poprawa ładu przestrzennego i estetyki Gminy Ustrzyki Dolne
- I.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury transportowej

Pierwszy cel strategiczny skupia się na rozwiązaniach z zakresu kształtowania przestrzeni, a także jej walorów funkcjonalnych i estetycznych. Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje się specyficzną strukturą przestrzenno-funkcjonalną, związaną ze znacznym turystycznym zagospodarowaniem jej przestrzeni oraz rzeźbą terenu, tworzącą naturalne bariery przestrzenne. Działania zaplanowane w celach operacyjnych w ramach pierwszego celu strategicznego koncentrują się na poprawie jakości przestrzeni oraz rozwoju infrastruktury transportowej, co w długiej perspektywie przyczyni się do podniesienia atrakcyjności i konkurencyjności jednostki. Realizacja

przedsięwzięć związanych z modernizacją i adaptacją obiektów, remediacją terenów zdegradowanych, ochroną zabytków czy poprawą estetyki przestrzeni publicznych pozwoli na kształtowanie harmonijnej i spójnej struktury przestrzennej, sprzyjającej zrównoważonemu rozwojowi lokalnemu. Z kolei inwestycje w infrastrukturę drogową, kolejową oraz transport niskoemisyjny zwiększą dostępność komunikacyjną Gminy, poprawią bezpieczeństwo pieszych i komfort codziennego funkcjonowania mieszkańców, a także umożliwią lepszą integrację Gminy z otoczeniem regionalnym. W efekcie wdrażania zaplanowanych działań Gmina Ustrzyki Dolne wzmocni swój potencjał przestrzenny i komunikacyjny, co bezpośrednio przełoży się na jakość życia mieszkańców, atrakcyjność inwestycyjną oraz rozwój społeczno-gospodarczy.

Tab. 4. Kierunki działań Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 w celu strategicznym nr I

CEL I: Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad			
Cel operacyjny	**Kierunki działań**	**Oczekiwane rezultaty planowanych działań**	**Wskaźnik osiągnięcia działań**
I.1. Poprawa ładu przestrzennego i estetyki Gminy Ustrzyki Dolne	• Realizacja założeń reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego w Gminie: opracowanie Planu Ogólnego stanowiącego podstawę realizacji polityki przestrzennej Gminy Ustrzyki Dolne opartej na zasadach zrównoważonego rozwoju; • Rozwijanie działań na rzecz zwiększenia spójności polityki przestrzennej poprzez opracowanie nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; • Prowadzenie działań konserwatorskich i restauratorskich na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków; • Poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych poprzez utrzymywanie i nadzorowanie porządku oraz doposażanie w elementy małej architektury; • Kształtowanie spójnej i estetycznej przestrzeni w obrębie Gminy Ustrzyki Dolne, uwzględniające również remediację terenów zanieczyszczonych; • Modernizacja i adaptacja budynku starej szkoły w Hoszowie do ponownego pełnienia funkcji publicznych, związanych ze świadczeniem usług dla lokalnej społeczności, a także usług turystycznych; • Przebudowa przestrzeni Parku pod Dębami w sposób umożliwiający organizację wydarzeń masowych; • Utworzenie strefy zieleni i rekreacji; • Podjęcie działań na rzecz regulacji prawnej własności gruntów w obrębie Gminy Ustrzyki Dolne;	Kształtowanie przestrzeni w sposób spójny i racjonalny, z uwzględnieniem zróżnicowanych uwarunkowań funkcjonalnych, społecznych, gospodarczych, środowiskowych, kulturowych oraz estetycznych, ukierunkowane jest na tworzenie harmonijnej i zrównoważonej struktury przestrzennej. Realizacja założeń reformy systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego. Efektywne gospodarowanie przestrzenią przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz zwiększenia dostępności Gminy, stanowiąc podstawę dla zrównoważonego rozwoju lokalnego.	• Postęp stopnia zaawansowania prac nad Planem Ogólnym (% realizacji); • Wzrost powierzchni obszarów objętych MPZP (ha); • Liczba obiektów zabytkowych objętych działaniami konserwatorskimi (szt.); • Liczba nowych lub zmodernizowanych elementów małej architektury (szt.); • Powierzchnia terenów poddanych remediacji (ha); • Liczba zmodernizowanych obiektów (szt.); • Powierzchnia zmodernizowanych przestrzeni publicznych (ha); • Powierzchnia utworzonej strefy (ha);

			• Liczba uregulowanych spraw własnościowych (szt.);
I.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury transportowej	• Dążenie do wzrostu spójności komunikacyjnej Gminy Ustrzyki Dolne m.in. zacieśnianie współpracy z władzami powiatu bieszczadzkiego, mającej na celu zwiększanie konkurencyjności publicznego transportu zbiorowego na jej obszarze; • Współpraca z zarządami dróg wyższych kategorii w zakresie modernizacji, rozbudowy i podniesienia standardu dróg będących w ich utrzymaniu, w tym modernizacja drogi krajowej nr 84 połączona z budową chodnika; • Podejmowanie działań na rzecz wzrostu dostępności transportu kolejowego w obrębie Gminy, w tym poprzez utworzenie nowego przystanku kolejowego w miejscowości Ustjanowa Górna oraz modernizacji linii kolejowej; • Poprawa dostępności komunikacyjnej Gminy Ustrzyki Dolne poprzez modernizację i rozbudowę gminnej infrastruktury drogowej; • Wzrost bezpieczeństwa i komfortu ruchu pieszych poprzez modernizację chodników, w tym w miejscowościach: Ustjanowa Górna, Krościenko i Brzegi Dolne; • Dążenie do wzrostu spójności komunikacyjnej Gminy Ustrzyki Dolne m.in. zacieśnianie współpracy z władzami powiatu bieszczadzkiego, mającej na celu zwiększanie konkurencyjności publicznego transportu zbiorowego na jej obszarze; • Podjęcie działań na rzecz utworzenia na terenie Gminy infrastruktury przystosowanej do transportu niskoemisyjnego, w tym stacji do ładowania pojazdów elektrycznych; • Zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego poprzez rozbudowę systemu oświetlenia;	Poprawa dostępności komunikacyjnej i integracji transportowej gminy poprzez modernizację infrastruktury drogowej, rozwój transportu kolejowego oraz współpracę z zarządcami dróg wyższych kategorii. Zwiększenie bezpieczeństwa i komfortu ruchu mieszkańców dzięki modernizacji chodników oraz dostosowaniu przestrzeni do potrzeb pieszych. Rozwój zrównoważonej mobilności poprzez tworzenie infrastruktury dla transportu niskoemisyjnego oraz wzmacnianie konkurencyjności publicznego transportu zbiorowego.	• Długość zmodernizowanych dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych na terenie Gminy (km); • Liczba nowych przystanków kolejowych (1 szt.); • Długość zmodernizowanych i wybudowanych dróg gminnych (km); • Długość wybudowanych i zmodernizowanych chodników (km); • Liczba linii komunikacji publicznej obsługujących teren Gminy (szt.); • Liczba utworzonych punktów ładowania pojazdów elektrycznych (szt.); • Liczba powstałych elementów oświetlenia ulicznego (szt.); • Liczba wypożyczanych miesięczne rowerów elektrycznych (szt.);

	• Utworzenie systemu wynajmu rowerów elektrycznych, umożliwiającym turystom i mieszkańcom sprawne przemieszczanie się po górzystym obszarze Gminy Ustrzyki Dolne, a także infrastruktury stacji rowerowych wzdłuż szlaków turystycznych;		

Źródło: Opracowanie własne.

CEL STRATEGICZNY II: Zielone płuca Podkarpacia – ochrona środowiska i zrównoważone gospodarowanie zasobami

CELE OPERACYJNE:

- II.1. Poprawa jakości środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej
- II.2. Zrównoważone gospodarowanie zasobami i podnoszenie świadomości ekologicznej

Drugi cel strategiczny koncentruje się na problematyce ochrony środowiska i zrównoważonym gospodarowaniu zasobami w Gminie Ustrzyki Dolne. Gmina odznacza się cennymi walorami przyrodniczymi występującymi w paśmie Bieszczad oraz licznymi formami ochrony przyrody, które napędzają ruch turystyczny, będący głównym czynnikiem wzrostu gospodarczego Gminy. Tereny te jednocześnie mogą zostać zdegradowane na skutek awarii infrastruktury sieciowej lub niezgodnej z prawem i nieekologicznej utylizacji nieczystości, co w dalszej perspektywie może stanowić zagrożenie zarówno dla sfery środowiskowej, jak i gospodarczej. Zagrożenie dla stanu środowiska naturalnego stanowią również zmiany klimatyczne, a także pogarszanie się jakości powietrza. Zaplanowane działania w obszarze środowiska i klimatu koncentrują się na podnoszeniu jakości życia mieszkańców oraz zwiększaniu poziomu zainteresowania turystów walorami przyrodniczymi Gminy Ustrzyki Dolne, poprzez inwestycje w nowoczesną infrastrukturę techniczną oraz zrównoważone gospodarowanie zasobami, umożliwiającego zachowanie i ochronę środowiska naturalnego. Modernizacja i rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków czy stacji uzdatniania wody zapewnią wyższy standard usług komunalnych i ograniczy zagrożenia dla środowiska. Wsparcie rozwoju mikro instalacji odnawialnych źródeł energii oraz zielono-błękitnej infrastruktury pozwoli zwiększyć bezpieczeństwo ekologiczne Gminy i wzmocnić jej odporność na skutki zmian klimatu. Równolegle, działania w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków, wymiany źródeł ciepła i wprowadzenia energooszczędnego oświetlenia przyczynią się do redukcji emisji zanieczyszczeń oraz obniżenia kosztów eksploatacyjnych. Promocja gospodarki o obiegu zamkniętym, rewaloryzacja terenów zieleni i inicjatywy edukacyjne skierowane do mieszkańców wzmocnią postawy proekologiczne i podniosą świadomość społeczną. Realizacja tych działań pozwoli Gminie Ustrzyki Dolne skuteczniej chronić swoje walory przyrodnicze, jednocześnie budując atrakcyjny, nowoczesny i przyjazny mieszkańcom obszar.

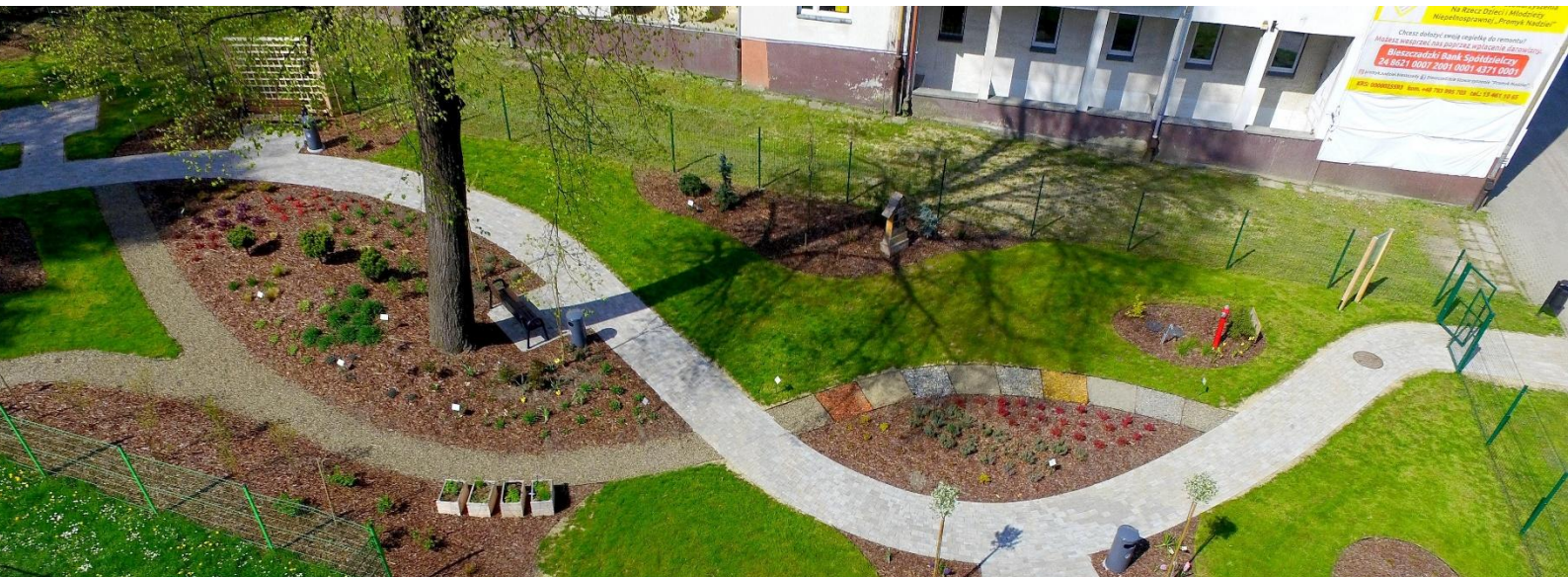

Tab. 5. Kierunki działań Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 w celu strategicznym nr II

CEL II: Zielone płuca Podkarpacia – ochrona środowiska i zrównoważone zagospodarowanie zasobami			
Cel operacyjny	**Kierunki działań**	**Oczekiwane rezultaty planowanych działań**	**Wskaźnik osiągnięcia działań**
II.1. Poprawa jakości środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej	• Modernizacja istniejącej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej; • Modernizacja oczyszczalni ścieków w Brzegach Dolnych; • Rozbudowa sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy, w tym w miejscowościach: Równia, Łodyna, Ustjanowa Górna, Ustrzyki Dolne, Łobozew Dolny czy Łobozew Górny; • Wsparcie mieszkańców w zakresie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków; • Rozbudowa sieci wodociągowej na terenie Gminy, w tym w miejscowościach: Strwiążek, Łobozew Górny, Łobozew Dolny czy Krościenko; • Modernizacja i rozbudowa stacji uzdatniania wody; • Rozwój zielono-błękitnej infrastruktury, zdolnej do przejmowania wód opadowych w mieście Ustrzyki Dolne, w tym w szczególności zwiększenie naturalnego zagospodarowania wód opadowych poprzez zwiększenie udziału powierzchni przepuszczalnych; • Modernizacja punktu selektywnej zbiórki opadów komunalnych w Brzegach Dolnych; • Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczej; • Wspieranie działań w zakresie rozwoju nieinwazyjnych dla krajobrazu naturalnego Gminy mikroinstalacji OZE; • Utworzenie kompostowni;	Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego dzięki modernizacji oczyszczalni ścieków, rozbudowie sieci wodno-kanalizacyjnej oraz wspieraniu przydomowych oczyszczalni. Zwiększenie efektywności gospodarki odpadami i energią poprzez modernizację PSZOK, rozwój kompostowni, sieci ciepłowniczej oraz wspieranie instalacji OZE. Adaptacja do zmian klimatu i poprawa komfortu życia mieszkańców poprzez rozwój zielono-błękitnej infrastruktury, zwiększanie powierzchni przepuszczalnych oraz modernizację systemów uzdatniania wody.	• Długość zmodernizowanej sieci wod.-kan (km); • Wzrost przepustowości zmodernizowanej oczyszczalni ścieków (m^3/dobę); • Długość powstałej sieci kanalizacyjnej (km); • Liczba powstałych przydomowych oczyszczalni ścieków (szt.); • Długość powstałej sieci wodociągowej (km); • Wzrost przepustowości stacji uzdatniania wody po modernizacji (m^3/dobę); • Powierzchnia terenów z zastosowaną zielono-błękitną infrastrukturą (ha); • Liczba nowych lub zmodernizowanych stanowisk w PSZOK (szt.); • Długość zmodernizowanej lub rozbudowanej sieci ciepłowniczej (km); • Wzrost mocy zainstalowanej mikro instalacji OZE na terenie Gminy (kW);

			• Zdolność przerobowa powstałej kompostowni (Mg/rok);
II.2. Zrównoważone gospodarowanie zasobami i podnoszenie świadomości ekologicznej	• Promocja inicjatyw ukierunkowanych na wydłużenie życia produktów, w tym w zakresie promocji działań na rzecz zapobieganiu marnotrawienia dóbr czy żywności; • Kształtowanie świadomości i postaw ekologicznych społeczeństwa, m.in. poprzez: działania edukacyjne dedykowane dla poszczególnych grup wiekowych, a także trwałe działania edukacyjne prowadzone w przestrzeni publicznej, w tym poprzez instalację tablic edukacyjnych; • Wzrost efektywności gospodarki odpadami, w tym wdrażanie modelu gospodarczego opartego na obiegu zamkniętym, poprzez zastosowanie nowoczesnych technologii, w tym dostępnych na rynku komercyjnych rozwiązań z zakresu znakowania, ważenia i przechowywania odpadów w procesie odbioru odpadów komunalnych; • Intensyfikacja działań ukierunkowanych na wsparcie mieszkańców w zakresie likwidacji materiałów zawierających azbest; • Podjęcie działań ukierunkowanych na wsparcie mieszkańców w zakresie wymiany źródeł ciepła; • Podjęcie kompleksowych działań w zakresie wzrostu efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, w tym przede wszystkim obiektów szkolnych, kulturalnych i świetlic wiejskich; • Zastosowanie energooszczędnych opraw oświetleniowych w oświetleniu ulicznym, oświetleniu miejsc użyteczności publicznej, skwerów i parków; • Rewaloryzacja i rozbudowa istniejących terenów zieleni urządzonej;	Poprawa efektywności energetycznej i ograniczenie emisji zanieczyszczeń poprzez modernizację budynków użyteczności publicznej, wymianę źródeł ciepła oraz zastosowanie energooszczędnego oświetlenia. Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym i zwiększenie efektywności gospodarowania odpadami komunalnymi dzięki wdrożeniu nowoczesnych rozwiązań oraz promocji działań ograniczających marnotrawstwo zasobów. Wzrost świadomości i aktywności ekologicznej mieszkańców poprzez edukację prośrodowiskową i rewaloryzację terenów zieleni, sprzyjającą integracji społecznej i poprawie jakości życia.	• Liczba zrealizowanych kampanii edukacyjnych i promocyjnych (szt.); • Liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych (szt.); • Udział odpadów poddanych recyklingowi w ogólnej masie odpadów komunalnych (%); • Ilość zutylizowanych materiałów zawierających azbest (Mg); • Liczba zmodernizowanych źródeł ciepła (szt.); • Liczba budynków użyteczności publicznej objętych termomodernizacją (szt.); • Liczba wymienionych opraw (szt.); • Powierzchnia zrewaloryzowanych lub nowo utworzonych terenów zieleni (ha);

Źródło: Opracowanie własne.

CEL STRATEGICZNY III: Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego

CELE OPERACYJNE:

- III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego
- III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny
- III.3. Rozwój narzędzie promocji turystycznej i wizerunkowej

Trzeci cel strategiczny dotyczy wzmacniania potencjału gospodarczego Gminy Ustrzyki Dolne, którego znaczną część stanowi ruch turystyczny, oparty na walorach środowiskowych, kulturowych oraz sportach zimowych. Zaplanowane działania w obszarze gospodarki koncentrują się na wzmacnianiu atrakcyjności inwestycyjnej oraz turystycznego, czemu posłużyć ma również rozszerzenie działań promocyjnych.

Realizacja zaplanowanych przedsięwzięć dotyczących m.in. rozwoju oferty sportowo-rekreacyjnej, wzmożenia ruchu inwestycyjnego, zwiększenia poziomu kompetencji cyfrowych oraz dostępności Internetu szerokopasmowego, a także rozszerzenia promocji turystycznej Gminy Ustrzyki Dolne przyczyni się do zwiększenia jej atrakcyjności turystycznej oraz konkurencyjności gospodarczej. Rozbudowa infrastruktury sportowej, turystycznej i rekreacyjnej, a także ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego pozwolą na budowanie całorocznej oferty turystycznej, sprzyjającej integracji społecznej oraz wzrostowi lokalnej przedsiębiorczości. Natomiast intensyfikacja działań promocyjnych, zarówno tradycyjnych, jak i cyfrowych, zwiększy rozpoznawalność Gminy w skali krajowej i międzynarodowej, umacniając jej wizerunek jako miejsca atrakcyjnego do życia, inwestowania i spędzania wolnego czasu.

Tab. 6. Kierunki działań Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 w celu strategicznym nr III

CEL III: Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego			
Cel operacyjny	**Kierunki działań**	**Oczekiwane rezultaty planowanych działań**	**Wskaźnik osiągnięcia działań**
III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego	• Podjęcie działań na rzecz umożliwienia prywatnym inwestorom zainwestowania na terenach niezabudowanych, zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów zamieszkałych, • Współpraca międzysektorowa samorządu, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych w zakresie rozwoju gospodarczego obszaru Gminy; • Utworzenie w miejscowości Ustjanowa Górna Strefy Sportu i Rekreacji, mającej na celu stymulowanie rozwoju gospodarczego w kierunku sportowo-rekreacyjnym; • Dążenie do poprawy jakości infrastruktury informatycznej, stanowiącej podstawę budowania bezpieczeństwa cybernetycznego; • Wzrost poziomu cyberbezpieczeństwa i ochrony danych w Gminie Ustrzyki Dolne; • Tworzenie warunków do rozwoju sieci światłowodowej i telekomunikacyjnej na terenie Gminy; • Rozwój współpracy z SIM Południe sp. z o.o., mającej na celu rozbudowę oferty lokalowej w obrębie Gminy Ustrzyki Dolne;	Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Gminy Ustrzyki Dolne poprzez tworzenie nowych terenów pod zabudowę, rozwój oferty lokalowej oraz kreowanie wizerunku sprzyjającego prowadzeniu działalności gospodarczej. Rozwój gospodarki lokalnej i wzrost ruchu inwestycyjnego dzięki współpracy międzysektorowej, wsparciu przedsiębiorczości oraz stymulowaniu rozwoju w kierunku sportowo-rekreacyjnym. Podniesienie jakości i bezpieczeństwa infrastruktury cyfrowej poprzez rozwój sieci światłowodowej i telekomunikacyjnej oraz wdrażanie rozwiązań z zakresu cyberbezpieczeństwa.	• Powierzchnia powstałych terenów inwestycyjnych (ha); • Liczba zrealizowanych projektów i działań partnerskich (szt.); • Powierzchnia nowo utworzonego terenu sportowo-rekreacyjnego (ha); • Liczba obiektów użyteczności publicznej objętych modernizacją infrastruktury IT (szt.); • Liczba wdrożonych systemów zabezpieczeń i procedur ochrony danych (szt.); • Wzrost liczby punktów adresowych objętych dostępem do Internetu szerokopasmowego (szt.); • Liczba nowych mieszkań powstałych dzięki współpracy (szt.);

III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny	• Zagospodarowanie terenów predysponowanych do rozwoju usług sportu i rekreacji celem wzmocnienia oferty turystyki aktywnej na terenie Gminy, obejmujące m.in. utworzenie stadionu sportów zimowych oraz rozbudowę zimowych tras biegowych; • Zagospodarowanie terenów predysponowanych do rozwoju usług turystycznych celem wzmocnienia walorów turystycznych Gminy Ustrzyki Dolne, w tym m.in. terenów zlokalizowanych w sąsiedztwie jeziora Solińskiego; • Poprawa jakości i rozbudowa istniejącej infrastruktury sportowej, w tym wyciągów narciarskich oraz modernizacja Orlika przy Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych; • Podjęcie działań na rzecz usieciowienia i wzmożenia współpracy lokalnych podmiotów gospodarczych, organizacji pozarządowych i instytucji działających w obszarze turystyki i dziedzictwa kulturalnego; • Utworzenie nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżki w koronach drzew oraz rozbudowa infrastruktury turystycznej zlokalizowanej na przebiegu istniejących szlaków; • Utworzenie w partnerstwie z Nadleśnictwem Ustrzyki Dolne nowych szlaków rowerowych; • Wzmocnienie współpracy z Marszałkiem Województwa Podkarpackiego w zakresie budowy trasy rowerowej GreenVelo; • Utworzenie na terenie Gminy nowych punktów wypoczynkowych przy szlakach i atrakcjach turystycznych; • Rozbudowa i modernizacja przestrzeni rekreacyjnych; • Modernizacja Centrum Turystyki Aktywnej w Łobozewie Dolnym;	Wzrost atrakcyjności turystycznej i sportowej Gminy Ustrzyki Dolne poprzez rozwój nowoczesnej infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i turystycznej dostosowanej do całorocznego użytkowania. Zachowanie i promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego dzięki rozbudowie instytucji kultury oraz tworzeniu nowych przestrzeni integrujących mieszkańców i turystów. Wzmocnienie współpracy lokalnych podmiotów w sektorze turystyki i kultury sprzyjające budowaniu spójnej oferty regionalnej i zwiększeniu konkurencyjności gminy na rynku turystycznym.	• Liczba nowo wybudowanych obiektów sportowych (szt.); • Powierzchnia zagospodarowanych terenów o funkcji turystycznej (ha); • Liczba zmodernizowanych lub rozbudowanych obiektów sportowych (szt.); • Liczba zrealizowanych projektów partnerskich (szt.); • Liczba nowych elementów infrastruktury turystycznej (szt.) • Długość nowo wytyczonych szlaków rowerowych (km); • Długość nowo wytyczonych szlaków rowerowych, w tym w ramach trasy Green Velo (km); • Liczba powstałych punktów wypoczynkowych (szt.); • Liczba zmodernizowanych lub utworzonych przestrzeni rekreacyjnych (szt.); • Liczba zmodernizowanych obiektów o funkcjach turystycznych;

III.3. Rozwój narzędzi promocji turystycznej i wizerunkowej	• Wydanie przewodnika turystycznego w formie papierowej; • Uczestnictwo w ogólnopolskich i międzynarodowych targach o tematyce turystycznej i regionalnej; • Rozwój działalności instytucji odpowiedzialnych za promocję walorów turystycznych, kulturowych i środowiskowych Gminy Ustrzyki Dolne; • Rozwój narzędzi służących cyfrowej promocji walorów turystycznych Gminy; • Wsparcie działań mających na celu promocję Gminy Ustrzyki Dolne jako idealnego miejsca do spokojnego życia w oparciu o jej walory środowiskowe; • Intensyfikacja działań promocyjnych w mediach społecznościowych z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi marketingu cyfrowego, takich jak kampanie wideo czy zaangażowanie znanych osobistości; • Nawiązanie współpracy z blogerami, influencerami i dziennikarzami turystycznymi w celu promocji walorów turystycznych Gminy; • Promocja Gminy jako destynacji dla turystyki całorocznej poprzez kampanie tematyczne; Podejmowanie działań promocyjnych mających na celu wykreowaniu wizerunku Gminy Ustrzyki Dolne jako miejsca atrakcyjnego do prowadzenia działalności gospodarczej;	Zwiększenie rozpoznawalności Gminy Ustrzyki Dolne w skali krajowej i międzynarodowej dzięki profesjonalnym narzędziom promocji tradycyjnej i cyfrowej oraz udziałowych w wydarzeniach branżowych. Wzmocnienie marki gminy jako atrakcyjnego miejsca do życia, wypoczynku i inwestowania poprzez eksponowanie jej walorów środowiskowych, turystycznych i kulturowych. Rozwój instytucjonalnego potencjału promocji poprzez wsparcie lokalnych instytucji odpowiedzialnych za kreowanie wizerunku i promocję oferty gminy.	• Liczba wydanych egzemplarzy przewodnika (szt.); • Liczba wydarzeń targowych, w których wzięto udział (szt./rok); • Liczba nowych inicjatyw i projektów promocyjnych (szt./rok); • Liczba kampanii marketingowych zrealizowanych przy wykorzystaniu środków promocji cyfrowej (szt.); • Liczba działań podjętych w ramach kampanii promocji Gminy jako atrakcyjnego miejsca do życia (szt.); • Liczba przeprowadzonych kampanii w mediach społecznościowych (szt./rok); • Liczba zrealizowanych działań promocyjnych we współpracy z liderami opinii (szt./rok); • Liczba działań w ramach kampanii tematycznych dotyczących turystyki całorocznej (szt./rok); Liczba przeprowadzonych kampanii i działań promocyjnych (szt.);

Źródło: Opracowanie własne.

CEL STRATEGICZNY IV: Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne

CELE OPERACYJNE:

- IV.1. Gmina przyjazna mieszkańcom – zdrowie, opieka i bezpieczeństwo
- IV.2. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego i społecznego młodego pokolenia
- IV.3. Tożsamość tradycja i aktywność – rozwój życia kulturalnego i sportowego

Czwarty cel strategiczny koncentruje się na rozwoju potencjału społecznego Gminy Ustrzyki Dolne. Zaplanowane działania w obszarze społecznym ukierunkowane są na podniesienie jakości życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne, wzmocnienie potencjału edukacyjnego młodego pokolenia oraz rozwój oferty kulturalnej i sportowej. Inwestycje w usługi zdrowotne, opiekuńcze i profilaktyczne przyczynią się do zwiększenia bezpieczeństwa i dostępności wsparcia dla osób starszych, potrzebujących oraz zagrożonych wykluczeniem. Rozwój infrastruktury edukacyjnej, wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami, jak również programy aktywizujące młodzież pozwolą budować solidne podstawy dla rozwoju kompetencji i integracji społecznej. Równocześnie działania związane z modernizacją obiektów kulturalnych i sportowych, wspieraniem lokalnej tradycji i tożsamości oraz rozszerzaniem oferty wydarzeń dla różnych grup wiekowych sprzyjać będą integracji mieszkańców, wzmacnianiu więzi społecznych oraz kreowaniu atrakcyjnego wizerunku gminy jako miejsca przyjaznego do życia i aktywnego spędzania czasu.

Tab. 7. Kierunki działań Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 w celu strategicznym nr IV

CEL IV: Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne			
Cel operacyjny	**Kierunki działań**	**Oczekiwane rezultaty planowanych działań**	**Wskaźnik osiągnięcia działań**
IV.1. Gmina przyjazna mieszkańcom – zdrowie, opieka i bezpieczeństwo	• Zwiększenie liczby miejsc w ; • Podjęcie działań na rzecz zwiększenia dostępności usług medycznych, w tym specjalistycznej opieki medycznej; • Poprawa dostępności architektonicznej obiektów i przestrzeni publicznych; • Zwiększenie mobilności i samodzielności osób starszych, w tym poprzez wprowadzenie takich usług jak Taxi dla seniora; • Organizacja cyklicznych wizyt opiekuńczo-konsultacyjnych dla seniorów i osób ze szczególnymi potrzebami z miejscowości oddalonych od centrum Gminy Ustrzyki Dolne; • Rozwój systemu świadczenia usług prewencyjnych i interwencyjnych, ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych; • Wspieranie programów profilaktyki zdrowotnej, szczepień i badań przesiewowych we współpracy z lokalnymi placówkami medycznymi; • Rozszerzenie oferty integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz aktywizacja społeczności na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu; • Rozwój wolontariatu i samopomocy sąsiedzkiej; • Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców poprzez budowę infrastruktury kryzysowej, w tym schronów; • Organizacja szkoleń z zakresu pierwszej pomocy, reagowania kryzysowego i obrony cywilnej dla mieszkańców i lokalnych służb;	Poprawa jakości i dostępności usług społecznych oraz zdrowotnych, w tym specjalistycznej opieki medycznej i opieki długoterminowej, co przełoży się na wyższy poziom bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców. Wzrost integracji i aktywizacji społecznej, poprzez wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem, rozwój wolontariatu, samopomocy sąsiedzkiej oraz organizację wizyt i programów profilaktycznych. Zwiększenie bezpieczeństwa i odporności lokalnej społeczności, dzięki budowie infrastruktury kryzysowej, doposażeniu jednostek OSP oraz prowadzeniu szkoleń z zakresu pierwszej pomocy i reagowania kryzysowego. Poprawa jakości życia osób starszych i z niepełnosprawnościami, poprzez zwiększenie dostępności architektonicznej obiektów, rozwój usług mobilnościowych oraz indywidualne formy wsparcia.	• Wzrost liczby miejsc dostępnych w ZOL (szt.); • Liczba podjętych działań mających na celu zwiększenie dostępności specjalistycznej opieki medycznej (szt.); • Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (szt.); • Liczba przejazdów zrealizowanych w ramach usługi (szt./rok); • Liczba zorganizowanych wizyt (szt.); • Liczba osób objętych działaniami prewencyjnymi i interwencyjnymi (os.); • Liczba osób objętych programami profilaktycznymi (os./rok); • Liczba uczestników projektów integracyjnych i aktywizacyjnych (os./rok); • Liczba zarejestrowanych wolontariuszy/akcji wolontariackich (szt.); • Liczba nowo wybudowanych lub zmodernizowanych

	• Wspieranie działalności OSP poprzez zakup nowoczesnego sprzętu gaśniczo-ratowniczego;		obiektów infrastruktury kryzysowej (szt.); • Liczba przeprowadzonych szkoleń (szt./rok); • Liczba jednostek OSP doposażonych w nowoczesny sprzęt (szt.);
IV.2. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego i społecznego młodego pokolenia	• Podniesienie jakości kształcenia poprzez doposażenie placówek edukacyjnych w nowoczesne wyposażenie edukacyjne i utworzenie specjalistycznych pracowni; • Rozbudowa Szkoły Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych oraz zwiększenie oferty edukacyjnej o rehabilitację sensoryczną; • Wzrost bezpieczeństwa i rozwój zainteresowań uczniów w sferze sportowej poprzez modernizację i doposażenie szkolnej infrastruktury sportowej, w tym poprzez zakup nowego wyposażenia; • Dążenie do podniesienia poziomu upowszechnienia edukacji przedszkolnej poprzez dostosowanie i rozwój atrakcyjności oferty edukacyjnej placówek i oddziałów przedszkolnych; • Zwiększenie dostępności usług medycznych w szkołach i przedszkolach; • Wprowadzenie działań ukierunkowanych na aktywizację młodzieży oraz zachęcenie jej do pozostania w Gminie, w tym poprzez utworzenie przestrzeni sprzyjającej integracji; • Identyfikacja i wsparcie uczniów szczególnie uzdolnionych w sferach: nauk matematyczno-przyrodniczych, nauk humanistycznych, sportu, artystycznej czy cyfrowej poprzez system zajęć dodatkowych; • Wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami poprzez rozwijanie i dostosowywanie oferty pomocy	Podniesienie jakości i atrakcyjności oferty edukacyjnej poprzez modernizację szkół i przedszkoli, doposażenie w nowoczesne wyposażenie oraz rozwój specjalistycznych pracowni i infrastruktury sportowej. Wsparcie indywidualnych potrzeb i talentów uczniów dzięki systemowi zajęć dodatkowych, pomocy psychologicznej oraz edukacji włączającej, co przełoży się na lepsze wyniki i rozwój kompetencji młodego pokolenia. Wzmocnienie więzi i integracji społecznej poprzez aktywizację młodzieży, tworzenie przestrzeni sprzyjających integracji oraz rozwój współpracy szkół z rodzicami i lokalnym środowiskiem.	• Liczba doposażonych szkół i przedszkoli w nowoczesne wyposażenie (szt.); • Liczba nowych sal powstałych w ramach rozbudowy (szt.); • Liczba obiektów sportowych zmodernizowanych lub doposażonych (szt.); • Wzrost odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (%); • Liczba placówek edukacyjnych objętych dodatkowymi usługami medycznymi (szt.); • Powierzchnia nowo utworzonych przestrzeni dla młodzieży (ha); • Liczba uczniów uczestniczących w dodatkowych zajęciach dla uzdolnionych (os.); • Liczba uczniów objętych pomocą psychologiczną i zajęciami korekcyjno-kompensacyjnymi (os.); • Liczba programów lub zajęć profilaktycznych

	psychologa, zajęć korekcyjno-kompensacyjnych czy rozwiązań z zakresu edukacji włączającej; • Wspieranie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży poprzez edukację, profilaktykę i tworzenie przyjaznego klimatu szkolnego; • Wsparcie rozwoju kompetencji nauczycieli; • Wzmocnienie współpracy szkoły z rodzicami i lokalnym środowiskiem w celu wspólnego wspierania rozwoju dzieci i młodzieży;		zrealizowanych w szkołach (szt./rok); • Liczba nauczycieli uczestniczących w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje (os./rok); • Liczba wspólnych inicjatyw/spotkań szkoły z rodzicami i społecznością lokalną (szt./rok);
IV.3. Tożsamość, tradycja i aktywność – rozwój życia kulturalnego i sportowego	• Wspieranie lokalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego poprzez działania edukacyjne, konkursy, wystawy oraz dokumentowanie historii i tradycji regionu; • Rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami, Kołami Gospodyń Wiejskich i OSP w zakresie wspólnej organizacji wydarzeń integracyjnych o charakterze kulturalnym lub sportowym; • Rozszerzenie oferty kulturalnej dostosowanej do różnych grup wiekowych, z uwzględnieniem potrzeb i zainteresowań młodzieży i seniorów; • Rozwój działalności kulturalnej w Gminie, w tym poprzez rozbudowę zaplecza lokalowego Ustrzyckiego Domu Kultury; • Adaptacja dworca PKP w Krościenku w celu utworzenia Centrum Aktywności Kulturalnej; • Zwiększenie dostępności architektonicznej budynków instytucji kulturalnych, w tym poprzez montaż takich rozwiązań jak dźwigi osobowe; • Poprawa jakości infrastruktury sportowej i rozbudowa oferty sportowej Gminy Ustrzyki Dolne, w tym dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych;	Zwiększenie atrakcyjności oferty kulturalnej i sportowej Gminy Ustrzyki Dolne poprzez adaptację, modernizacje i utworzenie nowych obiektów o funkcjach kulturalnych i sportowych. Wzmocnienie tożsamości lokalnej na skutek zaplanowanych działań edukacyjnych i promocyjnych. Usieciowienie oferty kulturalnej i sportowej poprzez wzmocnienie i rozwój współpracy między podmiotami angażującymi się w organizację poszczególnych wydarzeń.	• Liczba wydarzeń, konkursów i inicjatyw kulturalno-edukacyjnych realizowanych rocznie (szt.); • Liczba wspólnie zorganizowanych wydarzeń kulturalnych i sportowych (szt./rok); • Liczba nowych programów kulturalnych skierowanych do młodzieży i seniorów (szt.); • Wzrost powierzchni użytkowej UDK (m^2); • Powierzchnia zaadaptowanych przestrzeni na cele kulturalne (m^2); • Liczba obiektów kulturalnych dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (szt.); • Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów sportowych (szt.);

Źródło: Opracowanie własne.

3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Ustrzyki Dolne oraz ustalenia rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie

Gmina Ustrzyki Dolne jest gminą miejsko-wiejską położoną w południowo-wschodniej Polsce, w północnej części powiatu bieszczadzkiego, w województwie podkarpackim. Stanowi ona siedzibę władz powiatu bieszczadzkiego. Gmina leży na obszarze pasma Gór Sanocko-Turczańskich (Karpat Wschodnich), a jej wschodnią granicę stanowi granica państwowa z Ukrainą. Na terenie Gminy znajduje się drogowe przejście graniczne Krościenko–Smolnica na granicy polsko-ukraińskiej (w ciągu drogi krajowej nr 84). Gmina Ustrzyki Dolne graniczy od północy z gminami Fredropol i Bircza, od zachodu z gminami Tyrawa Wołoska, Olszanica i Solina, od południa z Gminą Czarna, zaś od wschodu z Ukrainą (rejon samborski, obejmujący m.in. hromady Dobromyl, Chyrów i Stary Sambor).

Gmina Ustrzyki Dolne zajmuje obszar o powierzchni 479 km^2, co stanowi około 42% powierzchni powiatu bieszczadzkiego. Obecne granice administracyjne Gminy ustalono w 1951 roku w wyniku korekty granicznej (tzw. Akcja H-T) oraz kolejno w 2001 roku, kiedy do gminy przyłączono obszary kilku wsi (m.in. Brelików, Leszczowate, Ropienka, Serednica, Stańkowa, Wola Romanowa, Zawadka i Wola Maćkowa) wcześniej należące do gminy Olszanica.

Gmina Ustrzyki Dolne ma status gminy miejsko-wiejskiej, obejmując miasto Ustrzyki Dolne oraz otaczający je obszar wiejski podzielony na 27 sołectw. Sołectwa te to: Bandrów Narodowy, Brzegi Dolne, Dźwiniacz Dolny, Hoszowczyk, Hoszów, Jałowe, Jureczkowa, Krościenko, Liskowate, Łobozew Dolny, Łobozew Górny, Łodyna, Moczary, Nowosielce Kozickie, Ropienka, Równia, Serednica–Wola Romanowa, Stańkowa, Teleśnica, Trzcianiec, Ustjanowa Dolna, Ustjanowa Górna, Wojtkowa, Wojtkówka, Zadwórze, Zawadka oraz sołectwa łączone: Brelików–Leszczowate.

Teren Gminy Ustrzyki Dolne cechuje się znacznym udziałem obszarów przyrodniczych oraz ekstensywnym zagospodarowaniem rolniczo-osadniczym. Urozmaicona rzeźba terenu, obejmująca pasma pogórzy i gór, wpływa na układ przestrzenny i użytkowanie gruntów. Obszary osadnicze koncentrują się głównie w dolinach rzecznych, podczas gdy większość powierzchni zajmują tereny leśne i półnaturalne o wysokich walorach krajobrazowych. Zabudowa o większej intensywności występuje przede wszystkim na obszarze miasta Ustrzyki Dolne, natomiast na terenach wiejskich gminy ma ona charakter rozproszony i liniowy, skupiony wzdłuż głównych dróg dolinnych.

Przez Gminę Ustrzyki Dolne przebiegają ważne szlaki drogowe o znaczeniu krajowym i regionalnym, zapewniające jej zewnętrzne połączenia transportowe. Kluczową arterią jest **droga krajowa nr 84** relacji Sanok – Krościenko, biegnąca z północy na wschód przez teren Gminy (długość odcinka na jej obszarze wynosi 19,3 km) i prowadząca do przejścia granicznego z Ukrainą w Krościenku. Połączenia regionalne zapewniają **drogi wojewódzkie nr 890** (Kuźmina – Krościenko) oraz **nr 896** (Ustrzyki Dolne – Ustrzyki

Górne), o łącznej długości 30,9 km na terenie Gminy. Ponadto gęstą sieć komunikacyjną uzupełniają drogi powiatowe o numerach: 2078R, 2089R, 2224R, 2226R, 2268R, 2269R, 2273R, 2290R, 2291R, 2292R, 2293R, 2294R, 2295R, 2296R, 2297R, 2298R, 2299R, 2900R i 2301R (łącznie ok. 121,1 km). Dogodne położenie przy tych szlakach sprawia, że z centrum Ustrzyk Dolnych możliwy jest dojazd samochodem w czasie do 60 minut do takich miast, jak Brzozów, Sanok, Zagórz, Lesko czy Bircza. Dojazd do większych ośrodków miejskich regionu zajmuje odpowiednio: ok. 70 minut do Przemyśla oraz ok. 2 godziny do Rzeszowa.

Sieć kolejowa na terenie gminy obejmuje **linię kolejową nr 108** (Stróże – Krościenko), która przebiega przez Ustrzyki Dolne i dalej w kierunku przejścia kolejowego na granicy państwa. Linia ta zapewnia połączenie z siecią kolejową Ukrainy. W Ustrzykach Dolnych znajduje się czynna stacja kolejowa, z której kursują pociągi pasażerskie POLREGIO do Rzeszowa Głównego (przez m.in. Zagórz, Sanok, Krosno). Podróż koleją z Ustrzyk Dolnych do Rzeszowa trwa około 4,5 godziny. Połączenie kolejowe ma znaczenie uzupełniające, głównie turystyczne i lokalne, gdyż dominującym środkiem transportu pozostaje ruch drogowy.

Wewnętrzna sieć drogowa gminy składa się z rozbudowanego układu dróg lokalnych o znaczeniu powiatowym i gminnym, zapewniających komunikację pomiędzy poszczególnymi miejscowościami. Drogi powiatowe na terenie gminy mają łączną długość około 121,1 km, tworząc połączenia między wsiami oraz łącząc je z miastem Ustrzyki Dolne. Uzupełnienie stanowią **drogi gminne** o łącznej długości ok. 617,2 km, rozprowadzające ruch na poziomie najbardziej lokalnym. Należy zaznaczyć, że ponad 90% dróg gminnych to trasy o nawierzchni nieutwardzonej (gruntowej), co wynika z górskiego charakteru terenu i rozproszenia zabudowy. W latach 2020-2025 zaplanowano szereg inwestycji drogowych (budowy, przebudowy i remonty dróg gminnych oraz dojazdów do pól), mających na celu lepsze skomunikowanie poszczególnych osad oraz poprawę dostępności transportowej obszarów turystycznych gminy.

W Gminie Ustrzyki Dolne uzupełnienie sieci transportowej stanowi sieć dróg rowerowych, których łączna długość wynosi przeszło 30 km. Przez jej teren przebiegają następujące rowerowe szlaki turystyczne: Główny Karpacki Szlak Rowerowy, Góry Słonne, Śladami dobrego wojaka Szwejka oraz Zielony Rower – Greenway Karpaty Wschodnie. Dodatkowo, przez omawiany obszar przebiegają także piesze szlaki turystyczne, w tym m.in.: Czerwony Szlak Przemysko-Sanocki, Mały Król – Holica czy Szlak źródła Strwiąża.

Układ funkcjonalno-przestrzenny Gminy Ustrzyki Dolne cechuje wyraźny podział na obszar miejski oraz rozległe tereny wiejskie i leśne. Zabudowa miejska Ustrzyk Dolnych ma zwartą strukturę w centrum. Budynki mieszkalne i usługowe koncentrują się wokół czworokątnego rynku, przez który przebiega główna droga (krajowa nr 84). W centralnej części miasta dominuje historyczna, gęsta zabudowa mieszana, obejmująca budynki wielorodzinne, jednorodzinne oraz obiekty usługowe. W miarę oddalania się od rynku zabudowa staje się mniej regularna i luźniejsza. Osiedla peryferyjne miasta, takie jak

Strwiążyk czy Jasień, cechują się układem ulicowym (rzędowym), z przewagą zabudowy jednorodzinnej uzupełnionej obiektami usługowymi i turystycznymi. Część miejska Zabłocie stanowi odrębną strefę funkcjonalną o przewadze zabudowy produkcyjno-przemysłowej, zaś na osiedlu PCK występują ogrody działkowe oraz rozproszona zabudowa mieszkalna (jedno- i wielorodzinna) z usługami.

Na obszarach wiejskich Gminy istniejąca zabudowa ma charakter rozproszony i w dużej mierze zagrodowy. Większość wsi posiada układ ulicowy, gdzie domy usytuowane są wzdłuż głównych dróg. Występują także wsie o układzie rozgałęzionym typu widlica (np. Brelików, Łodyna) oraz o układzie wielodrożnicowym (np. Ropienka). Typowa zabudowa wiejska to tradycyjne siedliska zagrodowe – dom mieszkalny usytuowany równolegle do drogi, a za nim (w głębi działki) zlokalizowane budynki gospodarcze. Poza zwartymi wsiami występują liczne przysiółki i osiedla rozproszone, oddalone od głównych ciągów zabudowy. Charakterystycznym elementem układu osadniczego jest kompleks Arłamów, stanowiący samodzielny zespół hotelowo-rekreacyjny położony na wyniesieniu terenu, oddalony od najbliższej zabudowy wsi, z własną infrastrukturą towarzyszącą obejmującą obiekty sportowe, konferencyjne i gastronomiczne oraz lądowiskiem dla samolotów i helikopterów, będący ponadlokalnym ośrodkiem turystyczno-rekreacyjnym. Ważnym elementem układu przestrzennego Gminy jest pełne walorów środowiskowych otoczenie. Znaczna część jej terenów pozostaje niezabudowana i objęta jest różnymi formami ochrony przyrody, co ogranicza możliwości intensywnej urbanizacji i kierunkuje rozwój przestrzenny zgodnie z zasadami zrównoważonego zagospodarowania.

Do dalszego rozwoju zabudowy mieszkaniowej predysponowane są tereny zlokalizowane w mieście Ustrzyki Dolne oraz jego sąsiedztwie. Znajduje to silne uzasadnienie w analizie dotychczasowych uwarunkowań przestrzennych, społecznych i inwestycyjnych w obrębie Gminy. Miasto Ustrzyki Dolne jako lokalny ośrodek administracyjny, usługowy, edukacji i społeczny, stanowi główny obszar koncentracji przestrzennej procesów rozwojowych, obejmujący również rozwój osadnictwa i gospodarczy w jego otoczeniu. Mając na względzie znaczenie tego obszaru w strukturze funkcjonalno-przestrzennej Gminy oraz istniejącą infrastrukturę techniczną, społeczną i komunikacyjną, należy uznać go za teren predysponowany do dalszego rozwoju oraz zrównoważonego zagospodarowania mieszkaniowego.

Rozwój budownictwa mieszkaniowego w bezpośrednim sąsiedztwie miasta pozwala na efektywne wykorzystanie istniejących zasobów infrastrukturalnych, a także na ograniczenie kosztów rozwoju tych terenów. Lokalizacja inwestycji mieszkaniowych na obszarze odznaczającym się znacznym powiązaniem funkcjonalnym z centrum miasta skutkuje wysoką dostępnością usług publicznych, bez konieczności ich rozwijania w rozproszonych lokalizacjach. Podejście to sprzyja także ograniczaniu presji inwestycyjnej na tereny Gminy odznaczające się niższą gęstością zaludnienia, a co za tym idzie – odznaczające się większą koncentracją terenów leśnych, o szczególnych walorach środowiskowych i krajobrazowych.

Z perspektywy długofalowego programowania rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne, uzupełnienie istniejących struktur urbanistycznych i ruralistycznych, połączone z zagęszczeniem zabudowy w mieście i jego okolicy, wpisują się w cele kształtowania zwartej, funkcjonalnej i efektywnej struktury osadniczej. Umożliwia to również na ograniczenie negatywnych skutków niekontrolowanego rozlewania się zabudowy (urban sprawl), przyczyniając się do ochrony ładu przestrzennego i środowiska przyrodniczego.

Uwzględniając ugruntowany turystyczny charakter Gminy Ustrzyki Dolne oraz jej szczególne uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe, zasadne jest konsekwentne podejmowanie działań ukierunkowanych na rozwój przestrzenny usług turystycznych. Rozwój ten powinien być traktowany jako jeden z kluczowych instrumentów kształtowania funkcji rekreacyjnych Gminy oraz wzmacniania jej konkurencyjności w skali regionalnej. Racjonalne zagospodarowanie przestrzeni na potrzeby turystyki, obejmujące lokalizację i rozbudowę infrastruktury noclegowej, rekreacyjnej, sportowej oraz usług towarzyszących, umożliwia efektywniejsze wykorzystanie endogenicznych zasobów Gminy, w szczególności walorów przyrodniczo-krajobrazowych Bieszczad.

Dominującą formą pokrycia terenu gminy Ustrzyki Dolne są lasy i tereny zadrzewione. Grunty leśne (wraz z zaroślami) zajmują około 66% powierzchni Gminy. Znaczną część pozostałego obszaru stanowią użytki rolne (łąki, pastwiska i grunty orne) – około 29% powierzchni. Ze względu na górski charakter terenu i niewielką gęstość zaludnienia, znaczna część tych użytków rolnych jest ekstensywnie użytkowana lub odłogowana. Obszary zabudowane i zurbanizowane stanowią natomiast około 3% powierzchni Gminy. Są to przede wszystkim tereny zabudowy mieszkaniowej (jednorodzinnej) oraz towarzyszącej jej zabudowy letniskowej i rekreacyjnej, skupione głównie w mieście Ustrzyki Dolne i wybranych wsiach. Niewielki ułamek powierzchni przypada na inne formy użytkowania, takie jak wody powierzchniowe (m.in. fragment Jeziora Solińskiego) czy infrastruktura komunikacyjna.

W Gminie Ustrzyki Dolne podstawowym instrumentem służącym kształtowaniu polityki przestrzennej jest **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Ustrzyki Dolne**, przyjęte Uchwałą Nr IX/126/19 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 16 kwietnia 2019 r. (ostatnia aktualizacja przyjęta 30 grudnia 2024 r.). Dokument ten wyznacza główne kierunki rozwoju przestrzennego Gminy, zgodne z celami ponadlokalnej polityki przestrzennej. Do priorytetów zaliczono m.in. ochronę środowiska przyrodniczego (zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych, uwzględnienie ograniczeń wynikających z form ochrony), zrównoważony rozwój systemu osadniczego (zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, kształtowanie czytelnych przestrzeni publicznych i lokalnych centrów we wsiach), rozwój funkcji turystycznych Gminy (wykorzystanie potencjału turystycznego Bieszczadów, rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej) oraz usprawnienie systemu transportowego. Należy jednak zaznaczyć, że na skutek reformy planowania przestrzennego, Gmina Ustrzyki Dolne zobowiązana jest do opracowania Planu Ogólnego, który będzie mieć charakter aktu prawa miejscowego.

Uszczegółowienie zapisów Studium w zakresie kształtowania polityki przestrzennej stanowią miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W Gminie Ustrzyki Dolne obowiązuje 50 MPZP, z czego 18 opracowanych zostało na podstawie nieobowiązującej już ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994 r. Tym samym stopień pokrycia obszaru Gminy Ustrzyki Dolne planami miejscowymi wynosi 2,68%. Należy mieć na uwadze, że znaczną część obszaru Gminy zajmują tereny, na których ze względu na ukształtowanie terenu (góry, rzeki) czy ograniczenia instytucjonalne (formy ochrony przyrody) ruch budowlany jest w znacznej mierze ograniczony, co skutkuje jego intensyfikacją w sąsiedztwie obszarów zainwestowanych, których znaczna część objęta jest już istniejącymi planami miejscowymi.

Przez obszar Gminy Ustrzyki Dolne przebiegają linie elektroenergetycznie średniego (15kV) i wysokiego (110 kV) napięcia.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne znajdują się następujące złoża kopalin:

- złoże Brzegi Dolne (ropy naftowe) – złoże zagospodarowane,
- złoże Łodyna (ropy naftowe) – złoże zagospodarowane,
- złoże Ustianowa (kamienie łamane i bloczne) – złoże rozpoznane wstępnie,
- złoże Wańkowa (ropy naftowe) – złoże zagospodarowane.

Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje się wyjątkowo wysokimi walorami przyrodniczymi, czego odzwierciedleniem jest objęcie 100% jej powierzchni formami ochrony przyrody. Północna i środkowa część obszaru Gminy leży w granicach Parku Krajobrazowego Gór Słonnych, natomiast pozostała część została włączona do Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Te dwie formy ochrony zapewniają zachowanie cennych ekosystemów leśnych i krajobrazów kulturowych na całym terytorium Gminy. Ponadto na obszarze Gminy ustanowiono sześć rezerwatów przyrody: Nad Trzciańcem, Na Opalonym, Chwaniów, Cisy w Serednicy oraz Na Oratyku. Rezerwaty te chronią fragmenty naturalnych lasów i siedlisk górskich o szczególnej wartości przyrodniczej (m.in. stanowiska cisów, cenne zbiorowiska bukowe i jodłowe).

Gmina Ustrzyki Dolne znajduje się także w obszarach europejskiej sieci Natura 2000. W granicach Gminy wyznaczono specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO): Ostoja Góry Słonne (PLH180013) oraz Moczary (PLH180026), a także obszar specjalnej ochrony ptaków (OSO) Góry Słonne (PLB180003). Obszary te mają na celu ochronę siedlisk przyrodniczych oraz gatunków ptaków istotnych z punktu widzenia Unii Europejskiej, w tym m.in. siedlisk puszczańskich lasów bukowych i populacji drapieżnych ptaków górskich. Na omawianym obszarze znajdują się również dwa parki krajobrazowe. Park Krajobrazowy Pogórze Przemyskie utworzony został w 1992 roku na obszarze o powierzchni 60,6 tys. ha. W tym samym czasie utworzony został Park Krajobrazowy Gór Słonnych, którego łączna powierzchnia wynosi 56,2 tys. ha.

Oprócz form wielkoobszarowych, na terenie Gminy występują również inne ustawowe formy ochrony przyrody. Zidentyfikowano liczne pomniki przyrody (pojedyncze okazy drzew, skał itp. o szczególnej wartości), stanowisko dokumentacyjne chroniące cenny odsłonięty profil geologiczny fliszu karpackiego, a także ustanowiono lokalne użytki

ekologiczne służące zachowaniu drobnych elementów ekosystemów. Dzięki istniejącym formom ochrony praktycznie cały obszar Gminy Ustrzyki Dolne podlega różnorodnym rygorom ochronnym wynikającym z ustawy o ochronie przyrody. Zasady gospodarowania tym terenem muszą zatem uwzględniać konieczność zachowania unikatowych wartości przyrodniczych i krajobrazowych (m.in. ograniczenia w lokalizacji inwestycji mogących negatywnie oddziaływać na środowisko oraz wymóg zrównoważonego rozwoju w zgodzie z naturą).

Na mocy Uchwały nr XIII/218/25 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 31 marca 2025 r. przyjęty został Audyt krajobrazowy województwa podkarpackiego. Poniższa tabela prezentuje zestawienie rekomendacji i zagrożeń dla wyróżnionych na obszarze Gminy Ustrzyki Dolny krajobrazów priorytetowych.

Tab. 8. Zestawienie krajobrazów priorytetowych w Gminie Ustrzyki Dolne wraz z rekomendacjami i zagrożeniami

Krajobraz priorytetowy	Rekomendacje	Zagrożenia
18-513.65-56	nie określono	chaos przestrzenny i stylistyczny form zagospodarowania terenu, lokalizacja dominujących w krajobrazie obiektów wysokościowych i obszarowych
18-522.11-02	zachowanie i ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i estetycznych, ograniczanie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych, utrzymanie naturalnych ekosystemów leśnych, łąkowych i wodnych, zapobieganie fragmentacji siedlisk i erozji gleb, racjonalne gospodarowanie zasobami, modernizacja infrastruktury technicznej z poszanowaniem krajobrazu, wykorzystywanie wartości krajobrazu dla turystyki i rekreacji bez naruszania jakości środowiska	erozja gleb, fizyczna i chemiczna degradacja siedlisk lądowych, lokalizacja dominujących w krajobrazie obiektów wysokościowych i obszarowych, hałas komunikacyjny i przemysłowy
18-522.11-15	ochrona walorów krajobrazowych w planowaniu, uwzględnianie wartości przyrodniczych i kulturowych przy inwestycjach, racjonalne gospodarowanie zasobami i wodą, ochrona jakości krajobrazu przy infrastrukturze, wykorzystanie walorów dla turystyki i rekreacji, minimalizowanie negatywnych oddziaływań na obszary chronione, zachowanie ekosystemów i korytarzy ekologicznych	eksploatacja złóż innych niż węgiel kamienny, węgiel brunatny i torf, lokalizacja dominujących w krajobrazie obiektów wysokościowych i obszarowych, hałas komunikacyjny i przemysłowy, zanieczyszczenie powietrza
18-522.11-65	utrzymanie dotychczasowego charakteru krajobrazu, ochrona i estetyczne kształtowanie przestrzeni, uwzględnianie walorów przyrodniczo-krajobrazowych przy inwestycjach, ochrona gruntów rolnych i terenów otwartych, przeciwdziałanie dysharmonii i fragmentacji zabudowy, rozwój turystyki i rekreacji z poszanowaniem krajobrazu, ograniczanie zabudowy na terenach zagrożonych powodzią, rozwój zieleni i usług ekosystemowych, rozwój odnawialnych źródeł energii z poszanowaniem krajobrazu, ochrona powiązań ekologicznych i możliwość stosowania rozwiązań ograniczających uciążliwości akustyczne	fizyczna i chemiczna degradacja siedlisk lądowych, rozdrobnienie struktury przestrzennej (fragmentacja) i geometryzacja naturalnych i półnaturalnych ekosystemów, chaos przestrzenny i stylistyczny form zagospodarowania terenu, lokalizacja dominujących w krajobrazie obiektów wysokościowych i obszarowych, hałas komunikacyjny i przemysłowy, zanieczyszczenie terenu odpadami, zagrożenia powodziowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Audytu krajobrazowego województwa podkarpackiego.

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej Gminy należy uwzględnić występujące na obszarze Gminy obszary zagrożenia powodzią, w tym obszary szczególnego zagrożenia powodzią, które mają wpływ na możliwości zagospodarowania przestrzennego, lokalizację inwestycji oraz konieczność uwzględnienia ograniczeń wynikających

z przepisów prawa wodnego i planów zarządzania ryzykiem powodziowym. Gmina Ustrzyki Dolne znajduje się (na podstawie map zagrożenia powodziowego udostępnionych przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie):

- częściowo na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. a) Prawa wodnego, tj. obszarze, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%);
- częściowo na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, w rozumieniu art. 16 pkt 34) lit. b) Prawa wodnego, tj. obszarem, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%);
- częściowo na obszarach, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2% (raz na 500 lat).

Tereny znajdujące się w ramach obszarów szczególnego zagrożenia powodzią podlegają określonemu zagospodarowaniu, gdzie zgodnie z art. 166 pkt. 10 ustawy Prawo wodne planowane zagospodarowanie nie może m.in. naruszać ustaleń planu zarządzania ryzykiem powodziowym czy stanowić zagrożenia dla ochrony zdrowia ludzi czy środowiska oraz utrudnienia zarządzania ryzykiem powodziowym.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne obowiązują zapisy zawarte w następujących dokumentach:

- Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły.
- Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły.

Obszar Gminy Ustrzyki Dolne leży w zlewniach rzek przynależących do dorzecza Sanu i Dniestru, które w ramach Ramowej Dyrektywy Wodnej zostały wyodrębnione jako jednolite części wód powierzchniowych (JCWP). Według podziału hydrograficznego, przez teren Gminy przepływają lub obejmują go następujące JCWP:

- Wiar od Sopotnika do ujścia (RW2000062249),
- Mszaniec i Lechnawa do granicy państwa (RW9000077471),
- Strwiąż (RW9000077693),
- Daszówka (RW20000422136),
- Czarna (RW2000072213299),
- Stupnica (RW200004223699),
- Olszanka (RW20000422169),
- San od zb. Solina do zb. Myczkowce (RW200004221559),
- Zb. Solina (RW200023221399),
- Tyrawka (RW2000072233299).

Są to główne cieki i zbiorniki wodne kształtujące sieć hydrologiczną Gminy. Strwiąż, mający źródła na obszarze Gminy, jest jedyną rzeką odprowadzającą wody z jej terenu do zlewiska Morza Czarnego (poprzez Dniestr). Z kolei północne i zachodnie fragmenty Gminy odwadniane są przez dopływy Sanu (m.in. rzeki Wiar, Czarna, Tyrawka) należące do zlewni Wisły.

Wody podziemne występują w Gminie w dwóch głównych poziomach wodonośnych – czwartorzędowym (płytkim) oraz trzeciorzędowym (głębszym) – związanych z budową geologiczną Karpat fliszowych. Gmina Ustrzyki Dolne przynależy do trzech jednolitych części wód podziemnych (JCWPd) oznaczonych kodami: **GW2000154**, **GW9000169** oraz **GW2000168**. Są to zdefiniowane obszarowo zbiorniki wód podziemnych o znaczeniu regionalnym. Czwartorzędowy poziom wodonośny jest powiązany głównie z osadami w dolinach Strwiąża i Wiaru, zaś poziom trzeciorzędowy tworzą spękane piaskowce warstw krośnieńskich. Według dostępnych opracowań hydrogeologicznych stopień zagrożenia zanieczyszczeniem wód podziemnych na terenie Gminy jest umiarkowany do wysokiego. Największe ryzyko dotyczy okolic miasta Ustrzyki Dolne oraz dolin głównych rzek, gdzie warstwy wodonośne są najbardziej podatne na infiltrację zanieczyszczeń.

Przeciwdziałanie skutkom suszy, zgodnie z art. 183 oraz 185 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne, prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy, który uwzględnia podział kraju na obszary dorzeczy. Plan przeciwdziałania skutkom suszy zawiera analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych, propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych, propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji, jak również katalog działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Według analizy przeprowadzonej na potrzeby Planu przeciwdziałania skutkom suszy Gmina Ustrzyki Dolne położona jest:

- w obszarze umiarkowanego, silnego i ekstremalnego zagrożenia wystąpieniem suszy atmosferycznej;
- w obszarze słabego zagrożenia wystąpieniem suszy rolniczej;
- w obszarze umiarkowanego i silnego zagrożenia wystąpieniem suszy hydrologicznej;
- w obszarze umiarkowanego zagrożenia wystąpieniem suszy hydrogeologicznej.

W łącznym zestawieniu Gmina Ustrzyki Dolne klasyfikuje się w całości jako obszar umiarkowane zagrożony wystąpieniem suszy.

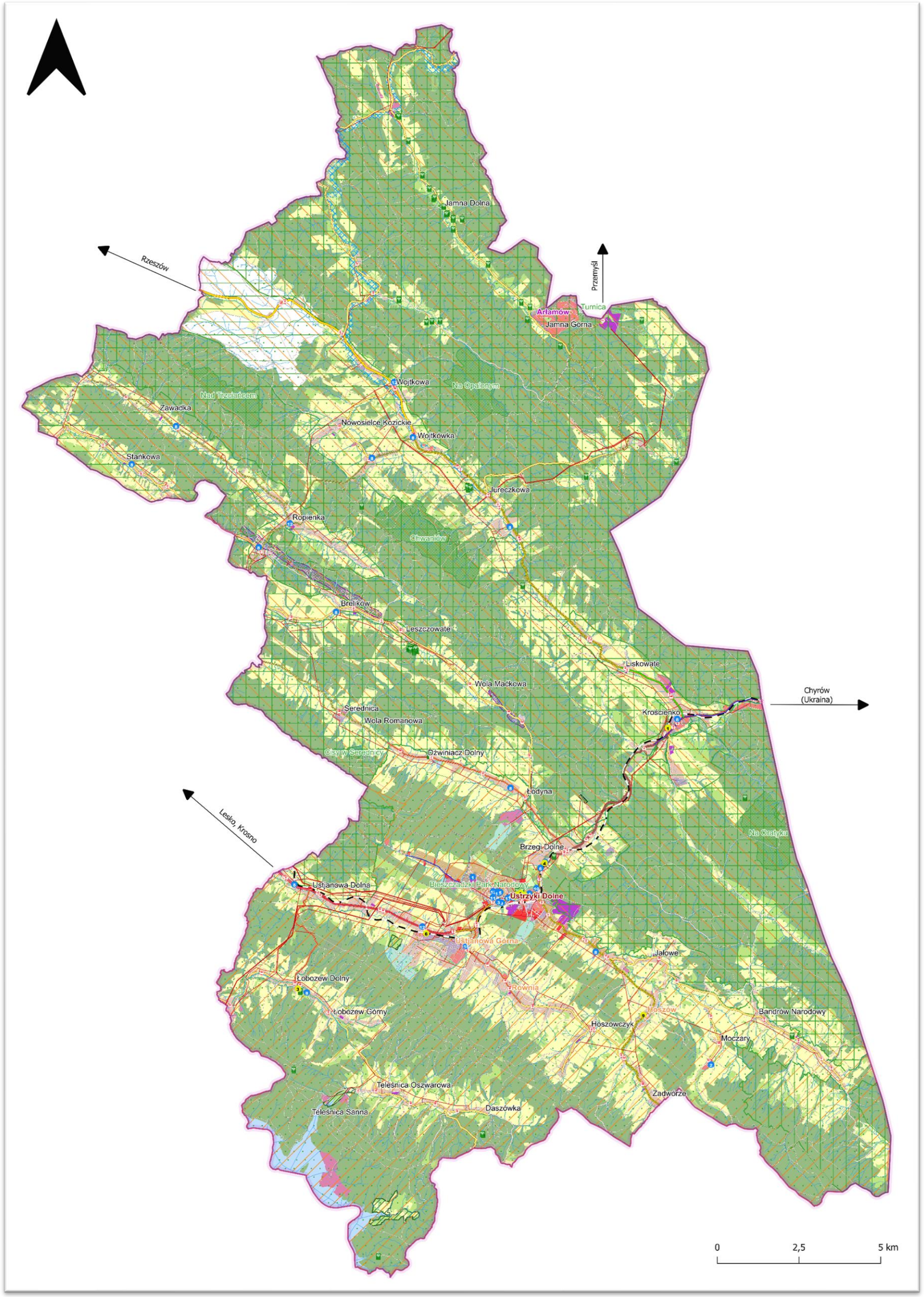

Ryc. 3. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Ustrzyki Dolne cz. 1
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii

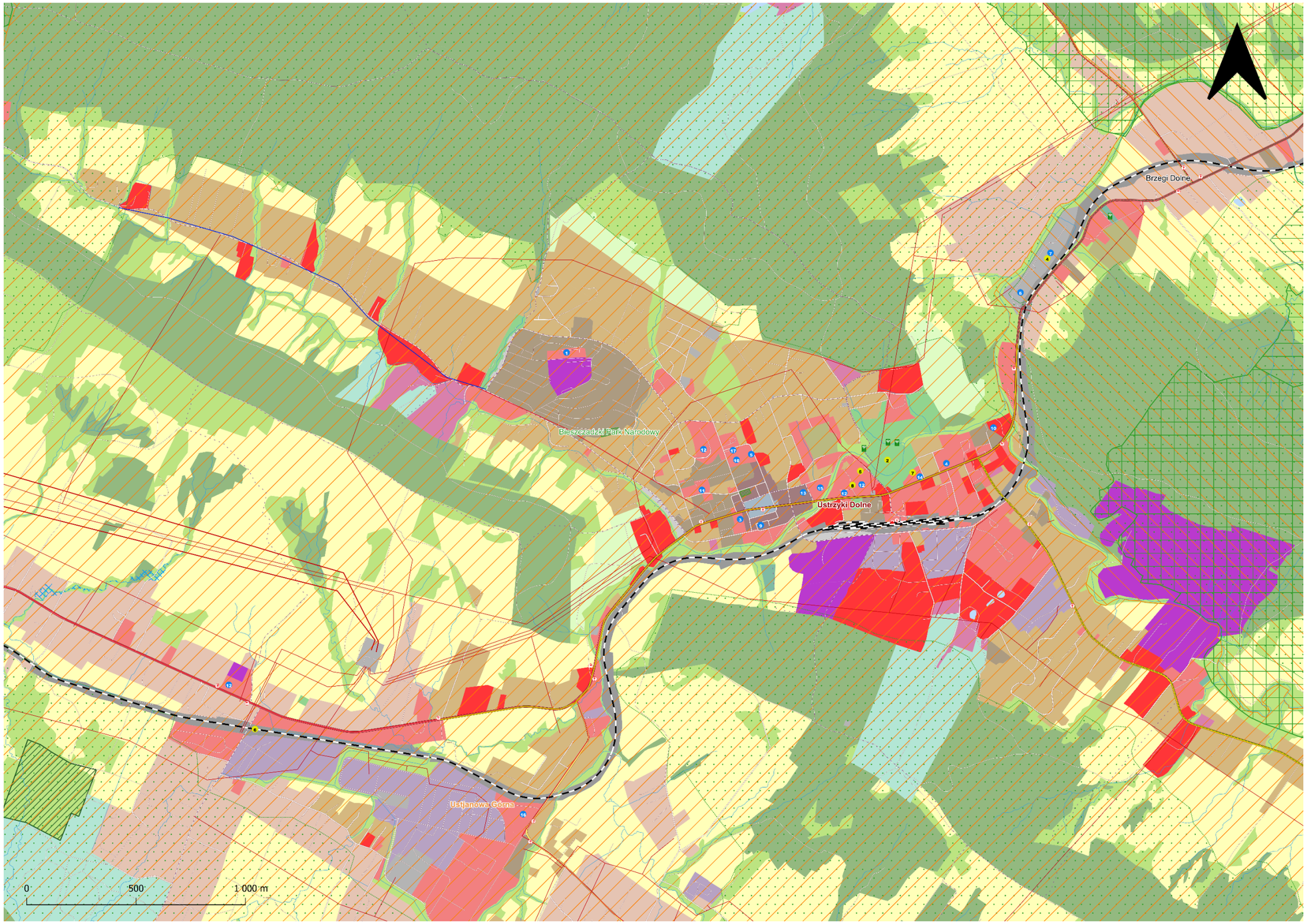

Ryc. 4. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Ustrzyki Dolne cz. 2
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Legenda

granica Gminy Ustrzyki Dolne

Sieć osadnicza

Ustrzyki Dolne główny ośrodek lokalny
Arłamów ponadlokalny ośrodek turystyczno-rekreacyjny
Hoszów pozostałe ośrodki rozwojowe
Łodyna pozostałe miejscowości

Główne elementy infrastruktury społecznej

1. Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno-Wychowawczych
2. Dom Pomocy Społecznej
3. Komenda Powiatatowa Państwowej Straży Pożarnej
4. Komenda Powiatowa Policji
5. Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
6. Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej sp. z o.o.
8. remiza Ochotniczej Straży Pożarnej
9. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna
10. przedszkole
11. Starostwo Powiatowe w Ustrzykach Dolnych
12. szkoła podstawowa
13. Urząd Miejski w Ustrzykach Dolnych
14. Ustrzycki Dom Kultury
15. zespół szkół licealnych
16. zespół szkół zawodowych
17. żłobek

Główne elementy infrastruktury technicznej i komunikacyjnej

- linia kolejowa
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- drogi powiatowe
- drogi gminne
- drogi wewnętrzne
- linia elektroenergetyczna średniego napięcia
- linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia
- szlaki piesze
- szlaki rowerowe
- lądowisko dla helikopterów
- przejście graniczne
- przystanek autobusowy
- stacja lub przystanek kolejowy
- oczyszczalnia ścieków

Powiązania przyrodnicze

- cieki wodne
- obszary, na których prawodopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat
- obszary szczególnego zagrożenia powodzią, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat
- użytki ekologiczne
- rezerwaty przyrody
- specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000
- obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000
- parki narodowe
- parki krajobrazowe
- obszary chronionego krajobrazu
- korytarze ekologiczne
- pominiki przyrody

Złoża kopalin

- kamienie łamane i bloczne
- ropy naftowe
- ropy naftowe i gazy ziemne

Planowana struktura użytkowania terenu

- tereny infrastruktury technicznej
- tereny kolejowe
- tereny placu publicznego
- tereny obsługi komunikacyjnej
- tereny zabudowy mieszkaniowej i jednorodzinnej, zabudowy zagrodowej i usług
- tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej
- tereny zabudowy śródmiejskiej
- tereny zabudowe mieszkaniowej i usługowej
- tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej
- tereny związane z obsługą eksploatacji złóż
- tereny obiektów produkcyjnych, składów, magazynów i usług
- tereny rolne
- tereny obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych, ogrodniczych, leśnych i rybackich
- tereny usług
- tereny usług sportu i rekreacji
- tereny usług turystycznych
- tereny usług sportów zimowych
- tereny wód powierzchniowych
- tereny cmentarzy
- tereny cmentarzy nieczynnych
- tereny zieleni ogródków działkowych
- tereny lasów
- tereny zieleni urządzonej
- tereny zieleni nieurządzonej i użytków rolnych

Kierunki rozwoju

1. Adaptacja dworca PKP w Krościenku na Centrum Aktywności Kulturalnej
2. Przebudowa przestrzeni Parku pod Dębami
3. Modernizacja Centrum Turystyki Aktywnej w Łobozewie Dolnym
4. Modernizacja oczyszczalni ścieków
5. Modernizacja Orlika przy Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzkach Dolnych
6. Utworzenie przystanku kolejowego w miejscowości Ustjanowa Górna
7. Rozbudowa zaplecza lokalowego Ustrzyckiego Domu Kultury
8. Rozbudowa Szkoły Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych
9. Modernizacja i adaptacja budynku starej szkoły w Hoszowie do ponownego pełnienia funkcji publicznych, związanych ze świadczeniem usług dla lokalnej społeczności, a także usług turystycznych

- Planowany przebieg trasy GreenVelo
- Budowa sieci kanalizacyjnej
- Modernizacja drogi krajowej wraz z budową ciągów pieszych
- Budowa sieci wodno-kanalizacyjnej
- Budowa sieci wodociągowej
- strefa zieleni i rekreacji

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Ustalenia Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 obowiązują na terenie całej jednostki samorządu terytorialnego. Poszczególne cele operacyjne i kierunki działań będą realizowane zgodnie z aktualnymi potrzebami i uwarunkowaniami występującymi w poszczególnych miejscowościach.

Kształtowanie polityki przestrzennej w Gminie opiera się jednocześnie na uwarunkowaniach lokalnych oraz na rekomendacjach zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego, przyjętego uchwałą LIX/930/18 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018 r.

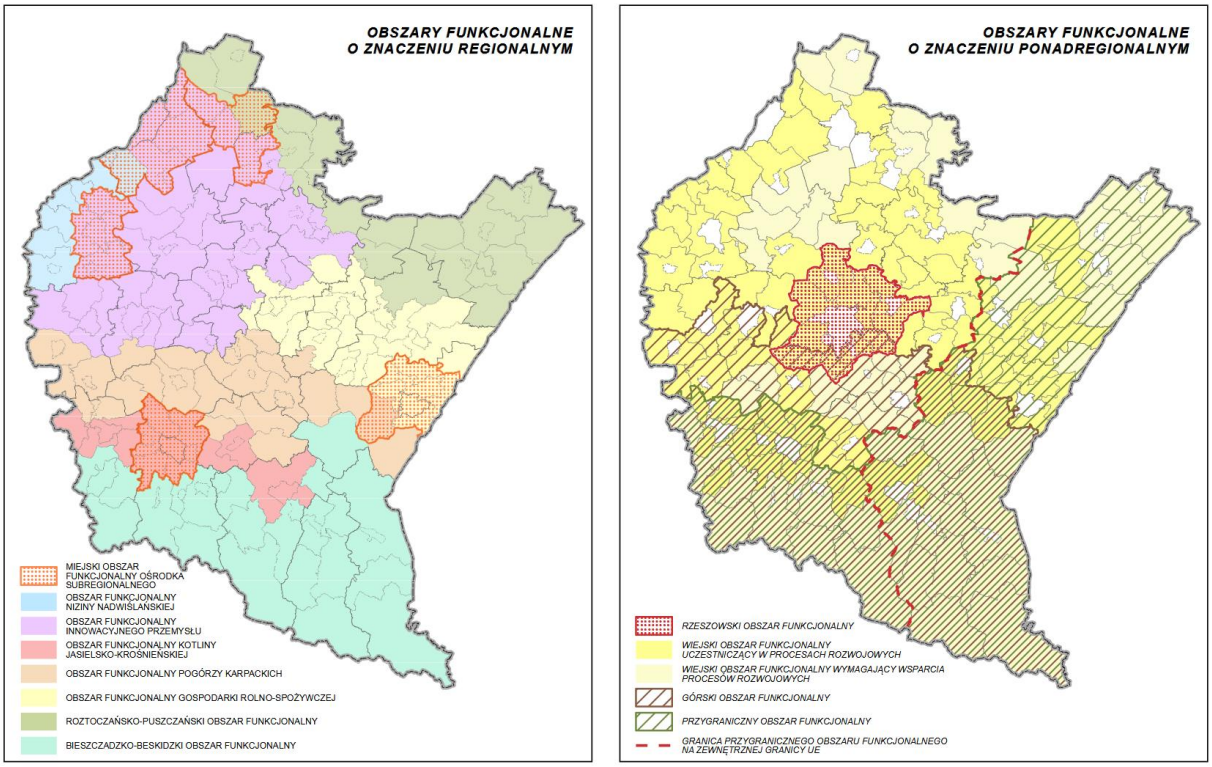

Ryc. 5. Podział województwa podkarpackiego na obszary funkcjonalne
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

Zgodnie z zapisami Planu obszar wiejski Gminy Ustrzyki Dolne stanowi część **Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wygajającego wsparcia procesów rozwojowych**. Zgodnie z treścią przytoczonego dokumentu, priorytetem rozwoju w obrębie tego obszaru jest stwarzanie warunków dla poprawy jakości życia mieszkańców. Plan określa dla niego następujące zasady i warunki zagospodarowania:

1. Rozwój bazy usług publicznych;
2. Zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;
3. Ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
4. Poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;

5. Rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Gmina Ustrzyki Dolne stanowi również część **Górskiego Obszaru Funkcjonalnego**, do którego włączone zostały jednostki leżące w paśmie Karpat. Priorytetem rozwoju dla tego obszaru jest aktywizacja społeczno-gospodarcza w oparciu o potencjał przyrodniczo-kulturowy. Dokument określa dla niego następujące zasady i warunki zagospodarowania:

1. Rozwój społeczno-gospodarczy z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju;
2. Poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
3. Tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi;
4. Rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo) z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego;
5. Ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
6. Rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
7. Ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych;
8. Przeciwdziałanie suburbanizacji i rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu;
9. Wzmocnienie roli ośrodków miejskich – rozwój innowacyjnego przemysłu i bazy usług publicznych;
10. Uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
11. Budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

Gmina Ustrzyki Dolne oraz 67 innych gmin stanowią również część **Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego**. Dla jednostek tych jako priorytet rozwoju uznano rozwój usług, w tym o charakterze dystrybucyjnym i logistycznym, z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem państwa. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego określa dla niego następujące zasady i warunki zagospodarowania:

1. Zagospodarowanie przestrzenne obszaru z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym;
2. Rozwój i modernizacja infrastruktury granicznej, transportowej i logistycznej;
3. Integrowanie systemów komunikacyjnych i usprawnienie powiązań transportowych;
4. Wspieranie rozwoju nowych funkcji, zwiększających zakres świadczonych usług o charakterze ponadlokalnym, w tym logistycznych;

5. Poprawa dostępu do usług publicznych zlokalizowanych w miastach i na obszarach wiejskich;
6. Współpraca transgraniczna w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego, realizacja i koordynacja wspólnych działań i projektów, zapewniających integrację planowania w zakresie ochrony środowiska, gospodarki wodnej oraz infrastruktury transgranicznej;
7. Poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową.

Dodatkowo, Gmina Ustrzyki Dolne zaklasyfikowana została do **Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego** o znaczeniu regionalnym. Obszar ten obejmuje 23 gminy, zlokalizowanych częściowo lub całości w obrębie Beskidu Niskiego, Bieszczadów Zachodnich lub Gór Sanocko-Turczańskich. W jego obszarze rozwój gospodarczo-społeczny w oparciu o potencjał przyrodniczy i kulturowy, w tym walory turystyczne i uzdrowiskowe stanowi główny priorytet rozwojowy. Dokument określa dla niego następujące zasady i warunki zagospodarowania:

1. Budowa i rozwijanie powiązań funkcjonalnych ze Słowacją oraz Ukrainą m.in. przez rozbudowę infrastruktury granicznej;
2. Przebudowa i rozbudowa istniejącej sieci drogowej i kolejowej, w celu właściwego rozprowadzenia ruchu turystycznego;
3. Rozwój infrastruktury turystycznej, sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej w ośrodkach uzdrowiskowych, wypoczynkowych oraz w miastach i gminach o potencjale turystycznym;
4. Ograniczanie zjawiska rozpraszania zabudowy w celu zachowania ładu przestrzennego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, drożności korytarzy ekologicznych;
5. Rozwój infrastruktury technicznej zwłaszcza na obszarach najczęściej odwiedzanych przez turystów, w szczególności kompleksowa budowa i przebudowa systemów wodno-kanalizacyjnych wokół zbiorników wodnych i w dorzeczach rzek;
6. Minimalizowanie i ograniczanie negatywnych skutków suszy poprzez kompleksowe działania określone w Planie przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Górnej Wisły;
7. Ochrona i wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym wyróżniających region zabytków świadczących o jego dawnej wielokulturowości oraz związanych z przemysłem naftowym.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego określa także lokalizację inwestycji celu publicznego, spośród których następujące podlegać będą realizacji na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne:

- budowa sieci przesyłowej gazu ziemnego – gazociąg Hermanowice – Strachocina,
- rozbudowa sieci przesyłowej gazu ziemnego – gazociąg Hermanowice – Strachocina,

- Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społecznego powiatów sanockiego, bieszczadzkiego i leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych:
  - Ustrzyki Dolne – olimpijski tor saneczkowo-bobslejowo-skeletonowy Ustrzyki Dolne – Arłamów,
  - Ustrzyki Dolne – Stadion Zimowy Ustrzyki Dolne – Ustjanowa Górna,
- poprawa gospodarki wodno-ściekowej w ramach Programu Strategicznego Błękitny San w aglomeracjach powyżej 10000 Równoważnej Liczby Mieszkańców (RLM),
- modernizacja i rozbudowa ciągów technologicznych w hali sortowni odpadów w Ustrzykach Dolnych.

Analiza powyższych dokumentów, a także diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej oraz cele i kierunki działań przedstawione w niniejszej Strategii, pozwoliły na określenie ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w Gminie Ustrzyki Dolne, które przedstawiono poniżej.

Tab. 9. Ustalenia i rekomendacje dla Gminy Ustrzyki Dolne

1. Zasady ochrony środowiska i jego zasobów, w tym ochrony powietrza, przyrody i krajobrazu
• zachowanie terenów o dużych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych, • ochrona terenów objętych ochroną prawną oraz innych obszarów cennych przyrodniczo, w tym terenów otwartych, • ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych, • zachowanie i przywracanie układu lokalnych korytarzy ekologicznych oraz ochrona przed ich defragmentacją, • utrzymanie różnorodności biologicznej, • wzmacnianie systemu informacji o zagrożeniach pogodowych, • rozwój terenów osadniczych w oparciu o infrastrukturę wodno-kanalizacyjne oraz uwzględniający ograniczenia wynikające z form ochrony przyrody, • wsparcie rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury, w szczególności poprzez ustalanie racjonalnych wskaźników w zakresie powierzchni biologicznie czynnej w dokumentach planistycznych, zapewnienie i egzekwowanie odpowiedniej retencji oraz wykorzystanie istniejącej przestrzeni i obiektów do jej rozwoju, • tworzenie nowych oraz powiększenie już istniejących obszarów zielonych blisko obszarów mieszkaniowych (parki i skwery „kieszonkowe") w celu zwiększenia odporności miasta na fale upałów, w tym poprzez odzyskiwane powierzchni zabetonowanych, • dążenie do realizacji zieleni izolacyjnej wzdłuż ciągów komunikacyjnych oraz istniejących i projektowanych zespołów zabudowy, • ochrona cieków wodnych, m.in. poprzez zakaz lub ograniczenie zabudowy w pobliżu zbiorników i cieków wodnych z uwzględnieniem przepisów dotyczących zagospodarowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, • ochrona wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniami pochodzenia komunikacyjnego i bytowego poprzez kontrole stanu technicznego instalacji kanalizacji sanitarnej i burzowej, konserwacje urządzeń do separacji substancji ropopochodnych i osadników piaskowych, itp.

- wykorzystanie zbiorników wodnych, w tym jeziora Solińskiego, do funkcji związanych z turystyką, rekreacją oraz sportem, z zachowaniem poszanowania środowiska przyrodniczego,
- wykorzystanie obszarów zielonych do celów turystycznych i rekreacyjnych poprzez budowę ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych, budowę i utrzymanie infrastruktury rekreacyjnej,
- ochrona terenów rekreacyjnych i wypoczynku, lasów i terenów zielonych przed zabudową związaną z uciążliwą działalnością gospodarczą (zakłady przemysłowe, magazynowe i usługowe),
- nadanie funkcji edukacyjnej nowym i istniejącym obszarom zielonym oraz elementom zielono-błękitnej infrastruktury,
- ochrona powietrza i zapobieganie przekraczaniu poziomów dopuszczalnych stężeń substancji szkodliwych w powietrzu poprzez działania termomodernizacyjne, wprowadzanie do celów grzewczych urządzeń o wysokiej sprawności energetycznej, rozwój zielonej energii i ograniczanie niskiej emisji wynikającej z ruchu samochodowego,
- na terenach osuwisk należy unikać lokalizacji zabudowy oraz ingerowania w naturalne ukształtowanie terenu, utrzymując roślinność, której system korzeniowy wpływa na zwiększenie stabilności stoków,
- ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić ich zrównoważoną eksploatację,
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochrony podstawowych procesów ekologicznych,
- rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym oraz prowadzenie edukacji klimatycznej.

2. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

- kształtowanie struktury przestrzennej uwypuklające i wzmacniające znaczenie istniejących obiektów o ważnych funkcjach lokalnych i ponadlokalnych oraz rewaloryzacja cennych kulturowo historycznych układów przestrzennych,
- ochrona elementów dziedzictwa kulturowego, w szczególności wartościowych układów urbanistycznych i ruralistycznych, zadrzewień przydrożnych i śródpolnych oraz obiektów zabytkowych,
- ochrona różnorodności i wielokulturowości dziedzictwa kulturowego regionu i dóbr kultury współczesnej,
- przystosowanie zachowanych założeń i obiektów, które utraciły swoje pierwotne funkcje, do nowych, współczesnych potrzeb, z uwzględnieniem wymogów w zakresie ich dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami oraz – w miarę możliwości – wykorzystujących rozwiązania w zakresie efektywności energetycznej oraz rozwiązania w zakresie adaptacji do zmian klimatu (zatrzymanie wód opadowych, przepuszczalność terenu, ogrody deszczowe i inne),
- restauracja i modernizacja techniczna obiektów zabytkowych zgodnie z wytycznymi konserwatora zabytków z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów, służącej jednocześnie rozwojowi gospodarczemu i włączeniu społecznemu,
- podporządkowanie nowej zabudowy historycznej kompozycji przestrzennej,
- podnoszenie walorów użytkowych oraz komercjalizacja funkcji turystycznej, z wykorzystaniem zasobu historycznego jako istotnego komponentu,
- rozwijanie atrakcyjnych szlaków pieszych i rowerowych,
- promowanie zasób dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym.

3. Kierunki zmian w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenia szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

- utrzymanie i kontynuacja istniejącej struktury przestrzennej i form zabudowy, z możliwością jej uzupełnienia,

- kształtowanie czytelnej, zwartej struktury przestrzennej i dopełnianie układów urbanistycznych,
- wyznaczanie zróżnicowanych standardów zabudowy dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w dostosowaniu do charakteru miejsca – z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia dostępności do usług społecznych (przedszkola, szkoły, place zabaw, zieleń publiczna, usługi sportu, rekreacji i turystyki),
- kształtowanie nowych obszarów zabudowy mieszkaniowej w oparciu układ komunikacyjny o parametrach dostosowanych do intensywności zabudowy i zapewniający przepustowość w skali lokalnej i ponadlokalnej,
- zachowanie, ochrona przed zainwestowaniem i wykorzystanie zasobów w postaci gleb wysokiej jakości i przydatności rolniczej,
- ograniczenie negatywnego wpływu kluczowych inwestycji celu publicznego na zabudowę mieszkaniową, środowisko i krajobraz,
- uwzględnienie planowanych inwestycji ponadlokalnych (regionalnych, krajowych) w polityce przestrzennej Gminy,
- stosowanie rozwiązań eliminujących lub ograniczających oddziaływanie planowanych inwestycji poza granice przekształcanego lub zagospodarowywanego terenu,
- uporządkowanie terenów wymagających przekształceń w sposób nawiązujący do istniejącego zagospodarowania z zachowaniem zasad ładu przestrzennego,
- zachowanie i wzmacnianie funkcji usługowych w części śródmiejskiej z jednoczesnym ukształtowaniem dodatkowych centrów służących obsłudze poszczególnych osiedli oraz wsi a także przy głównych trasach komunikacyjnych,
- przeciwdziałanie konfliktom przestrzennym poprzez zachowanie równowagi pomiędzy dostępnością usług, lokalizacji terenów działalności gospodarczej i terenów produkcyjnych a uciążliwością ich oddziaływania na tereny sąsiednie,
- nawiązanie gabarytami, powierzchnią zabudowy i stylem architektonicznym nowych i przebudowywanych obiektów do istniejącej zabudowy występującej na danym obszarze, w szczególności w obszarze zabytkowej zabudowy i zabudowy śródmiejskiej,
- planowanie zabudowy wielorodzinnej w sposób ekstensywny, z zachowaniem dużej przestrzeni dla zieleni, retencji wodnej oraz miejsc postojowych dla pojazdów i zaplecza społecznego,
- podnoszenie dostępności terenów i obiektów usługowych dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- wsparcie dla rozwoju odnawialnych źródeł energii w postaci indywidualnych mikro instalacji,
- kształtowanie krajobrazu w oparciu o wyeksponowanie wartościowych elementów i zachowanie otwarć widokowych,
- przyjęcie rozwiązań wynikających z przepisów prawa wodnego oraz ograniczenie rozwoju nowej zabudowy na terenach zagrożonych ryzykiem powodziowym.

Zgodnie z § 3, ust. 10 Rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie projektu planu ogólnego gminy, dokumentowania prac planistycznych w zakresie tego planu oraz wydania z niego wypisów i wyrysów, na terenie Gminy Ustrzyki Dolne dopuszcza się określenie wyższego zapotrzebowania na nową zabudowę mieszkaniową, niż wynika to ze wzoru z ust. 2, jeżeli jest to uzasadnione szczególnymi potrzebami w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej.

4. Zasady lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, pod pojęciem handlu wielkopowierzchniowego rozumie się handel realizowany w obiekcie handlowym o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m^2. Jego lokalizacja jest regulowana w planie ogólnym poprzez wskazanie strefy handlu wielkopowierzchniowego oraz konieczność sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w przypadku potrzeby realizacji tego obiektu. Plan miejscowy sporządza się wtedy dla terenu położonego na obszarze obejmującym co najmniej obszar, na którym powinny nastąpić zmiany w strukturze funkcjonalno-przestrzennej w wyniku realizacji tego obiektu.

Na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne nie planuje się lokalizacji obiektów handlu wielkopowierzchniowego w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Z tego względu nie ustala się zasad i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w zakresie ich lokalizacji.

5. Zasady lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego

Zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, pod pojęciem inwestycji celu publicznego należy rozumieć działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim i krajowym), a także krajowym (obejmującym również inwestycje międzynarodowe i ponadregionalne), oraz metropolitalnym (obejmującym obszar metropolitalny) bez względu na status podmiotu podejmującego te działania oraz źródła ich finansowania, stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, m.in.:

- wydzielanie gruntów pod drogi publiczne, drogi rowerowe i drogi wodne, budowa, utrzymywanie oraz wykonywanie robót budowlanych tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i sygnalizacji,
- budowa i utrzymywanie publicznych urządzeń służących do zaopatrzenia ludności w wodę, gromadzenia, przesyłania, oczyszczania i odprowadzania ścieków oraz odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania lub ich wykorzystania w instalacji odnawialnego źródła energii wytwarzającej biogaz w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii,
- budowa oraz utrzymywanie obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacja i utrzymywanie wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego,
- budowa, utrzymywanie obiektów oraz urządzeń niezbędnych na potrzeby obronności państwa, a także ustanowienie strefy ochronnej terenu zamkniętego, w tym wynikające z umów lub porozumień międzynarodowych, a także na potrzeby ochrony granicy państwowej lub zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, w tym budowa i utrzymywanie aresztów śledczych, zakładów karnych oraz zakładów dla nieletnich,
- poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie złóż kopalin objętych własnością górniczą,
- zakładanie i utrzymywanie cmentarzy,
- ustanawianie i ochrona miejsc pamięci narodowej,
- ochrona zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt lub siedlisk przyrody,
- wydzielanie gruntów pod publicznie dostępne przestrzenie i obiekty: ciągi piesze, place, parki, promenady lub bulwary, a także ich urządzanie, w tym budowa lub przebudowa.

W przypadku lokalizacji kluczowych inwestycji celu publicznego na terenie Gminy przyjmuje się w szczególności:

- ograniczenie negatywnego wpływu kluczowych inwestycji celu publicznego na zabudowę mieszkaniową, środowisko i krajobraz,
- lokalizowanie kluczowych inwestycji celu publicznego poza obszarami chronionymi, glebami wysokiej przydatności rolniczej i terenami leśnymi,
- uwzględnienie planowanych inwestycji ponadlokalnych (regionalnych, krajowych) w polityce przestrzennej Gminy,
- stosowanie rozwiązań eliminujących lub ograniczających oddziaływanie planowanych inwestycji poza granice przekształcanego lub zagospodarowywanego terenu,
- wykorzystanie istniejącej infrastruktury do realizacji inwestycji celu publicznego.

6. Kierunki rozwoju systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

W zakresie transportu i komunikacji:

- zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej poprzez rozwój układu drogowego, komunikacji zbiorowej, infrastruktury pieszo-rowerowej, węzłów komunikacyjnych,

- zwiększenie zrównoważonej mobilności i funkcjonalności oraz efektywności transportu miejskiego poprzez budowę, przebudowę i modernizację infrastruktury transportu oraz zakup i modernizację zero- lub niskoemisyjnych aktywów mobilnych wykorzystywanych w transporcie zbiorowym,
- dążenie do ograniczenia ruchu indywidualnych pojazdów samochodowych, szczególnie na obszarach o dużych walorach przyrodniczych i dużej wrażliwości środowiska na czynniki antropopresyjne,
- wyznaczanie w dokumentach planistycznych dróg o szerokości zapewniającej możliwość wykonania wszystkich niezbędnych do prawidłowego wykorzystania drogi elementów, jak chodniki, parkingi, ciągi rowerowe,
- wprowadzanie rozwiązań drogowych w obszarach zabudowy minimalizujących geometrię dróg i skrzyżowań, pozostawiając jednocześnie wystarczającą, wygodną przestrzeń dla pieszych, ruchu rowerowego, transportu publicznego, jak również dla osób z niepełnosprawnościami i starszych,
- wspieranie zeroemisyjnych form indywidualnej mobilności, m.in. poprzez budowę i rozbudowę dróg rowerowych (w tym kontrapasów) oraz dróg dla pieszych i rowerów, wraz z infrastrukturą towarzyszącą, kontraruchów oraz pasów ruchu dla rowerów,
- budowa ścieżek rowerowych poprawiających dostępność i obsługę komunikacyjną sołectw poprzez stworzenie ciągłego systemu komunikacji rowerowej, z uwzględnieniem przebiegającego przez Gminę Głównego Karpackiego Szlaku Rowerowego,
- budowa i rozbudowa infrastruktury do ładowania i tankowania zeroemisyjnych pojazdów komunikacji publicznej.

W zakresie infrastruktury technicznej i społecznej:

- kreowanie połączeń pomiędzy zabudową mieszkaniową a infrastrukturą społeczną oraz dążenie do poprawy dostępności infrastruktury społecznej i technicznej,
- dalszy rozwój systemów infrastruktury technicznej, w tym wodno-kanalizacyjnej, będącej podstawą do lokalizacji zabudowy mieszkaniowej oraz związanej z działalnością gospodarczą,
- wyposażenie terenów w sprawny system odprowadzania i utylizacji ścieków, niezbędny przy wysokim stopniu zwodociągowania,
- utrzymywanie i poprawa jakości usług o charakterze publicznym (szkoły, przedszkola, instytucje kultury, obiekty sportowe), w tym bazy infrastrukturalnej oraz rozwój systemu opieki nad osobami ze szczególnymi potrzebami,
- kształtowanie centralnych przestrzeni publicznych w poszczególnych wsiach umożliwiających aktywność społeczną, budowę oraz umacnianie więzi społecznych i budowanie lokalnej tożsamości,
- modernizacja i poprawa stanu siedzib gminnych instytucji, w tym także ich estetyki,
- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej,
- rozwój błękitno-zielonej infrastruktury oraz zapewnienie odpowiedniej retencji (powierzchnia biologicznie czynna, budowa zbiorników na deszczówkę z terenów utwardzonych w celu wtórnego wykorzystania),
- tworzenie warunków dla lokalizacji instalacji urządzeń wykorzystujących odnawialne źródła energii na poziomie aktów planistycznych (plan ogólny, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).

7. Zasady lokalizacji urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW

Urządzenia wytwarzające energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW powinny być lokalizowane na gruntach klasy IV lub niższej i nie mogą wpływać na poszerzenie obszaru stref ochronnych, które związane są z ograniczeniami w zabudowie, zagospodarowaniu oraz użytkowaniu terenu poza granicami wyznaczonego obszaru. W przypadku lokalizacji takich urządzeń wyznacza się następujące zasady:

- stosowanie rozwiązań eliminujących lub ograniczających oddziaływanie planowanych inwestycji poza granice przekształcanego lub zagospodarowywanego terenu,
- lokalizowanie ośrodków produkcyjnych i infrastruktury technicznej (w tym odnawialnych źródeł energii) na terenach ściśle określonych, z uwzględnieniem istniejących form ochrony przyrody oraz z zachowaniem bezpiecznej strefy ochronnej od zabudowy mieszkaniowej oraz związanej z wielogodzinnym pobytem dzieci i młodzieży,
- dbałość o relacje funkcjonalno-przestrzenne z terenami sąsiednimi,
- podejmowanie działań powstrzymujących znaczne przeobrażenie krajobrazu kulturowego,
- w granicach stref ochronnych dla elektrowni fotowoltaicznych wszelkie przedsięwzięcia nie mogą przekraczać standardów jakości środowiska,
- wyłącza się obszary chronionego krajobrazu z lokalizowania elektrowni wiatrowych o mocy większej niż moc mikroinstalacji w rozumieniu przepisów Ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii.

8. Zasady lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko zalicza się te przedsięwzięcia, które zostały określone w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w podziale na przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko oraz te mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.
W przypadku lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenie Gminy należy uwzględnić:

- lokalizację w miejscach, które nie naruszą funkcjonowania korytarzy ekologicznych, obszarów chronionych oraz nie przyczyniają się do niszczenia siedlisk gatunków występujących w Gminie,
- rozmieszczenie form ochrony przyrody, ograniczenia wynikające z uchwał je powołujących, planów ochrony tych obszarów oraz aktów prawa miejscowego,
- realizację działań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą możliwych negatywnych oddziaływań na środowisko
- przeprowadzenie indywidulanej procedury badania wpływu przedsięwzięcia na środowisko w ramach oceny oddziaływania na środowisko na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

9. Zasady kształtowanie rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

- kontynuacja rolniczego sposobu użytkowania terenów, szczególnie w obrębie zwartych kompleksów gleb o wysokiej jakości i przydatności rolniczej,
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy w celu ochrony kompleksów rolnych i leśnych,
- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- zachowanie korytarzy ekologicznych oraz siedlisk gatunków chronionych i zagrożonych,
- kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną a zabudową mieszkaniową na wsiach,
- utrzymanie zwartych kompleksów użytków rolnych i zielonych z zadrzewieniami śródpolnymi,
- zalesianie gruntów najsłabszych, nieużytków i gruntów rolniczo nieprzydatnych,
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo,
- prowadzanie racjonalnej gospodarki rolnej, poprzez właściwy dobór upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystanie potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalne stosowanie nawożenia i środków ochrony roślin,

- dopuszcza się przekształcenie profilu istniejących gospodarstw rolnych na agroturystyczny, zgodnie ze wskazanymi kierunkami rozwojowymi sektora turystyki w Gminie.

10. Zasady kształtowanie zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lud remediacji

Gmina Ustrzyki Dolne nie posiada obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji w myśl ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, jednak planuje się podjęcie działań służących wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zgodnie ze wskazaną ustawą.
Cały obszar przeznaczony pod zabudowę należy uznać za obszar przekształceń przestrzennych, z głównym elementem dalszej rozbudowy układu komunikacyjnego miasta, odpowiadającego funkcji węzła regionalnego oraz właściwej obsługi lokalnej wyznaczonych terenów.
Obszar historycznej zabudowy miasta należy uznać za obszar wymagający rehabilitacji poprzez:

- przebudowę układu komunikacyjnego,
- wyznaczenie przestrzeni publicznych kształtujących obszar centrum usługowego,
- poprawę standardu technicznego zabudowy, z zachowaniem jej walorów architektonicznych.

W zakresie obszarów wymagających remediacji ustala się następujące zasady:

- prowadzenie działań naprawczych wynikających z zanieczyszczenia powierzchni ziemi,
- wprowadzenie odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Wskazuje się obszary związane z wydobyciem ropy naftowej i gazu jako wymagające rekultywacji. Tereny poeksploatacyjne należy rekultywować zgodnie z kierunkiem i w terminie określonym w decyzjach administracyjnych. Rekultywacja gruntów i zagospodarowanie terenów po działalności górniczej winny być prowadzone zgodnie z ustaleniami przepisów odrębnych.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne nie wyznaczono obszarów wymagających rehabilitacji.

Źródło: Opracowanie własne.

4. Spójność kierunków rozwoju Gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji określone w strategii rozwoju województwa wraz z zakresem planowanych działań

Cele strategiczne oraz kierunki działań zawarte w niniejszej Strategii odnoszą się do zidentyfikowanych problemów, które mieszkańcy napotykają na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne. Jednocześnie, są one spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu o randze wojewódzkiej i krajowej, takimi jak Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) oraz Strategią rozwoju województwa – Podkarpackie 2030. Komplementarność celów jakie wyznacza Strategia z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji tego dokumentu.

Cel główny KSRR zakłada „efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągania zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym". Cel ten uzupełniony jest 3 celami operacyjnymi:

- Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym;
- Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych;
- Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Strategia rozwoju województwa podkarpackiego jest elementem systemu programowania przygotowywanego na różnych poziomach. Jej treść uwzględnia ustalenia dokumentów wyższego rzędu, w szczególności zapisy projektów dokumentów wspólnotowych dotyczących polityki spójności po 2020 roku, strategii krajowych, takich jak: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) oraz Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.

Wizja rozwoju województwa podkarpackiego w perspektywie do 2030 roku brzmi następująco: *„W 2030 roku województwo podkarpackie to obszar innowacyjnego i zrównoważonego rozwoju gospodarczego, odpowiedzialne wykorzystujący wewnętrzne potencjały i zapewniający wysoką jakość życia mieszkańców we wszystkich subregionach oraz lider rozwoju wśród województw makroregionu Polski Wschodniej i aktywny uczestnik relacji transgranicznych"*.

Cel główny Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 brzmi natomiast następująco: *„Odpowiedzialne i efektywne wykorzystanie zasobów endo- i egzogenicznych regionu, zapewniające trwały, zrównoważony i terytorialnie równomierny rozwój gospodarczy oraz wysoką jakość życia mieszkańców województwa"*.

W Strategii rozwoju województwa podkarpackiego do 2030 roku wyznaczono następujące obszary, w ramach których realizowane będą priorytety rozwoju:

1. Gospodarka i nauka,
2. Kapitał ludzki i społeczny,
3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska,
4. Dostępność usług.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 wskazuje również Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), które są podstawą terytorialnego ukierunkowania celów interwencji. Do obszarów tych należy w szczególności kierować interwencję publiczną obejmującą finansowane z różnych źródeł inwestycje, w tym gospodarcze, infrastrukturalne i zasoby ludzkie. Dotyczy to zarówno obszarów charakteryzujących się największym potencjałem rozwojowym, które mają znaczący wpływ na wzrost konkurencyjności regionu, jak i obszarów o najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej, które wymagają wsparcia, aby zapobiec ich dalszej marginalizacji.

W Strategii rozwoju województwa podkarpackiego wyznacza się OSI na poziomie krajowym:

1. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją,
2. Wschodnia Polska,
3. Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze.

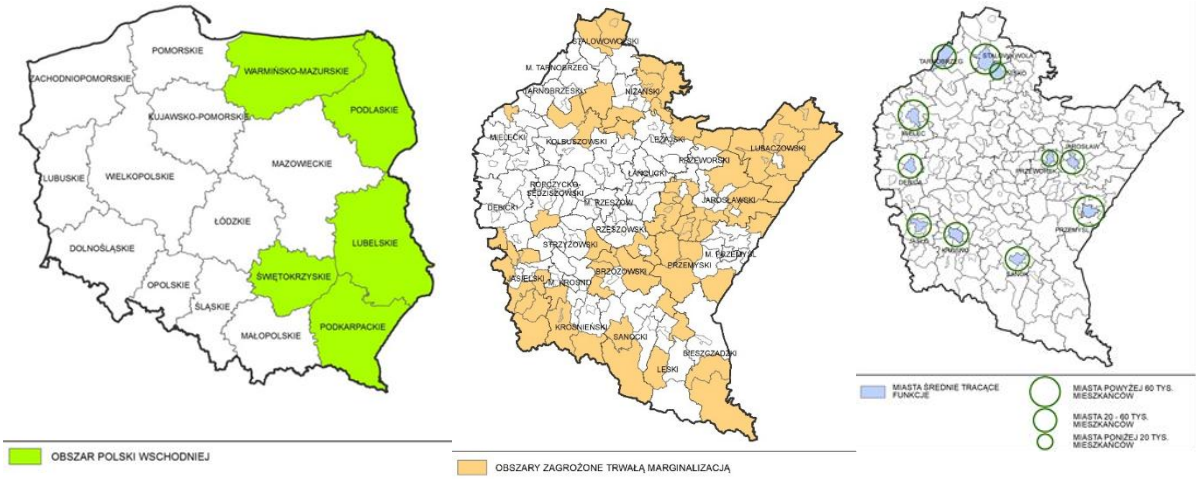

Ryc. 6. Obszary Strategicznej Interwencji w województwie podkarpackim wyróżnione na poziomie krajowym
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Dodatkowo, poza OSI na szczeblu krajowym wyróżnione zostały obszary na szczeblu regionalnym:

1. Wykorzystanie policentrycznego miejskiego układu osadniczego,
2. Funkcje Metropolitalne Rzeszowa oraz jego obszaru funkcjonalnego,
3. Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju,
4. Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku.

Gmina Ustrzyki Dolne zaklasyfikowana została do trzech Obszarów Strategicznej Interwencji województwa podkarpackiego:

Wykorzystanie policentrycznego miejskiego układu osadniczego

Miasto Ustrzyki Dolne zaklasyfikowane zostało do omawianego OSI, do grupy miast powiatowych i miast mniejszych.

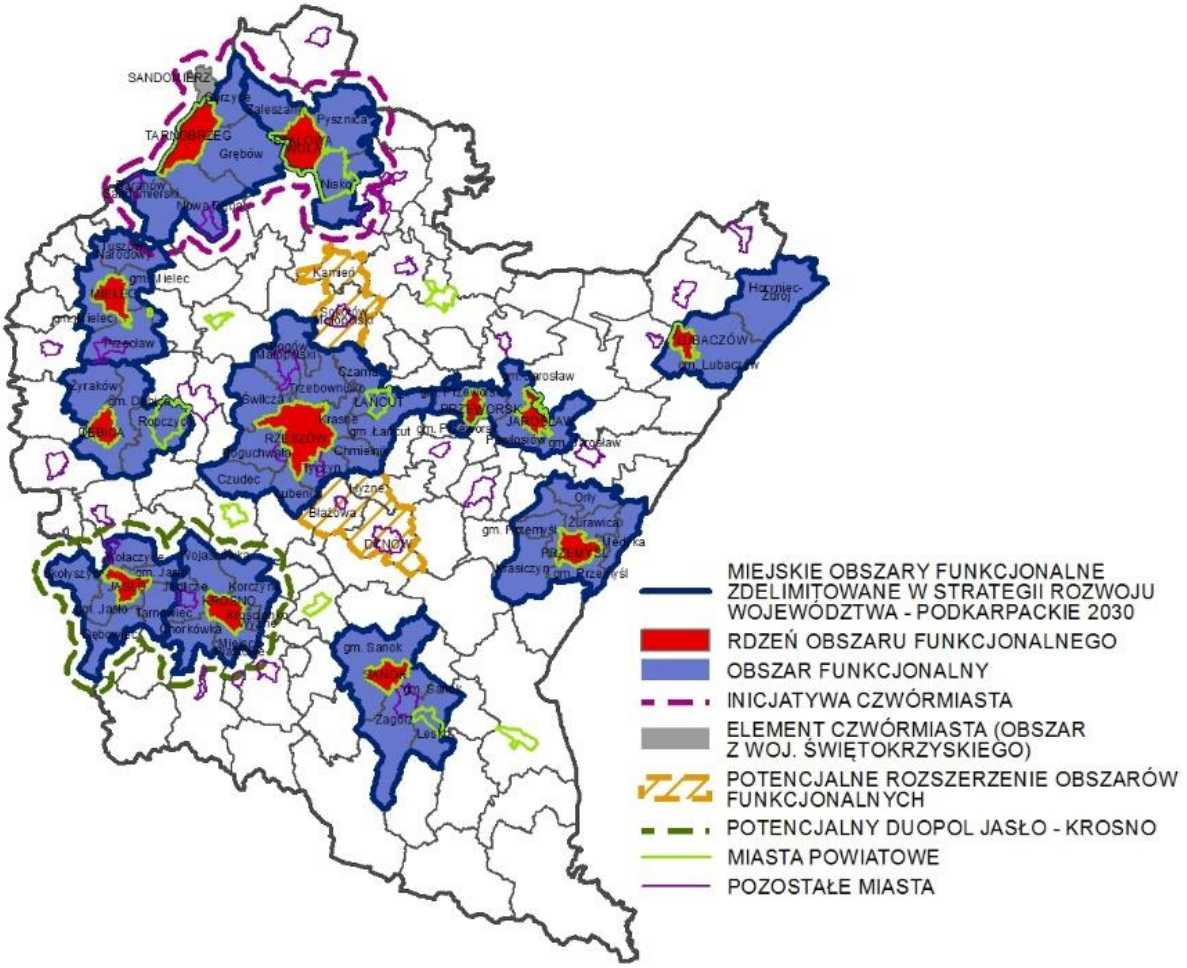

Ryc. 7. Miejskie Obszary Funkcjonalne
Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Zgodnie z zapisami Strategii rozwoju województwa podkarpackiego dla tego obszaru przewiduje się realizację następujących zadań:

- poprawa i rozwój warunków prowadzących do dynamizacji przedsiębiorczości w oparciu o potencjalne specjalizacje gospodarcze ośrodka miejskiego;
- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych w celu przywrócenia roli ośrodka w układzie osadniczym;
- zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców poprzez rozwój kompetencji zawodowych;
- modernizacja przestrzeni miejskiej umożliwiającej wykorzystanie potencjałów i zasobów miast, w tym turystycznych i wypoczynkowo-rekreacyjnych;

- poprawa jakości życia mieszkańców poprzez wzrost dostępu do usług publicznych;
- rozwój kapitału społecznego i wzmocnienie tożsamości regionalnej poprzez zaangażowanie mieszkańców w procesy rozwojowe;
- poprawa jakości zarządzania poprzez współpracę z innymi samorządami terytorialnymi;
- podejmowanie działań w zakresie ochrony przyrody i poprawy stanu środowiska;
- poprawa jakości powietrza poprzez ograniczenie niskiej emisji oraz związanego z nim zjawiska smogu;
- kreowanie instrumentów przyciągających do osiedlania się w miastach, w szczególności osób młodych i wykształconych;
- wykorzystanie możliwości programowych i finansowych UE w obszarze polityki miejskiej;
- dostosowanie sieci usług i zagospodarowania przestrzennego do zmian demograficznych;
- niwelowanie barier transportowych poprzez rozwój systemów transportu zbiorowego pomiędzy ośrodkami miejskimi a sąsiednimi obszarami wiejskimi oraz innymi ważnymi ośrodkami miejskimi;
- rozwój zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych, tras rowerowych, jako alternatywy dla przemieszczania się.

Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju

Gmina Ustrzyki Dolne zaklasyfikowana została jako obszar wymagający szczególnego wsparcie w kontekście zrównoważonego rozwoju, w ramach którego wyznaczono następujące OSI:

- Wzmocnienia szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie,
- Rozwój i wspieranie obszaru Bieszczad.

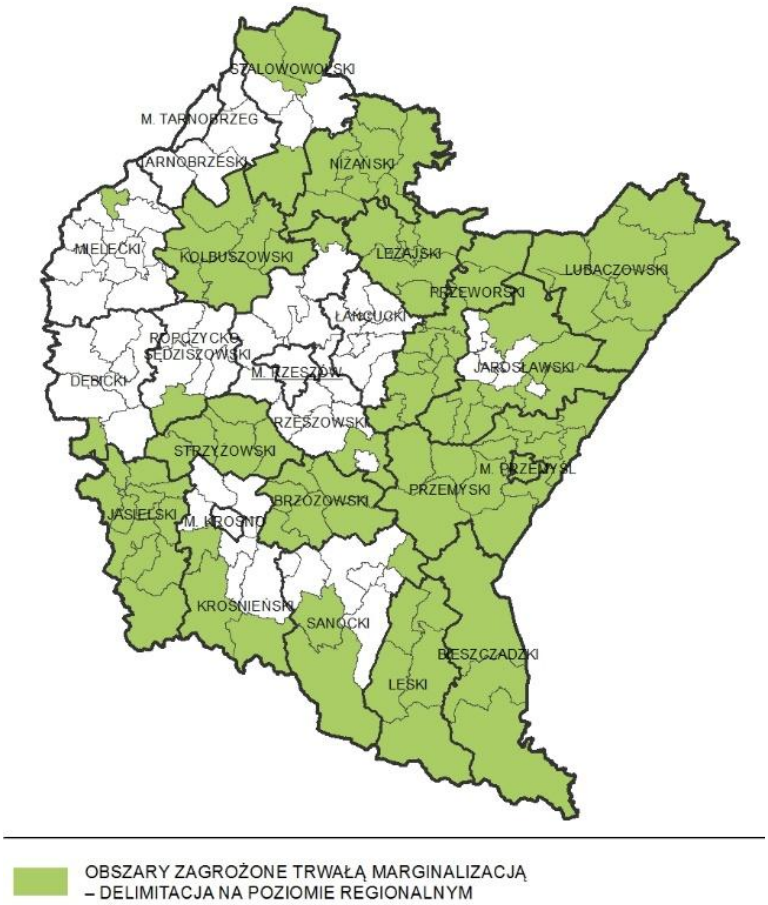

Ryc. 8. Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny
Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Poniższa tabela prezentuje zestawienie wskazanych w Strategii rozwoju województwa podkarpackiego OSI oraz przewidziany dla nich zakres działań:

Tab. 10. OSI w województwie podkarpackim – obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju

Obszary Strategicznej Interwencji	Zakres działań
Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie	
Wzmocnienie szans rozwojowych	• rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby;

obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie	• aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych, poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców; • poprawa atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zapewnienie przygotowanych terenów inwestycyjnych; • pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury drogowej łączącej się z węzłami sieci dróg szybkiego ruchu oraz infrastruktury kolejowej; • włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności; • dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodnokanalizacyjnej) i społecznej warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców; • wzmocnienie roli instytucji publicznych jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu; • ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych poprzez wielopłaszczyznowe wykorzystanie potencjału współpracy transgranicznej; • intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.
Rozwój i wspieranie obszaru Bieszczad	
Rozwój i wspieranie obszaru Bieszczad	• rozwój gospodarki turystycznej i przemysłu turystycznego jako warunkujących w sposób istotny procesy rozwojowe na obszarze Bieszczad; • podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w oparciu o endemiczne zasoby Bieszczad; • wzmocnienie bazy ekonomicznej miast tworzących potencjalny obszar wzrostu w oparciu o tradycję ale przy wykorzystaniu nowych i innowacyjnych uwarunkowań organizacyjnych; • wsparcie działań w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy poprzez rozwój wielofunkcyjny obszarów wiejskich w oparciu o przemysł bazujący na lokalnych zasobach tj. turystyczny, drzewny i spożywczy; • poprawa poziomu towarowości rolnictwa Bieszczad poprzez rozwój spółdzielczości, rzemiosła i grup producenckich wraz z przetwórstwem rolno-spożywczym opartym na certyfikowanych produktach lokalnych; • rozwój przedsiębiorczości w obszarze Bieszczad poprzez rozwój instytucji otoczenia biznesu; • rozwój kapitału ludzkiego poprzez poszerzenie jakości edukacji w celu wzrostu elastyczności zachowań na rynku pracy; • poprawa dostępności do wysokiej jakości usług w obszarze ochrony zdrowia; • zwiększenie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym i wzmocnienie instytucji z Trzeciego Sektora prowadzące do wspólnego rozwiązywania problemów i przezwyciężania barier; • poprawa zewnętrznej i wewnętrznej spójności terytorialnej Bieszczad w wymiarze przestrzennym poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury drogowej i kolejowej oraz infrastruktury uzupełniającej; • poprawa dostępności cyfrowej obszaru Bieszczad poprzez rozbudowę sieci informacyjno-komunikacyjnej; • wykorzystanie położenia geograficznego do rozwoju sieci turystycznych przejść granicznych; • utrzymanie walorów środowiskowych i krajobrazowych Bieszczad jako podstawowego zasobu endogenicznego;

	• dostosowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami pod kątem zachowania cennych walorów krajobrazowo-środowiskowych, przy uwarunkowaniach społeczno-osadniczych Bieszczad; • wykorzystanie klastrów energetycznych celem wzrostu poziomu bezpieczeństwa energetycznego regionu; • rozwój infrastruktury sportowej i turystycznej z wykorzystaniem uwarunkowań do rozwoju sportów zimowych; • utworzenie w Bieszczadach nowoczesnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej tj.: Podkarpackie Centrum Sportów w województwie, Ośrodka Przygotowań Olimpijskich Centralnego Ośrodka Sportu.
Rozwój i wspieranie obszaru gmin „Błękitnego Sanu”	• wykorzystanie biegu rzeki San dla rozwoju przedsiębiorczości i atrakcyjności turystycznej poprzez wielofunkcyjne wykorzystanie i zagospodarowanie jego brzegów i obszarów nadbrzeżnych; • utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego w zlewni rzeki San poprzez rozwiązanie w sposób skoordynowany problemu gospodarki wodno-ściekowej i składowania odpadów; • zabezpieczenia obszaru gmin „Błękitnego Sanu” przed zagrożeniem powodziowym.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Dla 13 gmin zlokalizowanych w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego, w tym Gminy Ustrzyki Dolne, opracowany został Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad. Zgodnie z jego treścią głównym celem rozwoju strategicznego tych jednostek jest odpowiedzialne wykorzystanie walorów i potencjału obszaru Bieszczad do zapewnienia rozwoju funkcji turystycznych, zwiększenie wielopłaszczyznowej dostępności, aktywności gospodarczej regionu, kształtowanie jakości kapitału ludzkiego z równoczesną ochroną środowiska naturalnego.

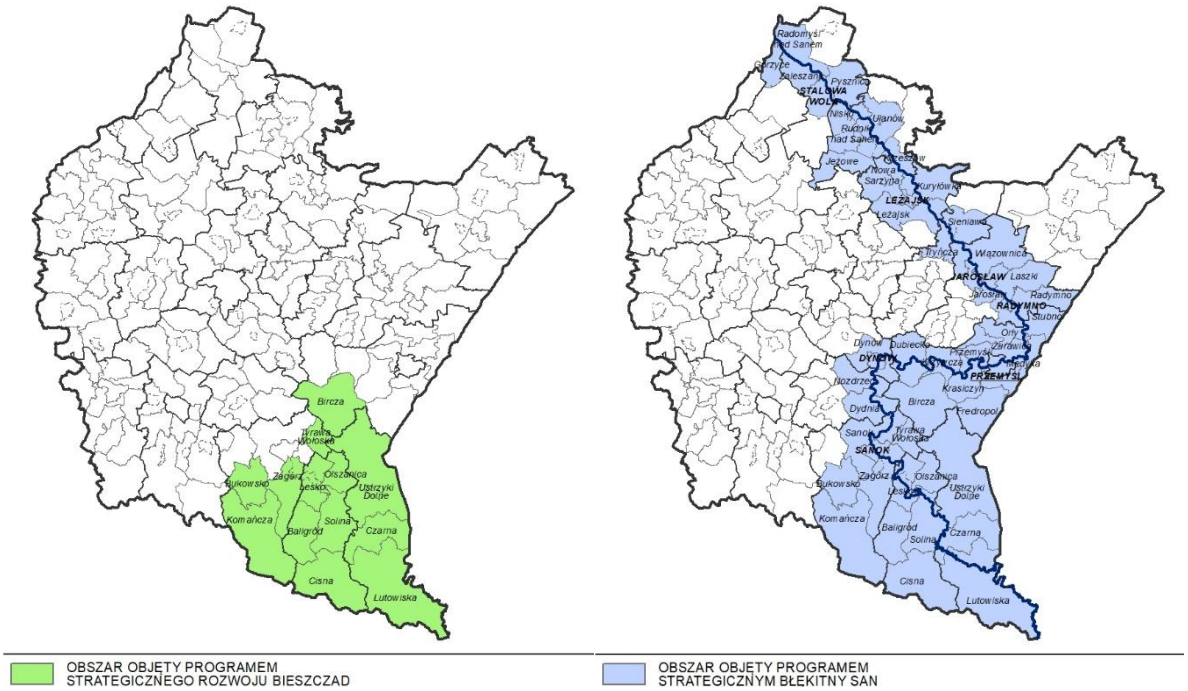

Ryc. 9. Zasięg przestrzenny obszaru objętego Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad i Programem Strategicznym „Błękitny San”

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku

Obszar wiejski Gminy Ustrzyki Dolne zaklasyfikowany został do OSI obejmującego obszary wiejskie w województwie podkarpackim.

Ryc. 10. Obszary wiejskie w województwie podkarpackim
Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Poniższa tabela prezentuje zestawienie wskazanych w Strategii rozwoju województwa podkarpackiego OSI oraz przewidziany dla nich zakres działań:

Tab. 11. OSI w województwie podkarpackim – obszary wiejskie

Obszary Strategicznej Interwencji	Zakres działań
	• poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu; • zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej; • modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa mieszkańców; • rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej; • poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami; • tworzenie korzystnych warunków w tym kompleksowej infrastruktury technicznej dla rozwoju przedsiębiorczości.

Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	• promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów; • aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej; • kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej; • wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno-usługowych; • ukierunkowanie na dywersyfikację specjalizacji w celu podniesienia towarowości gospodarstw rolniczych; • rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje.
Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym	• wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej; • podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych; • poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; • promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby; • promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.); • upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej; • wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.
Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej	• dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców; • efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno-kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów; • wykorzystanie potencjału uzdrowiskowego w projektowaniu przestrzeni wiejskiej; • poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzanie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku; • budowa oraz modernizacja infrastruktury wspierającej rozwój funkcji kulturowo-społecznych na terenach wiejskich; • racjonalne wykorzystanie przestrzeni produkcyjnej i osadniczej dzięki wspieraniu działań scaleniowych i zagospodarowania poscaleniowego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Tabela poniżej przedstawia spójność celów strategicznych i operacyjnych zawierających się w Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 ze Strategią rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Tab. 12. Spójność celów strategicznych i operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne ze Strategią rozwoju województwa – podkarpackie 2030.

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030	Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036
1. Gospodarka i nauka 1.1. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe wspierające gospodarkę 1.2. Inteligentne specjalizacje województwa 1.3. Konkurencyjność gospodarki poprzez innowacje i nowoczesne technologie 1.4. Gospodarka cyrkularna	**II. Zielone płuca Podkarpacia – ochrona środowiska i zrównoważone gospodarowanie zasobami** II.2. Zrównoważone gospodarowanie zasobami i podnoszenie świadomości ekologicznej **III. Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego** III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierające rozwój lokalny III.3. Rozwój narzędzi promocji turystycznej i wizerunkowej
2. Kapitał ludzki i społeczny 2.1. Edukacja 2.2. Regionalna polityka zdrowotna 2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe 2.4. Rynek pracy 2.5. Społeczeństwo obywatelskie i kapitał społeczny 2.6. Włączenie społeczne 2.7. Aktywny styl życia i sport	**III. Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego** III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny **IV. Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne** IV.1. Gmina przyjazna mieszkańcom – zdrowie, opieka i bezpieczeństwo IV.2. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego i społecznego młodego pokolenia IV.3. Tożsamość, tradycja i aktywność – rozwój życia kulturalnego i sportowego
3. Infrastruktura dla zrównoważonego rozwoju i środowiska 3.1. Bezpieczeństwo energetyczne i OZE 3.2. Rozwój infrastruktury transportowej oraz integracji międzygałęziowej transportu 3.3. Poprawa dostępności komunikacji wewnątrz regionu oraz rozwój transportu publicznego 3.4. Rozwój infrastruktury informacyjno-komunikacyjnej w regionie 3.5. Rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej i turystyki 3.6. Przeciwdziałanie i minimalizowanie skutków zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi 3.7. Zapobieganie i minimalizowanie skutków zagrożeń antropogenicznych 3.8. Zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego, w tym ochrona i poprawa stanu różnorodności biologicznej i krajobrazu	**I. Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad** I.1. Poprawa ładu przestrzennego i estetyki Gminy Ustrzyki Dolne I.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury transportowej **II. Zielone płuca Podkarpacia – ochrona środowiska i zrównoważone gospodarowanie zasobami** II.1. Poprawa jakości środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej II.2. Zrównoważone gospodarowanie zasobami i podnoszenie świadomości ekologicznej **III. Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego** III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego

	III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny
4. Dostępność usług 4.1. Poprawa dostępności do usług publicznych poprzez wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych 4.2. Planowanie przestrzenne wspierające aktywizację społeczności i aktywizację obszarów zdegradowanych 4.3. Wsparcie instytucjonalne i poprawa bezpieczeństwa mieszkańców 4.4. Budowanie i rozwój partnerstwa dla rozwoju województwa 4.5. Współpraca ponadregionalna i międzynarodowa	**I. Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad** I.1. Poprawa ładu przestrzennego i estetyki Gminy Ustrzyki Dolne **III. Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego** III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny III.3. Rozwój narzędzi promocji turystycznej i wizerunkowej **IV. Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne** IV.1. Gmina przyjazna mieszkańcom – zdrowie, opieka i bezpieczeństwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030.

Dla obszaru powiatu bieszczadzkiego opracowana została strategia ponadlokalna – Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Innowacyjne Bieszczady" na lata 2023-2030, która została przyjęta przez Radę Miejską w Ustrzykach Dolnych na mocy Uchwały nr XXI/195/25 z 22 września 2025 r. Dokument określa 3 cele strategiczne:

1. Stworzenie atrakcyjnych warunków do spędzania czasu oraz rozwój sektora turystycznego Obszaru Funkcjonalnego „Innowacyjne Bieszczady",
2. Ochrona środowiska naturalnego i walorów przyrodniczych Obszaru Funkcjonalnego „Innowacyjne Bieszczady",
3. Rozwój i modernizacja infrastruktury podnoszącej poziom życia mieszkańców Obszar Funkcjonalnego „Innowacyjne Bieszczady".

Tab. 13. Spójność celów strategicznych i operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne ze Strategią Rozwoju Ponadlokalnego „Innowacyjne Bieszczady" na lata 2023-2030

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Innowacyjne Bieszczady" na lata 2023-2030	Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036
Stworzenie atrakcyjnych warunków do spędzania wolnego czasu oraz rozwój sektora turystycznego Obszaru Funkcjonalnego „Innowacyjne Bieszczady"	**I. Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad** I.1. Poprawa ładu przestrzennego i estetyki Gminy Ustrzyki Dolne **III. Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego** III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny III.3. Rozwój narzędzi i promocji turystycznej i wizerunkowej

Ochrona środowiska naturalnego i walorów przyrodniczych Obszaru Funkcjonalnego „Innowacyjne Bieszczady”	**I. Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad** I.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury transportowej **II. Zielone płuca Podkarpacia – ochrona środowiska i zrównoważone gospodarowanie zasobami** II.1. Poprawa jakości środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej II.2. Zrównoważone gospodarowanie zasobami i podnoszenie świadomości ekologicznej
Rozwój i modernizacja infrastruktury podnoszącej poziom życia mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego „Innowacyjne Bieszczady”	**III. Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego** III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny **IV. Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne** IV.1. Gmina przyjazna mieszkańcom – zdrowie, opieka i bezpieczeństwo IV.2. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego i społecznego młodego pokolenia IV.3. Tożsamość, tradycja i aktywności – rozwój życia kulturalnego i sportowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategia Rozwoju Ponadlokalnego „Innowacyjne Bieszczady” na lata 2023-2030.

5. System realizacji strategii, w tym wytyczne do sporządzenia dokumentów wykonawczych

Prawidłowy przebieg realizacji Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 będzie kontrolowany poprzez odpowiednie jej wdrażanie, a następnie monitoring, ewaluację i w razie konieczności – aktualizację.

Wdrażanie Strategii

Strategia realizowana będzie w latach na jakie przyjęty został dokument, a więc w latach 2026-2036. Jednym z elementów wdrażania niniejszej Strategii jest obowiązek pracowników Urzędu oraz jednostek organizacyjnych do zapoznania się z dokumentem oraz wyznaczenie obszarów, za które każda jednostka lub pracownik będą odpowiedzialni. Podmiotami zaangażowanymi w proces realizacji Strategii będzie sektor publiczny (władze samorządowe, jednostki organizacyjne Gminy, inne jednostki samorządu terytorialnego), sektor prywatny (partnerzy prywatni i biznesowi, przedsiębiorcy, inwestorzy, organizacje otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze) oraz sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe, liderzy społeczni, osoby publiczne). Z kolei za etap wdrażania, monitorowania, ewaluacji i aktualizacji Strategii odpowiedzialny będzie Burmistrz Ustrzyk Dolnych, Rada Miejska w Ustrzykach Dolnych oraz pracownicy Urzędu, jednostki organizacyjne i partnerzy Gminy.

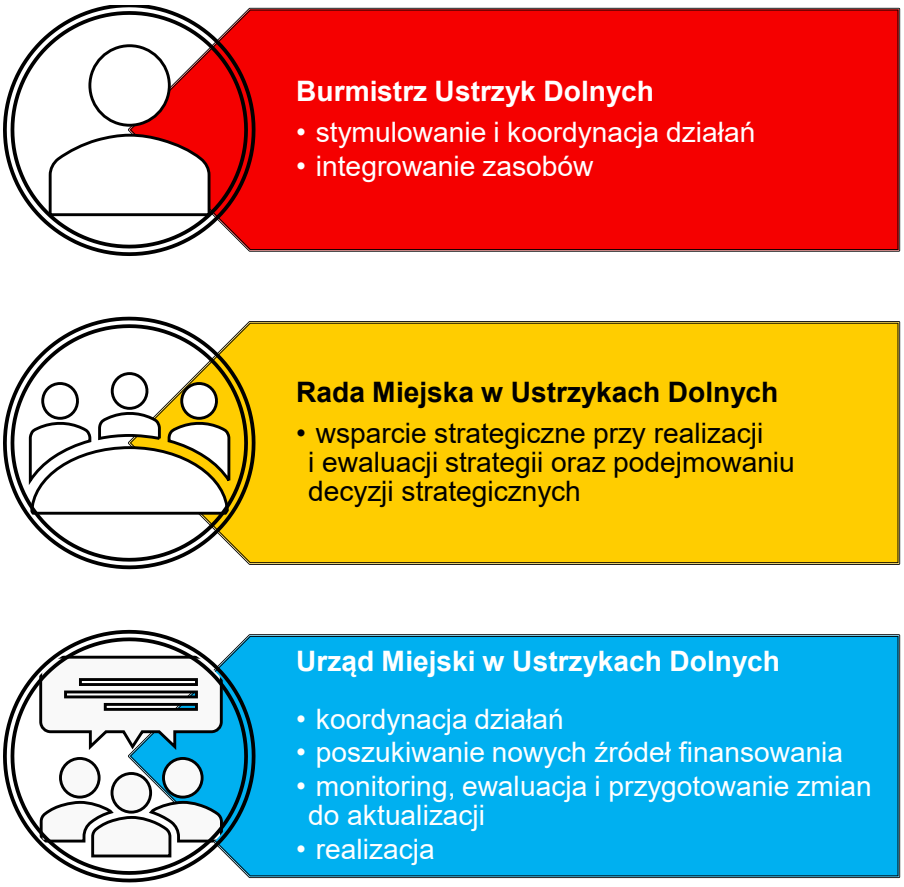

Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 jest dokumentem określającym kierunki rozwoju w poszczególnych obszarach funkcjonowania samorządu.

W celu zachowania nadrzędności oraz spójności Strategii wobec innych planów, programów i dokumentów o charakterze strategicznym, opracowywanych w Gminie na potrzeby realizacji zadań, rekomenduje się ich aktualizację zgodnie z celami strategicznymi. Zagwarantowanie spójnego podejścia do polityki rozwoju wymagać zatem będzie uwzględnienia zapisów Strategii w zakresie konkretnych obszarów zarówno w dokumentach wieloletnich, jak i programach przyjmowanych corocznie. Pozwoli to wzmocnić efekt podejmowanych działań i jednocześnie uszczegółowić zapisy Strategii.

Wdrażając Strategię, samorząd Gminy Ustrzyki Dolne będzie dbał o dobrą współpracę z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, ale również z innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz administracją rządową. Dodatkowo Gmina będzie aktywnie uczestniczyć w konsultacjach innych Strategii przyjmowanych przez okoliczne podmioty z jej otoczenia (w szczególności z terenu powiatu bieszczadzkiego).

W celu zaangażowania organizacji pozarządowych we wspólne działania na rzecz rozwoju Gminy, projekty będą realizowane w partnerstwie z NGO. Dzięki temu możliwe

będzie lepsze dostosowanie działań do potrzeb lokalnej społeczności, efektywniejsze wykorzystanie zasobów, a także wzmocnienie kapitału społecznego i budowanie trwałych relacji międzysektorowych.

Monitoring i ewaluacja Strategii

W celu sprawdzenia efektywności prowadzonych działań zakłada się przeprowadzenie analizy stopnia realizacji zakładanych celów. Prowadzenie monitoringu pozwala na weryfikację i reakcję w przypadku występowania negatywnych zjawisk, a także wprowadzenie aktualizacji dokumentu, o ile zajdzie taka potrzeba.

System monitorowania pełni funkcje kontrolne oraz weryfikujące skuteczność wdrażanych przedsięwzięć. Efekty Strategii będą monitorowane i opisywane w corocznym Raporcie o stanie gminy, który jest obowiązkowym dokumentem zgodnie z art. 28aa ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym. Jednocześnie monitorowanie strategii umożliwi także rzetelne informowanie podmiotów zewnętrznych o uzyskanych wynikach, zrealizowanych działaniach, osiągniętych celach i planowanych strategicznych inwestycjach czy projektach.

Monitoring będzie odbywał się również przy pomocy tabeli ewaluacyjnej, stanowiącej załącznik nr 3 do niniejszego dokumentu. Odpowiednie uzupełnienie tabeli pozwoli na sprawdzenie tego czy i w jakim stopniu zaplanowane działanie zostało zrealizowane, a założone rezultaty osiągnięte. W ten sposób można będzie ocenić, w jakiej części wykonano założony cel operacyjny, a dalej strategiczny. Monitoring przeprowadzany będzie co 2 lata od roku przyjęcia Strategii i tym samym rozpoczęcia wdrażania jej założeń.

Po wdrożeniu Strategii zostanie przeprowadzona ewaluacja ex-post. Punktem bazowym, do oparcia wyników, będzie przeprowadzona w 2025 roku ewaluacja ex-ante (Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej Gminy Ustrzyki Dolne). Celem ewaluacji ex-post będzie określenie długotrwałych efektów wdrażania Strategii, w tym wielkości zaangażowanych środków oraz skuteczności i efektywności podjętych działań. Wynikiem oceny końcowej powinny być wskazania odnośnie do dalszej polityki rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne oraz zdefiniowane czynniki, przyczyniające się do sukcesu lub niepowodzenia wdrażania Strategii.

Aktualizacja Strategii

Bieżące monitorowanie i ocena skuteczności działań Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 będzie przesłanką do zareagowania, a tym samym wprowadzenia zmian w dokumencie w przypadkach uzasadnionych.

W momencie, gdy Burmistrz Ustrzyk Dolnych zidentyfikuje konieczność modyfikacji Strategii Rozwoju Gminy, występuje do Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z wnioskiem o jej zmianę.

Ewentualna aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne będzie następować w trybie przewidzianym w art. 10f ust. 5 ustawy o samorządzie gminnym, który stanowi, iż strategia rozwoju gminy podlega aktualizacji, jeżeli wymaga tego sytuacja społeczna, gospodarcza, przestrzenna lub klimatyczno-środowiskowa gminy albo gdy jest to konieczne dla zachowania jej spójności ze strategią rozwoju ponadlokalnego lub strategią rozwoju województwa. Do aktualizacji strategii rozwoju gminy stosuje się wtedy zapisy z art. 10f ust. 1–4 ustawy o samorządzie gminnym.

6. Ramy finansowe i źródła finansowania

Gmina Ustrzyki Dolne na bieżąco analizuje możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania działalności, w tym kierunków działań przewidzianych w Strategii, zarówno stanowiących wydatki bieżące i majątkowe. Analizy te obejmują:

- fundusze unijne, m.in. **Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027** i **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027** oraz środki unijne w ramach ogólnopolskich programów operacyjnych dla polityki spójności;
- środki z Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności;
- programy rządowe, w tym m.in. Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg, Aktywny Maluch, Senior+, Dostępny Samorząd oraz inne programy w obszarze ochrony środowiska, sportu, kultury, edukacji i innych;
- programy jednostek samorządu terytorialnego wyższych szczebli, w tym zwłaszcza programy finansowane ze środków Samorządu Województwa Podkarpackiego;
- inne, nieunijne fundusze międzynarodowe;
- inne zwrotne i bezzwrotne źródła finansowania, dystrybuowane przed podmioty publiczne i prywatne.

Program Regionalny: Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 będzie głównym dokumentem określającym kierunki wsparcia finansowanego ze środków Unii Europejskiej w województwie podkarpackim w okresie budżetowym 2021-2027.

Ze względu na swoje położenie na obszarze Polski Wschodniej, Gmina Ustrzyki Dolne może korzystać również ze środków z **Funduszy Europejskich dla Polski Wschodniej 2021-2027**. Jest to instrument finansowy, którego celem jest wyrównywanie dysproporcji rozwojowych między regionami, poprzez wsparcie konkurencyjności gospodarki i podniesienie jakości życia mieszkańców wschodnich województw Polski.

W ramach nowej perspektywy finansowej 2021-2027 samorząd będzie miał możliwość korzystania z nowej puli dofinansowań. Polityka spójności na lata 2021-2027 docelowo obejmie fundusze takie jak:

- **EFRR** – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,

- **FS** – Fundusz Spójności,
- **EFS+** – Europejski Fundusz Społeczny+.

Do programów krajowych w nowej perspektywie finansowej 2021-2027 należą m.in.:

- **FEnIKS** – Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko,
- **FENG** – Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki,
- **FERS** – Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027,
- **FERC** – Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy,
- **PTFE** – Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich,
- **FEPŻ** – Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa,
- programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Powyższe instrumenty finansowe, jak i środki własne Gminy wskazują na potencjalne źródła finansowe, z których mogą być pozyskane środki na realizację Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036. Głównymi źródłami finansowania celów rozwojowych będą dochody własne Gminy, takie jak podatki i opłaty lokalne, udział w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz pozostałe środki publiczne. Jednocześnie wiele zadań przewidzianych w strategii realizowanych będzie w ramach bieżącej działalności poszczególnych komórek organizacyjnych Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych oraz jednostek organizacyjnych Gminy Ustrzyki Dolne.

Realizacja części zadań przewidzianych w Strategii wymaga i zakłada współpracę z gminami sąsiednimi, powiatem bieszczadzkim oraz województwem podkarpackim i ich jednostkami organizacyjnymi. Współpraca ta może obejmować również wymiar finansowy, w tym przekazanie dotacji na realizację zadania.

Podstawę do określenia ram finansowych działań strategicznych stanowić będzie budżet Gminy oraz wieloletnia prognoza finansowa. Gmina będzie utrzymywać nadwyżkę operacyjną w sposób niezagrażający dyscyplinie finansów publicznych i umożliwiający spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Pozostałe środki, a także dochody majątkowe przeznaczane będą na realizację zaplanowanych inwestycji. Długookresowe cele strategiczne określane będą w wieloletniej prognozie finansowej. W celu oddania realności prognozy oraz rzetelności finansowego przedstawienia planowanych działań, wieloletnia prognoza finansowa oddawać będzie wszystkie wydarzenia, które mają lub mogą mieć wpływ na gospodarkę finansową Gminy, a przede wszystkim uzależnione będą od czynników makroekonomicznych, takich jak: PKB, inflacja, tempo wzrostu wynagrodzeń, czy planowane zmiany systemowe np. w ustawie o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Na tej podstawie wyznaczane będą możliwe do przeznaczenia limity wydatków w poszczególnych latach na wyznaczone przedsięwzięcia. W przypadku zaciągania zwrotnych źródeł finansowania, kształt wskaźnika obsługi zadłużenia określonego w art. 243 ustawy o finansach publicznych w każdym roku prognozy powinien uwzględniać obsługę dodatkowych zobowiązań Gminy.

Natomiast potencjał inwestycyjny Gminy Ustrzyki Dolne, rozumiany jako suma środków finansowych pozostałych do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów) w latach 2026-2036 wyniesie 42,8 mln zł. Należy jednak mieć na uwadze, że dane zawarte w WPF najbardziej precyzyjnie odnoszą się do roku bieżącego i przyszłego. Prognoza na kolejne lata wyznaczana jest na podstawie trendów makroekonomicznych, które w obecnej sytuacji gospodarczej często ulegają zmianie, dlatego potencjał inwestycyjny Gminy Ustrzyki Dolne przedstawia szacunkowe wartości.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1: Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno-środowiskowej Gminy Ustrzyki Dolne

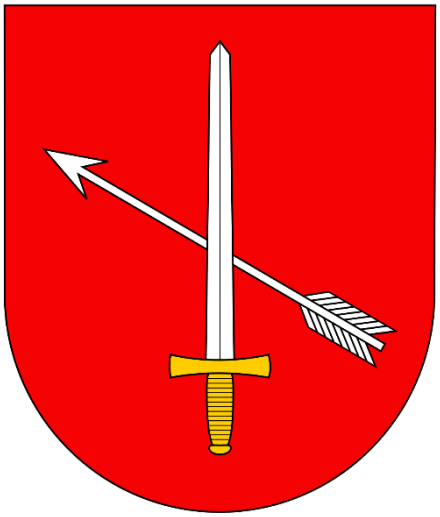

Diagnoza sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej Gminy Ustrzyki Dolne

SPIS TREŚCI

METODOLOGIA BADAŃ 87
CZĘŚĆ 1: SYTUACJA PRZESTRZENNA 89
1.1.Informacje ogólne.....89
1.2. Transport i łączność.....91
1.3. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne.....96
1.4. Walory kulturowe i turystyczne.....109
CZĘŚĆ 2: SYTUACJA KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWA 122
2.1. Walory przyrodnicze.....122
Ukształtowanie powierzchni i rzeźba terenu *122*
Wody powierzchniowe i podziemne *123*
Flora i fauna *126*
Warunki klimatyczne.....*127*
Jakość powietrza *127*
Złoża kopalin.....*128*
Ochrona przyrody.....*128*
2.2. Odnawialne źródła energii 132
2.3. Infrastruktura techniczna 135
Urządzenia sieciowe i energia cieplna.....*135*
Gospodarka odpadami *137*
CZĘŚĆ 3: SYTUACJA GOSPODARCZA 140
3.1. Gospodarka lokalna 140
Przedsiębiorczość *140*
Rolnictwo.....*143*
Rynek pracy *145*
3.2. Stan finansów samorządowych.....147
Wykonanie budżetu *148*
Struktura dochodów i wydatków *150*
Finansowanie ze źródeł zewnętrznych.....*154*
Potencjał inwestycyjny.....*156*
CZĘŚĆ 4: SYTUACJA SPOŁECZNA..... 158
4.1. Demografia 158
4.2. Kapitał społeczny.....162
Żłobki i przedszkola *162*
Szkoły.....*165*
Kultura i sport.....*173*
Bezpieczeństwo publiczne *177*
Otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne *178*
4.3. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna 184

METODOLOGIA BADAŃ

Punktem wyjścia do opracowania Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036 jest niniejsza Diagnoza sytuacji przestrzennej, klimatyczno-środowiskowej, gospodarczej i społecznej jednostki. Dokument strategiczny wskazuje główne wyzwania społeczno-gospodarcze i przestrzenno-środowiskowe stojące przed Gminą, które powinny zostać podjęte w procesie realizacji Strategii. W tym celu przeprowadzona została ocena stanu istniejącego jednostki w ujęciu systemowym oraz dynamicznym. Ujęcie systemowe oznacza rozpoznanie związków pomiędzy środowiskiem przyrodniczym, społecznym i gospodarczym Gminy oraz jego relacji z otoczeniem zewnętrznym, które to czynniki mają podstawowe znaczenie dla efektywnego funkcjonowania systemu jako całości. Ujęcie dynamiczne oznacza z kolei porównanie sytuacji jednostki w danym przedziale czasowym oraz obserwację zmiany. Na potrzeby niniejszego opracowania analizie poddano sytuację Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2019-2023 (o ile nie zaznaczono inaczej). W celu oceny stanu istniejącego Gminy zastosowano również metodę porównawczą, w której wykorzystane zostały średnie wartości dla gmin powiatu bieszczadzkiego oraz województwa podkarpackiego stanowiących punkt odniesienia dla Gminy Ustrzyki Dolne. W tym kontekście w analizie wykorzystana została również grupa porównawcza, umożliwiająca porównanie sytuacji Gminy Ustrzyki Dolne z innymi gminami, o zbliżonej charakterystyce. Doboru grupy porównawczej dokonano na podstawie Klasyfikacji funkcjonalnej gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego, w ramach którego Gmina Ustrzyki Dolne zaklasyfikowana została do kategorii J3, obejmującej gminy miejsko-wiejskie o gospodarce ekstensywnej. Do grupy porównawczej włączonych zostało 11 gmin zaklasyfikowanych w grupie J3, których liczba ludności w 2023 roku mieściła się w przedziale 15-20 tys. Były to gminy: Dębno, Pinczów, Wronki, Miechów, Włoszczowa, Ozimek, Miastko, Międzychód, Stąporków, Sępólno Krajeńskie i Sulęcin. W przeprowadzonej analizie wskaźnikowej wykorzystana została średnia wartość poszczególnych wskaźników dla całej grupy porównawczej.

Dokument powstał w oparciu o dane Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych, gminne plany, programy oraz dokumenty strategiczne, a także dane Głównego Urzędu Statystycznego. Ponadto przeanalizowane zostały dokumenty wyższego szczebla pod względem ujęcia w nich Gminy. Dane demograficzne pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS mogą różnić się od informacji udostępnianych przez Urząd Miejski w Ustrzykach Dolnych, ponieważ w procesie ich pozyskiwania wykorzystano różne metody badawcze. W GUS bilanse liczby i struktury ludności w gminach opracowane są w oparciu o wyniki Narodowych Spisów Powszechnych z uwzględnieniem zmian spowodowanych ruchem naturalnym (urodzeniami i zgonami), migracjami ludności (na pobyt stały i czasowy) oraz przemieszczeniami związanymi ze zmianami administracyjnymi. Dane o zarejestrowanych urodzeniach i zgonach pochodzą ze sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego, dane o migracjach wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, a źródłem danych o zameldowaniach na pobyt stały w gminie jest rejestr PESEL (od 2006 roku). Mimo niewielkich rozbieżności pomiędzy gminną ewidencją a danymi GUS, analiza danych pozwala na zbadanie trendów i prognozowanych zmian w strukturze

demograficznej. Stosowanie przez GUS spójnej metodyki obliczeń dla wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, umożliwia przeprowadzenie analizy porównawczej gminy, powiatu i województwa, w oparciu o porównywalne dane i wskaźniki.

CZĘŚĆ 1: SYTUACJA PRZESTRZENNA

1.1. Informacje ogólne

Gmina Ustrzyki Dolne jest jednostką miejsko-wiejską, położoną w południowowschodniej części województwa podkarpackiego, w północnej części powiatu bieszczadzkiego, około 20 km na południowy zachód od miasta Przemyśl. Gmina stanowi siedzibę władz lokalnych powiatu bieszczadzkiego oraz jest największą, pod względem liczby mieszkańców, jednostką na jego terenie. Według danych GUS jednostka zajmuje powierzchnię 479 km^2, co odpowiadało 42,1% całej powierzchni powiatu bieszczadzkiego. Według stanu na koniec czerwca 2025 roku Gmina zamieszkała jest przez 16 278 osób, co stanowi w przybliżeniu 79% wszystkich mieszkańców powiatu bieszczadzkiego. Miasto Ustrzyki Dolne zamieszkałe jest przez 8,2 tys. mieszkańców.

Gmina położona jest w paśmie Bieszczad, stanowiącego część łańcucha Karpat, dzięki czemu zawdzięcza znaczne walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz wysoką atrakcyjność turystyczną.

Gmina Ustrzyki Dolne zlokalizowana jest na południowowschodnim krańcu Polski, a jej wschodnia granica stanowi część granicy polsko-ukraińskiej. Na jej terenie znajduje się przejście graniczne Krościenko – Smolica, zlokalizowane na drodze krajowej nr 84.

Gmina Ustrzyki Dolne graniczy:

- od południa z Gminą Czarna (powiat bieszczadzki),
- od zachodu z gminami Solina i Olszanica (powiat leski) i Gminą Tyrawa Wołoska (powiat sanocki),
- od północy z gminami Bircza i Fredropol (powiat przemyski),
- od wschodu z hromadami: Dobromylska, Khyrivksa, Starosambirska i Strilkivska (rejon Samborski, Ukraina).

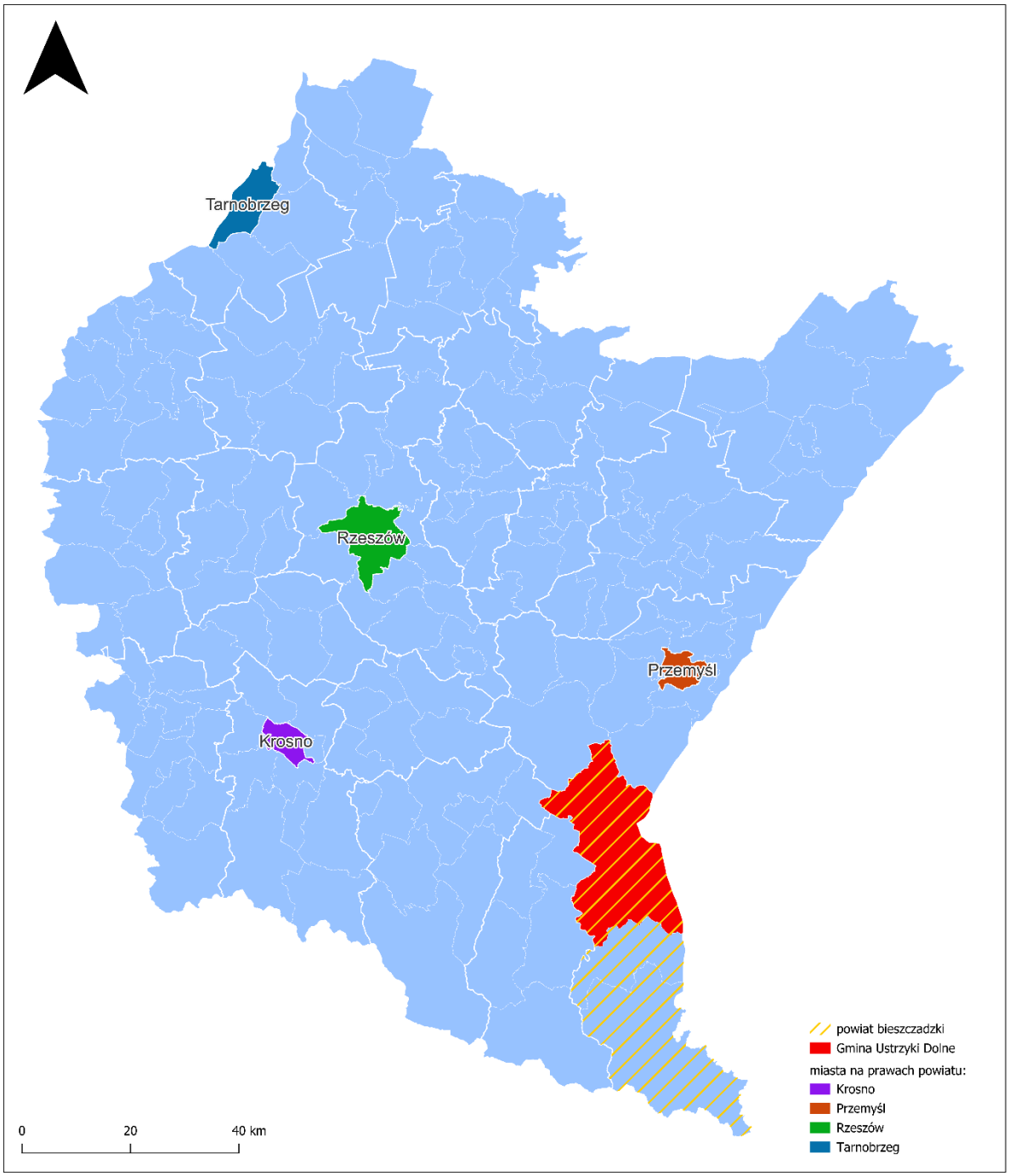

Ryc. 11. Położenie Gminy Ustrzyki Dolne na tle województwa podkarpackiego i powiatu bieszczadzkiego
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Zgodnie z Klasyfikacją funkcjonalną gmin Polski, Gmina Ustrzyki Dolne zaliczona została do grupy gmin miejsko-wiejskich charakteryzujących się gospodarką ekstensywną[1].

Gmina Ustrzyki Dolne nie znalazła się w granicach Państwa Polskiego bezpośrednio po II wojnie światowej. Początkowo stanowiła część ZSRR. W 1951 r. miejsce miała korekta granic pomiędzy Polską i Związkiem Radzieckim, na skutek której wymieniono teren

[1] Śleszyński P., Komornicki T., 2016. Klasyfikacja funkcjonalna gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego. Przegląd Geograficzny, tom 88, str. 469-488

otaczający Ustrzyki Dolne za fragment województwa lubelskiego. Po korekcie granic przeprowadzona została Akcja H-T mająca na celu przesiedlenie ludności z terenów oddanych ZSRR. Tym sposobem przeszło 14 tys. mieszkańców tego obszaru zostało przesiedlonych do okolic Ustrzyk Dolnych i na Ziemie Odzyskane.

1.2. Transport i łączność

Nowoczesna i bezpieczna infrastruktura komunikacyjna stanowi jeden z podstawowych czynników przekładających się na atrakcyjność inwestycyjną oraz osiedleńczą gminy. Rozwinięta sieć drogowa ma również istotne znaczenie dla jakości życia mieszkańców i stymulacji lokalnego potencjału społeczno-gospodarczego. Jako jeden z podstawowych czynników wpływających na optymalną lokalizację działalności gospodarczej wskazuje się koszty związane z transportem dóbr i surowców[2], a zatem na dostępność transportową.

Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje się rozbudowaną siecią połączeń drogowych, która tworzona jest przez drogi o znaczeniu regionalnym i lokalnym. Przez jej teren przebiegają:

- odcinek drogi krajowej nr 84 relacji Sanok – Krościenko prowadzącej do drogowego przejścia granicznego na granicy polsko-ukraińskiej, którego łączna długość na terenie Gminy Ustrzyki Dolne wynosi 19,3 km,
- odcinki dróg wojewódzkich nr 890 (Kuźmina – Krościenko) i 896 (Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne), których łączna długość wynosi 30,9 km,
- odcinki dróg powiatowych o nr: 2078R, 2089R, 2224R, 2226R, 2268R, 2269R, 2273R, 2290R, 2291R, 2292R, 2293R, 2294R, 2295R, 2296R, 2297R, 2298R, 2299R, 2900R i 2301R o łącznej długości 121,1 km.

Sieć drogowa Gminy Ustrzyki Dolne uzupełniana jest przez drogi gminne, których łączna długość wynosi 617,2 km. Ponad 90% z nich (tj. około 558 km) to drogi o nawierzchni nieutwardzonej, głównie gruntowej.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego wskazuje się miasto Ustrzyki Dolne wśród obszarów miejskich wymagających rozbudowy istniejącego układu drogowego w obwodnice miast i miejscowości w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich o dużym natężeniu ruchu.

Infrastruktura drogowa umożliwia dotarcie samochodem w ciągu 60 minut z centrum miasta Ustrzyki Dolne m.in. do: Brzozowa, Sanoka, Zagórza, Leska czy Bircza.

[2] A. Weber, 1909. *Über den Standort der Industrien. Teoria lokalizacja działalności gospodarczej.*

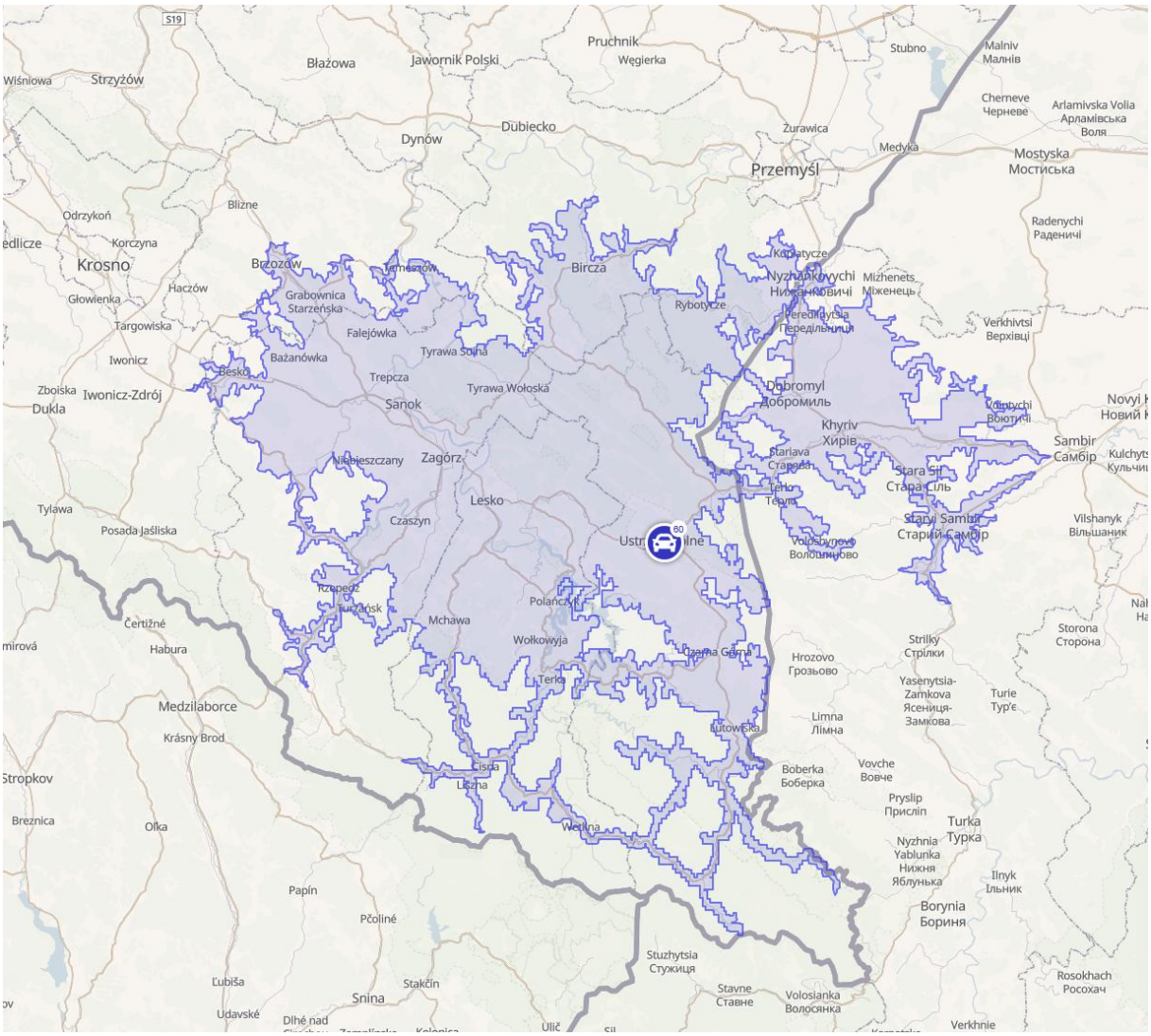

Ryc. 12. Odległości od centrum Ustrzyk Dolnych pokonywane samochodem osobowym w ciągu 60 minut (dane orientacyjne)

Źródło: https://commutetimemap.com/

Dojazd samochodem do Przemyśla zajmuje ok. 1 godz. 10 min., a do Krosna – 1 godz. 40 min. Główny ośrodek regionalny Podkarpacia Rzeszów oddalony jest od miasta Ustrzyki Dolne o około 100 km, co przekłada się na odległość czasową wynosząca w przybliżeniu 2 godziny w wypadku podróżny samochodem.

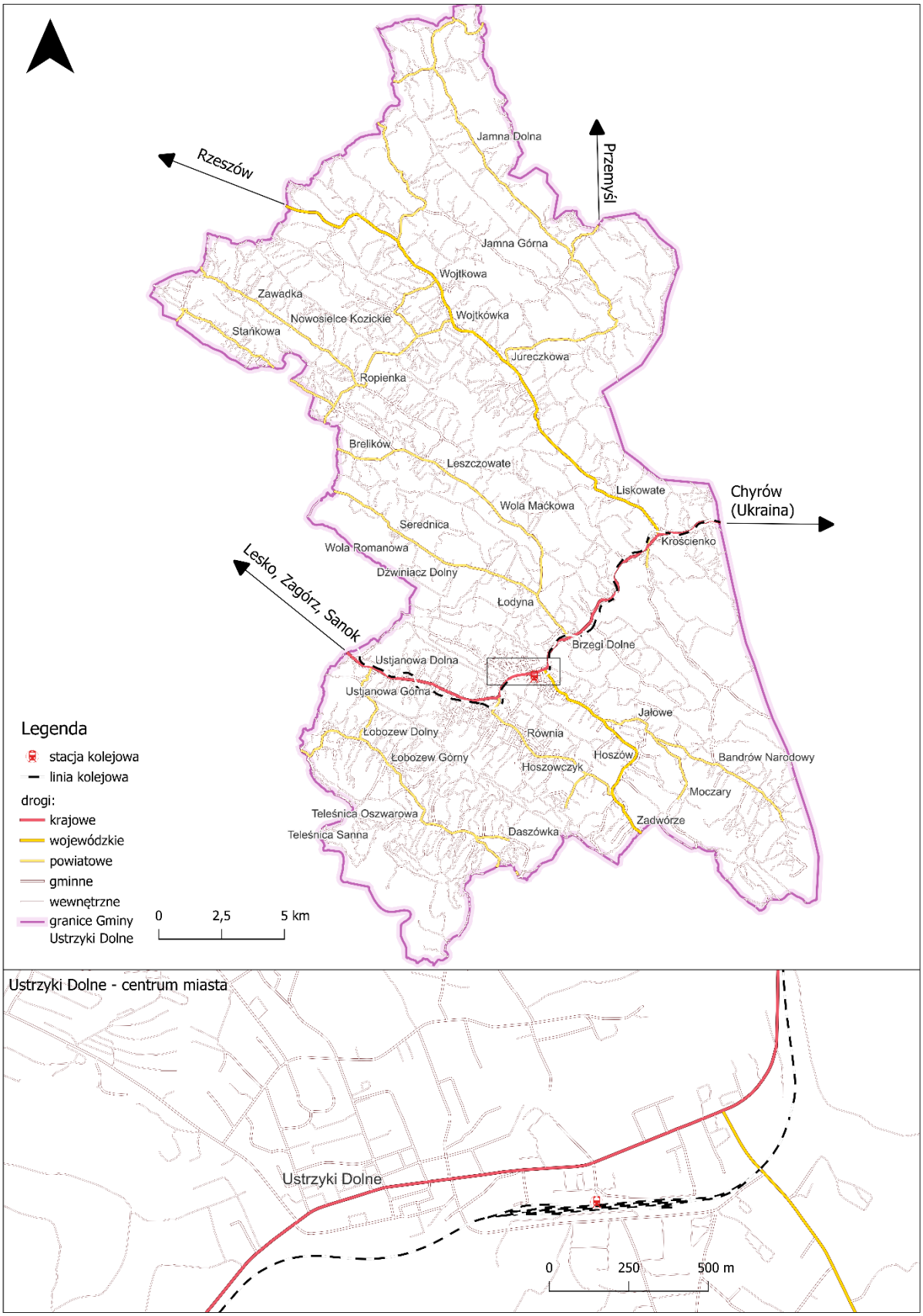

Ryc. 13. Sieć transportowa na terenie Gminy Ustrzyki Dolne
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Przez teren Gminy przebiega częściowo zelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa nr 108 relacji Stróże – Krościenko przebiegająca przez województwa małopolskie i podkarpacie, która prowadzi do kolejowego przejścia granicznego. Z przejścia granicznego tory kolejowe prowadzą od miasta Chyrów.

Na terenie miasta Ustrzyki Dolne znajduje się stacja kolejowa, z której kursują pociągi Polregio do Rzeszowa. Pociągi te zatrzymują się m.in. w: Lesku, Zagórzu, Sanoku czy Krośnie. Przejazd koleją z Ustrzyk Dolnych do dworca Rzeszów Główny zajmuje blisko 4 i pół godziny.

Uzupełnienie sieci transportowej wewnątrz Gminy stanowi sieć dróg rowerowych, których łączna długość wynosi 30,5 km.

Na terenie Gminy organizatorem publicznego transportu zbiorowego od 2021 roku jest Bieszczadzki Związek Komunikacyjny. Do Związku przynależy 9 gmin (Baligród, Cisna, Czarna, Lesko, Lutowiska, Olszanica, Solina, Ustrzyki Dolne i Zagórz) oraz powiaty bieszczadzki i leski. Połączenia w ramach BZK finansowane są ze środków Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych oraz zrzeszonych samorządów lokalnych. W ramach Związku przewoźnicy obsługujący połączenia transportowe wybierani są na podstawie umów z firmami prywatnymi. W 2024 roku transport zbiorowy obsługiwany był przez: PKS Jarosław S.A., FPHU „PK LINE" oraz BAK-BUS Baligród.

Poniższa tabela prezentuje wykaz linii komunikacyjnych w 2024 r. na terenie Gminy Ustrzyki Dolne.

Tab. 14. Wykaz linii komunikacyjnych, na których wykonywany był publiczny transport zbiorowy w 2024 r. na terenie Gminy Ustrzyki Dolne

Numer linii komunikacyjnej	Trasa	Przewoźnik
B1	Sanok - Zahutyń - Lesko - Ustrzyki Dolne - Czarna Górna – Polana - Michniowiec - Lutowiska - Zatwarnica - Muczne - Ustrzyki Górne - Wołosate	PKS Jarosław S.A.
B8	Ustrzyki Dolne – Ustjanowa – Daszówka – Bóbrka Jawor – Solina – Polańczyk	PKS Jarosław S.A.
B14	Ustrzyki Dolne – Krościenko – Wojtkówka – Nowosielce Kozickie – Wojtkowa –Trzcianiec	PKS Jarosław S.A.
B15	Ustrzyki Dolne – Łodyna – Brelików – Ropienka – Stańkowa – Zawadka – Ropienka – Dźwiniacz Dolny – Ustrzyki Dolne	PKS Jarosław S.A.
B17	Ustrzyki BZSZ – Ustrzyki Dolne – Brzegi Dolne – Krościenko – Łodyna – Liskowate – Serednica	PKS Jarosław S.A.
B18	Ustrzyki Dolne Stacja Paliw – Ustrzyki Dolne – Jałowe – Moczary – Bandrów Narodowy	PKS Jarosław S.A.
B19	Ustrzyki Dolne Stacja Paliw – Ustrzyki Dolne – Jałowe – Moczary – Bandrów Narodowy	PKS Jarosław S.A.

B1	Zahutyń - Zagórz - Lesko - Olszanica - Ustrzyki Dolne – Czarna Górna - Polana - Czarna Dolna - Michniowiec - Lutowiska - Zatwarnica - Muczne - Tarnawa Niżna - Ustrzyki Górne - Wołosate	FPHU PK Line
B8	Ustrzyki Dolne – Ustjanowa – Bóbrka Jawor – Solina – Polańczyk	BAK -BUS Baligród

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Ustrzyki Dolne za rok 2024.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne miejscowości Teleśnica Sanna, Kwaszenina, Trójca, Jamna Dolna, Jamna Górna i Arłamów nie są obsługiwane przez publiczny transport zbiorowy. Tym samym część mieszkańców tych obszarów objęta jest zjawiskiem wykluczenia transportowego, w związku z czym konieczne jest dalsze prowadzenie rozwoju usług transportu publicznego. Należy jednak zwrócić uwagę, że obszar Gminy jest stosunkowo dobrze skomunikowany, a każde sołectwo posiada dostęp do publicznego transportu zbiorowego.

W latach 2019-2023 wydatki ogółem w Dziale 600 Transport i łączność w Gminie Ustrzyki Dolne wahały się w przedziale od 3,98 do 8,87 mln zł. Najniższy ich poziom miał miejsce w 2020 roku, a najwyższy – w roku 2022. W analizowanym okresie ich średnia wysokość kształtowała się na poziomie 6,27 mln zł, co odpowiadało 5,9% wydatków ogółem Gminy Ustrzyki Dolne w tym czasie. W analizowanym okresie wydatki majątkowe oscylowały natomiast w przedziale 3,47-7,77 mln zł. Ich średnia wysokość wynosiła 5 mln zł. Wydatki majątkowe w Dziale 600 w latach 2019-2023 stanowiły 4,7% wydatków ogółem Gminy.

Szczegółowe dane dotyczące wydatków ogółem oraz wydatków majątkowych Gminy Ustrzyki Dolne w Dziale 600 prezentuje poniższa tabela.

Tab. 15. Wydatki w dziale transport i łączność w latach 2019-2023 w Gminie Ustrzyki Dolne (tys. zł)

DZIAŁ		2019	2020	2021	2022	2023	średnia	udział
600	**Transport i łączność, w tym:**	5,9 mln	3,98 mln	6,28 mln	8,87 mln	6,31 mln	6,27 mln	5,9%
Wydatki majątkowe		5,11 mln	3,47 mln	4,6 mln	7,77 mln	4,23 mln	5 mln	4,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W 2024 roku zakończono realizację 4 inwestycji drogowych realizowanych przez Gminę Ustrzyki Dolne, o łącznej wartości wynoszącej blisko 4,18 mln zł.

Tab. 16. Inwestycje drogowe zrealizowane przez Gminę Ustrzyki Dolne w 2024 roku

Inwestycja	Koszt (zł)
Przebudowa drogi gminnej nr 119257R w miejscowości Bandrów Narodowy	104 021,10
Budowa drogi w miejscowości Jałowe oraz przebudowa drogi w miejscowości Ustjanowa Górna	3 889 563,37
Poprawa nośności nawierzchni bitumicznej na działce gminnej nr ewid. 944 (944/1 i 944/2) w miejscowości Ustrzyki Dolne	79 947,54
Przebudowa drogi gminnej nr ewid. dz. 563 w miejscowości Bandrów Narodowy w km 0+000 do 0+400 (drogi rolne)	102 828,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie Gminy Ustrzyki Dolne za rok 2024.

W kolejnych latach planuje się przeprowadzenie szeregu inwestycji w zakresie rozwoju infrastruktury transportowej i komunikacyjnej, ukierunkowanych na poprawę ich stanu technicznego oraz rozbudowę istniejącej sieci.

Szczególnie ważnym czynnikiem wpływającym obecnie na rozwój społeczno-ekonomiczny jednostki jest łączność, której najistotniejszym elementem jest dostęp do wysokiej jakości Internetu szerokopasmowego. Stanowi on integralną część codziennego życia oraz jest narzędziem służącym zarówno do realizacji obowiązków zawodowych, jak i edukacji i rekreacji. Według raportu Ministerstwa Cyfryzacji „Polska w zasięgu stacjonarnego dostępu do Internetu" za IV kwartał 2024 r. w Gminie Ustrzyki Dolne 78,9% punktów adresowych znajdowało się w zasięgu stacjonarnego dostępu do usług szerokopasmowych. Poza zasięgiem znajdowało się wówczas 814 punktów adresowych. Najczęściej stosowanym rodzajem medium był światłowód, który odpowiadał za dostarczanie stacjonarnego Internetu szerokopasmowego do blisko 85% punktów adresowych. Kolejnych 13% dostarczane było za pośrednictwem kabli parowych miedzianych.

1.3. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne

Planowanie przestrzenne stanowi instrument w rękach samorządów umożliwiający przeciwdziałanie konfliktom przestrzennym oraz optymalne wykorzystanie dostępnych terenów, w oparciu o dokumenty planistyczne i decyzje jednostek wyższego rzędu. Kluczową funkcją planowania przestrzennego jest również zmierzanie w kierunku rozwoju zrównoważonego, czyli stanu, w którym rozwój każdej ze sfer (społecznej, gospodarczej i środowiskowej) odbywa się bez pogorszania stanu pozostałych.

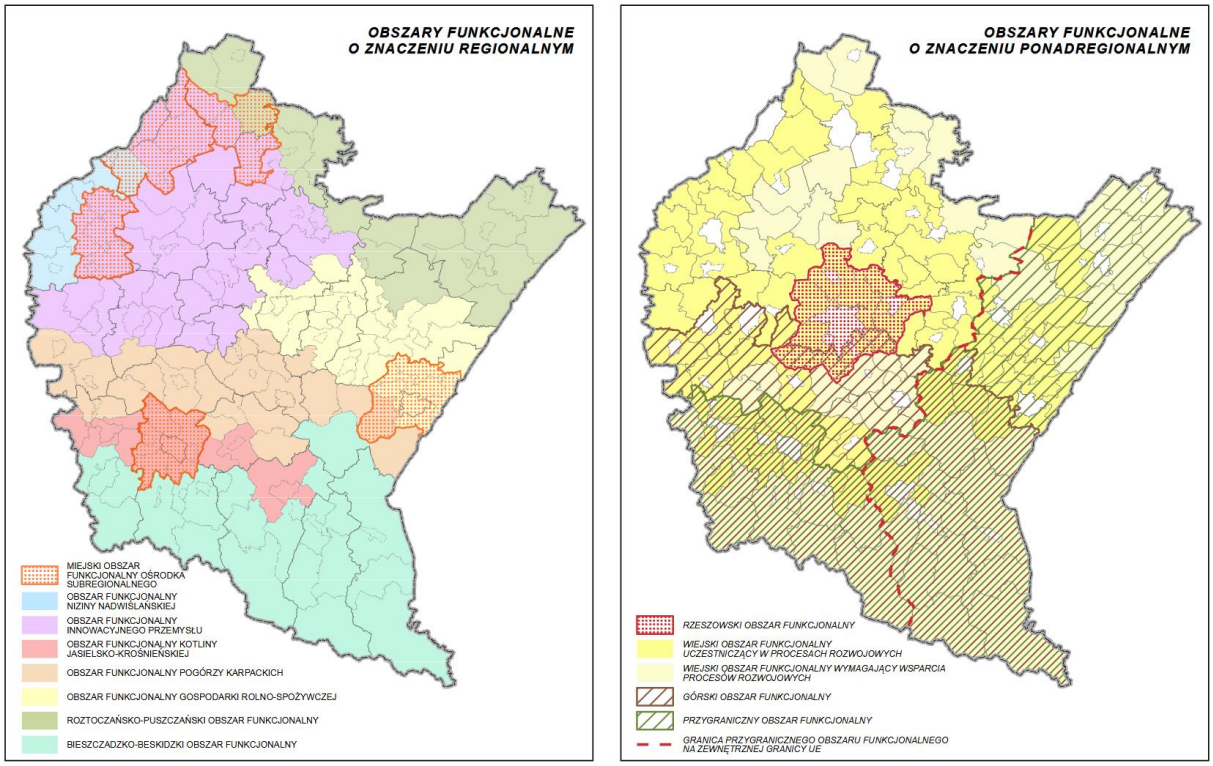

Ryc. 14. Podział województwa podkarpackiego na obszary funkcjonalne
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego (PZPW) Gmina Ustrzyki Dolne zaklasyfikowana została do następujących obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym:

- Wiejski Obszar Funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych (z wyjątkiem obszaru miasta Ustrzyki Dolne),
- Górski Obszar Funkcjonalny,
- Przygraniczny Obszar Funkcjonalny.

Dodatkowo, Gmina Ustrzyki Dolne zaklasyfikowana została do Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego o znaczeniu regionalnym.

Zgodnie z treścią przytoczonego dokumentu, do **Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego** (WOF) wymagającego wsparcia procesów rozwojowych włączone zostały gminy wiejskie i miejsko-wiejskie zlokalizowane poza WOF uczestniczącym w procesach rozwojowych, w tym obszar wiejski Gminy Ustrzyki Dolne. Obszar ten zajmuje 46,3% powierzchni województwa podkarpackiego i zamieszkały jest przez blisko 353 tys. mieszkańców. Jako główne funkcje rozwojowe omawianego obszaru PZPW określa funkcje rolnicze, a także turystyczno-rekreacyjne i uzdrowiskowe. Priorytetem rozwoju dla tego obszaru jest tworzenie warunków dla poprawy jakości życia mieszkańców. Plan określa następujące zasady i warunki zagospodarowania:
1) rozwój bazy usług publicznych;
2) zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodującym degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa;

3) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
4) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
5) rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Do **Górskiego Obszaru Funkcjonalnego** (GOF) włączone zostały gminy leżące w paśmie Karpat. GOF stanowi 46% powierzchni całego województwa i zamieszkały jest przez 754 tys. osób. Priorytetem rozwoju dla tego obszaru jest aktywizacja społeczno-gospodarcza w oparciu o potencjał przyrodniczo-kulturowy. Jako podstawową funkcję rozwojową Górskiego Obszaru Funkcjonalnego PZPW określa funkcję turystyczno-usługową, a jako towarzyszącą – produkcyjną i rolniczą. Dla GOF Plan określa następujące zasady i warunki zagospodarowania:
1) rozwój społeczno-gospodarczy z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju;
2) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową;
3) tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi;
4) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo) z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego;
5) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;
6) rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo;
7) ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych;
8) przeciwdziałanie suburbanizacji i rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu;
9) wzmocnienie roli ośrodków miejskich – rozwój innowacyjnego przemysłu i bazy usług publicznych;
10) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
11) budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

Zgodnie z treścią Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego do **Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego** (POF) włączonych zostało 68 gmin. Obszar ten stanowi granicę zarówno Rzeczpospolitej Polskiej, jak i Unii Europejskiej i wschodnią flankę NATO. Tym samym odgrywa on szczególne znaczenie strategiczne. Dokument jako priorytet rozwoju dla tego obszaru określa rozwój usług, w tym o charakterze dystrybucyjnym i logistycznym, z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem państwa. Za podstawowe funkcje rozwoju uznaje się funkcje usługowe i handlowe, a za towarzyszące – rolnicze i turystyczne. PZPW określa następujące zasady i warunki zagospodarowania w obrębie POF:
1) zagospodarowanie przestrzenne obszaru z uwzględnieniem potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym;
2) rozwój i modernizacja infrastruktury granicznej, transportowej i logistycznej;

3) integrowanie systemów komunikacyjnych i usprawnienie powiązań transportowych;
4) wspieranie rozwoju nowych funkcji, zwiększających zakres świadczonych usług o charakterze ponadlokalnym, w tym logistycznych;
5) poprawa dostępu do usług publicznych zlokalizowanych w miastach i na obszarach wiejskich;
6) współpraca transgraniczna w zakresie planowania przestrzennego i społeczno-gospodarczego, realizacja i koordynacja wspólnych działań i projektów, zapewniających integrację planowania w zakresie ochrony środowiska, gospodarki wodnej oraz infrastruktury transgranicznej,
7) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową.

Do **Bieszczadzko-Beskidzkiego Obszaru Funkcjonalnego** (B-BOF) o znaczeniu regionalnym zaklasyfikowane zostały 23 gminy. Obszar ten zajmuje 22,9% powierzchni województwa i zamieszkały jest przez 175 tys. mieszkańców. Cechuje się znacznymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, unikalnymi na skalę kraju, a także występowaniem licznych zabytków. Zgodnie z treścią PZPW głównym priorytetem rozwojowym tego obszaru jest rozwój gospodarczo-społeczny w oparciu o potencjał przyrodniczy i kulturowy, w tym walory turystyczne i uzdrowiskowe. Jako podstawowe funkcje rozwojową wskazuje natomiast turystyczno-rekreacyjne i uzdrowiskowe, a jako towarzyszące – produkcyjne, rolnicze oraz ochronne z usługami na rzecz utrzymania różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Plan określa następujące zasady i warunki zagospodarowania:
1) budowa i rozwijanie powiązań funkcjonalnych ze Słowacją oraz Ukrainą m.in. przez rozbudowę infrastruktury granicznej;
2) przebudowa i rozbudowa istniejącej sieci drogowej i kolejowej, w celu właściwego rozprowadzenia ruchu turystycznego;
3) rozwój infrastruktury turystycznej, sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej w ośrodkach uzdrowiskowych, wypoczynkowych oraz w miastach i gminach o potencjale turystycznym;
4) ograniczanie zjawiska rozpraszania zabudowy w celu zachowania ładu przestrzennego, walorów przyrodniczo-krajobrazowych, drożności korytarzy ekologicznych;
5) rozwój infrastruktury technicznej zwłaszcza na obszarach najczęściej odwiedzanych przez turystów, w szczególności kompleksowa budowa i przebudowa systemów wodno-kanalizacyjnych wokół zbiorników wodnych i w dorzeczach rzek;
6) minimalizowanie i ograniczanie negatywnych skutków suszy poprzez kompleksowe działania określone w Planie przeciwdziałania skutkom suszy w regionie wodnym Górnej Wisły;
7) ochrona i wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego, w tym wyróżniających region zabytków świadczących o jego dawnej wielokulturowości oraz związanych z przemysłem naftowym.

Całkowita powierzchnia Gminy Ustrzyki Dolne wynosi 479 km^2, z czego zdecydowaną większość stanowią lasy. Grunty leśne zajmują 61% jej powierzchni. Kolejne 29% stanowią użytki rolne, koncentrujące się wzdłuż przebiegów dolin. Rzeźba terenu stanowi

istotną barierę rozwoju przestrzennego gminy. Tereny zurbanizowane koncentrują się przede wszystkim wzdłuż dolin rzecznych i powiązanych z nimi ciągów komunikacyjnych, co warunkuje przewagę miejscowości o układzie ulicowym. Przeważającymi formami zabudowy są obiekty zagrodowe, mieszkalne oraz usługowe.

Centralna część miasta Ustrzyki Dolne charakteryzuje się zwartą zabudową, skoncentrowaną wokół czworobocznego rynku, przez który przebiega droga krajowa. Występuje tu zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, jednorodzinna oraz usługowa. W miarę oddalania się od centrum układ przestrzenny staje się mniej uporządkowany. Z rynku odchodzi kilka głównych ulic, wzdłuż których zabudowa lokalizowana jest głównie w pierwszej linii. Osiedla Strwiążek i Jasień cechują się układem ulicowym i rzędowym, z dominacją zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, uzupełnionej obiektami usługowymi i turystycznymi. Osiedle Zabłocie stanowi wyodrębnioną przestrzennie i funkcjonalnie jednostkę, o przewadze zabudowy produkcyjnej. Na terenie osiedla PCK znajdują się ogrody działkowe oraz zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, jednorodzinna, usługowa i produkcyjna, natomiast osiedle Fabryczne, przylegające do zwartej tkanki miejskiej, obejmuje zarówno zabudowę produkcyjną, jak i mieszkaniową jednorodzinną.

Obszar wiejski gminy charakteryzuje się zróżnicowanym układem osadniczym, w którym dominują wsie o układzie ulicowym (m.in. Dźwiniacz Dolny, Hoszowczyk, Liskowate), uzupełnione formami widlicowymi (Brelików, Łodyna) oraz wielodrożnicami (Ropienka). W krajobrazie obecne są także rozproszone przysiółki ulicowe oraz niewielkie skupiska zabudowy, stanowiące integralne części wsi, lecz położone w znacznej odległości od ich zwartego centrum. Większość miejscowości usytuowana jest wzdłuż dolinnych ciągów komunikacyjnych. Dominującą formę stanowi zabudowa zagrodowa, w znacznej części pochodząca sprzed lat 60. XX wieku, uzupełniona obiektami mieszkalnymi i podstawową infrastrukturą usługową (m.in. sklepy, szkoły, obiekty noclegowe), w tym usługami turystycznymi związanymi ze sportami górskimi. Zabudowa wsi, typowa dla osadnictwa zagrodowego, ma układ, w którym dom mieszkalny zlokalizowany jest równolegle do ulicy, a budynki gospodarcze sytuowane są w głębi działki.

Szczególną jednostkę przestrzenną stanowi kompleks hotelowy Arłamów o funkcji wypoczynkowo-konferencyjno-sportowej. Położony jest on na wyniesieniu terenowym, w oddaleniu od zwartej zabudowy wiejskiej, skąd rozpościera się panorama Bieszczad. Oprócz obiektów hotelowych w jego skład wchodzą zaplecze gastronomiczne, infrastruktura sportowa, rekreacyjna i konferencyjna, a także lotniska przystosowane do obsługi samolotów i helikopterów.

Główne ośrodki rozwojowe stanowią: Ustrzyki Dolne, Równia, Hoszów i Ustjanowa Górna, natomiast na tle struktury przestrzennej gminy wyróżnia się Arłamów, pełniący funkcję ponadlokalnego ośrodka turystyczno-rekreacyjnego.

Gmina Ustrzyki Dolne podzielona jest na 27 sołectw: Bandrów, Brzegi Dolne, Dźwiniacz Dolny, Hoszowczyk, Hoszów, Łodyna, Jałowe, Moczary, Jureczkowa, Krościenko, Lisowate, Łobozew Dolny, Łobozew Górny, Nowosielce Kozickie, Równia, Teleśnica,

Ustjanowa Dolna, Ustjanowa Górna, Wojtkowa, Wojtkówka, Zadwórze, Trzcianiec, Stańkowa, Ropienka, Serednica – Wola Romanowa, Brelików – Leszczowate i Zawadka.

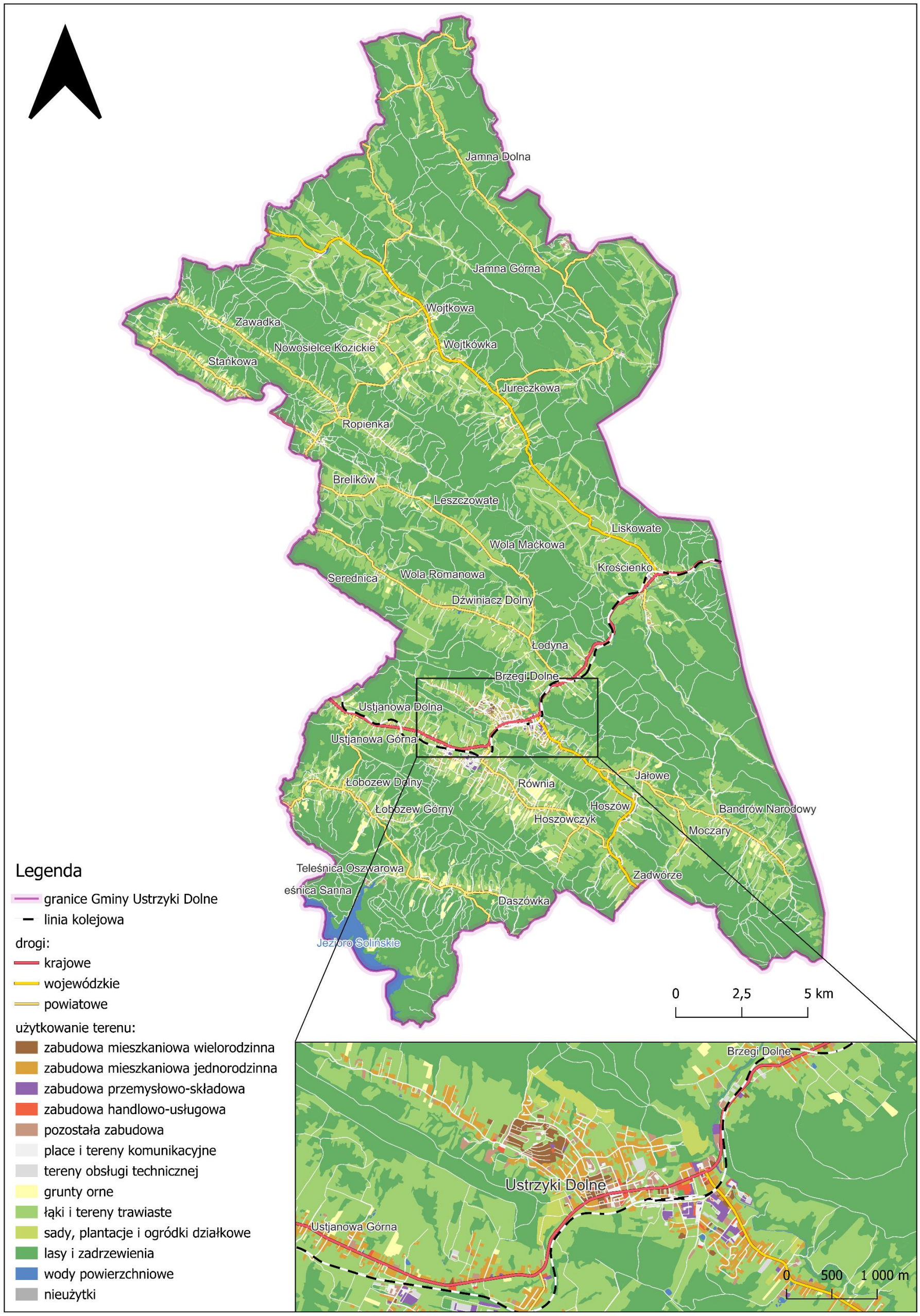

Ryc. 15. Pokrycie terenu Gminy Ustrzyki Dolne
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Podstawowym dokumentem regulującym zasady prowadzenia polityki przestrzennej do momentu uchwalenia Planu ogólnego, jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Ustrzyki Dolne (SUiKZP). SUiKZP przyjęte zostało na mocy uchwały nr IX/126/19 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 16 kwietnia 2019 r, którego ostatnia aktualizacja przyjęta przez Radę 16 listopada 2023 r. Dokument określa główne kierunki polityki przestrzennej danej jednostki, które zgodne są z obowiązującymi celami ponadlokalnej polityki przestrzennej. Zapisy studium stanowią punkt wyjściowy podczas opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stanowiących akty prawa miejscowego. Studium formułuje cztery główny kierunki polityki przestrzennej dla Gminy Ustrzyki Dolne:

1. Ochrona środowiska przyrodniczego:
    - zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych regionu, między innymi poprzez zakaz lokalizacji nowych funkcji, których uciążliwość będzie powodowała obniżenie jakości zasobów przyrodniczych;
    - zachowanie ciągłości szlaków ekologicznych i obszarów węzłowych;
    - rozwój terenów osadniczych uwzględniający ograniczenia wynikające z form ochrony przyrody;
    - przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy;
    - rozwój terenów osadniczych w oparciu o infrastrukturę wodno-kanalizacyjną;
    - minimalizację konfliktów wynikających z zagrożenia powodzią.
2. Zrównoważony rozwój przestrzenny osadnictwa:
    - kształtowanie zabudowy miejskiej w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację jej struktury i funkcji, zarówno przez mieszkańców jak i turystów (m.in. poprzez kształtowanie reprezentacyjnego centrum, czytelnych przestrzeni publicznych, usług miastotwórczych);
    - wyznaczenie nowych terenów pod zabudowę w zgodzie z obowiązującymi przepisami, przy jednoczesnym uwzględnieniu zasad zachowania ładu przestrzennego;
    - przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy i ochrona krajobrazu kulturowego;
    - kształtowanie centrów lokalnych w poszczególnych zespołach osadniczych przy jednoczesnym podnoszeniu atrakcyjności przestrzeni publicznych, w tym terenów zieleni i rekreacji, co skutkować ma podniesieniem jakości i komfortu życia mieszkańców;
    - zapewnienie dobrej dostępności do usług i przestrzeni publicznych, w tym terenów rekreacyjnych oraz podnoszenie ich jakości, ze szczególnym uwzględnieniem turystycznej funkcji miasta i gminy;
    - uzyskanie przestrzennej ciągłości struktury terenów zabudowanych i terenów otwartych przy uwzględnieniu zasady zapobiegania rozpraszaniu zabudowy, wykorzystania terenów już zainwestowanych i uzbrojonych, oraz zachowania terenów otwartych, pełniących funkcję ekologiczną, przestrzenno-kompozycyjną i funkcjonalną;

- uporządkowanie terenów wymagających przekształceń w sposób nawiązujący do istniejącego zagospodarowania z zachowaniem zasad ładu przestrzennego;
- kształtowanie krajobrazu w oparciu o wyeksponowanie wartościowych elementów i zachowanie otwarć widokowych.

3. Rozwój turystyki:
   - wykorzystanie potencjału turystycznego do rozwoju usług związanych z obsługą ruchu turystycznego, z których mogliby korzystać zarówno turyści jak i mieszkańcy gminy;
   - wykreowanie gminy jako całorocznego ośrodka turystycznego, zarówno w skali regionalnej jak i krajowej;
   - wyeksponowanie obiektów zabytkowych;
   - rozwijanie atrakcyjnych szlaków pieszych i rowerowych;
   - rozwijanie zimowej oferty turystycznej i infrastruktury z nią związanej;
   - rozbudowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej, dostosowanej do potrzeb i zainteresowań docelowej grupy wiekowej;
   - podniesienie jakości terenów związanych z obsługą ruchu turystycznego (tereny wokół głównych węzłów komunikacyjnych oraz tereny związane z atrakcjami turystycznymi);
   - zapewnienie optymalnego dostępu do usług i informacji turystycznej.
4. Rozwój systemu transportowego:
   - wprowadzenie zmian w organizacji ruchu, polegających na budowie obejścia drogowego centrum miasta oraz uspokojeniu ruchu w centrum;
   - realizacja parkingów obsługujących ruch turystyczny;
   - stworzenie alternatywy dla samochodowego transportu indywidualnego i zbiorowego poprzez wytyczenie wygodnych i bezpiecznych tras rowerowych łączących obiekty i obszary turystyczne z miastem oraz z terenami usług;
   - wykształcenie czytelnego systemu informacji przestrzennej, ze szczególnym uwzględnieniem transportu związanego z ruchem turystycznym.

Celem realizacji wyznaczonych w dokumencie kierunków polityki przestrzennej obszar Gminy Ustrzyki Dolne podzielony został na następujące strefy polityki przestrzennej:

a) **miejska strefa wielofunkcyjna** – obejmuje administracyjne granice Ustrzyk Dolnych, cechując się zwartą zabudową mieszkaniową, znacznym udziałem usług oraz obecnością terenów produkcyjnych, rolniczych i turystycznych. W strefie miejskiej wszelkie inwestycje powinny podporządkowane być zasadom ładu przestrzennego, z zachowaniem czytelnej struktury i sprawnego układu komunikacyjnego. Nowe tereny inwestycyjne muszą współgrać z istniejącym zagospodarowaniem, a zabudowa – pod względem funkcji i gabarytów – odpowiadać charakterowi otoczenia, z uwzględnieniem dominant architektonicznych i eksponowanych przedpól. Ustrzyki Dolne, jako lokalny ośrodek administracyjno-usługowy i turystyczny, wymagają dbałości o

reprezentacyjne przestrzenie publiczne (rynek, okolice stacji PKP i PKS), spójny system informacji przestrzennej, uporządkowane zasady sytuowania reklam oraz wyposażenie ciągów komunikacyjnych w małą architekturę. Strefa ta powinna koncentrować usługi publiczne i podstawowe, zwartą zabudowę mieszkaniową oraz usługi turystyczne, z zapewnieniem ciągłości sieci pieszej i rowerowej. Dopuszcza się utrzymanie funkcji magazynowych, składowych i produkcyjnych, o ile nie powodują konfliktów przestrzennych.

b) **strefa intensywnego zagospodarowania** – obejmuje zwartą zabudowę wiejską w miejscowościach: Wojtkowa, Wojtkówka, Jureczkowa, Ropienka, Brzegi Dolne, Krościenko, Ustjanowa Górna, Ustjanowa Dolna, Jałowe, Hoszów, Równia, Łobozew i Teleśnica Oszwarowa. W jej strukturze występuje zróżnicowana zabudowa mieszkaniowa (w tym zagrodowa, letniskowa, agroturystyczna), a także obiekty usługowe i rolnicze. Zabudowę w tej strefie należy kształtować z poszanowaniem istniejącego układu oraz tradycyjnej architektury regionalnej, zachowując ład przestrzenny i powiązania z lokalnym krajobrazem kulturowym oraz układem dróg. Rozwój mieszkalnictwa powinien zapewniać czytelny układ komunikacyjny, dostęp do usług podstawowych i publicznych oraz terenów rekreacyjnych, a lokalizacja nowych inwestycji musi uwzględniać korytarze migracyjne gatunków.

c) **strefa ekstensywnego zagospodarowania** – obejmuje rozproszoną zabudowę zlokalizowaną poza obszarem intensywnego zagospodarowania, obejmującą głównie małe wsie o układzie drogowym oraz pojedyncze siedliska zagrodowe oddalone od zwartej zabudowy. Nową zabudowę w obrębie wsi należy sytuować w nawiązaniu do istniejącej, harmonijnie wpisując ją w krajobraz. Ze względów przyrodniczych i krajobrazowych dopuszcza się jedynie niewielkie poszerzenia i uzupełnienia terenów już zabudowanych, z uwzględnieniem warunków infrastrukturalnych i lokalnych korytarzy migracyjnych gatunków. Dominować powinna zabudowa mieszkaniowo-zagrodowa i gospodarstwa agroturystyczne, a także obiekty związane z turystyką, leśnictwem i gospodarką leśną.

d) **strefa przyrodniczo-turystyczna** – obejmuje tereny usług turystycznych (Arłamów, Jamna Górna, Sokole, Trójca, Kwaszenina, Teleśnica Sanna) oraz obszary wyłączone z zabudowy. Realizowane tu obiekty powinny spełniać wysokie standardy architektoniczne i harmonijnie wpisywać się w krajobraz, wzbogacając jego walory estetyczne. Zagospodarowanie tych terenów musi być podporządkowane funkcji przyrodniczej, zgodne z obowiązującymi formami ochrony i uwzględniające lokalne oraz krajowe korytarze ekologiczne. Inwestycje mogą być realizowane wyłącznie zgodnie z ustaleniami miejscowych planów, przy

czym na gruntach rolnych nie przewiduje się nowych siedlisk ani zabudowy turystyczno-rekreacyjnej, poza utrzymaniem istniejących obiektów.

Dokument wyznacza osobne strefy planistyczne w obrębie miasta Ustrzyki Dolne:

- I – śródmiejska,
- II – miejska,
- III – peryferyjna,
- IV – przemysłowa.

Zgodnie z jego treścią Gminę Ustrzyki Dolne podzielić można na strefy funkcjonalne w sposób następujący:

- jednostka miasto Ustrzyki Dolne, które podzielone jest na osiedla: Jasień, Osiedle Fabryczne, Pod Dębami, PCK, Strwiążek i Zabłocie,
- jednostka gmina Ustrzyki Dolne, w której skład wchodzą sołectwa: Arłamów, Bandrów Narodowy, Brelików, Brzegi Dolne, Daszówka, Dźwiniacz Dolny, Grąziowa, Hoszowczyk, Hoszów, Jałowe, Jamna Dolna, Jamna Górna, Jureczkowa, Krościenko, Kwaszenina, Leszczowate, Liskowate, Łobozew Dolny, Łobozew Górny, Łodyna, Moczary, Nowosielce Kozickie, Ropienka, Równia, Serednica, Sokole, Stańkowa, Teleśnica Oszwarowa, Teleśnica Sanna, Trójca, Trzcianiec, Ustjanowa Dolna, Ustjanowa Górna, Wojtkowa, Wojtkówka, Wola Maćkowa, Wola Romanowa, Zadwórze, Zawadka.

W momencie opracowania niniejszej Diagnozy w Gminie Ustrzyki Dolne obowiązuje 50 MPZP, które obejmują 2,68% powierzchni Gminy. W trakcie sporządzenia jest plan miejscowy obejmujące teren kompleksu hotelowego Arłamów, który obejmie swoim zasięgiem obszar, na którym obowiązują już miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, czego celem jest ujednolicenie zapisów na obszarze objętym planem. Spośród obowiązujących MPZP 18 planów przyjętych zostało na podstawie nieobowiązującej już ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994 r.

Poniższa rycina prezentuje zakres przestrzenny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Ustrzyki Dolne.

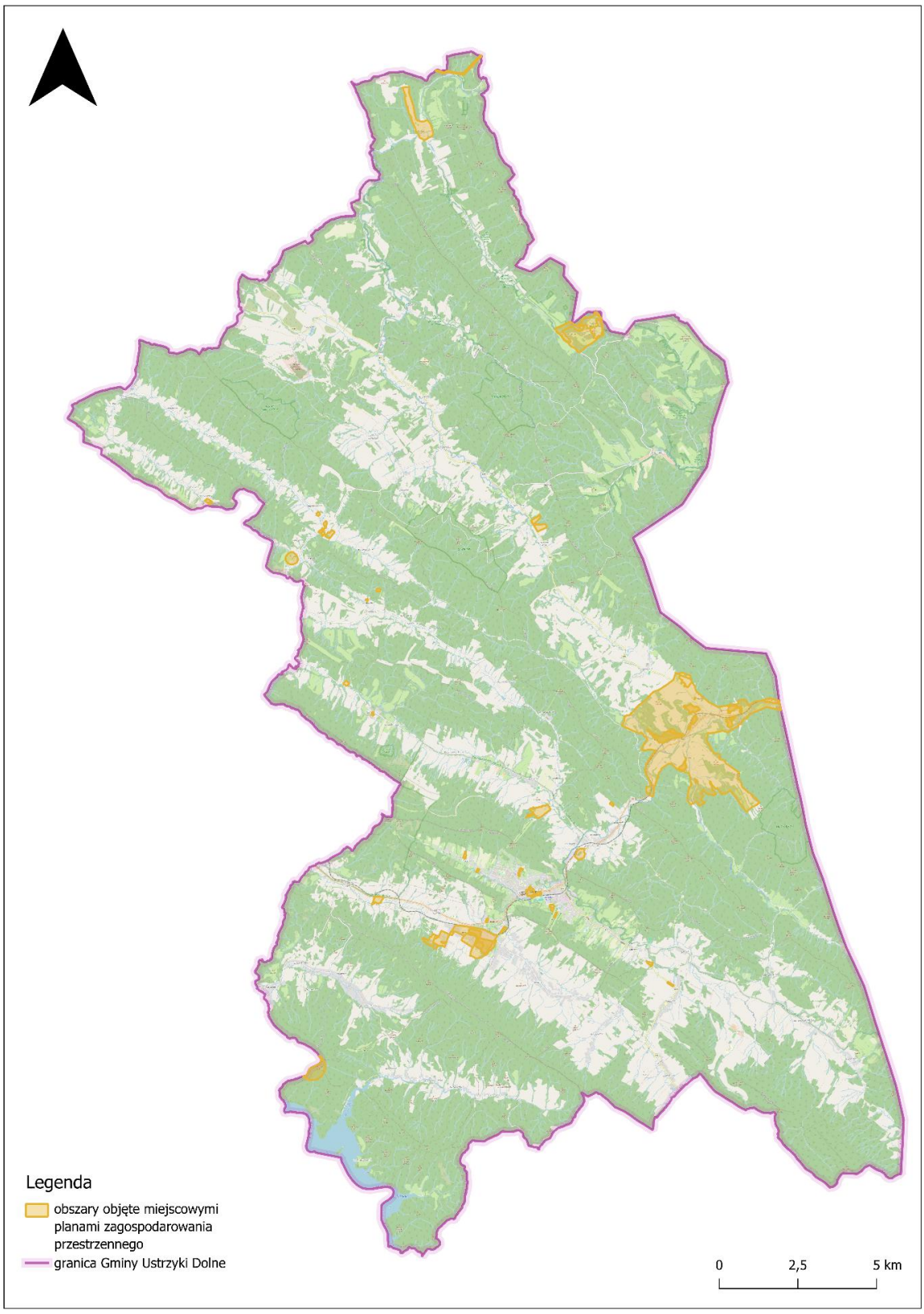

Ryc. 16. Zasięg przestrzenny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Ustrzyki Dolne. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii oraz danych Systemu Informacji Przestrzennej Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych.

Na terenach nieobjętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego polityka przestrzenna Gminy prowadzona jest za pośrednictwem decyzji o warunkach

zabudowy i zagospodarowania terenu (tzw. WZ) bądź decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. W latach 2019-2023 w Gminie Ustrzyki wydano 844 decyzje WZ, przy czym najwięcej zostało wydanych w roku 2020 (212), a najmniej w roku 2021 (145). W tym czasie w gminach powiatu bieszczadzkiego wydawano między 181 a 263 decyzji o warunkach zabudowy rocznie. W 2023 roku decyzje WZ wydawane w Gminie Ustrzyki Dolne stanowiły 80,7% wszystkich decyzji wydawanych na terenie powiatu bieszczadzkiego. Wskaźnik opisujący ich liczbę w relacji do liczby ludności przyjął w analizowanym okresie dla Gminy Ustrzyki Dolne średnią wartość wynoszącą 10,16, a dla wszystkich gmin powiatu bieszczadzkiego – 9,82. W obu przypadkach najniższą wartość wskaźnik przyjął w 2019 roku, a najwyższą w roku 2020. Analiza danych dotyczących intensywności wykorzystania instrumentu prowadzenia polityki przestrzennej w postaci decyzji o warunkach zabudowy wskazuje, że narzędzie to wykorzystywane jest w Gminie Ustrzyki Dolne z intensywnością zbliżoną do średniej gmin powiatu bieszczadzkiego.

W ramach badania intensywności ruchu budowlanego analizie podlegały również wskaźniki opisujące liczbę wydanych pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy z projektami budowlanymi. W Gminie Ustrzyki Dolne w okresie 2019-2023 wydano ich 421, a na terenie całego powiatu bieszczadzkiego – 570. Tym samym ujmowany w ten sposób ruch budowlany w Gminie Ustrzyki Dolne odpowiadał za blisko 74% całego ruchu na terenie powiatu bieszczadzkiego. Wskaźnik opisujący liczbę wydanych pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy w relacji do liczby ludności przybrał w analizowanym okresie dla Gminy Ustrzyki Dolne średnią wartość wynoszącą 5,06, a na terenie powiatu bieszczadzkiego – 5,42. Analiza wartości wskaźnika wskazuje, że choć w ujęciu bezwzględnym znaczna część wydawanych na terenie powiatu pozwoleń na budowę dotyczyła Gminy Ustrzyki Dolne, to w ujęciu względnym w relacji do liczby ludności ich liczba była zbliżona do średniej dla gmin powiatu. W latach 2019-2023 średnio 61% wydawanych pozwoleń w Gminie Ustrzyki Dolne dotyczyło nowych budynków mieszkalnych, a w gminach powiatu bieszczadzkiego – 59%. Udział pozwoleń dotyczących nowych budynków zbiorowego zamieszkania oraz niemieszkalnych i obiektów inżynierii lądowej w całym analizowanym okresie w Gminie Ustrzyki Dolne kształtował się na średnim poziomie 39%, a na terenie powiatu – 41%. Analiza danych dotyczących ruchu budowlanego wskazuje, że znaczna jego część na terenie powiatu bieszczadzkiego koncentruje się na terenie Gminy Ustrzyki Dolne.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w ostatnich latach najwyższy poziom ruchu inwestycyjnego dostrzega się w miejscowościach: Ustrzyki Dolne, Równia, Ustjanowa Górna, Hoszów i Jałowe.

Tab. 17. Ruch budowlany w Gminie Ustrzyki Dolne w latach 2019-2023 na tle gmin powiatu bieszczadzkiego

		2019	2020	2021	2022	2023
Decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu						
ogółem	Ustrzyki Dolne	154	212	145	187	146
	powiat	184	263	194	210	181
na 1 tys. mieszkańców	Ustrzyki Dolne	8,95	12,71	8,77	11,39	8,96
	powiat	8,49	12,47	9,26	10,11	8,79
Pozwolenia wydane na budowę i zgłoszenia budowy z projektem budowlanym						
ogółem	Ustrzyki Dolne	91	82	97	70	81
	powiat	129	111	133	91	106
na 1 tys. mieszkańców	Ustrzyki Dolne	5,29	4,92	5,87	4,26	4,97
	powiat	5,95	5,26	6,35	4,38	5,15
w tym nowe budynki mieszkalne (%)	Ustrzyki Dolne	53,85	67,07	63,92	65,71	55,56
	powiat	49,61	60,36	60,90	69,23	54,72
w tym nowe budynki zbiorowego zamieszkania oraz niemieszkalne i obiekty inżynierii lądowej i wodnej (%)	Ustrzyki Dolne	46,15	32,93	36,08	34,29	44,44
	powiat	50,39	39,64	39,10	30,77	45,28

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W kwestii kształtowania i gospodarowania przestrzenią w Gminie Ustrzyki Dolne należy również zwrócić uwagę na fakt, że na mocy uchwały nr LXXVII/1017/2024 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 8 marca 2024 r. w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania na terenie Gminy Ustrzyki Dolne obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane wprowadza szereg przepisów regulujących kwestie związane z lokalizowaniem nośników reklamowych w przestrzeni publicznej. Przepisy te pozwalają na ochronę krajobrazów kulturowych oraz środowiskowych, zwiększając tym samym walory estetyczne przestrzeni w obrębie Gminy. Na mocy uchwały obszar Gminy Ustrzyki Dolne podzielony został na obszary centrum Ustrzyk Dolnych oraz pozostały obszar Gminy Ustrzyki Dolne, w których wprowadzone zostały osobne regulacje prawne w zakresie lokalizacji nośników reklamowych.

1.4. Walory kulturowe i turystyczne

Gmina Ustrzyki Dolne zlokalizowana jest na obszarze łańcucha górskiego Karpat, w paśmie górskim Bieszczad. Obszar ten odznacza się znacznymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, a teren ten przynależy do najatrakcyjniejszych turystycznie części Polski. Wydarzenia historyczne, w tym dwie wojny światowe oraz liczne wysiedlenia, przekształciły tożsamość kulturową obszarów pogranicza. Znajdujące się na terenie Bieszczad dawne wsie i osady, w których niegdyś współżyły różne narodowości, grupy etniczne i religijne, zostały w dużej mierze opuszczone, a ich miejsce zajęły lasy i dzika przyroda. Ślady wielokulturowej przeszłości regionu wciąż są widoczne w krajobrazie – w postaci malowniczo wkomponowanych w otoczenie drewnianych cerkwi i kościołów,

pałaców, dworców, historycznych zespołów urbanistycznych, przydrożnych kapliczek, a także cmentarzy różnych wyznań i cmentarzy wojennych.

Wśród zabytków znajdujących się na terenie Gminy Ustrzyki Dolne wskazać można m.in. cerkwie, kościoły, dzwonnice, cmentarze czy domy. Poniższa tabela prezentuje wykaz 38 obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa podkarpackiego.

Tab. 18. Wykaz obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa podkarpackiego na terenie Gminy Ustrzyki Dolne

Miejscowość	Zabytek
Brzegi Dolne	- cerkiew greko-kat., ob. kościół par. rzym.-kat. pw. Matki Boskiej Różańcowej, drewn., 1844, nr rej.: A-264 z 31.01.1992 - dzwonnica, XIX, nr rej.: jw.
Hoszowczyk	- cerkiew greko-kat. ob. kościół rzym.-kat. pw. Najświętszej Panny Marii, drewn., 1930, nr rej.: A-266 z 7.02.1992
Hoszów	- cerkiew greko-kat. św. Mikołaja, ob. kościół rzym.-kat. pw. bł. Bronisławy, drewn., 1 poł. XX, nr rej.: A-121 z 7.03.1969
Jałowe	- cerkiew greko-kat. pw. św. Mikołaja, ob. kościół rzym.-kat., drewn., pocz. XX, nr rej.: A-1282 z 26.03.1969
Krościenko	- cerkiew greko-kat. , ob. kościół rzym.-kat. pw. Narodzenia Marii, drewn., k. XVIII, nr rej.: A-122 z 7.03.1969 - dzwonnica, nr rej.: jw.
Leszczowate	- cerkiew greko-kat., ob. kościół rzym.-kat., drewn., 1922, nr rej.: A-1481 z 29.04.1975 - dzwonnica, drewn., XVIII, 2 poł. XIX, nr rej.: jw. - otoczenie (w granicach działki), nr rej.: jw.
Liskowate (Lisówek)	- cerkiew greko-kat. pw. Narodzenia Marii, drewn., 1832, nr rej.: A-216 z 7.03.1969
Łodyna (Łęgi)	- cerkiew greko-kat. pw. św. Michała, ob. kościół rzym.-kat pw. św. Antoniego., drewn., 1861, nr rej.: A-136 z 12.03.1969 - cmentarz, nr rej.: jw.
Moczary	- cerkiew greko-kat. fil. pw. św. Mikołaja Biskupa, ob. kościół rzym-kat, fil., drewn., pocz. XX, nr rej.: A-1631 z 3.10.1986 - dzwonnica, drewn., pocz. XX, nr rej.: jw.
Nowosielce Kozickie	- kościół par. pw. św. Jerzego i św. Tekli, drewn., 1742, nr rej.: A-202 z 28.05.1972 - dzwonnica, drewn., 1742, nr rej.: jw. - cmentarz z nagrobkami, nr rej.: jw. - kaplica grobowa Michała Leszczyńskiego, kam., 1837, nr rej.: B/927 z 14.02.2019 - nagrobki (6 szt.), kam., XIX – 1 ćw. XX, nr rej.: jw.
Ropienka	- cmentarz cerkiewny wraz ze starodrzewem (cerkiew przeniesiona w 1970 r. do Wańkowej), nr rej.: A/1824 z 17.03.1969 - kaplica grobowa rodziny Wierzbickich, drewn./mur, z otaczającymi lipami, 1880, nr rej.: A-1560 z 3.09.2018
Równia	- cerkiew greko-kat. pw. Opieki Marii, ob. kościół rzym.-kat., drewn., 1 poł. XVIII, nr rej.: A-117 z 23.03.1960 - cmentarz cerkiewny, nr rej.: jw.
Trójca	- cerkiew greko-kat. pw. Świętej Trójcy, drewn., 1792, XIX, nr rej.: A-129 z 7.03.1969 (nie istnieje) - dzwonnica, drewn., nr rej.: jw. (nie istnieje) - cmentarz cerkiewny, nr rej.: jw.
Ustjanowa Górna	- cerkiew greko-kat. ob. kościół rzym.-kat., pw. Narodzenia NMP, drewn., 1791, XIX, nr rej.: A-116 z 7.09.1959
Ustrzyki Dolne	- kościół par. pw. MB Królowej Polski, 1909-1911, nr rej.: A-1791 z 5.03.1992 - cerkiew greko-kat. pw. Zaśnięcia Marii, 1847, nr rej.: A-114 z 16.02.1988 - dzwonnica, 1 poł. XIX, nr rej.: jw. - zespół Rafinerii Nafty „Fanto”, między ulicami Fabryczna- Naftowa – Kolejowa: - zespół zabudowań i urządzeń technicznych, nr rej. A-1738 z 3.12.2021: - budynek warsztatu mechanicznego z kuźnią, l.20. XX - budynek magazynu „Pilak”, ok. 1935 - budynek rozlewni oleju, ok. 1920 - budynek stołówki z remizą, l.20. XX - zespół 13 tanków, l.20. XX

	- basen przeciwpożarowy - nalewaki (7 szt.), l.70. XX - tory kolejowe (odcinek w pn.-wsch. części zespołu) - urządzenia techniczne (w pn. części zespołu) - 3 hale fabryczne, z terenem, ul. Fabryczna 20, nr rej.: A-1767 z 6.10.1987 - budynek mieszkalno-administracyjny, z terenem, 1 ćw. XX, ul. Fabryczna 20, nr rej.: jw. - budynek „beczkarni", ul. Kolejowa, 1929-35, nr rej.: A-1656 z 18.02.2020
Ustrzyki Dolne - Jasień	- kościół par. pw. Wniebowzięcia MB, ul. Jasień 6, 1664, nr rej.: A-1160 z 22.08.1968 - dzwonnica, nr rej.: jw. - cmentarz kościelny, nr rej.: jw. - kaplica grobowa rodziny Lenartowiczów, na cmentarzu przy ul. Jasień, 1903, nr rej.: A-1155 z 21.05.2013
Ustrzyki Dolne - Strwiążek	- cerkiew greko-kat. pw. Świątyni Marii, ob. kościół rzym.-kat. pw. bł. Matki Teresy Ledóchowskiej, 1831-38, nr rej.: A-130 z 10.03.1969
Wojtkowa	- cerkiew greko-kat., ob. kościół rzym.-kat. fil., pw. św. Maksymiliana Kolbe, drewn., 1920, nr rej.: A-1543 z 23.10.1995

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wykazu zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa podlaskiego prowadzonego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Architektura sakralna odgrywa istotną rolę w krajobrazie kulturowym Gminy Ustrzyki Dolne. Obiekty te świadczą o tożsamości religijnej społeczności lokalnej na przestrzeni dziejów. Wśród najistotniejszych elementów dziedzictwa kulturowego, które zostały wpisane do rejestru wskazać należy:

Kościół parafialny pw. Matki Bożej Królowej Polski – obiekt sakralny wzniesiony w stylu neogotyckim przetrwał obie wojny światowe, jednak jego wnętrze uległo zniszczeniu w 1944 roku, kiedy to świątynia została przekształcona w magazyn zbożowy. W tym okresie zniszczony został również obraz Matki Bożej Szkaplerznej, czczony jako wizerunek Królowej Polski. W 1952 roku kościołowi przywrócono jego pierwotną funkcję religijną, a przy świątyni utworzono samodzielną placówkę duszpasterską.

Cerkiew greko-katolicką pw. Zaśnięcia Marii – murowana świątynia, wzniesiona i konsekrowana w 1847 roku, pierwotnie pełniła funkcję cerkwi greckokatolickiej, którą zachowała do 1951 roku. Po wysiedleniach obiekt został przekształcony w magazyn i pełnił tę funkcję do 1980 roku. Wówczas przeprowadzono remont i przekazano świątynię wspólnocie grekokatolickiej. Obecnie jest to jedyna czynna cerkiew greckokatolicka w regionie, zachowana wraz z pełnym wyposażeniem wnętrza oraz ikonostasem. Na przycerkiewnym cmentarzu nie zachowały się nagrobki, pozostał jedynie dębowy krzyż z 1938 roku, ustawiony z okazji rocznicy Chrztu Rusi.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Matki Boskiej – murowany kościół, wzniesiony w stylu barokowym, charakteryzuje się elewacją podzieloną pilastrami oraz bogato zdobionym wnętrzem. Szczególną wartość artystyczną posiada barokowa ambona w stylu rokokowym, datowana na XVII wiek. Od 1968 roku świątynia pełni funkcję Sanktuarium Matki Bożej Bieszczadzkiej, którego centralnym elementem kultu jest ikona Maryi z Dzieciątkiem, otoczona wizerunkami proroków i apostołów, pochodząca z miejscowości Rudki koło Lwowa. Przed kościołem znajduje się murowana, parawanowa dzwonnica o trójarkadowej konstrukcji. Na terenie dawnego cmentarza przykościelnego zachowało się kilka zabytkowych nagrobków. Opiekę duszpasterską nad parafią sprawują księża ze Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła (księża Michalici).

Cerkiew greko-katolicka pw. Opieki Marii, obecnie kościół rzymsko-katolicki – drewniana świątynia wzniesiona w tradycji cerkwi bojkowskiej wyróżnia się charakterystycznym, trójdzielnym układem przestrzennym, z dominującą pod względem wysokości i szerokości nawą. Wszystkie części budowli zwieńczone są sferycznymi kopułami, typowymi dla architektury cerkiewnej tego regionu. Po II wojnie światowej obiekt został pozbawiony funkcji sakralnych i przez pewien czas wykorzystywany był jako magazyn rolniczy. W 1972 roku świątynia została przekazana Kościołowi rzymskokatolickiemu. W sąsiedztwie cerkwi znajduje się dzwonnica, a na przycerkiewnym cmentarzu zachowało się kilka historycznych nagrobków. Obecnie obiekt pełni funkcję kościoła filialnego pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych, należącego do parafii Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Ustjanowej Górnej.

Cerkiew greko-katolicka św. Mikołaja, obecnie kościół rzymsko-katolicki pw. błogosławionej Bronisławy – świątynia została wzniesiona na miejscu wcześniejszej cerkwi, której powstanie datowane jest na około 1770 rok. Budowę nowej cerkwi, zaplanowanej jako trójdzielna, jednokopułowa konstrukcja zrębowa na planie krzyża greckiego, przerwał wybuch II wojny światowej. Prace budowlane wznowiono i ukończono w latach 1947-1948, jednak już po 1951 roku obiekt został opuszczony. W 1970 roku cerkiew została przejęta przez parafię rzymskokatolicką w Jasieniu, prowadzoną przez księży Michalitów i od tego czasu pełni funkcję kościoła filialnego. W sąsiedztwie świątyni znajduje się dzwonnica oraz pozostałości przycerkiewnego cmentarza, na którym zachowały się cztery historyczne nagrobki.

Gmina Ustrzyki Dolne prowadzi także gminną ewidencję zabytków, do której wpisano 124 obiekty zlokalizowane na jej terenie. Na jej terenie znajdują się również miejsca pamięci narodowej, upamiętniające ważne wydarzenia, postacie oraz czyny. Wśród miejsc tych wskazać można:

- pomnik upamiętniający mieszkańców wsi pomordowanych przez Hitlerowców w Łobozewie,
- pomnik poświęcony żołnierzom walczącym na frontach I i II wojny światowej w Ustrzykach Dolnych,
- pomnik wojska ochrony pogranicza w Ustrzykach Dolnych,
- pomnik gen. Maczka,
- pomnik poświęcony sybirakom w Ustrzykach Dolnych,
- pomnik pomordowanych przez Hitlerowców w Ustrzykach Dolnych,
- pomnik poległych w Jureczkowej,
- pomnik pomordowanych przez UPA w Ropience,
- pomnik ku czci lotników szkoły szybowcowej w Ustjanowej.

Karpaty stanowią region odznaczający się na tle kraju szczególnym bogactwem kulturowym, co w znacznej mierze związane jest z przeplataniem się na tym obszarze na przestrzeni lat wpływów kultury polskiej, słowackiej, węgierskiej i ukraińskiej. Na terenie Gminy co roku odbywa się **Karpacki Jarmark Turystyczny**, którego celem jest promocja

kultury obszaru Bieszczad i a także krajów sąsiednich oraz szlaków turystycznych. W ramach Jarmarku odbywają się koncerty, zawody sportowe i inne atrakcje. Mieszkańcy i turyści mają wówczas okazje obejrzeć oraz nabyć wyroby rękodzielnicze i artystyczne oraz spróbować dań regionalnych. Bieszczadzcy rzemieślniczy i artyści mają możliwość prezentowania swojego rękodzieła i wyrobów również podczas corocznego **Jarmarku Bożonarodzeniowego** oraz **Jarmarku Wielkanocnego** w Ustrzykach Dolnych. W tym czasie odwiedzający Jarmark mają również okazję spróbować tradycyjnych potraw bieszczadzkich podawanych podczas świąt. Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne organizowanych jest także wiele innych wydarzeń kulturalnych, które również stanowią atrakcje turystyczne, zachęcające do zwiedzania Bieszczad, które szerzej zostały opisane w rozdziale 4.2. niniejszego opracowania.

Lokalizacja Gminy Ustrzyki Dolne w malowniczym paśmie Bieszczad, odznaczającym się bogatym krajobrazem kulturowym, skutkuje występowaniem znacznej liczby atrakcji turystycznych, nawiązujących m.in. do historii lokalnej.

Muzeum Młynarstwa i Wsi znajduje się w miejscu dawnego młyna, powstałego w 1925 r., który nie uległ zniszczeniu na skutek działań wojennych. Na jego czterech kondygnacjach zwiedzający zobaczyć mogą kompletną linię służącą czyszczeniu i mieleniu zboża w młynach wykorzystujących nowoczesny napęd. W Muzeum znajdują się także maszyny pochodzące z XIX wieku. W obiekcie odbywa się Święto Chleba, w ramach którego zwiedzający mają okazję spróbować tradycyjnych wypieków.

Bieszczadzkie Centrum Dziedzictwa Kulturowego stanowi nowoczesną przestrzeń służącą ochronie, promocji i twórczej interpretacji dziedzictwa kulturowego Bieszczadów. Zlokalizowane jest w odrestaurowanym budynku dawnej rafinerii „Fanto”, co umożliwia łączenie historii przemysłowej regionu z nowoczesnymi formami edukacji ekspozycji. BCDK oferuje interaktywne wystawy, które m.in. dzięki wykorzystaniu technologii VR, hologramów i stołów multimedialnych umożliwiają zwiedzającym doświadczenie elementów życia dawnych mieszkańców regionu oraz zrozumienie jego złożonej historii. Centrum prowadzi również działalność edukacyjną, organizując warsztaty z tradycyjnych rzemiosł, wykłady, wystawy oraz wydarzenia kulturalne i edukacyjne, które podkreślają unikalność i różnorodność kulturową Bieszczadów. BCDK angażuje lokalną społeczność oraz turystów, inspirując ich do aktywnego uczestnictwa w kulturze i promując wartości takie jak szacunek, otwartość i współpraca.

Muzeum Rozmaitości Bieszczadzkich mieści się w starej leśniczówce w Łodynie. Obiekt prowadzony jest przez emerytowanego leśniczego, który od lat kolekcjonuje eksponaty związane z historią Polski, ale także i innych krajów. Zbiory Muzeum obejmują m.in. militaria, ikony i trofea łowieckie.

Minimuzeum Kopalnictwa Ropy Naftowej w Brzegach Dolnych zlokalizowane jest przy świetlicy wiejskiej w Brzegach Dolnych. W Muzeum zwiedzający oglądać mogą urządzenia wydobywcze związane z historią wydobycia ropy naftowej w Bieszczadach.

Muzeum Przyrodnicze Bieszczadzkiego Parku Narodowego stanowi nowoczesną placówkę edukacyjną, która przybliża bogactwo przyrody, historii oraz kultury

Bieszczadów. Ekspozycje prezentowane na kilku poziomach budynku obejmują m.in. geologię regionu, dzieje osadnictwa, faunę i florę oraz życie dawnych mieszkańców gór. Zwiedzający mogą odbyć wędrówkę od „Jaskini Czasu" aż po panoramę z Tarnicy, odkrywając przy tym tajemnice karpackiej przyrody, procesy geologiczne i zróżnicowane ekosystemy. Atrakcją dla dzieci jest interaktywna strefa „Dzikie Królestwo rysia Pędzelka", gdzie poprzez zabawę poznają zasady ochrony przyrody i gatunki występujące w Bieszczadach. W muzeum znajdują się również wystawy czasowe, przestrzenie multimedialne oraz klubokawiarnia z ofertą regionalnych słodkości.

Na terenie tym występują także liczne atrakcje turystyczne, o funkcjach rekreacyjno-zdrowotnych.

Tężnia solankowa zlokalizowana jest nad rzeką Strwiąż, w okolicy Parku pod Dębami. Konstrukcja tężni liczy sobie 3,5 metra wysokości, 1,5 metra szerokości oraz 6 metrów długości. Dzięki tężni możliwe jest uczestniczenie w pełnej terapii solankowej, trwającej ok. 50 minut, co przyczynić się może w znaczącym stopniu do poprawy stanu zdrowia, w tym szczególności układu oddechowego.

Ogród sensoryczny stanowi wielofunkcyjną przestrzeń rekreacyjno-terapeutyczną i edukacyjną, ukierunkowaną na stymulację zmysłów poprzez odpowiednio zaprojektowane strefy tematyczne. W jego obrębie wyodrębniono: strefę wzroku (rośliny o intensywnych barwach i zróżnicowanych okresach kwitnienia), strefę słuchu (naturalne dźwięki środowiska), strefę węchu (rośliny aromatyczne, w tym zioła), strefę smaku (rośliny jadalne, zioła i krzewy owocowe), strefę relaksu (zakątki wypoczynkowe z elementami małej architektury) oraz ścieżkę sensoryczną typu „bose stopy" (nawierzchnie o zróżnicowanej strukturze).

Wieża widokowa na Holicy stanowi bezpłatną atrakcję turystyczną, zlokalizowaną na szczycie góry Holicy. Wieża wykonana jest w całości w konstrukcji drewnianej i sięga 35 metrów wysokości.

Warto również zwrócić uwagę na liczne atrakcje turystyczne umożliwiające praktykowanie turystyki sportowej.

Stoki narciarskie w tym m.in. Na stoku Małego Króla, Stacja Narciarska „Gromadzyń" i Stacja Narciarska „Laworta", będąca największym wyciągiem narciarskim na terenie Bieszczad. Na stokach mieszkańcy i turyści mogą korzystać z wyciągów orczykowych, a także wyposażenia wypożyczalni sprzętu oraz uczestniczyć w lekcjach organizowanych w szkołach narciarskich. W bezpośredniej okolicy wszystkich stoków narciarskich w Gminie Ustrzyki Dolne znajdują się obiekty noclegowe oraz gastronomiczne. Dodatkowo, przy hotelu Arłamów również mieści się stacja narciarska, wyposażona w 4 trasy, o łącznej długości ok. 1,5 km.

Na stokach Żukowa zlokalizowane są jedne z najdłuższych w Polsce tras przeznaczonych do uprawiania **narciarstwa biegowego**. Układ tras obejmuje odcinki o długości 1,5 km, 2,5 km, 3 km oraz 5 km, utrzymywane w stanie umożliwiającym bieżące użytkowanie. Infrastruktura ta dostępna jest zarówno dla osób rozpoczynających aktywność w tej

dyscyplinie sportu, jak i dla biegaczy zaawansowanych, w tym zawodników regularnie trenujących na tym terenie. Trasy usytuowane są w miejscowości Ustjanowa Górna, przy wjeździe do Ustrzyk Dolnych, a ich lokalizację wskazują oznakowania informacyjne. Przebieg tras częściowo pokrywa się z ścieżką dydaktyczno-przyrodniczą Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz ze szlakami rowerowymi, co umożliwia wykorzystywanie obszaru „Żukowa" jako całorocznej atrakcji turystycznej, nieograniczonej jedynie do sezonu zimowego.

Stadniny koni, w tym Forta czy „Arłamów", będąca częścią kompleksu hotelowo-konferencyjno-rekreacyjnego w Arłamowie, obok której mieści się kryta ujeżdżalnia, umożliwiająca prowadzenie lekcji nauki jazdy konnej całorocznie oraz niezależnie od warunków atmosferycznych.

Oprócz stadniny koni i krytej ujeżdżalni w ramach sportowej części kompleksu **Arłamów** znajdują się m.in.: dwie strzelnice, hala sportowa, korty tenisowe, park linowy, pole golfowe czy dwa pełnowymiarowe boiska. W hotelu prowadzony jest program Akademia Juniora, mający na celu promowanie aktywności sportowej wśród najmłodszych gości pod okiem instruktorów, a także Klus Sportowy Arłamów, którego członkami są wyłącznie pracownicy hotelu.

W mieście Ustrzyki Dolne znajduje się **Park pod Dębami**, na którego terenie znajdują się: park linowy, pumptruck, skatepark, siłownia plenerowa, pole namiotowe oraz plac zabaw. Stanowi on zatem miejsce umożliwiające aktywne spędzanie czasu wolnego na wiele sposobów.

Pozostałe obiekty podlegające pod **Ośrodek Sportu i Rekreacji**, w tym: ścianka wspinaczkowa, boiska wielofunkcyjne, lodowisko, hala sportowa, baseny czy korty tenisowe.

Omawiając walory turystyczne Gminy Ustrzyki Dolne, należy również zwrócić uwagę na zlokalizowane na jej granicy **jezioro Solińskie**, stanowiące zbiornik retencyjny, na którym mieści się zapora w Solinie (Gmina Solina), będącej największą tamą w Polsce. Nad jeziorem Solińskim znajduje się wiele atrakcji obejmujących m.in. kolejkę gondolową nad jeziorem oraz wynajem łodzi, umożliwiających przepłynięcie jeziora. Dodatkowo, przy jeziorze mieści się ośrodek wypoczynkowy z własną wypożyczalnią łodzi, znajdujący się w miejscowości Teleśnica.

Pomimo mnogości atrakcji turystycznych, w Gminie dostrzega się problem małej liczby atrakcji służących turystyce całorocznej.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne znajduje się wiele szlaków turystycznych. Ich tematyka dotyczy przede wszystkim kwestii związanych z historią i kulturą lokalną. W związku z ze znaczną liczbą szlaków turystycznych jednym z najpopularniejszych rodzajów turystyki w Gminie Ustrzyki Dolne jest turystyka piesza. Poniżej znajduje się zestawienie najważniejszych pieszych szlaków turystycznych na terenie Gminy.

Szlak Kolonizacji Józefińskiej ukazuje historię osadnictwa niemieckiego na obszarze Gminy Ustrzyki Dolne, sięgającą drugiej połowy XVIII wieku. Inicjatorem tego procesu był

cesarz Józef II, który, poprzez specjalne edykty, zachęcał niemieckich osadników do osiedlania się na terenie ówczesnej Galicji. Kolonistom oferowano szereg przywilejów, takich jak bezpłatne drewno budowlane, dziesięcioletnie zwolnienie z podatków oraz zapomogi finansowe. W wyniku tej polityki, na terenie dzisiejszej gminy powstały cztery kolonie: Bandrów Kolonia w Bandrowie Narodowym, Steinfels na Stebniku, Obersdorf w Krościenku oraz Siegenthal w Brzegach Dolnych. Szlak ma na celu nie tylko upamiętnienie tych wydarzeń, ale również popularyzację lokalnego dziedzictwa poprzez aktywne formy turystyki. Początek trasy znajduje się w Ustrzykach Dolnych przy deptaku miejskim, gdzie zlokalizowana jest pierwsza tablica informacyjna oraz drogowskazy wskazujące przebieg szlaku. Trasa wiedzie drogą wojewódzką nr 896 do Bandrowa Narodowego i Stebnika, a następnie drogą krajową nr 84 do Krościenka i Brzegów Dolnych. W każdej z wymienionych miejscowości umieszczono kolejne tablice informacyjne i oznaczenia, które pomagają turystom w odkrywaniu niemieckiego dziedzictwa regionu. Szlak Kolonizacji Józefińskiej to propozycja dla wszystkich, którzy chcą połączyć aktywny wypoczynek z poznawaniem historii i kultury pogranicza.

Szlak Naftowy – Jak to z ropą drzewiej bywało związany jest z historią podkarpacia. XIX wiek stanowi okres prężnego rozwoju kopalnictwa naftowego w Bieszczadach. W tym czasie w Gminie Ustrzyki Dolne powstało wiele kopalni i rafinerii. Pierwsza rafineria założona została w Łodynie w 1860 roku. Wydobycie ropy naftowej stanowiło w tym czasie istotny czynnik wspierający rozwój miasta Ustrzyki Dolne i jego okolic. Na trasie szlaku znajdują się dwie działające kopalnie, zlokalizowane w miejscowościach Łodyna i Ropience. Szlak naftowy rozpoczyna się w Izbie Regionalnej w Ustrzykach Dolnych, gdzie znajduje się wystawa poświęcona historii naftownictwa w tym rejonie, po czym prowadzi przez rynek miejski i ul. Fabryczną, Brzegi Dolne, Łodyny, Leszczowate i Ropienki.

Szlak Chasydzki jest trasą turystyczną w południowo-wschodniej Polsce, która prowadzi śladami kultury i historii Żydów Polskich. Szlak ten przechodzi również przez teren Gminy Ustrzyki Dolne. Na trasie szlaku znajdują się m.in. zlokalizowanie w Gminie synagogi oraz stary cmentarz żydowski (kirkut).

Szlak Budowli i Pomników Sakralnych rozpoczyna się na rynku miasta i prowadzi do ośmiu obiektów o szczególnym znaczeniu religijnym i historycznym, zlokalizowanych na terenie miejscowości. Na trasie znajdują się m.in.: dawna cerkiew greckokatolicka przy ul. Mikołaja Kopernika, cmentarz komunalny, Krzyż nad urwiskiem, kościół pw. Najświętszej Maryi Panny, Sanktuarium Matki Bożej Bieszczadzkiej, kolejny cmentarz komunalny przy ul. Jasień, kirkut (cmentarz żydowski), a także cerkiew greckokatolicka przy ul. Strwiążyk, która obecnie pełni funkcję kościoła rzymskokatolickiego. Trasa szlaku umożliwia poznanie wielokulturowego dziedzictwa religijnego miasta, ukazując różnorodność wyznań i tradycji obecnych w historii Ustrzyk Dolnych.

Szlak Architektury Drewnianej jest częścią podkarpackiego Szlaku Architektury Drewnianej, odznaczającej się wyjątkowymi walorami krajobrazowymi oraz istnieniem wielu cerkwi. Na terenie Gminy obejmuje on następujące cerkwie greckokatolickie: pw. św. Paraskewy w Ustjanowej Górnej, pw. Opieki Bogurodzicy w Równi, pw. św. Mikołaja

w Hoszowie, pw. św. Michała Archanioła w Łodynie, pw. Narodzenia Najświętszej Panny Maryi w Liskowatem oraz pw. Narodzenia Bogurodzicy w Wojtkowej.

Ustrzycka Rozeta stanowi wspólne przedsięwzięcia władz Gminy Ustrzyki Dolne, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców, którego celem jest stworzenie lokalnej marki turystycznej. Tworzona jest przez zespół szlaków turystycznych, obrazujących walory krajobrazowe i kulturowe miejscowości zlokalizowanych na terenie Gminy. Na Ustrzycką Rozetę składają się obecnie szlaki: Ustrzycka Rozeta – Zadwórze, Ustrzycka Rozeta – Hoszowczyk oraz Ustrzycka Rozeta – Jałowe.

Niebieski szlak Orlik rozpoczyna bieg w rejonie dworca PKP–PKS, kierując się w stronę miejscowości Brzegi Dolne. Następnie, wzdłuż krawędzi lasu modrzewiowego, prowadzi stromym stokiem wzniesienia Kinia w kierunku szczytu Orlik (618 m n.p.m.). Przed osiągnięciem wierzchołka trasa zmienia kierunek na miejscowość Jasień, gdzie łączy się z przebiegiem szlaku żółtego. Orientacyjny czas przejścia, przy założeniu marszu bez przerw, wynosi około 1,5 godziny.

Szlak Umocnień Obronnych i Pomników Przeszłości to pierwszy etap projektu obejmującego Gminę Ustrzyki Dolne. Obejmuje okopy z okresu I i II wojny światowej na czterech wzgórzach: Kamiennej Laworcie, Małym Królu, Gromadzyniu i Orliku. Przy wybranych obiektach ustawiono tablice informacyjne w naturalnych głazach, opisujące walki toczone w Bieszczadach. Do punktów tych prowadzą drewniane kierunkowskazy. Początek trasy znajduje się na Rynku. Na zejściu z Orlika (niebieski szlak) znajdują się „Zęby Smoka” – żelbetowe umocnienia przeciwczołgowe z tablicami. Szlak obejmuje również pomniki w mieście i w Jasieniu, m.in. ku czci ofiar hitlerowskich oraz pomordowanych przez UPA, Sybiraków oraz żołnierzy II wojny światowej.

Szlak Źródeł Strwiąża rozpoczyna swój przebieg na rynku miasta, skąd prowadzi w kierunku ulicy Rzecznej, następnie skręca w prawo i biegnie bezpośrednio do źródeł rzeki Strwiąż. Trasa powrotna wiedzie ulicami Łukasiewicza, Gombrowicza i Nadgórną do Parku pod Dębami, a stamtąd ponownie na rynek. Szlak oznakowany jest kolorem niebieskim, ma długość 8 km, a orientacyjny czas przejścia wynosi 3,5 godziny. Wzdłuż jego przebiegu rozmieszczono osiem tablic informacyjnych, prezentujących: charakterystykę ogólną szlaku, historię i współczesność Strwiążyka i okolic, ptaki doliny Strwiąża, wybrane gatunki zwierząt tego obszaru, roślinność nieleśną i leśną doliny, dęby porastające jej tereny oraz ichtiofaunę rzeki Strwiąż. Dodatkowa tablica w Parku pod Dębami zawiera informacje o samej rzece Strwiąż.

Korona Ustrzyckich Gór – Szlak turystyczno-krajoznawczy prowadzi przez góry otaczającej Ustrzyki Dolne. Rozpoczyna się pod siedzibą Bieszczadzkiego Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych, a następnie prowadzi przez Kamienną Lawortę, Małego Króla, Holicę, Gromadzyń i Orlik. Czasz przejścia szlaku szacowany jest na kilkanaście godzin. Nagrodą za udokumentowanie przejścia całego szlaku i zdobycie wszystkich szczytów jest otrzymanie od BCTiP pamiątkowego Certyfikatu KUG, który jak

dotąd zdobyło przeszło 1 700 osób. W 2024 roku Certyfikat najwięcej osób zdobyło w sierpniu (60), lipcu (46) i wrześniu (36)[3].

Bieszczadzka Gra Terenowa stanowi połączenie turystyki rowerowej oraz pieszej z grą terenową. Celem gry jest znajdywanie, w zależności od sposobu przemieszczania się, 20 lub 33 punktów w zaszyfrowanych informacjach. Punkty te związane są z historią, kulturą, ciekawymi wydarzeniami i szlakami dziedzictwa kulturowego.

Popularnym sposobem zwiedzania Bieszczad jest także **turystyka konna**. Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne znajdują się stadniny, w których istnieje możliwość wypożyczenia zwierząt celem zwiedzenia jej obszaru. Nierozerwalnym elementem bieszczadzkiego jeździectwa i turystyki konnej są konie rasy huculskiego. Konie te charakteryzują się niewielkimi rozmiarami oraz niesamowitą odpornością na warunki atmosferyczne. Przez teren Gminy przebiega 150 kilometrowy Bieszczadzki Trakt, prowadzący z Olszanicy do Czarnej, który łączy się z większością szlaków konnych, umożliwiając zwiedzenie w ten sposób znacznej części Gminy.

Poniższa mapa prezentuje przebieg konnych szlaków turystycznych.

[3] Raport o stanie Gminy Ustrzyki Dolne za rok 2024

Ryc. 17. Szlaki konne na terenie Gminy Ustrzyki Dolne
Źródło: www.visitustrzyki.pl

Duża i Mała pętla bieszczadzka stanowią tzw. Bieszczadzkie Obwodnice. Podróż nimi stanowi sposób na spędzanie czasu wolnego i zwiedzenie malowniczej okolicy zarówno samochodem i motocyklem, jak i rowerem. Duża pętla prowadzi przez 33 miejscowości. Rozpoczyna się w Lesku, a kończy w miejscowości Glinne w Gminie Lesko. Mała pętla częściowo pokrywa się z przebiegiem Dużej pętli. Prowadzi przez 17 miejscowości na trasie Lesko – Glinne.

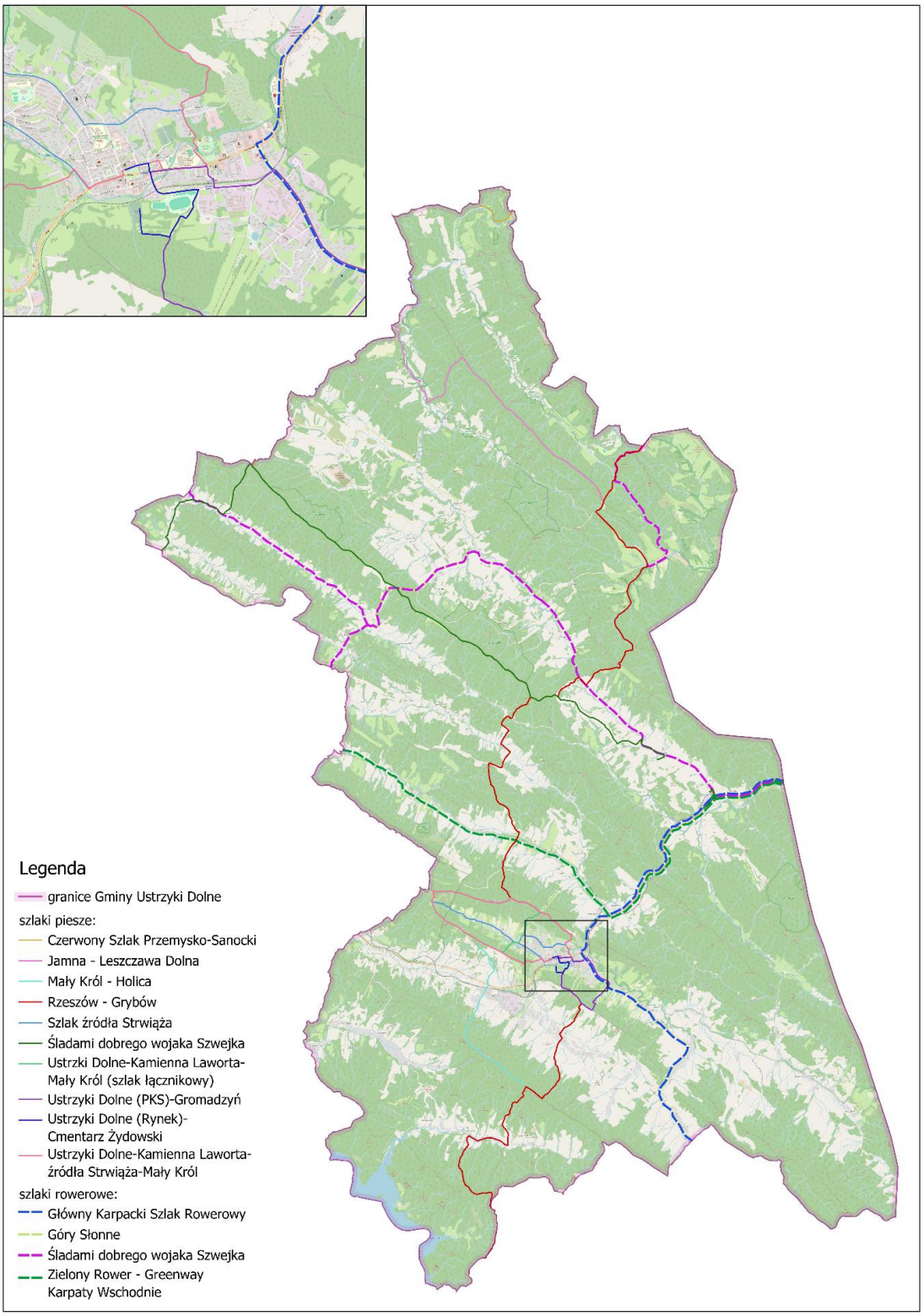

Ryc. 18. Szlaki turystyczne na terenie Gminy Ustrzyki Dolne
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych portali waymarkedtrails.org

Bogactwo oferty kulturalno-turystycznej Gminy Ustrzyki Dolne skutkuje wzmożonym ruchem turystycznym, a co za tym idzie rozbudowaną bazą noclegową i gastronomiczną. Na jej terenie znajduje się szereg obiektów noclegowych oraz kilkanaście restauracji i barów. Szczególną uwagę należy zwrócić na zlokalizowany w miejscowości Arłamów

czterogwiazdkowy hotel. Hotel Arłamów stanowi jeden z największych i najnowocześniejszych kompleksów konferencyjnych w kraju. Oprócz tego w obiekcie mieszczą się 254 pokoje hotelowe, w tym dwa Apartamenty Prezydenckie, a w skład kompleksu wypoczynkowego hotelu Arłamów wchodzą trzy restauracje. Oferta gastronomiczna hotelu uzupełniana jest przez kawiarnie, bar w lobby, klub nocny i dwie drewniane karczmy. W ośrodku mieści się również trzypoziomowy kompleks SPA&Wellness, w którym znajdują się basen zewnętrzny i wewnętrzny z podgrzewaną wodą, jacuzzi, gabinety zabiegowe, Świat Saun, Bania Ruska, VIP SPA i SPA MED. Hotel w Arłamowie stanowi również obiekt umożliwiający turystykę sportową. Na terenie kompleksu możliwe jest uprawianie wielu zróżnicowanych dyscyplin sportowych w oparciu o istniejąca infrastrukturę.

Za rozwój turystyki oraz sprawowanie pieczy nad częścią wydarzeń i aktywności dedykowanych dla turystów odpowiada **Bieszczadzkie Centrum Turystyki i Promocji w Ustrzykach Dolnych**, którego siedziba mieści się przy ul. Rynek 16 w Ustrzykach Dolnych. Głównym celem działalności powstałego w 2016 roku Centrum jest realizacja zadań związanych z promocją i prowadzeniem informacji turystycznej. BCTiP odpowiedzialne jest również za utrzymanie stanu technicznego szlaków turystycznych, które przechodzą przez Gminę. W 2024 roku Centrum zorganizowało Jarmark Wielkanocy, który połączony był z konkursem recytatorskim o nazwie „Poetycka Wielkanoc”, a także Jarmark Bożonarodzeniowy, na których lokalni rzemieślnicy prezentowali swoje wyroby. Organizuje również warsztaty, zajęcia i wyjazdy dla dzieci z terenu Gminy. W Centrum prowadzona jest sprzedaż pamiątek oraz materiałów promocyjnych związanych z obszarem Gminy. W 2024 roku sprzedaż materiałów promocyjnych przez BCTiP znacząco przekroczyła wyniki sprzedaży z 2023 roku.

CZĘŚĆ 2: SYTUACJA KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWA

2.1. Walory przyrodnicze

Walory przyrodnicze wpływają w sposób znaczący na potencjał rozwojowy jednostki samorządu terytorialnego. Warunki atmosferyczne, ukształtowanie terenu, budowa geologiczna czy zbiorniki wodne stanowią czynniki mogące determinować atrakcyjność turystyczną, warunki do uprawy rolniczej czy eksploatację surowców mineralnych, a zatem definiować stan gospodarki lokalnej oraz wyznaczać kierunki jej rozwoju.

Ukształtowanie powierzchni i rzeźba terenu

Zgodnie z regionalizacją fizyczno-geograficzną Polski (Solon i inni) na podstawie pracy Kondrackiego, Gmina Ustrzyki Dolne położona jest w megaregionie Karpaty, Podkarpackie i Nizina Panońska, w prowincjach Karpaty Wschodnie z Podkarpaciem Wschodnim oraz Karpaty Zachodnie z Podkarpaciem Zachodnim i Północnym, w podprowincjach Zewnętrzne Karpaty Wschodnie (Beskidy Wschodnie) i Zewnętrzne Karpaty Zachodnie, w makroregionach Beskidy Lesiste i Podgórze Środkowobeskidzkie, w mezoregionach Góry Sanocko-Turczańskie i Podgórze Przemyskie[4].

Na podstawie uchwały nr XIII/218/25 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 31 marca 2025 r. w sprawie uchwalenia Audytu krajobrazowego województwa podkarpackiego wyznaczono na terenie Gminy Ustrzyki Dolne cztery obszary krajobrazu priorytetowego, odznaczające się szczególnym znaczeniem dla społeczności lokalnej, ze względu na wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne bądź estetyczno-widokowe.

- Rejon Arłamowa,
- Rejon Tyrawy Wołoskiej,
- Jezioro Solińskie i Myczkowskie,
- Solina – os. Energetyków.

Gmina Ustrzyki Dolne położona jest w obrębie Wschodnich Karpat Polskich, a jej teren obejmuje głównie Góry Sanocko-Turczańskie oraz północną część Pogórza Przemyskiego. Charakterystyczny dla regionu jest rusztowy układ grzbietów górskich, rozdzielonych szerokimi dolinami rzek i potoków, które biegną równolegle do osi pasm. Doliny poprzeczne mają natomiast formę krótkich, wąskich obniżeń terenu. W północnej części Gór Sanocko-Turczańskich znajduje się pasmo Gór Słonnych, objęte ochroną przyrodniczą ze względu na swoje walory krajobrazowe. Najwyższy punkt gminy to wierzchołek pasma Żuków, natomiast najniższy znajduje się w dolinie Wiaru; deniwelacje w obrębie gminy sięgają 700 metrów. Rzeźba terenu ukształtowana została w wyniku oligoceńskich i mioceńskich ruchów górotwórczych, które doprowadziły do wypiętrzeń w formie antyklin i synklin oraz licznych uskoków. Dominującymi skałami budującymi podłoże są piaskowce, łupki, zlepieńce i margle. Na powierzchni występują osady

[4] Solon J. i inni, 2018. Regionalizacja fizycznogeograficzna Polski

deluwialne, w tym pylaste gliny ciężkie, a w dolinach – czwartorzędowe mady, mułki, piaski i żwiry rzeczne. W miejscach o utrudnionym odpływie wód, szczególnie na tarasach rzecznych i w obniżeniach, wykształciły się torfowiska. Obszar charakteryzuje się dużą różnorodnością form terenu oraz wysokimi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne występują liczne, choć powierzchniowo nieduże, osuwiska, co wskazuje na istnienie ryzyka wystąpienia ruchów masowych.

Wody powierzchniowe i podziemne

Sieć hydrograficzna Gminy Ustrzyki Dolne jest dobrze rozwinięta i obejmuje działy wodne od drugiego do dziewiątego rzędu. Przez centralną część gminy przebiega dział wodny zlewisk Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego, a rzeka Strwiąż, będąca dopływem Dniestru, należy do tego drugiego zlewiska. Obszar gminy odwadniają liczne cieki, m.in. Strwiąż, Wiar, Jasieńka, Łodyna i Królówka, które mają charakter górskich potoków o dużej zmienności przepływów. W dolinach cieków wodnych, zwłaszcza Strwiąża, Równianki i Jasieńki, wykształciły się terasy zalewowe i nadzalewowe, występujące jako fragmentaryczne formy terenu. Charakterystyczna dla regionu jest nierównomierność przepływów – w okresach suszy są one minimalne, natomiast podczas intensywnych opadów tworzą się gwałtowne wezbrania. Spływ powierzchniowy dominuje ze względu na słabą przepuszczalność podłoża i znaczne nachylenie terenu. W miejscach o utrudnionym odpływie wód pojawiają się tereny podmokłe i liczne źródła zboczowe oraz podzboczowe. Rzeka Strwiąż, o długości 100,3 km, ma swoje źródła na terenie gminy i już od początkowego odcinka przepływa przez obszary gęsto zaludnione, co wpływa na jakość jej wód. Na zlewni Strwiąża, w rejonie Łodyny, prowadzona jest eksploatacja złóż ropy naftowej. Układ cieków wodnych odpowiada rusztowemu układowi grzbietów, choć w wielu miejscach potoki przecinają pasma poprzecznie, tworząc głębokie doliny i odcinki przełomowe. Według podziału na jednolite części wód powierzchniowych Gmina Ustrzyki Dolne należy do JCWP o numerach:

- RW20000622499 (Wiar od Sopotnika do ujścia),
- RW9000077471 (Mszaniec i Lechnawa do granicy państwa),
- RW9000077693 (Strwiąż),
- RW20000422136 (Daszówka),
- RW2000072213299 (Czarna),
- RW200004223699 (Stupnica),
- RW20000422169 (Olszanka),
- RW200004221559 (San od zb. Solina do zb. Myczkowce),
- RW200023221399 (Zb. Solina),
- RW2000072233299 (Tyrawka).

W Gminie Ustrzyki Dolne wody podziemne występują w dwóch głównych poziomach wodonośnych: płytkim czwartorzędowym i głębokim trzeciorzędowym, co wynika z uwarunkowań geologicznych, tektonicznych i rzeźby terenu. Poziom czwartorzędowy

związany jest głównie z osadami dolin rzecznych Strwiąża i Wiaru oraz ich dopływów, a jego zasilanie odbywa się przez infiltrację opadów, wód powierzchniowych i dopływ z utworów fliszowych. Występuje on zazwyczaj do 5 m pod powierzchnią, a jego zwierciadło ściśle zależy od poziomów wody w rzekach. Poziom ten ma nieciągły charakter ze względu na obecność słabo przepuszczalnych łupków. Poziom trzeciorzędowy zbudowany jest ze spękanych piaskowców z wkładkami łupków, a jego zwierciadło również jest nieciągłe. Wody tego poziomu są zasilane poprzez infiltrację bezpośrednią na wychodniach piaskowców i przez pokrywę zwietrzelinową. Na terenie gminy zlokalizowany jest fragment fliszowego zbiornika wód podziemnych warstw krośnieńskich (Sanok–Lesko), który posiada dokumentację hydrogeologiczną. Według Mapy Hydrogeologicznej Polski, stopień zagrożenia zanieczyszczeniem wód podziemnych na tym obszarze jest średni i wysoki. Największe zagrożenie występuje w Ustrzykach Dolnych oraz dolinach Strwiąża, Wiaru i Stebnika, gdzie zanieczyszczenia łatwo przenikają przez przepuszczalne warstwy wodonośne.

Gmina Ustrzyki Dolne przynależy do następujących JCW podziemnych:

- GW2000154,
- GW9000169,
- GW2000168.

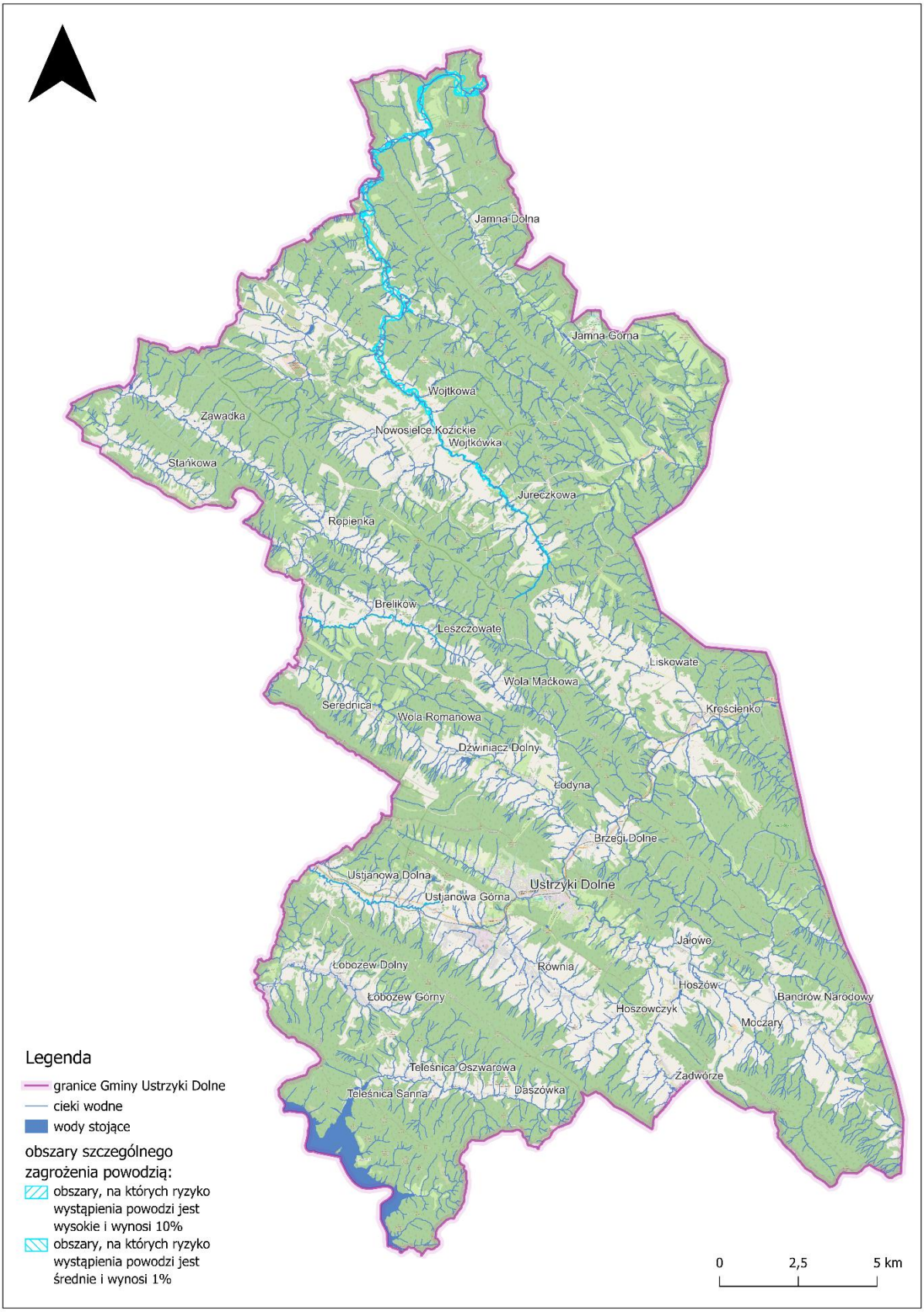

Ryc. 19. Sieć hydrologiczna i obszary zagrożenia powodzią na terenie Gminy Ustrzyki Dolne
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ISOK.

Flora i fauna

Zgodnie z podziałem Polski na krainy przyrodniczo-leśnicze Gmina Ustrzyki Dolne stanowi część Krainy Karpackiej. Na jej terenie występują wszystkie formy lasów podgórskich i górskich typów siedliskowych lasu, a także nieliczne typy nizinne. Najczęściej występującym na tym terenie typem lasu jest las górski, zajmujący blisko 55% jej powierzchni, a także las wyżynny – stanowiący kolejne 26% powierzchni omawianej krainy. Głównymi gatunkami drzew, które występują w Krainie Karpackiej są: jodła (25%), buk (25,3%), świerk (21,7%) i sona (17%). Teren ten odznacza się wysoką potencjalną produkcyjnością siedlisk, sięgającą 10m^3/ha w ciągu roku.

Szata roślinna Gminy Ustrzyki Dolne charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, co wynika z urozmaiconej rzeźby terenu, kontrastów mikroklimatycznych, glebowych i wilgotnościowych. Typowy dla tego obszaru jest mozaikowy układ biotopów. Pasma górskie porastają rozległe kompleksy leśne, z dominującą buczyną karpacką, natomiast mniejsze zadrzewienia występują w dolinach i na niższych stokach. Na dawnych terenach rolniczych pojawiły się półnaturalne zbiorowiska, takie jak szuwary czy ziołorośla, które często podlegają naturalnej sukcesji. Roślinność ma charakter piętrowy – od piętra pogórza po regiel dolny, a zbiorowiska leśne koncentrują się głównie na wyższych partiach stoków i wzniesień. Szczególną wartość florystyczną mają puszczańskie fragmenty buczyn, grądy, nadrzeczne olszyny oraz bagienne siedliska wilgotne. Dużą część powierzchni zajmują również siedliska przekształcone przez działalność człowieka, zwłaszcza w wyniku wprowadzania nieodpowiednich gatunków drzew na grunty porolne. W granicach gminy dominują siedliska górskie świeże, a w niższych partiach występują także siedliska wyżynne i lasy łęgowe. Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne występuje szeroka gama zbiorowisk nieleśnych, wśród których część ma charakter naturalny, niezależny od działalności człowieka. Przykładem są zarośla i wikliniska na kamieńcach nadrzecznych, ziołorośla górskie, młaki oraz siedliska związane z wyciekami wodnymi. Na łąkach i pastwiskach użytkowanych ekstensywnie lub porzuconych rolniczo ukształtowały się stabilne zbiorowiska roślinności zielnej o charakterze półnaturalnym, takie jak łąki z sitowiem leśnym, młaki kozłkowo-turzycowe czy pastwiska sitowe. Najliczniejszą grupę zbiorowisk nieleśnych stanowią jednak zbiorowiska półnaturalne, których istnienie zależne jest od utrzymania tradycyjnej gospodarki rolniczej – np. kośne łąki rajgrasowe, murawy kserotermiczne czy zespół wrzosowy. W przypadku zaprzestania koszenia lub wypasu, siedliska te ulegają szybkiej sukcesji w kierunku zbiorowisk leśnych. Duży udział w strukturze roślinności gminy mają także zbiorowiska synantropijne, związane z działalnością człowieka, w tym chwasty polne, rośliny ruderalne oraz ozdobne. Uzupełnieniem lokalnego systemu przyrodniczego jest zieleń urządzona: parki, zieleńce, nasadzenia wzdłuż dróg, obiektów sakralnych i zabudowy. Szczególną wartość mają historyczne założenia ogrodowe, m.in. w Dźwiniaczu Dolnym, Leszczowatej, Serednicy, Łobozewie czy Nowosielcach Kozickich, gdzie zachowały się pomnikowe drzewa o wysokich walorach przyrodniczych i kulturowych.

Fauna Gminy Ustrzyki Dolne charakteryzuje się dużym bogactwem gatunkowym, co wynika m.in. z obecności Parku Krajobrazowego Gór Słonnych. Na jego obszarze

stwierdzono występowanie około 50 gatunków ssaków, w tym chronionych i rzadkich w skali europejskiej, takich jak niedźwiedź brunatny, ryś, wilk oraz żbik. Równie imponująca jest awifauna – odnotowano tu 105 gatunków ptaków, w tym liczne ptaki drapieżne (18 gatunków), sowy (6 gatunków), dzięcioły (9 gatunków), a także gatunki zagrożone, jak orzeł przedni, orlik krzykliwy, puchacz czy bocian czarny, objęte ochroną strefową. Środowiska leśne, zwłaszcza starodrzewy jodłowo-bukowe i lasy łęgowe, odgrywają kluczową rolę w zachowaniu różnorodności ptaków. Cenne siedliska stanowią również łąki, nieużytki i doliny rzeczne, które zamieszkują także gatunki typowo nizinne. Wśród pozostałej fauny wyróżnia się 10 gatunków płazów, 5 gadów, 15 ryb oraz 2 gatunki krągłoustych, w tym minóg ukraiński i głowacica. W ekosystemach leśnych obecne są także rzadkie gatunki bezkręgowców, takie jak paź żeglarz, niepylak mnemozyna oraz chronione chrząszcze próchnojady, m.in. pachnica i wynurt. Korytarze ekologiczne – głównie lasy i doliny rzeczne – pełnią istotną funkcję jako naturalne szlaki migracyjne zwierząt i roślin, umożliwiając utrzymanie ciągłości siedlisk i wymianę genetyczną w obrębie populacji. W zależności od zasięgu, pełnią one rolę korytarzy lokalnych, regionalnych, a nawet międzynarodowych.

Warunki klimatyczne

Gmina Ustrzyki Dolne znajduje się w strefie klimatu górskiego i podgórskiego, którego przebieg silnie warunkowany jest przez rzeźbę terenu. Wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza średnia roczna temperatura powietrza obniża się o ok. 0,6°C na każde 100 m. Dane z posterunków meteorologicznych w Lesku, Myczkowcach i Brzegach Dolnych wskazują, że średnia roczna temperatura powietrza waha się od 5,9°C do 7,2°C. Zimy są długie i chłodne, z częstymi dniami mroźnymi od października do kwietnia, a pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio od końca listopada do początku kwietnia – jej trwałe zaleganie trwa od 93 do 99 dni. Okres wegetacyjny wynosi około 195 dni. Występują również zjawiska niekorzystne, takie jak przymrozki majowe oraz epizodyczne spadki temperatury poniżej 0°C w czerwcu i sierpniu. Roczne sumy opadów wynoszą od 875 do 893 mm, przewyższając średnią krajową, a ich wielkość wzrasta z wysokością terenu (ok. 60 mm na każde 100 m). Najwięcej opadów przypada na miesiące letnie, często w formie krótkotrwałych, intensywnych burz, niekiedy z gradem. Klimat gminy kształtują również dominujące wiatry południowe i południowo-zachodnie, a w okresie jesienno-zimowym pojawiają się silne wiatry halne, mogące powodować szkody w drzewostanach. Warunki mikroklimatyczne są najkorzystniejsze na stokach o ekspozycji południowej i południowo-zachodniej, gdzie nasłonecznienie jest większe, rzadziej występują mgły, a śnieg zalega krócej niż na stokach o ekspozycji północnej i wschodniej.

Jakość powietrza

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska prowadzi badania jakości powietrza dla terenu całej Polski. Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Rzeszowie co roku publikuje raport dotyczący rocznej oceny jakości powietrza na terenie województwa podkarpackiego. W ramach przeprowadzonego badania region podzielone zostaje na strefy w oparciu o następujące kryteria:

- aglomeracje o liczbie mieszkańców powyżej 250 tys.,

- miasta o liczbie mieszkańców powyżej lub zbliżonej do 100 tys.,
- pozostały obszar województwa niewchodzący w skład wyżej wspomnianych aglomeracji i miast.

Na terenie województwa podkarpackiego badanie prowadzone jest z podziałem na strefy:

- miasto Rzeszów (PL1801),
- strefę podkarpacką (PL1802).

Gmina Ustrzyki Dolne zaklasyfikowana została do strefy podkarpackiej, dla której w 2023 roku stwierdzono przekroczenie dopuszczalnego stężenia bezno(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10[5].

Znaczny wpływ na obniżenie jakości powietrza na terenie Gminy Ustrzyki Dolne ma intensywne wykorzystanie indywidualnych źródeł energii zasilanych węglem kamiennym oraz biomasą, obejmującą również drewno (rozdział 2.3.).

Na jej terenie działają cztery stacje monitoringu jakości powietrza, zlokalizowane przy:

- ul. Gombrowicza 37,
- ul. Bełskiej 22,
- ul. 29 listopada 57,
- ul. Przemysłowej 15.

Złoża kopalin

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne zlokalizowane są złoża ropy naftowej i gazu ziemnego, które znajdują się w miejscowościach: Leszczowate, Brelików, Ropienka, Wańkowa i Łodyna. Obecnie na terenie Gminy funkcjonują trzy kopalnie ropy naftowej, zlokalizowane w okolicach miejscowości Brzegi Dolne, Łodyna oraz Wańkowa. Eksploatację złóż prowadzi Orlen S.A.

Na wskazanych eksploatowanych obiektach znajdują się obiekty związane z wydobyciem ropy naftowej i towarzyszącego gazu ziemnego, w tym odwierty, urządzenia i instalacje technologiczne, zbiorniki magazynowe i tłocznie.

Ochrona przyrody

Ochrona przyrody na terenie Gminy Ustrzyki Dolne realizowana jest na podstawie zapisów ustawy o ochrony przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Zgodnie z przytoczoną ustawą za ochronę przyrody uznaje się zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów przyrody i jej składów, co odbywa się w oparciu o formy ochrony przyrody.

[5] Roczna ocena jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport wojewódzki za rok 2023

Gmina Ustrzyki Dolne jest w 100% pokryta różnymi formami ochrony przyrody. Stanowi to zarówno jej atut, jak i czynnik ograniczający możliwości rozwoju społeczno-ekonomicznego. Zgodnie z danymi Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska na terenie Gminy Ustrzyki Dolne znajdują się następujące formy ochrony przyrody:

- Bieszczadzki Park Narodowy – na terenie Gminy znajduje się niewielka część Parku obejmująca budynek Muzeum Bieszczadzkiego Parku Narodowego oraz budynek zlokalizowany przy ul. Jana III Sobieskiego. Park utworzony został w 1973 roku na obszarze obejmującym przeszło 29 tys. ha. Na terenie Parku Narodowego oraz jego otuliny stwierdzono występowanie około 60 gatunków ssaków, wśród których najliczniej reprezentowane są drobne zwierzęta, takie jak gryzonie, zwierzęta owadożerne i nietoperze. Na terenie Parku występują także niedźwiedzie brunatne, wilki, rysie, żbiki, żubry czy jelenie szlachetne. Bieszczadzki Park Narodowy stanowi jedną z najcenniejszych ostoi ptaków w Polsce. Na jego terenie stwierdzono występowanie 144 gatunków ptaków, z czego 142 lęgowych,
- sześć rezerwatów przyrody: Turnica (1996), Chwaniów (1996), Na Opalonym (1996), Nad Trzciańcem (2000), Na Oratyku (2000) i Cisy w Serednicy (2002),
- dwa parki krajobrazowe: Park Krajobrazowy Pogórze Przemyskiego (1992) o powierzchni 60,6 tys. ha i Park Krajobrazowy Gór Słonnych (1992) o powierzchni 56,2 tys. ha.,
- Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu (1998) zajmuje powierzchnie blisko 100 tys. ha. Stanowi otulinę dla parków krajobrazowych znajdujących się na terenie Gminy Ustrzyki Dolne oraz okolicy,
- pięć obszarów Natura 2000: Moczary (2023), Ostoja Góry Słonne (2022), Ostoja Przemyska (2022), Góry Słonne (2007) i Pogórze Przemyskie (2004),
- stanowisko dokumentacyjne Bandrów – flisz karpacki, stanowi formę ochrony przyrody obejmującą odsłonięcie geologiczne ukazujące wewnętrzne warstwy fliszu w formie cienko- i średnio ławicowych pakietów iłów z Czudzca, w obrębie ogniwa zielonych łupków z Widaczowa oraz odsłonięcie margii węglowieckich i rogowców menilitowych w obrębie jednostki skolskiej. Stanowiska zajmuje niedużą powierzchnię 0,01 ha,
- 21 użytków ekologicznych,
- 48 pomników przyrody, wśród których przeważają drzewa gatunków lipa drobnolistna, dąb szypułkowy i jesion wyniosły.

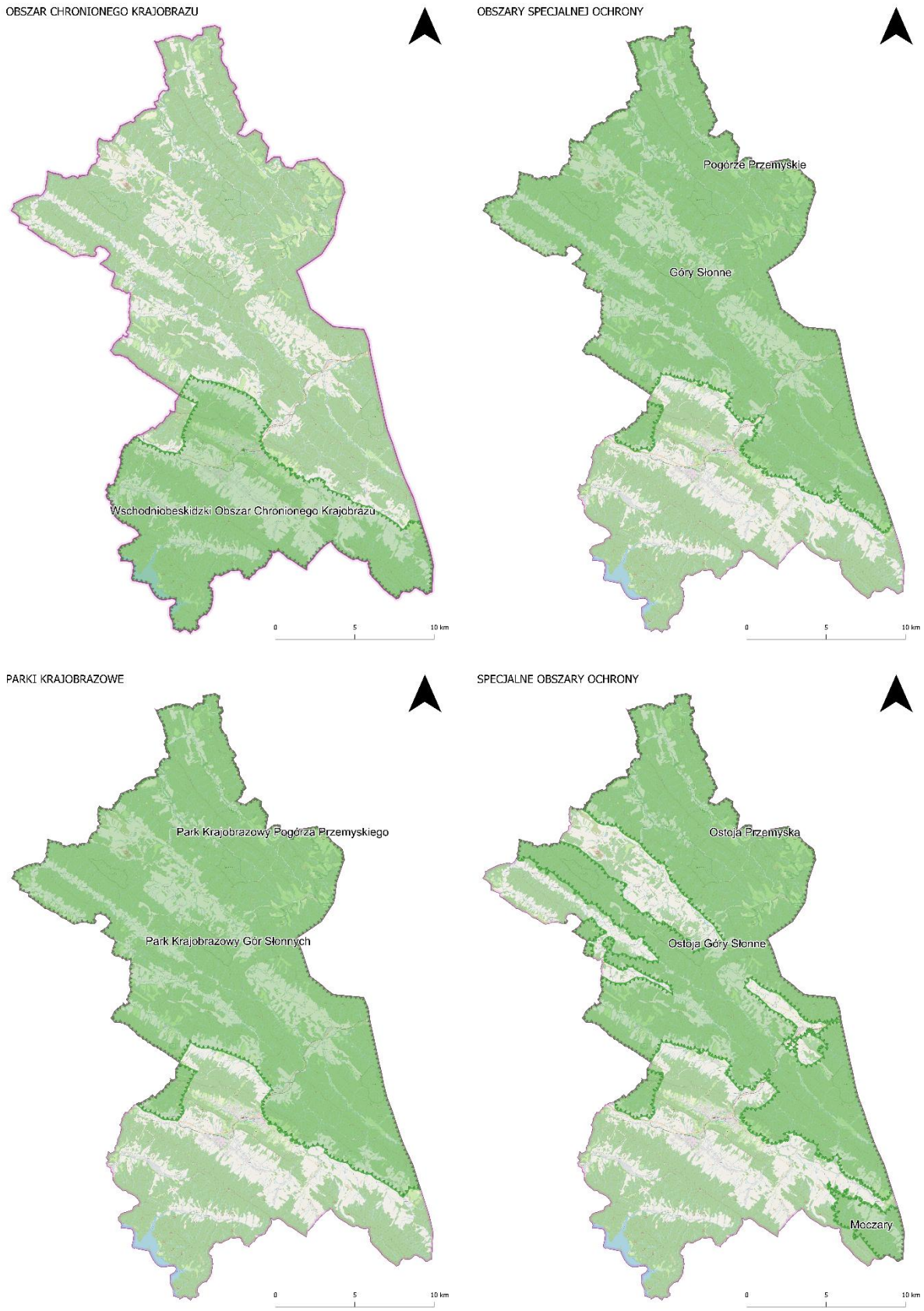

Ryc. 20. Wybrane formy ochrony przyrody występujące na terenie Gminy Ustrzyki Dolne
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody.

Dodatkowo, przez teren Gminy Ustrzyki Dolne przebiegają trzy korytarze ekologiczne: Podgórze Przemyskie, Góry Słonne i Bieszczady.

Ryc. 21. Pozostałe formy ochrony przyrody na terenie Gminy Ustrzyki Dolne wraz przebiegiem korytarzy ekologicznych
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody.

Gmina Ustrzyki Dolne realizuje zadania własne z zakresu dziedziny ochrony środowiska i przyrody na podstawie Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2016-2025. Głównym celem stawianym w dokumencie jest zachowanie najcenniejszych elementów środowiska przyrodniczego, w oparciu o następujące priorytety:

1. Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu.
2. Ochrona przed hałasem.
3. Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym.
4. Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych, ochrona przed powodzią, zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa.
5. Ochrona zasobów kopalin.
6. Ochrona powierzchni ziemi i gleb.
7. Racjonalna gospodarka odpadami.
8. Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu.
9. Zapobieganie poważnym awarią.

Burmistrz Ustrzyk Dolnych w latach 2020-2024, w celu ochrony środowiska przyrodniczego, wydał decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach, których głównym celem jest ochrona środowiska przed negatywnymi skutkami planowanych przedsięwzięć. Wydawane w ostatnich latach decyzje dotyczyły m.in. takich przedsięwzięć jak: budowa tras rowerowych Green Velo, budowa kompleksu hotelowo-konferencyjno-medycznego Arłamów, budowa ośrodka wypoczynkowego Teleśnica oraz przebudowy dróg.

Gmina Ustrzyki Dolne prowadzi edukację ekologiczną poprzez cykl prelekcji w szkołach na temat zanieczyszczeń powietrza. Prowadzone zajęcia dotyczą przyczyn powstawania smogu, jego wpływu na zdrowie i środowisko oraz metod przeciwdziałania degradacji stanu powietrza.

2.2. Odnawialne źródła energii

Analizując klimat lokalny należy brać również pod uwagę zmiany klimatyczne, które silnie wpływają na komfort życia mieszkańców, w szczególności miast i terenów zurbanizowanych. Wdrażanie działań zwiększających odporność tych terenów na zmiany klimatu znajduje oparcie w szeroko pojętym interesie publicznym zawierającym się w dążeniu do zapewnienia jak najkorzystniejszych warunków bytowania człowieka. Kluczowym czynnikiem, istotnie rzutującym na jakość życia w dobie postępujących zmian klimatycznych, jest dostępność wody. Jak wskazuje poniższa rycina, Gmina Ustrzyki Dolne odznacza się na tle Polski średnim ryzykiem w zakresie niedoboru wody.

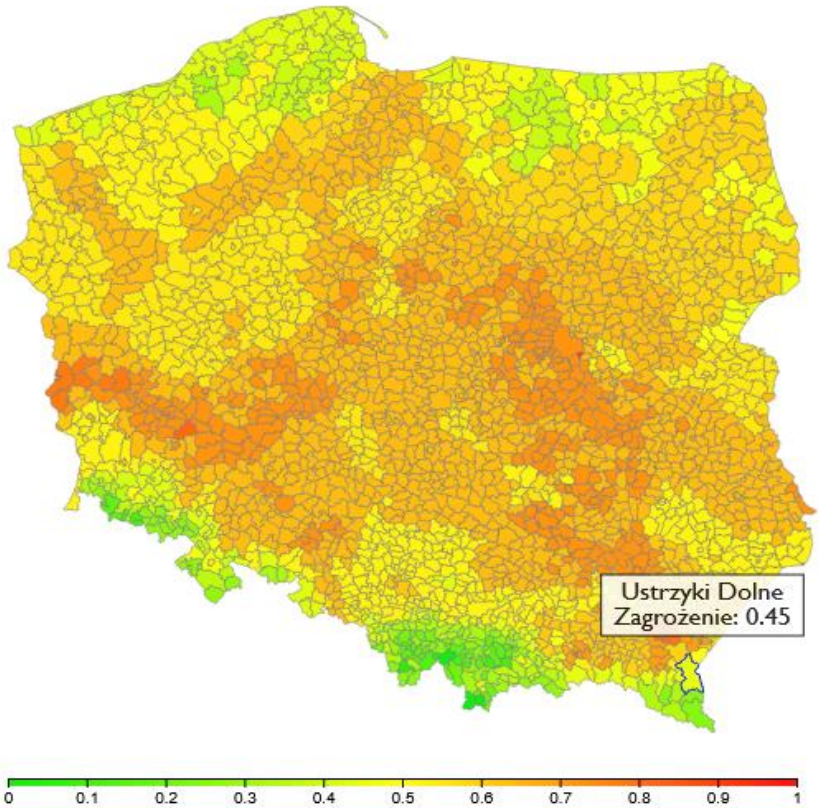

Ryc. 22. Analiza ryzyka w zakresie zagrożenia niedoborem zasobów wodnych w Gminie Ustrzyki Dolne na tle Polski
Źródło: https://ryzyko.ios.gov.pl/ (dostęp: 10.06.2025).

Na przestrzeni ostatnich lat temat zrównoważonego rozwoju oraz transformacji energetycznej stał się nieodłącznym elementem debaty publicznej. W związku z tym, coraz większy nacisk kładziony jest na osiągnięcie neutralności energetycznej oraz dekarbonizację gospodarki, czego efektem jest stopniowe zwiększanie nakładów inwestycyjnych na rozwój odnawialnych źródeł energii (OZE). Ze względu na specyficzne uwarunkowania geograficzne Polski, najszybciej rozwijającymi się gałęziami OZE są technologie wykorzystujące potencjał wiatrowy, słoneczny oraz geotermalny.

Energia wiatrowa jest zasobem w pełni odnawialnym, niewyczerpalnym. Ocenia się, że pod względem występowania odpowiedniej siły wiatru na 2/3 terytorium Polski występują korzystne warunki do rozwoju energetyki wiatrowej. Produkcja energii z wiatru jest opłacalna przy jego średniej rocznej prędkości na wysokości 30 m nad ziemią minimum 4 m/s.

Poniższa rycina przedstawia rozkład energii wiatrowej w Polsce na wysokości 10 i 30 metrów w podziale na 6 stref. Gmina Ustrzyki Dolne zlokalizowana jest na obszarze Strefy II, która charakteryzuje się korzystnymi warunkami wietrznymi – potencjał energetyczny obszaru mieści się w zakresie 750-1000 kWh/(m^2/rok) na wysokości 10 metrów, a na wysokości 30 metrów 1000-1500 kWh/(m^2/rok). Oznacza to, że Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje się dobrymi warunkami do lokalizowana na jej terenie siłowni wiatrowych.

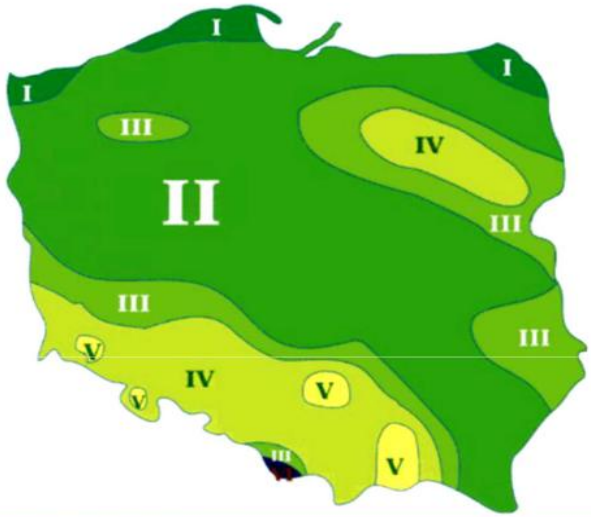

Energia wiatru w kWh/(m^2/rok)	Na wysokości 10 m	Na wysokości 30 m
Strefa I Bardzo korzystna	powyżej 1000	powyżej 1500
Strefa II Korzystna	750 – 1000	1000 – 1500
Strefa III Dość korzystna	500 – 750	750 – 1000
Strefa IV Niekorzystna	250 – 500	500 – 750
Strefa V Bardzo niekorzystna	mniej niż 250	mniej niż 500
Strefa VI Szczytowe partie gór	tereny wyłączone	

Ryc. 23. Energia wiatru w Polsce w kWh/(m^2/rok) na wysokości 10 i 30 metrów
Źródło: „Energia & Przemysł" – marzec 2007, na podstawie danych prof. Haliny Lorenc, IMiGW.

Poniższa mapa przedstawia średnie roczne sumy nasłonecznienia w Polsce, które odzwierciedlają potencjał do rozwoju energetyki słonecznej w poszczególnych regionach kraju. Gmina Ustrzyki Dolne położona jest na obszarze, dla którego średnie sumy usłonecznienia w ciągu roku wahają się w przedziale 1400-1450 h/rok. Są to średnie

warunki, które umożliwiają w ograniczonym zakresie rozwój energetyki słonecznej na terenie badanej jednostki.

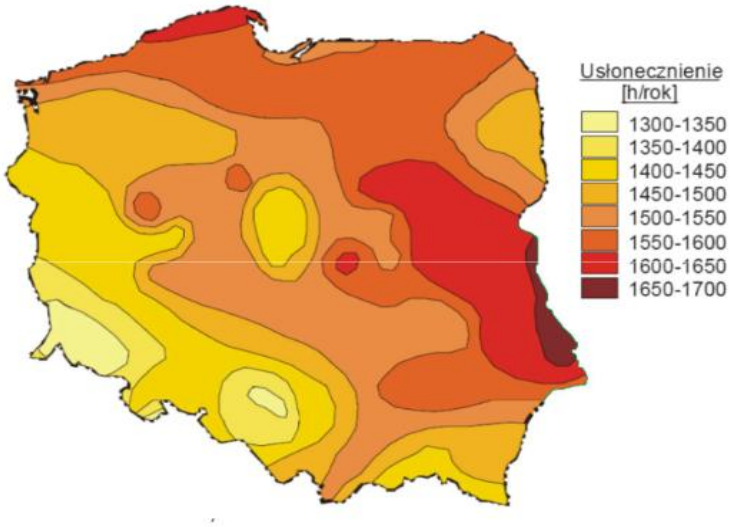

Ryc. 24. Średnie roczne sumy usłonecznienia w Polsce
Źródło: „Energia & Przemysł" – marzec 2007, na podstawie danych prof. Haliny Lorenc, IMiGW.

Energię geotermalną rozumieć należy jako energię cieplną wnętrza Ziemi. Energię tą dzieli się w zależności od głębokości, z której jest eksploatowana na dwa typy:

- geotermię płytką (energia pobierana jest z głębokości do 100 m za pomocą pomp ciepła),
- geotermię głęboką (energia pobierana jest z wnętrza Ziemi, na głębokości kilku kilometrów).

Mapa warunków geotermalnych w Polsce wskazuje, że Gmina Ustrzyki Dolne położona jest na obszarze, który charakteryzuje się niekorzystnym potencjałem do budowy instalacji geotermalnych.

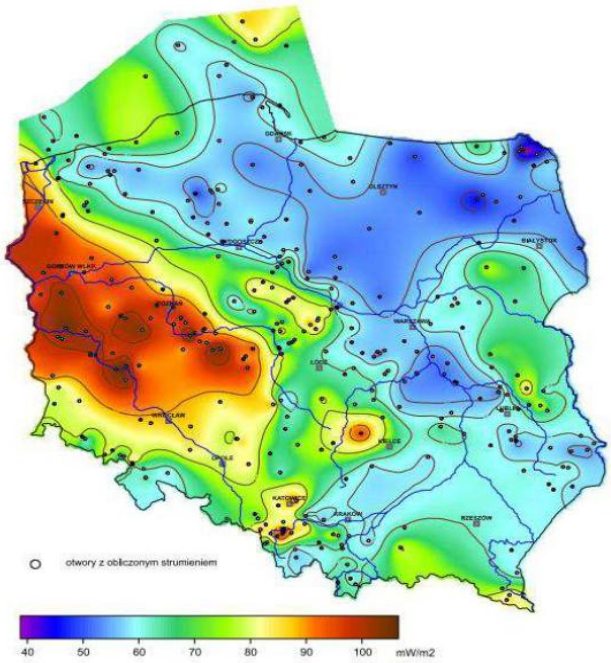

Ryc. 25. Mapa rozkładu gęstości ziemskiego strumienia cieplnego na obszarze Polski
Źródło: https://www.mos.gov.pl/ (Szewczyk & Gientka, 2009).

Przeprowadzona analiza pozwala zakładać, że Gmina Ustrzyki Dolne odznacza się zróżnicowanymi uwarunkowaniami do rozwoju OZE. Dostrzega się na omawianym obszarze potencjał do rozwoju energetyki wiatrowej oraz umiarkowany potencjał do rozwoju instalacji fotowoltaicznych. Należy jednak mieć na względzie, że siłownie wiatrowe oraz farmy fotowoltaiczne charakteryzują się znaczmy wpływem na krajobraz naturalny i kulturalny, który w wypadku Gminy Ustrzyki Dolne stanowi jeden z podstawowych filarów, przekładający się na atrakcyjność turystyczną. Na jej terenie nie występują żadne instalacje służące produkcji energii źródeł odnawialnych, ale przy ul. Przemysłowej oraz w miejscowościach Brzegi Dolne i Krościenko wyznaczone są obszary do rozwoju instalacji fotowoltaicznych.

2.3. Infrastruktura techniczna

Stan techniczny oraz poziom rozbudowania infrastruktury technicznej jest czynnikiem mogącym w sposób znaczący oddziaływać na środowisko naturalne oraz komfort życia mieszkańców jednostki. Zły stan techniczny infrastruktury technicznej skutkować może przedostaniem się do środowiska zanieczyszczeń, a co za tym idzie doprowadzić do jego degradacji. Jej niska dostępność w połączeniu z niską świadomością ekologiczną motywować natomiast może część społeczności do utylizowania problematycznych nieczystości ciekłych i stałych z pominięciem obowiązujących regulacji prawnych, w sposób prowadzący do degradacji środowiska.

Urządzenia sieciowe i energia cieplna

Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa to jeden z kluczowych elementów wpływających na komfort życia mieszkańców, przyciąganie inwestycji oraz ochronę środowiska. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2023 roku, łączna długość sieci wodociągowej w Gminie Ustrzyki Dolne wynosiła 93,2 km, a korzystało z niej 74,5%

mieszkańców. Dla porównania, w całym powiecie bieszczadzkim odsetek ten wynosił 71,7%, w województwie podkarpackim – 81,9%, a w grupie porównawczej– aż 92,6%. W Gminie widoczne są duże różnice między obszarem miejskim a wiejskim – w samych Ustrzykach Dolnych dostęp do wodociągu miało 95,1% mieszkańców, podczas gdy na terenach wiejskich jedynie 52,4%. Nierównomierne pokrycie siecią wodociągową wynika przede wszystkim z większej gęstości zaludnienia w mieście, co ułatwia rozwój infrastruktury. Problematyczna jest również okresowa niedostępność wody na wsiach. W związku z tym wskazuje się na konieczność rozbudowy sieci w takich miejscowościach jak Łobozew Dolny i Górny, Krościenko oraz w części miasta Ustrzyki Dolne. Za dostarczanie wody na terenie gminy odpowiada Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. z siedzibą w Brzegach Dolnych.

W 2023 roku sieć kanalizacyjna w Gminie Ustrzyki Dolne liczyła łącznie 28,8 km, z czego zaledwie 5,3 km znajdowało się na terenach wiejskich. Oznacza to, że niespełna połowa mieszkańców gminy (49,5%) miała dostęp do kanalizacji – przy czym w mieście dostęp ten wynosił aż 88,7%, a na wsi jedynie 7,7%. W porównaniu z sąsiednimi obszarami wynik ten był nieco wyższy niż średnia powiatowa (48,4%), ale wyraźnie niższy od średniej dla województwa podkarpackiego (73,5%) oraz grupy porównawczej (65,3%). Obsługą kanalizacji i odbiorem ścieków zajmuje się Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej. Na jej terenie znajdują się cztery oczyszczalnie ścieków, zlokalizowane w miejscowościach: Brzegi Dolne (przepustowość 340 m^3/h), Moczary (12,6 m^3/h), Serednica (8,5 m^3/h) i Wojtkowa (4,5 m^3/h). Różnice w dostępności sieci kanalizacyjnej między miastem a wsią wskazują na potrzebę dalszego rozwoju infrastruktury, szczególnie na terenach wiejskich. Poprawa dostępu do kanalizacji jest istotna zarówno dla jakości życia mieszkańców, jak i ochrony środowiska.

Gmina Ustrzyki Dolne oraz cały powiat bieszczadzki wyróżniają się na tle województwa podkarpackiego bardzo ograniczonym dostępem do sieci gazowej. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2023 roku, z gazu sieciowego korzystało zaledwie 1,3% mieszkańców gminy i 1,6% mieszkańców powiatu, podczas gdy w całym województwie odsetek ten wynosił aż 78,5%, a w grupie porównawczej – 65,4%. Jedynie mieszkańcy miejscowości Łodyna mają dostęp do sieci gazowej, co związane jest z jego wydobyciem w jej sąsiedztwie. Wobec braku dostępu do sieci gazowej, część osób zamieszkujących Gminę Ustrzyki Dolne decyduje się na wykorzystanie indywidualnych instalacji produkujących energię cieplną, zasilanych paliwami stałymi, takimi jak węgiel, drewno czy biosami, których eksploatacja negatywnie wpływa na jakość powietrza w sąsiedztwie miejsca zamieszkania. W mieście Ustrzyki Dolne swoją siedzibę ma Przedsiębiorstwo Energetyki Cieplnej Sp. z o.o., prowadzące działalność obejmującą zarówno wytwarzanie, jak i dystrybucję ciepła w postaci pary wodnej i gorącej wody, a także szeroki zakres usług produkcyjnych i instalacyjnych oraz obejmujących wynajem sprzętu budowlanego i wyburzeniowego.

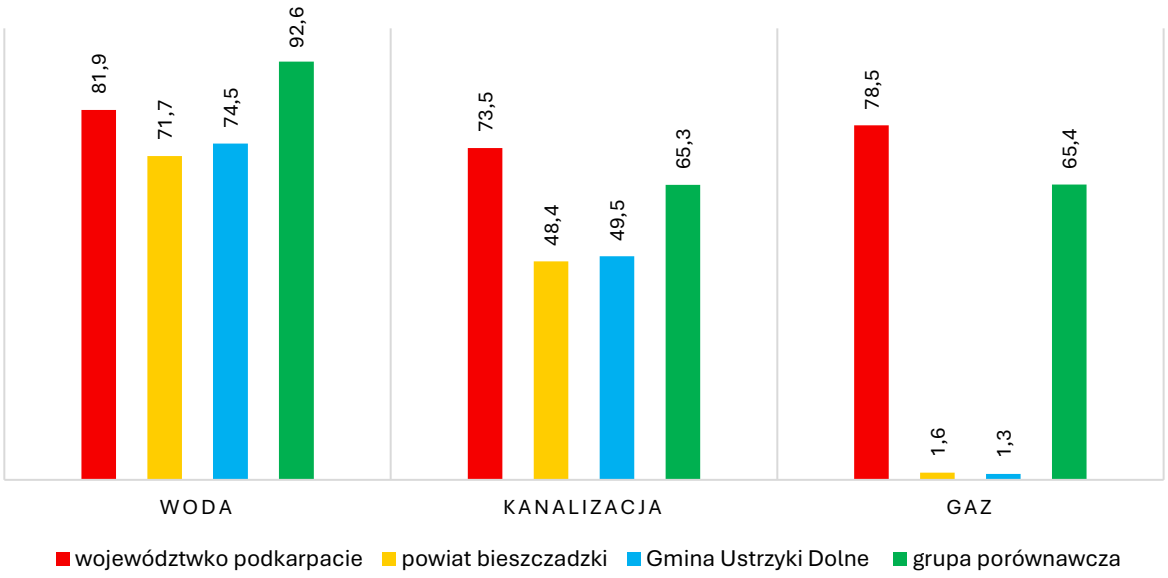

Ryc. 26. Udział korzystających z instalacji sieciowych w Gminie Ustrzyki Dolne w 2023 roku na tle powiatu, województwa i grupy porównawczej
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według danych Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków w 2024 roku na terenie Gminy Ustrzyki Dolne najczęściej wykorzystywanym indywidualnym źródłem energii była biomasa, w tym drewno (37,6%) oraz węgiel kamienny (22,5%).

Szczegółowe dane dotyczące struktury zasilania indywidualnych źródeł ciepła prezentuje poniższa rycina.

Tab. 19. Struktura indywidualnych źródeł ciepła na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w 2024 roku

Nośnik energii	Liczba źródeł	Udział
węgiel kamienny	1 308	22,5%
gaz ziemny	151	2,6%
olej opałowy	106	1,8%
biomasa, w tym drewno	2 185	37,6%
ciepło sieciowe (lokalne kotłownie, elektrociepłownie, biogazownie, spalarnie odpadów)	427	7,3%
energia elektryczna	1 040	17,9%
energia słoneczna (kolektory słoneczne)	306	5,3%
energia geotermalna (pompy ciepła)	288	5,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków.

Gospodarka odpadami

Podmiotem odpowiedzialnym za odbiór odpadów komunalnych z nieruchomości zamieszkanych jest Gospodarka Odpadami Sp. z o.o., w której Gmina Ustrzyki Dolne posiada 100% udziałów. Do zadań Spółki należy:

- zbieranie odpadów innych niż niebezpieczne,
- zbieranie opadów niebezpiecznych,
- pozostała sprzątanie,

- działalność związana z zagospodarowaniem terenów zieleni,
- wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych,
- odprowadzanie i oczyszczanie ścieków.

Zebrane odpady zmieszane przekazywane są do Zakładu Mechaniczno-Biologicznego Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Przemyślu. Odpady zbierane w sposób selektywny przekazywane są natomiast do Sortowni Odpadów Selektywnie Zbieranych w Ustrzykach Dolnych.

Odpady komunalne na terenie Gminy Ustrzyki Dolne zbierane są w podziale na następujące frakcje: papier, szkło, metale i tworzywa sztuczne, popiół i żużel, bioodpady i odpady zmieszane. Odbierane są w sposób następujący:

1. z nieruchomości o zabudowie wielolokalowej w mieście – nie rzadziej niż raz w tygodniu,
2. z nieruchomości o zabudowie jednorodzinnej w mieście:
    - odpady niesegregowane i bioodpady – nie rzadziej niż rzadziej niż raz na dwa tygodnie,
    - odpady segregowane, z wyjątkiem bioodpadów – nie rzadziej niż raz w miesiącu,
3. z terenu nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy na terenach wiejskich – nie rzadziej niż raz w miesiącu.

Odpady wielkogabarytowe natomiast odbierane są z zamieszkałych nieruchomości dwa razy w roku zgodnie z harmonogramem odbioru odpadów komunalnych.

W mieście Ustrzyki Dolne zlokalizowany jest Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych przy ul. Przemysłowej 20J. PSZOK czynny jest w dni robocze w godzinach 7:00-15:00 oraz przez dwie soboty w miesiącu w godzinach 9:00-13:00. W sezonie letnim Punkt czynny jest w każdą sobotę w godzinach 9:00-13:00.

W latach 2020-2024 w Gminie Ustrzyki Dolne liczba osób objętych systemem gospodarowania odpadami komunalnymi zmalała z 13 131 do 12 710, co związane było przede wszystkim ze zmianami demograficznymi. Na początku analizowanego okresu łączna liczba zebranych opadów komunalnych wynosiła 4 206,65 Mg, po czym w 2021 roku wzrosła do 4 992,39 Mg. W kolejnych latach malała, aż w 2023 roku wyniosła 4 532,24 Mg. W 2024 ich ilość ponownie wzrosła, na skutek czego wyniosła 4 766,74 Mg. W analizowanym okresie udział odpadów segregowanych w ogólnej ilości opadów komunalnych kształtował się w przedziale od 48% (2020 rok) do 55% (2022 rok). W 2024 roku ich udział wyniósł 51%. W latach 2020-2024 średnia ilość zebranych odpadów w przeliczeniu na mieszkańca kształtowała się na poziomie 360 kg. W 2020 roku na jednego mieszkańca Gminy Ustrzyki Dolne przypadało średnio 320 kg odpadów komunalnych, a w roku 2024 – 380 kg. Od 2021 roku poziom przygotowania do ponownego użycia i

recyklingu opadów komunalnych w Gminie Ustrzyki Dolne stale rośnie i w 2024 r. wyniósł 45,34%, osiągając wymagany poziom, który wynosił w tym czasie ponad 45%.

Tab. 20. Stan gospodarki odpadami w Gminie Ustrzyki Dolne w latach 2020-2024

		2020	2021	2022	2023	2024
Liczba mieszkańców objętych systemem gospodarowania odpadami komunalnymi (os.)		13 131	13 105	13 106	12 812	12 710
Łączna ilość zebranych odpadów komunalnych (Mg), w tym:		4 206,65	4 992,39	4 893,59	4 532,24	4 766,74
zmieszane		*2 194,19*	*2 337,95*	*2 204,40*	*2 219,12*	*2 321,64*
segregowane		*2 012,46*	*2 654,44*	*2 689,19*	*2 313,12*	*2 445,10*
Udział odpadów segregowanych w łącznej ilości odpadów		48%	53%	55%	51%	51%
Ilość zebranych odpadów na mieszkańca		0,32	0,38	0,37	0,35	0,38
Poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych (%)	**gmina**	49,85	32,63	33,28	34,3	45,34
	wymagany	x	>20	>25	>35	>45

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

CZĘŚĆ 3: SYTUACJA GOSPODARCZA

3.1. Gospodarka lokalna

Przedsiębiorczość

Jednym z podstawowych uwarunkowań rozwojowych każdej gminy jest lokalny rynek pracy oraz sytuacja gospodarcza. Dobrze rozwinięta sfera gospodarcza warunkuje m.in. powstawanie na danym obszarze nowych miejsc pracy, napływ inwestycji zagranicznych, a także umożliwia zwiększenie wpływów budżetowych z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych CIT. Jednym z elementów charakteryzujących lokalną gospodarkę jest liczba podmiotów gospodarczych działających na obszarze danej gminy, ponieważ stanowi ona istotny wskaźnik poziomu przedsiębiorczości w jej granicach. W poniższej tabeli przedstawione zostały dane dotyczące aktywności gospodarczej w gminach powiatu bieszczadzkiego oraz średnia dla grupy porównawczej.

W 2019 roku w Gminie Ustrzyki Dolne zarejestrowanych było 1 727 podmiotów gospodarczych, co w tym czasie stanowiło 75% wszystkich przedsiębiorstw działających na terenie powiatu bieszczadzkiego. W grupie porównawczej ich średnia liczba kształtowała się natomiast na poziomie 1 865. Do 2023 liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na obszarze powiatu bieszczadzkiego wzrosła o 413 przedsiębiorstw (wzrost o 18%). W Gminie Ustrzyki Dolne ich liczba wzrosła w tym czasie o 345 (wzrost o 21%). Średnia dla grupy porównawczej wzrosła natomiast w tym czasie o 186 (wzrost o 10%). Przedstawione dane mogą wskazywać, że warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w Gminie się poprawiają, co może pozytywnie wpływać na jej sytuację rozwojową.

Tab. 21. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych w gminach powiatu bieszczadzkiego oraz w grupie porównawczej

JST	2019		2023		zmiana liczby zarejestrowanych podmiotów w okresie 2019-2023
	liczba zarejestrowa-nych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	liczba zarejestrowa-nych podmiotów w REGON	odsetek w powiecie	
powiat bieszczadzki	2 304	100,0%	2 717	100,0%	413
Czarna	229	9,9%	257	9,5%	28
Lutowiska	348	15,1%	379	13,9%	31
Ustrzyki Dolne	1 727	75,0%	2 081	76,6%	354
grupa porównawcza	1 865	-	2 050	-	186

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według danych na koniec 2023 roku wśród podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie Gminy Ustrzyki Dolne, na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007), najwięcej z nich działało w sekcji F Budownictwo (16%), sekcji G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (15%) i w sekcji I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami

gastronomicznymi (12%). Duży udział podmiotów działających w ramach sekcji I wskazuje na wagę jaką dla lokalnej gospodarki ogrywa turystyka. Przedstawiona struktura zarejestrowanych przedsiębiorstw na terenie Gminy Ustrzyki Dolne wskazuje na umiarkowaną dywersyfikację lokalnego rynku pracy.

Tab. 22. Podmioty działające na terenie Gminy Ustrzyki Dolne na koniec 2023 r. według sekcji PKD

SEKCJE PKD 2007	Liczba podmiotów	Udział
SEKCJA A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	145	7%
SEKCJA B Górnictwo i wydobywanie	2	0%
SEKCJA C Przetwórstwo przemysłowe	130	6%
SEKCJA D Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	7	0%
SEKCJA E Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	6	0%
SEKCJA F Budownictwo	327	16%
SEKCJA G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	309	15%
SEKCJA H Transport i gospodarka magazynowa	87	4%
SEKCJA I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	254	12%
SEKCJA J Informacja i komunikacja	44	2%
SEKCJA K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	35	2%
SEKCJA L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	72	4%
SEKCJA M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	121	6%
SEKCJA N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	65	3%
SEKCJA O Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	28	1%
SEKCJA P Edukacja	58	3%
SEKCJA Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	120	6%
SEKCJA R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	59	3%
SEKCJA S i T Pozostała działalność usługowa	188	9%
SEKCJA U Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Największe przedsiębiorstwa działające na terenie Gminy Ustrzyki Dolne prezentuje poniższa tabela.

Tab. 23. Największe podmioty gospodarcze działające na terenie Gminy Ustrzyki Dolne

nazwa podmiotu	przybliżona liczba pracowników	rodzaj branży/przedmiot działalności
PAMO Sp. z o.o.	ok 110	produkcja okien i drzwi
Hotel Arłamów	ok 380	hotelarska
SHU "Halicz"	ok 100	handlowo-usługowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych.

Poniższa rycina przedstawia liczbę podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON w latach 2019-2023 na terenie Gminy Ustrzyki Dolne. W całym analizowanym okresie liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw znacząco przekraczała liczbę wyrejestrowanych. W analizowanym okresie liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych oscylowała w przedziale od 153 (2022 rok)

do 201 (2021 rok). W tym czasie liczba wyrejestrowanych przedsiębiorstw oscylowała w przedziale od 55 (2020 rok) do 113 (2023 rok). Największa różnica miała miejsce w 2021 roku, w którym zarejestrowano 201 nowych podmiotów gospodarczych, a wyrejestrowano 68. Analiza przedstawionych danych pozwala zakładać, że w Gminie Ustrzyki Dolne występują korzystne uwarunkowania do prowadzenia oraz rozwijania działalności gospodarczej.

Ryc. 27. Porównanie liczby podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON w latach 2019-2023 działających na terenie Gminy Ustrzyki Dolne

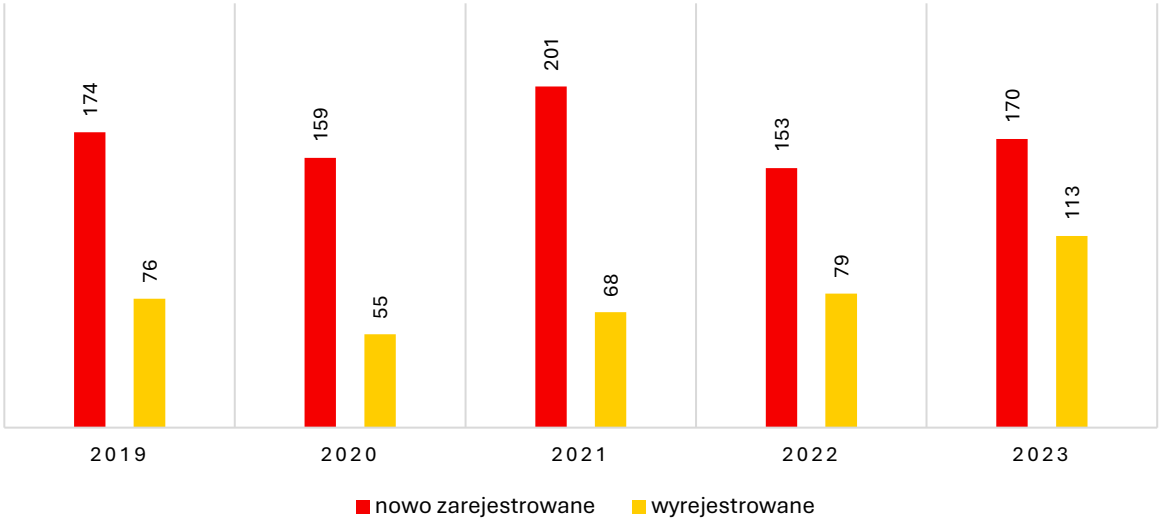

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dla osiągnięcia porównywalności poziomu rozwoju przedsiębiorczości w poszczególnych jednostkach samorządu terytorialnego stosowane jest kryterium liczby przedsiębiorstw przypadających na 1 tys. mieszkańców. Gminę Ustrzyki Dolne zestawiono ze średnią dla gmin powiatu bieszczadzkiego, województwa podkarpackiego oraz grupy porównawczej, co prezentuje poniższa rycina. W całym analizowanym okresie wartość omawianego wskaźnika dla Gminy Ustrzyki Dolne była wyższa niż średnia dla grupy porównawczej i województwa podkarpackiego. W 2019 roku na 1 000 mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne przypadało 100 przedsiębiorstw. W kolejnych latach wartość wskaźnika stale rosła, aż w 2023 roku wyniosła 128 (wzrost o 28%). W tym czasie średni wzrost na terenie powiatu bieszczadzkiego wyniósł 25%, na terenie województwa podkarpackiego – 19%, a w grupie porównawczej – 16%. Tym samym Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzowała się wyższą dynamiką przyrostu zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w relacji do liczby ludności w porównaniu do obszarem powiatu bieszczadzkiego, województwa podkarpackiego oraz grupy porównawczej.

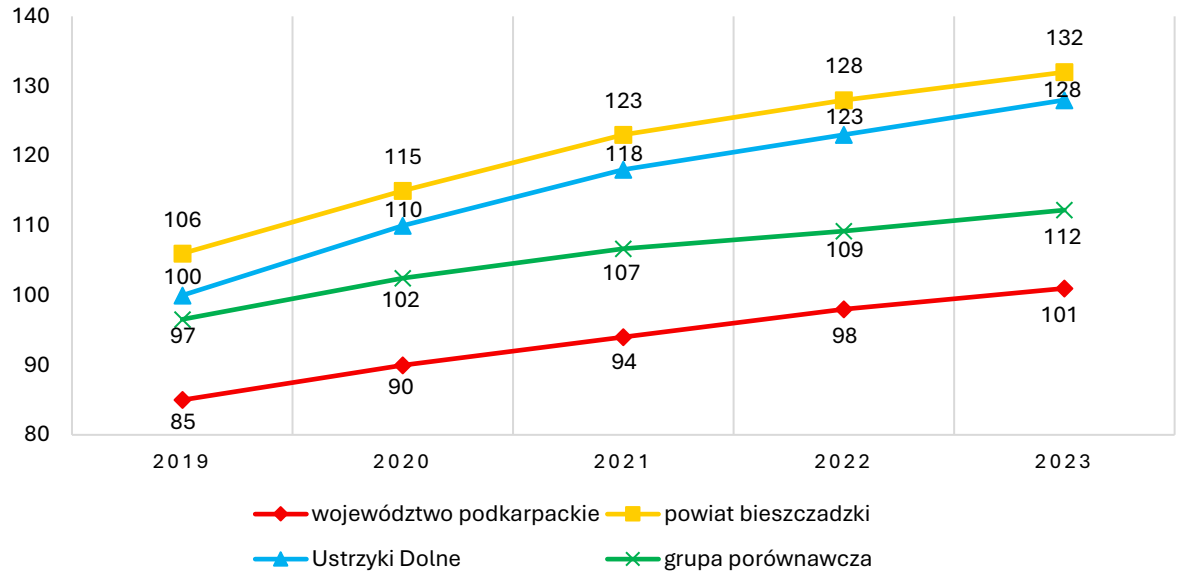

Ryc. 28. Liczba podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w Gminie Ustrzyki Dolne na tle średniej dla gmin powiatu i województwa w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rolnictwo

Gmina Ustrzyki Dolne nie jest jednostką typowo rolniczą, niemniej użytki rolne stanowią blisko 30% jej powierzchni, dlatego analizując jej gospodarkę lokalną należy uwzględnić specyfikę znajdujących się na jej terenie gospodarstw rolnych. Najbardziej rzetelnym źródłem informacji odzwierciedlającym realny stan rolnictwa są przeprowadzone raz na 10 lat Powszechne Spisy Rolne. Obowiązek przeprowadzenia spisów wynika z rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady, a uszczegółowionego na poziomie krajowym w drodze ustawy z dnia 31 lipca 2019 r. o Powszechnym Spisie Rolnym w 2020 r. Udział w spisie rolnym jest obowiązkowy, a odmowa przystąpienia skutkować może nałożeniem grzywny. Dzięki przyjętym rozwiązaniom w ostatnim Powszechnym Spisie Rolnym przeprowadzonym w 2020 r. według danych GUS wzięło udział 98% polskich gospodarstw rolnych. Tym samym, analiza stanu rolnictwa na terenie Gminy Ustrzyki Dolne przeprowadzona została głównie w oparciu o dane pozyskane na drodze PSR 2020.

W 2020 roku użytki rolne zajmowały około 76% gospodarstw rolnych. W ich strukturze użytkowania dominowały łąki trwałe (50%) oraz pastwiska trwałe (18%). W tym czasie pod zasiewami znajdowało się jedynie 3% powierzchni użytków rolnych. Strukturę użytkowania gruntów rolnych prezentuje poniższa rycina.

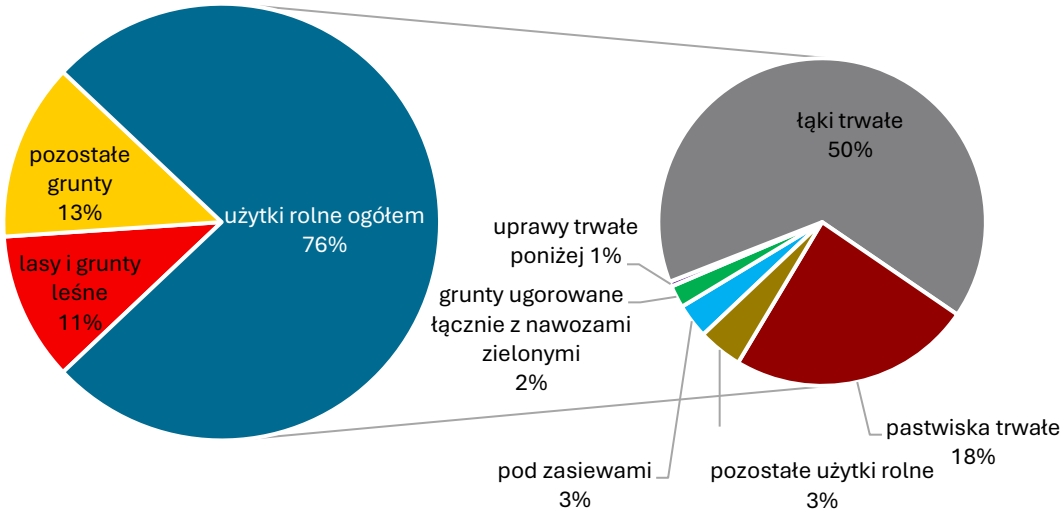

Ryc. 29. Użytkowanie gospodarstw rolnych oraz użytków rolnych na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w 2020 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PSR 2020.

Według danych PSR 2020 w zasiewach w Gminie Ustrzyki Dolne przeważały uprawy zaklasyfikowane do kategorii pozostałe (61%), która obejmowała m.in. warzywa pod osłonami, kwiaty i rośliny ozdobne oraz rośliny pastewne. Kolejnych 24% powierzchni upraw stanowiły zboża, wśród których największy udział miała pszenica (10% powierzchni upraw). Pozostałe 15% powierzchni upraw stanowiły uprawy okopowe, obejmujące m.in. ziemniaki.

W 2020 r. w Gminie Ustrzyki Dolne łącznie zarejestrowanych było 1 134 gospodarstw rolnych, co stanowiło ok. 73% wszystkich gospodarstw rolnych znajdujących się w powiecie bieszczadzkim. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego dla użytków rolnych w Gminie Ustrzyki Dolne kształtowała się na poziomi 7,15 ha, a w powiecie bieszczadzkim – 9,35 ha. Na terenie Gminy największy udział wśród gospodarstw rolnych miały gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych w przedziale 1-5 ha (58%). Duża grupę stanowiły także gospodarstwa o powierzchni mieszczącej się w przedziale od 5 do 10 ha (24%). Gospodarstwa powyżej 15 ha stanowiły jedynie 8% wszystkich gospodarstw w Gminie Ustrzyki Dolne.

Tab. 24. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych w Gminie Ustrzyki Dolne na tle powiatu bieszczadzkiego

Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych	Gmina Ustrzyki Dolne		powiat bieszczadzki	
	Liczba podmiotów	Udział	Liczba podmiotów	Udział
ogółem	1 134	100%	1 553	100%
do 1 ha włącznie	29	3%	34	2%
1 - 5 ha	654	58%	829	53%
5 - 10 ha	270	24%	378	24%
10 - 15 ha	87	8%	135	9%
15 ha i więcej	94	8%	177	11%

Średnia wielkość gospodarstwa rolnego dla użytków rolnych (ha)	7,15	9,35

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PSR 2020.

Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych jest szczególnie istotna w analizie ich dochodowości. Nadmierne rozdrobnienie determinuje brak możliwości utrzymania gospodarstwa domowego w oparciu o środki pozyskane z działalności rolniczej. Z kolei wielkopowierzchniowe gospodarstwa rolne wymagają wysokiego stopnia mechanizacji produkcji, co wiąże się z ich kapitałochłonnością. Zdecydowana większość gospodarstw rolnych wykazała dochód uzyskany z prowadzonej działalności rolniczej (1 125). Poddając jednak analizie również inne źródła dochodu, widoczne jest, że najczęściej gospodarstwa domowe nie są utrzymywane wyłącznie z prowadzonej działalności rolniczej, ale również z innych form zarobkowania. W 45% przypadków były to również dochody z pracy najemnej, w 38% – dochody z emerytury i renty, w 15% – dochody z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą, a w 18% dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej. Wysoki udział gospodarstw czerpiących dochody z tytułu renty lub emerytury może świadczyć o tym, że są to gospodarstwa osób w wieku poprodukcyjnym, zajmujących się prowadzeniem gospodarstw rolnych. Potencjalnie może to również świadczyć o tym, że kolejne pokolenia nie chcą przejmować rodzinnych gospodarstw i kontynuować prowadzenia działalności rolniczej.

Rynek pracy

Zjawiskiem ściśle związanym z dynamiką oraz kierunkiem rozwoju gospodarczego jednostki samorządowej jest sytuacja na rynku pracy. Dostępność stabilnego zatrudnienia w połączeniu z satysfakcją z wykonywanej pracy ma bezpośredni wpływ na ocenę jakości życia mieszkańców oraz atrakcyjność osiedleńczą jednostki. Wyrazem złej sytuacji na lokalnym rynku pracy jest wzrost bezrobocia. Osobę bezrobotną rozumieć należy jako osobę, która ukończyła 18 rok życia i nie osiągnęła jeszcze wieku emerytalnego, która pozostaje niezatrudniona i nie podejmuje działalności zarobkowej, ale może podjąć pracę i jest zarejestrowana w odpowiednim dla miejsca stałego bądź czasowego zameldowania powiatowym urzędzie pracy oraz poszukuje miejsca zatrudnienia lub pracy zarobkowej. Wysokie bądź długotrwałe bezrobocie wpływać może także na nasilenie się innych problemów społecznych, takich jak: ubóstwo, alkoholizm czy przestępczość.

Poniższa rycina przedstawia zmiany udziału osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Ustrzyki Dolne na tle średniej dla gmin powiatu bieszczadzkiego oraz województwa podkarpackiego w latach 2019-2023. W analizowanym okresie średnia wartość wskaźnika na terenie badanej jednostki kształtowała się na poziomie 8,9%, co stanowiło wynik wyższy od średniej dla grupy porównawczej (4,7%) i województwa podkarpackiego (6%) oraz zbliżony do średniej dla powiatu bieszczadzkiego (9,1%). Udział osób pozostających bez pracy na terenie Gminy był najwyższy w 2020 roku, kiedy to kształtował się na poziomie 10%. Sytuacja ta była skutkiem kryzysu gospodarczego wywołanego globalną pandemią SARS-CoV-2. W kolejnych latach miejsce miał stały spadek wartości wskaźnika, który w 2023 roku wyniósł 8,5%. W tym czasie średnia dla powiatu bieszczadzkiego kształtowała się na

poziomie 8,7%, dla województwa podkarpackiego 5,5%, a dla grupy porównawczej – 4,4%.

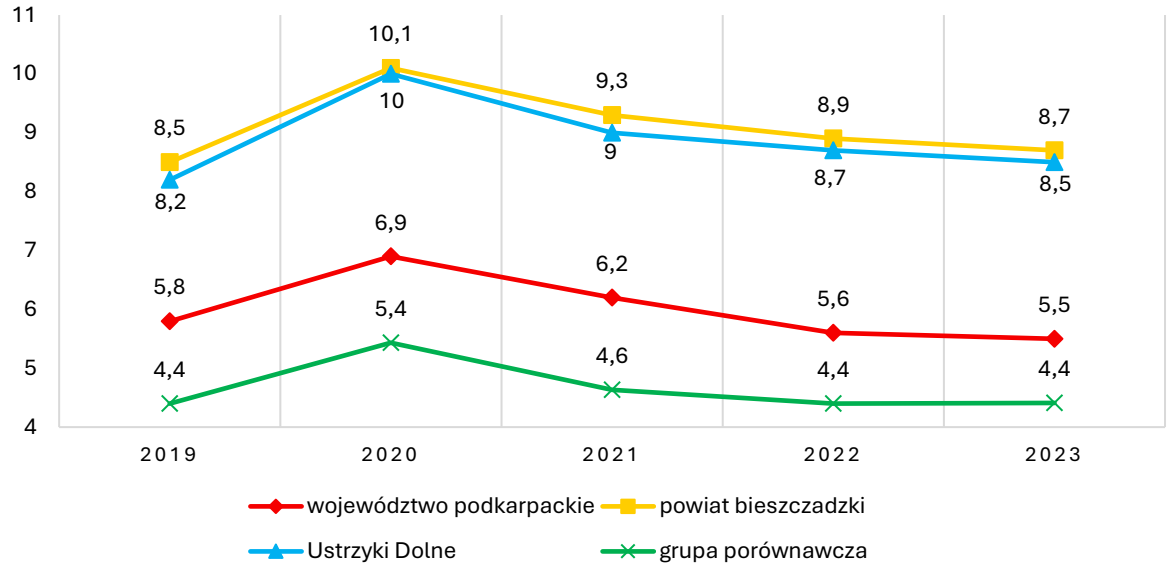

Ryc. 30. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Gminie Ustrzyki Dolne na tle średniej gmin powiatu i województwa w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w 2024 roku w powiecie bieszczadzkim zarejestrowanych było 1 130 osób bezrobotnych, z czego 538 stanowiły kobiety. Pod względem czasu pozostawania bez pracy przeważały osoby bezrobotne powyżej 24 miesięcy (359, w tym 200 kobiet), co świadczy o powszechności występowania zjawiska bezrobocia długoterminowego na badanym obszarze. Pod względem grup wieku wśród osób bezrobotnych przeważały w tym czasie osoby w przedziale 25-34 lata (313 osób, w tym 178 kobiet) oraz w przedziale 35-44 lata (279 osób, w tym 135 kobiet). Pod względem wykształcenia największą grupę wśród osób bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym (341 osób, w tym 132 kobiety).

Tab. 25. Struktura bezrobotnych w powiecie bieszczadzkim w 2024 roku

		Ogółem	w tym kobiety	udział kobiet (%)
Bezrobotni zarejestrowani ogółem		1 130	538	47,6
Czas pozostawania bez pracy w m-c	1-3	278	126	45,3
	3-6	149	70	47
	6-12	170	75	44,1
	12-24	174	67	38,5
	Powyżej 24	359	200	55,7
Wiek	18-24	167	86	51,5
	25-34	313	178	56,9
	35-44	279	135	48,4
	45-54	212	91	42,9
	55 i więcej	159	48	30,2
Wykształcenie	wyższe	126	78	61,9
	policealne i średnie, zawodowe/branżowe	289	173	59,9

	średnie ogólnokształcące	126	67	53,2
	zasad. zawodowe/branżowe	341	132	38,7
	gimnazjalne/ podstawowe i poniżej	248	88	35,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z rynku pracy MRiPS-01 Powiatowego Urzędu Pracy w Ustrzykach Dolnych.

Według danych zawartych w Barometrze Zawodów w powiecie bieszczadzkim w 2025 roku występować będzie duży deficyt poszukujących pracy w następujących zawodach: elektrycy, elektromechanicy, elektromonterzy, fizjoterapeuci, masażyści, fryzjerzy, kierowcy autobusów, kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, kosmetyczki, lekarze, nauczyciele nauczania wczesnoszkolnego, nauczyciele praktycznej nauki zawodu, nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących, nauczyciele przedmiotów zawodowych, nauczyciele przedszkoli, nauczyciele szkół specjalnych i oddziałów integracyjnych, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, pedagodzy, pielęgniarki i położne, pracownicy ds. rachunkowości i księgowości, prawnicy, psycholodzy i psychoterapeuci oraz samodzielni księgowi.

Poniższa rycina przedstawia przeciętnie miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie bieszczadzkim, województwie podkarpackim i w Polsce. Między 2019, a 2023 rokiem średnie wynagrodzenie w powiecie bieszczadzkim wzrosło o 44,7%, w województwie podkarpackim o 38,5%, a w Polsce o 38,7%. W 2023 roku przeciętnie miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie bieszczadzkim kształtowało się na poziomie 5 747,22 zł, w województwie podkarpackim – 5 662,53 zł, a w Polsce – 6 705,62 zł.

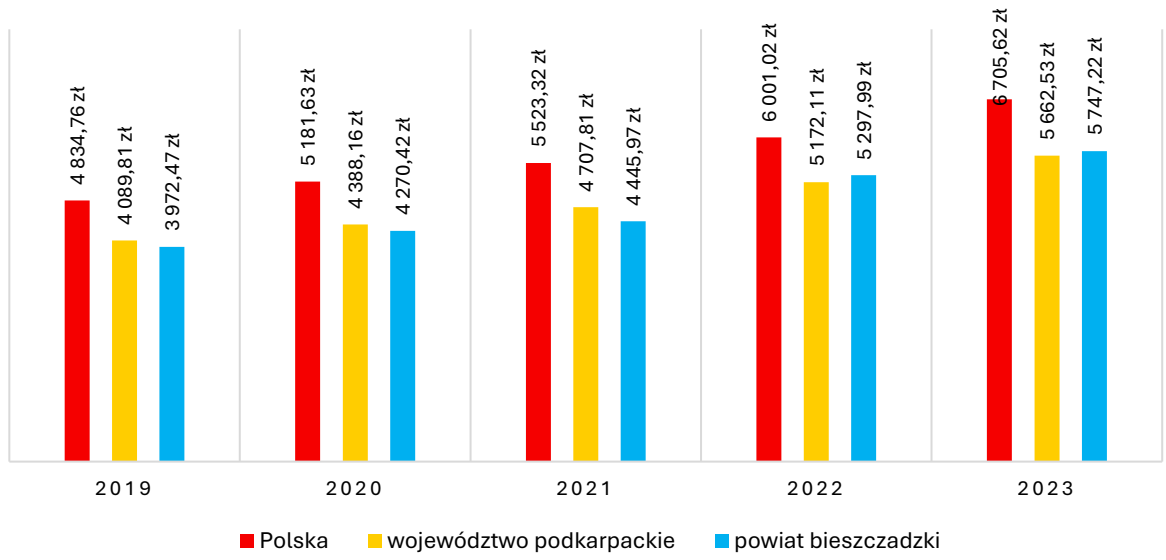

Ryc. 31. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w powiecie bieszczadzkim i województwie wielkopolskim na tle kraju w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3.2. Stan finansów samorządowych

Stan finansów samorządowych determinuje zdolność jednostki samorządu terytorialnego do zaspokajania bieżących potrzeb i oczekiwań mieszkańców oraz

podejmowania działań inwestycyjnych, przez co w znaczący sposób wpływa na dynamikę i kierunek rozwoju lokalnego.

Wykonanie budżetu

W latach 2020-2020 miejsce miał wzrost wartości dochodów budżetowych Gminy Ustrzyki Dolne, które w tym czasie wzrosły z kwoty 94,8 mln zł do 113,4 mln zł. Wpływ na to miał wzrost dochodów bieżących, w szczególności wpływów z tytułu podatków i opłat oraz wysokości subwencji ogólnej. W tym okresie doszło także do wzrostu wysokości dochodów z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych, związanego przede wszystkim z polityką fiskalną w skali Państwa. Dochody majątkowe ulegały natomiast w analizowanym okresie znacznym wahaniom. Najwyższy ich poziom miał miejsce w roku 2021 (18,9 mln zł), co związane było ze znacznym wzrostem dochodów z dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje, a najniższy w 2024 roku (4,9 mln zł).

Tab. 26. Zestawienie głównych kategorii dochodów i wydatków Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2020-2024 (zł)

	2020	2021	2022	2023	2024
Dochody ogółem	94 820 012,59	113 435 301,50	109 388 260,33	106 981 269,20	113 374 647,32
Dochody bieżące	85 674 820,56	94 567 219,29	102 916 033,31	93 422 759,77	108 493 717,80
Dochody majątkowe	9 145 192,03	18 868 082,21	6 472 227,02	13 558 509,43	4 880 929,52
Wydatki ogółem	90 146 115,10	104 069 836,09	119 154 628,84	121 064 847,06	113 617 155,98
Wydatki bieżące	81 297 666,08	86 759 538,70	99 614 151,55	94 415 011,28	104 730 040,66
Wydatki majątkowe	8 848 449,02	17 310 297,39	19 540 477,29	26 649 835,78	8 887 115,32
Wynik budżetu	4 673 897,49	9 365 465,41	-9 766 368,51	-14 083 577,86	-242 508,66
Nadwyżka operacyjna	4 377 154,48	7 807 680,59	3 301 881,76	-992 251,51	3 763 677,14
Przychody	4 299 825,04	9 373 448,53	20 913 397,94	18 491 513,43	5 920 669,57
Rozchody	3 800 274,00	1 625 516,00	1 825 516,00	1 907 266,00	2 052 412,00
Kwota długu	19 329 826,00	21 904 310,00	23 878 794,00	31 141 528,00	32 589 116,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Przeliczając dochody ogółem na 1 mieszkańca, w latach 2019-2023 wynosiły one w Gminie Ustrzyki Dolne średnio 6 208 zł, a w analizowanym okresie wzrosły z 5 358 zł do 6 537 zł. Dochody ogółem na 1 mieszkańca, pomimo wzrostu, ciągle były w Gminie Ustrzyki Dolne niższe niż średnie wartości dla gmin powiatu bieszczadzkiego i województwa podkarpackiego. Należy jednak zauważyć, że omawiany wskaźnik w całym analizowanym okresie przyjmował wartości powyżej średniej dla grupy porównawczej, złożonej z jednostek o charakterystyce zbliżonej do Gminy Ustrzyki Dolne.

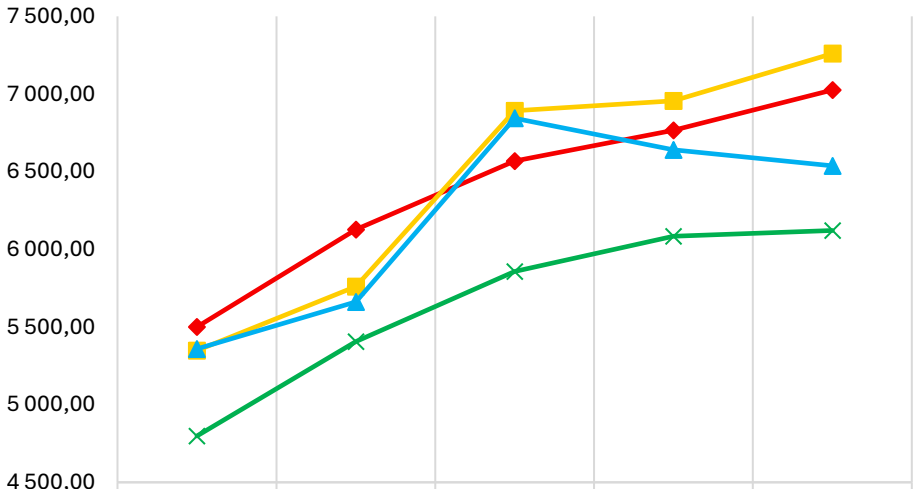

	2019	2020	2021	2022	2023
województwko podkarpacie	5 500,32	6 127,97	6 568,22	6 766,98	7 025,85
powiat bieszczadzki	5 348,24	5 760,56	6 891,45	6 957,00	7 260,08
Gmina Ustrzyki Dolne	5 358,96	5 661,23	6 843,76	6 640,86	6 537,60
grupa porównawcza	4 798,35	5 406,48	5 858,23	6 084,85	6 121,32

Ryc. 32. Dochody ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Ustrzyki Dolne na tle powiatu i województwa na latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2020-2024 wydatki ogółem oscylowały w przedziale 90,1-121,1 mln zł, osiągając najwyższy poziom w 2023 roku, a najniższy w roku 2020. Na wzrost wydatków ogółem wpływ miał przede wszystkim wzrost wydatków bieżących, które w tym czasie wzrosły z 81,3 mln zł do 104,7 mln zł. Wzrost wysokości wydatków bieżących w tym czasie związany był ze wzrostem kosztów wynagrodzeń i pochodnych od wynagrodzeń oraz rosnącymi kosztami obsługi zadłużenia. Wydatki majątkowe oscylowały natomiast w tym okresie w przedziale 8,8-26,6 mln zł, co związane było głównie z wydatkowaniem pozyskanych dotacji i środków w celach inwestycyjnych.

Poniższy wykres przedstawia wykonanie budżetu Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2019-2024. Zestawiając dochody i wydatki Gminy należy zauważyć, że w latach 2022-2024 dochody ogółem nie pokrywały w pełni wydatków ogółem, co z kolei skutkowało deficytem budżetowym. Najwyższy ujemny wynik budżetu miał miejsce w 2023 roku, kształtując się na poziomie -14,1 mln zł. W analizowanym okresie doszło do wzrostu kwoty długu z 19,3 mln zł do 32,6 mln zł. W latach 2019-2024 jedynie w 2023 roku nie osiągnięto nadwyżki operacyjnej, stanowiącej różnice między dochodami bieżącymi, a wydatkami bieżącymi. W pozostałych latach nadwyżka kształtowała się na stabilnym poziomie wynoszącym od 3,3 mln zł do 7,8 mln zł.

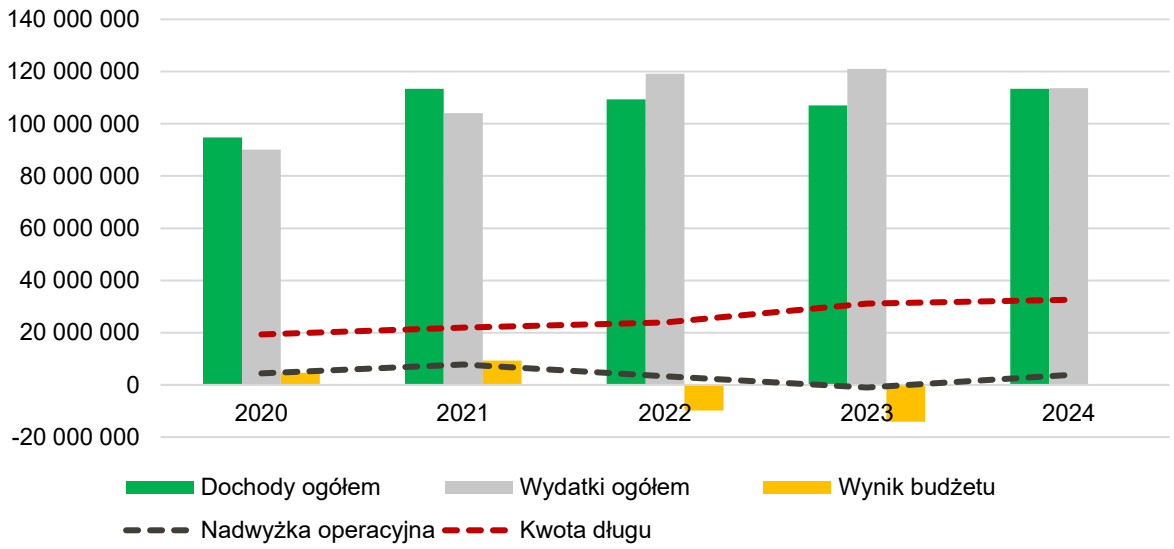

Ryc. 33. Wykonanie budżetu Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2020-2024
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Struktura dochodów i wydatków

Wśród dochodów budżetowych najistotniejszą rolę odgrywają dochody własne, które są czynnikiem decydującym o samodzielności finansowej jednostki. Zaliczane są do nich przede wszystkim podatki o opłaty lokalne. Jest to szczególnie ważne, ponieważ w tej kategorii dochodów gmina posiada prerogatywy do kształtowania ich poziomu poprzez wydawanie uchwał, dzięki którym może decydować o stawkach podatkowych, wprowadzaniu ulg i zwolnień, umarzaniu należności, a także do przejmowania z nich wpływów. Dzięki znacznemu zakresowi swobody w kształtowaniu tych dochodów, jednostka może również oddziaływać na podmioty gospodarcze, które funkcjonują na danym terenie, a przez to stymulować rozwój lokalny.

W latach 2019-2023 dochody własne na 1 mieszkańca w Gminie Ustrzyki Dolne kształtowały się na poziomie poniżej średniej dla grupy porównawczej oraz powiatu bieszczadzkiego. W latach 2019, 2021 i 2023 wskaźnik przybrał natomiast dla Gminy wartości powyżej średniej dla gmin województwa podkarpackiego. W analizowanym okresie wartość tego wskaźnika dla Gminy Ustrzyki Dolne wzrosła z 2 162,58 zł do 2 797,67 zł, co stanowiło wzrost o 29%. W tym czasie średni wzrost w gminach województwa podkarpackiego kształtował się na poziomie 36%, powiatu bieszczadzkiego – 30%, a grupy porównawczej – 42%.

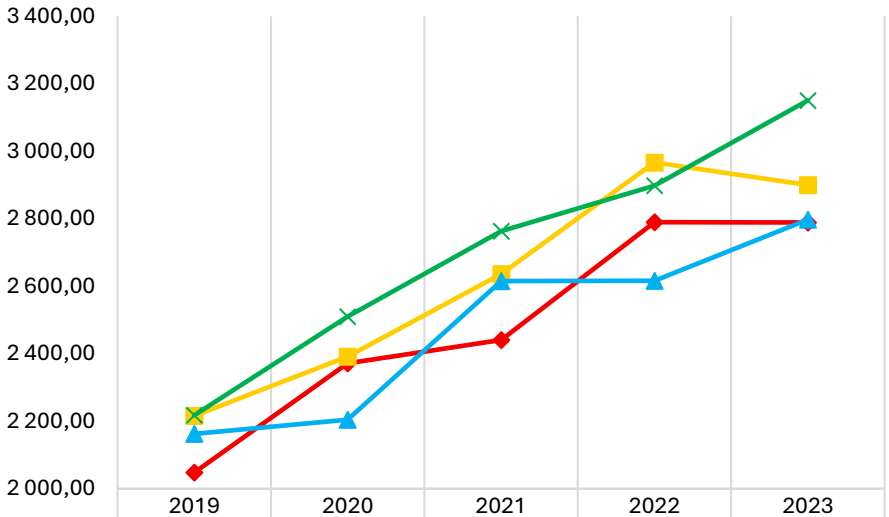

	2019	2020	2021	2022	2023
województwko podkarpacie	2 047,87	2 372,05	2 440,68	2 789,95	2 789,00
powiat bieszczadzki	2 215,89	2 391,66	2 636,65	2 966,94	2 900,44
Gmina Ustrzyki Dolne	2 162,58	2 204,37	2 615,37	2 616,14	2 797,67
grupa porównawcza	2 217,58	2 510,57	2 763,90	2 898,11	3 150,94

Ryc. 34. Dochody własne na 1 mieszkańca w Gminie Ustrzyki Dolne na tle powiatu, województwa i grupy porównawczej w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując strukturę dochodów budżetowych Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2020-2024 można zaobserwować, że przez większość analizowanego czasu najwyższy udział w tych dochodach miały dotacje. Ich udział w dochodach Gminy w latach 2020-2022 oscylował w przedziale 35-43%. W kolejnych latach udział dotacji systematycznie spadał, aż w 2024 roku wyniósł 19%. W tym czasie rósł udział subwencji z 26% w 2020 roku do 37% w 2024 roku. Jedynie w 2021 roku ich poziom spadł do 24%, co w znacznej mierze spowodowane było obniżeniem wartości przyznawanych dotacji na cele bieżące ze względu na to przeniesienie wypłat Programu 500+/800+ z gmin do ZUS. W latach 2020-2024 udział dochodów własnych Gminy (bez PIT i CIT) w dochodach budżetowych oscylował natomiast w przedziale 22-30%. Najniższy ich udział miał miejsce w 2021 roku, a najwyższy w latach 2023 i 2024. Udział wpływów budżetowych z tytułu przynależnego gminie udziału w podatkach centralnych (PIT i CIT) wahał się w tym czasie w przedziale 10-14%. Budżet Gminy Ustrzyki Dolne był zatem w 2024 roku w 44% złożony ze środków, na których wysokość bezpośrednio lub pośrednio Gmina miała wpływ. Pozostałe 56% stanowiły dotacje i subwencje, które przekazywane były Gminie przez organy zewnętrzne i nie były zależne od Gminy.

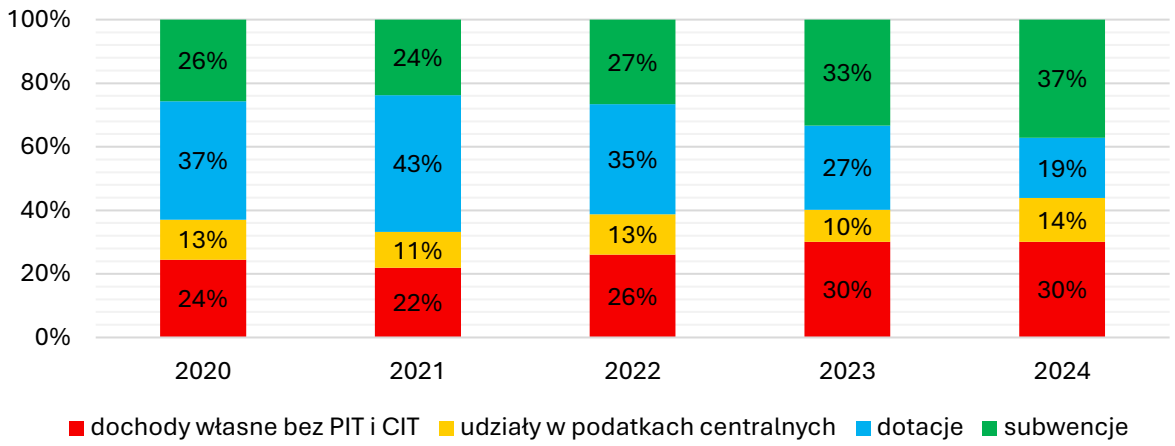

Ryc. 35. Struktura dochodów Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2020-2024
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Wśród dochodów podatkowych na przestrzeni analizowanych lat najważniejszą rolę odgrywały udział Gminy Ustrzyki Dolne w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz podatek od nieruchomości. Wpływy budżetowe z tytułu udziału w podatku PIT wahały się w przedziale 10,1-14,8 mln zł. Wartość podatku od nieruchomości natomiast stale wzrastała w analizowanym okresie od 7,6 mln zł w 2020 roku do 13,3 mln zł w 2024 roku. W analizowanym okresie Gmina Ustrzyki Dolne osiągnęła również znaczne wpływy z tytułu podatku leśnego, które wzrosły w tym czasie z 1,1 mln zł do 1,9 mln zł.

Szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

Tab. 27. Dochody podatkowe Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2020-2024

	2020	2021	2022	2023	2024
PIT	11 369 878,00	11 927 795,00	13 306 527,57	10 195 770,00	14 795 813,00
CIT	562 830,75	904 927,35	620 571,98	519 036,00	934 446,00
podatek rolny	361 471,45	379 075,65	390 727,08	466 608,60	565 032,88
podatek od nieruchomości	7 555 553,29	9 248 063,26	10 217 918,15	11 113 670,02	13 266 835,34
podatek leśny	1 147 522,70	1 176 580,83	1 265 562,46	1 932 019,28	1 947 640,25
podatek od środków transportowych	272 239,09	280 556,13	248 763,28	355 748,00	365 088,97
podatek od osób fizycznych opłacany w formie karty podatkowej	20 003,21	61 445,57	157 749,76	144 719,41	118 223,24
podatek od czynności cywilnoprawnych	704 534,00	1 057 836,00	999 542,00	845 010,00	944 840,68
wpływy z opłaty skarbowej	137 433,13	161 428,32	131 183,09	126 860,77	124 124,35
wpływy z opłaty eksploatacyjnej	152 897,45	168 900,82	134 533,20	137 614,80	194 351,92

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań budżetowych.

Wśród wydatków budżetowych, największy ich udział w latach 2019-2024 dotyczył kolejno działu 801 – Oświata i wychowanie (średnio 29%), 855 – Rodzina (17%), 750 – Administracja publiczna (11%) i 900 – Gospodarka komunalna i ochrona środowiska

(9%). Z kolei średni udział wydatków inwestycyjnych w latach 2019-2023 wynosił 15,9% i od 2020 roku systematyczne rósł, aż w 2023 roku osiągnął poziom 21,6%. Tym samym w tym czasie udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Ustrzyki Dolne był wyższy niż średnia grupy porównawczej, ale niższy niż średniej dla gmin województwa podkarpackiego i powiatu bieszczadzkiego.

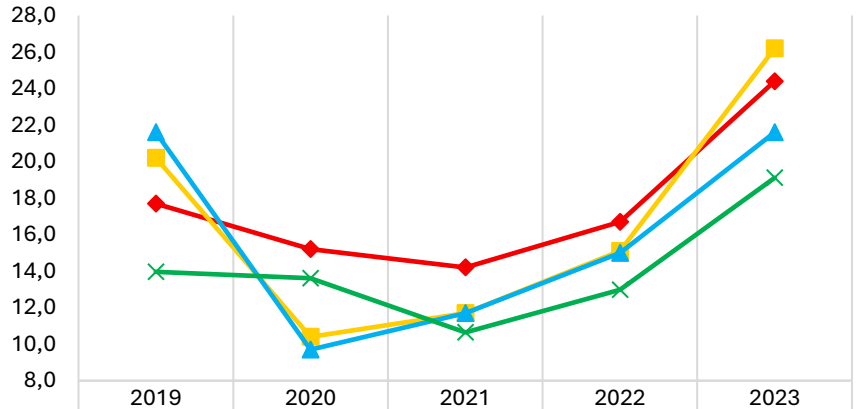

	2019	2020	2021	2022	2023
województwko podkarpacie	17,7	15,2	14,2	16,7	24,4
powiat bieszczadzki	20,2	10,4	11,7	15,1	26,2
Gmina Ustrzyki Dolne	21,6	9,7	11,7	15,0	21,6
grupa porównawcza	14,0	13,6	10,6	13,0	19,1

Ryc. 36. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Ustrzyki Dolne na tle powiatu, województwa i grupy porównawczej
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W roku 2023 wysoki udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem związany był z prowadzeniem przez Gminę Ustrzyki Dolne w tym okresie wielu działań inwestycyjnych, wśród których wymienić można m.in.: budowę nowych przyłączy ciepłowniczych do domów jednorodzinnych na terenie Gminy, obejmujących także rozbudowę i modernizację systemu ciepłowniczego w Ustrzykach Dolnych (koszt: 6,9 mln zł), budowę pasywnego segmentu B budynku Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych (koszt: 5,5 mln zł), budowę wieży widokowej (koszt: 2,1 mln zł), budowę przydomowych oczyszczalni ścieków (koszt: 1,7 mln zł) oraz budowę i modernizację infrastruktury drogowej w Gminie Ustrzyki Dolne w miejscowości Jałowe, na odcinku Ropienka Górna-Leszczowate, w Krościenku oraz na ul. Bieszczadzkiej w Ustrzykach Dolnych (koszt: blisko 5 mln zł).

Natomiast w 2024 roku w Gminie Ustrzyki Dolne prowadzone były następujące zadania inwestycyjne:

- Przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynki sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej nr 2 w Ustrzykach Dolnych (koszt: 13 470 276,66 zł),
- Modernizacja krytej pływalni w Ustrzykach Dolnych (koszt: 3 335 785,02 zł),
- Budowa oświetlenia w miejscowości Brelików, Ropienka, Zawadka, Dźwiniacz Dolny, Łobozew Górny, Ustrzyki Dolne (ul. Bieszczadzka i Strwiążyk), Ustjanowa Górna, Trzcianiec, Teleśnica Oszwarowa, Moczary, Stańkowa oraz Daszówka (koszt: 256 587,55 zł),

- Budowa ogólnodostępnej infrastruktury sportowej przy Szkole Podstawowej w Ustjanowej Górnej (koszt: 1 878 083,31 zł),
- Nowocześniejsza świetlica w Brelikowie (koszt: 99 722,81 zł) – zadanie realizowane w ramach budżetu obywatelskiego,
- Budowa remizy OSP w Łodynie BO (koszt: 97 170,00 zł) – zadanie realizowane w ramach budżetu obywatelskiego,
- Wykonanie wylewki w świetlicy wiejskiej w miejscowości Wojtkówka (koszt: 43 933,88 zł),
- Wykonanie prac budowlanych w świetlicy w miejscowości Brzegi Dolne (koszt: 21 526,81 zł),
- wykonanie robót budowlanych w ramach zadania Świetlica w miejscowości Serednica (pomieszczenie sanitarne) FS (koszt: 24 608,72 zł),
- wykonanie robót budowlanych w ramach zadania Świetlica w miejscowości Teleśnica (wymiana pokrycia dachowego)(koszt: 56 683,96 zł),
- Wykonanie alejki komunikacyjnej na cmentarzu w miejscowości Brzegi Dolne (koszt: 46 125,00 zł),
- Przebudowa drogi gminnej nr 119257R w miejscowości Bandrów Narodowy (koszt: 104 021,10 zł),
- Budowa drogi w miejscowości Jałowe oraz przebudowa drogi w miejscowości Ustjanowa Górna (koszt: 3 889 563,37 zł),
- Poprawa nośności nawierzchni bitumicznej na działce gminnej nr ewid. 944 (944/1 i 944/2) w miejscowości Ustrzyki Dolne (koszt: 79 947,54 zł),
- Przebudowa drogi gminnej nr ewid. dz. 563 w miejscowości Bandrów Narodowy w km 0+000 do 0+400 (drogi rolne)(koszt: 102 828,00 zł),
- Poprawa Infrastruktury przedszkolnej w Gminie Ustrzyki Dolne (koszt: 2 084 435,01 zł),
- Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla Ochotniczej Straży Pożarnej w Wojtkowej z terenu Gminy Ustrzyki Dolne (koszt: 1 264 975,00 zł),
- Wykonanie prac remontowo-konserwatorskich w cerkwi p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości Liskowate (koszt: 357 000,00 zł).

Finansowanie ze źródeł zewnętrznych

Poniższa tabela prezentuje wykaz projektów, na które Gmina Ustrzyki Dolne pozyskała dofinansowanie z Funduszy Europejskich w latach 2014-2024. Łączna wartość otrzymanego w tym czasie dofinansowania wyniosła 26,8 mln zł, które wykorzystane były w przeważającej większości na realizację projektów infrastrukturalnych.

Tab. 28. Projekty dofinansowane z Funduszy Europejskich

Lp.	Tytuł projektu	Beneficjent	Wartość dofinansowania	Wartość projektu
Fundusze Europejskie na lata 2014-2020				
1.	Przedszkole moich marzeń – budowa zaplecza żłobka gminnego poprzez rozbudowę Przedszkola Nr 1 w Ustrzykach Dolnych	Gmina Ustrzyki Dolne	940 751,23 zł	3 493 780,50 zł
2.	Wsparcie energetyki rozproszonej w Gminach Bieszczadzkich poprzez instalację systemów energii odnawialnej dla gospodarstw domowych.	Gmina Ustrzyki Dolne	8 711 113,58 zł	14 315 318,10 zł
3.	Budowa nowych przyłączy ciepłowniczych do domów jednorodzinnych i innych budynków na terenie gminy. Rozbudowa i modernizacja systemu ciepłowniczego w Ustrzykach Dolnych.	Gmina Ustrzyki Dolne	4 969 052,08 zł	6 993 061,63 zł
4.	Budowa pasywnego segmentu B budynku Urzędu Miejskiego w Ustrzykach Dolnych	Gmina Ustrzyki Dolne	2 527 281,24 zł	5 828 002,46 zł
5.	Akademia Bieszczadzkiego Seniora	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych	2 430 405,14 zł	2 859 300,17 zł
6.	Program strategiczny "Błękitny San" - uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji Ustrzyki Dolne	Gmina Ustrzyki Dolne	1 972 477,27 zł	2 925 477,65 zł
7.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w gminie Ustrzyki Dolne	Gmina Ustrzyki Dolne	1 284 287,71 zł	1 900 386,19 zł
8.	Akademia Pozytywnej Komunikacji	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych	678 985,22 zł	798 806,15 zł
9.	Modernizacja energetyczna wielorodzinnych budynków mieszkalnych w gminie Ustrzyki Dolne	Gmina Ustrzyki Dolne	449 363,97 zł	539 696,01 zł
10.	Zakup pojazdu specjalnego ochrony przeciwpożarowej dla Ochotniczej Straży Pożarnej z terenu Gminy Ustrzyki Dolne	Gmina Ustrzyki Dolne	245 984,53 zł	384 771,70 zł
Fundusze Europejskie na lata 2021-2027				
11.	Poprawa Infrastruktury przedszkolnej w Gminie Ustrzyki Dolne	Gmina Ustrzyki Dolne	1 771 769,76 zł	2 084 435,01 zł
12.	Zakup średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla Ochotniczej Straży Pożarnej w Wojtkowej z terenu gminy Ustrzyki Dolne	Gmina Ustrzyki Dolne	849 929,00 zł	1 264 975,00 zł

Źródło: www.mapadotacji.gov.pl.

Gmina Ustrzyki Dolne pozyskała również środki z Rządowego Funduszu Polski Ład, będącego Programem Inwestycji Strategicznych mającego na celu zwiększenie skali

inwestycji publicznych poprzez bezzwrotne dofinansowanie działań inwestycyjnych realizowanych przez JST. Gmina Ustrzyki Dolne pozyskała w ten sposób dotacje na inwestycje na łączną kwotę 16,2 mln zł.

Tab. 29. Inwestycje w Gminie Ustrzyki Dolne zrealizowane przy dofinansowaniu z Rządowego Funduszu Polski Ład

Lp.	Inwestycja	Kwota przyznanego dofinansowania	Data ogłoszenia wyników
1.	Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej w Gminie Ustrzyki Dolne	4 750 000 zł	25.10.2021
2.	Budowa i modernizacja infrastruktury drogowej w Gminie Ustrzyki Dolne	400 000 zł	30.05.2022
3.	Rozwój ogólnodostępnej infrastruktury sportowej przy Szkole Podstawowej w Ustjanowej Górnej	2 000 000 zł	15.09.2023
4.	Wykonanie prac remontowo-konserwatorskich w kościele Matki Bożej Bieszczadzkiej	700 000 zł	26.09.2023
5.	Wykonanie prac remontowo-konserwatorskich w cerkwi p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w miejscowości Liskowate	350 000 zł	26.09.2023
6.	Rozwój infrastruktury sportowej na potrzeby Szkoły Mistrzostwa Sportowego w Ustrzykach Dolnych	8 000 000 zł	07.10.2023

Źródło: opracowanie własne.

Potencjał inwestycyjny

Wykres poniżej przedstawia kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2025-2043 zgodnie z uchwałą nr XV/162/25 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 29 maja 2025 r. w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej Gminy Ustrzyki Dolne. Pozwala on na ocenę możliwości inwestycyjno-kredytowych gminy w przyszłości.

Zgodnie z art. 243 ustawy o finansach publicznych, dopuszczalna wysokość spłaty zobowiązań JST w danym roku (faktyczna obsługa zadłużenia) nie może przekroczyć indywidualnie liczonego, maksymalnego wskaźnika obsługi zadłużenia. Jak wynika z wykresu, obecny kształt wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Ustrzyki Dolne pozwala na obsługę dodatkowych zobowiązań.

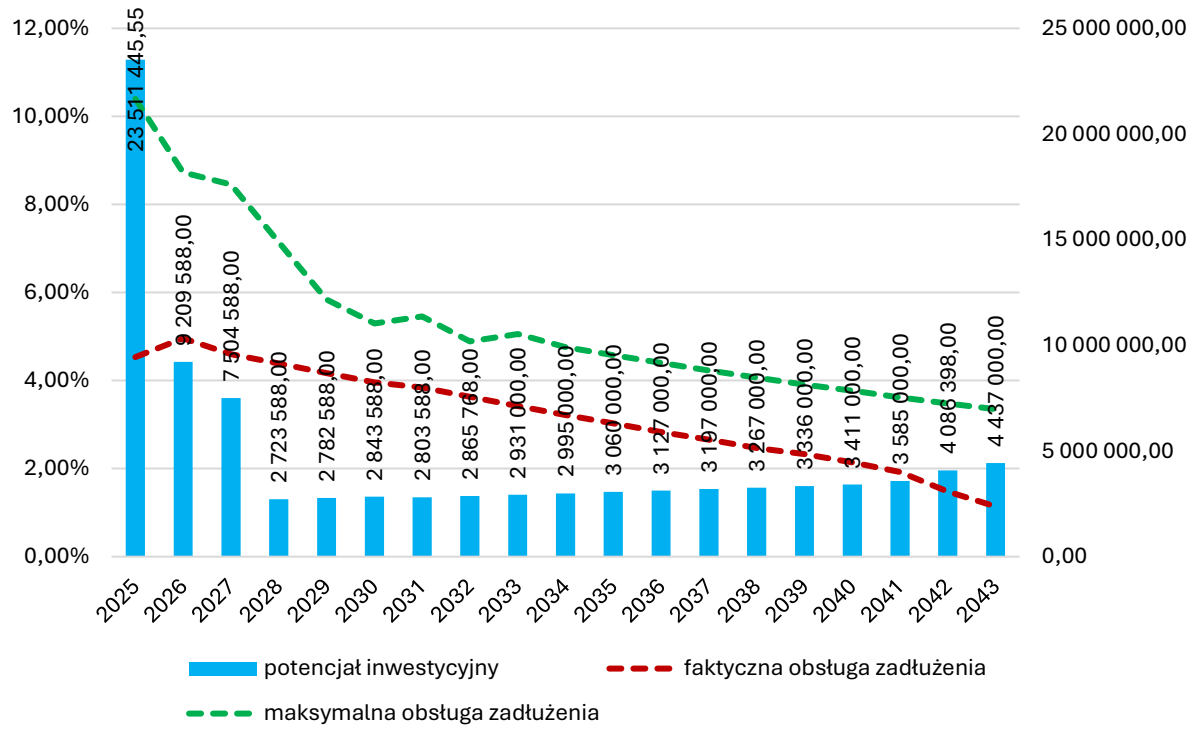

Ryc. 37. Kształtowanie się wskaźnika obsługi zadłużenia Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2025-2043
Źródło: opracowanie własne na podstawie uchwały nr XVI/168/25 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 24 czerwca 2025 r. w sprawie zmiany wieloletniej prognozy finansowej Gminy Ustrzyki Dolne.

Dodatkowo na wykresie przedstawiono potencjał inwestycyjny Gminy rozumiany jako suma środków finansowych pozostałych do dyspozycji, po pokryciu wszystkich bieżących kosztów funkcjonowania (wydatków bieżących) oraz spłacie obecnie zaplanowanych rat kapitałowych (rozchodów). Wynika z niego, że potencjał inwestycyjny na lata 2025-2043 wyniesie prawie 91,7 mln zł, z czego w 2025 i 2026 roku wydatkowane będzie kolejno 23,5 mln zł i 9,2 mln zł. Największą zaplanowaną inwestycją będzie rozwój infrastruktury sportowej na potrzeby Szkoła Mistrzostwa Sportowego w Ustrzykach Dolnych obejmujący budowę hali sportowej, dla której łączne nakłady finansowe wyniosą ponad 14,1 mln zł.

Należy mieć na względzie, że dane zawarte w WPF najbardziej precyzyjnie odnoszą się do roku bieżącego i przyszłego. Prognoza na kolejne lata wyznaczana jest na podstawie trendów makroekonomicznych, które w obecnej sytuacji gospodarczej często ulegają zmianie, dlatego potencjał inwestycyjny Gminy przedstawia również szacunkowe wartości.

CZĘŚĆ 4: SYTUACJA SPOŁECZNA

4.1. Demografia

Sytuacja demograficzna stanowi podstawowy czynnik kształtujący dynamikę oraz kierunek rozwoju społeczno-gospodarczego. Wzrost demograficzny wpływa zarówno na zasobność kapitału ludzkiego, a co za tym idzie na potencjał danego rynku pracy, jak i na ilość relacji międzyludzkich, które są szczególnie istotnym elementem pozwalającym budować silny kapitał społeczny. Sytuacja demograficzna oraz prognozy demograficzne stanowią podstawę do programowania działań przez lokalne samorządy w wieloletnich perspektywach. Są zatem kluczowym czynnikiem w kontekście rozwoju lokalnego oraz planowania strategicznego.

Zgodnie z danymi GUS Gmina Ustrzyki Dolne w 2023 roku liczyła 16 291 mieszkańców, co w przeliczeniu na powierzchnię jednostki skutkowało gęstością zaludnienia na poziomie 34 os./km^2. Należy dodać, że znaczna liczba mieszkańców Gminy zamieszkuje stosunkowo nieduży obszar miasta Ustrzyki Dolne, na którym gęstość zaludnienia kształtuje się na poziomie blisko 501 os./km^2. Na obszarze wiejskim natomiast gęstość zaludnienia wynosi 17 os./km^2. Gęstość zaludnienia w Gminie Ustrzyki Dolne jest wyższa niż w powiecie bieszczadzkim, w którym wynosi 18 os./km^2.

W poniższej tabeli zestawiono dane dotyczące liczby ludności w powiecie bieszczadzkim w latach 2019-2023 wraz ze średnią dynamiką zmian oraz udziałem mieszkańców gmin w stosunku do całkowitej liczby osób zamieszkujących powiat. Na przestrzeni analizowanych lat liczba mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne systematycznie malała. W 2019 roku Gminę zamieszkiwało 17 215 osób, a w 2023 roku – 16 291. Tym samym dynamika zmiany liczby mieszkańców wyniosła 98,6%. W powiecie bieszczadzkim jej średnio poziom wyniósł w tym czasie 98,8%. W 2023 roku mieszkańcy Gminy Ustrzyki Dolne stanowili 79% wszystkich osób zamieszkujących obszar powiatu bieszczadzkiego.

Tab. 30. Zmiany liczby ludności w gminach powiatu bieszczadzkiego

JST	2019	2020	2021	2022	2023	udział w 2023 r.	średnia dynamika
powiat bieszczadzki	21 664	21 087	20 940	20 777	20 601	100%	98,8%
Czarna	2 389	2 376	2 394	2 375	2 351	11%	99,6%
Lutowiska	2 060	2 031	2 021	1 983	1 959	10%	98,8%
Ustrzyki Dolne	17 215	16 680	16 525	16 419	16 291	79%	98,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na liczbę ludności w jednostkach samorządu terytorialnego wpływ mają dwa czynniki: przyrost naturalny i saldo migracji. Przyrost naturalny stanowi różnicę pomiędzy urodzeniami żywymi a zgonami. Saldo migracji natomiast jest różnicą pomiędzy liczbą osób, które w danym okresie zameldowały się na danym obszarze, a liczbą osób wymeldowanych.

W celu zapewnienia porównywalności pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, przyrost naturalny oraz saldo migracji przedstawiono w przeliczeniu na 1 000

mieszkańców. W 2023 roku wskaźnik przyrostu naturalnego w województwie podkarpackim wyniósł -2,33, natomiast zarówno w powiecie bieszczadzkim, jak i w Gminie Ustrzyki Dolne osiągnął poziom -4,83. Warto podkreślić, że w okresie 2019–2023 wartość tego wskaźnika w Gminie Ustrzyki Dolne uległa obniżeniu corocznie średnio o 0,59 punktu. Dla grupy porównawczej średnia wartość przyrostu naturalnego w 2023 roku wyniosła -5,06. W Gminie Ustrzyki Dolne występuje przestrzenne zróżnicowanie wysokości przyrostu naturalnego w podziale na obszar miejski i wiejski. W mieście omawiany wskaźnik przybrał w 2023 roku wartość -3,42, a na obszarze wiejskim -6,34.

W odniesieniu do wskaźnika salda migracji, w 2023 roku w województwie podkarpackim odnotowało wartość -1,12, w powiecie bieszczadzkim -3,82, natomiast w Gminie Ustrzyki Dolne -3,18. W porównaniu do roku 2019 oznacza to poprawę o 0,38 punktu. Wskaźnik ten dla grupy porównawczej kształtował się na poziomie -2,33. Na obszarze wiejskim Gminy Ustrzyki Dolne wskaźnik salda migracji przybrał wartość 2,7 i był znacząco wyższy niż dla obszaru miejskiego (-8,6). Można zatem zakładać, że wiejska część Gminy odznacza się wyższą atrakcyjnością osiedleńczą względem obszaru miejskiego.

Analiza zaprezentowanych danych wskazuje, że Gmina Ustrzyki Dolne, podobnie jak wiele innych małych miast w Polsce, doświadcza odpływu ludności wynikającego z utrzymującego się ujemnego przyrostu naturalnego oraz niekorzystnego salda migracji. Tendencje te wpisują się w szersze procesy depopulacyjne obserwowane w skali regionalnej i krajowej.

Tab. 31. Przyrost naturalny i saldo migracji na 1 tys. mieszkańców w Gminie Ustrzyki Dolne w latach 2019-2023 na tle powiatu, województwa oraz grupy porównawczej

JST	przyrost naturalny na 1000 mieszkańców		saldo migracji na 1000 mieszkańców	
	2023 r.	średnia zmiana wskaźnika od 2019 r.	2023 r.	średnia zmiana wskaźnika od 2019 r.
województwo podkarpacie	-2,33	-0,65	-1,12	0,07
powiat bieszczadzki	-4,83	-0,73	-3,82	0,24
Czarna	-3,39	-1,27	-6,77	-0,65
Lutowiska	-6,58	-1,29	-5,57	0,16
Ustrzyki Dolne	-4,83	-0,59	-3,18	0,38
grupa porównawcza	-5,06	-0,56	-2,33	0,28

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Grupą istotnie wpływającą na rozwój demograficzny oraz gospodarczy danego obszaru są osoby w wieku kreatywnym (25-34 lat). Grupa ta jest szczególnie istotna ze względu na wysokie prawdopodobieństwo założenia rodziny przez jej przedstawicieli w relatywnie niedługim czasie oraz wyboru „miejsca do życia", rozumianego jako kwestię zakupu mieszkania oraz podjęcie stałej pracy.

W województwie podkarpackim udział osób w wieku kreatywnym w ogólnej liczbie mieszkańców spadł o 16%. Ich udział w 2019 roku kształtował się na poziomie 15,04%, a w 2023 roku – 12,59%. W powiecie bieszczadzkim natomiast w analizowanym okresie

doszło do zmniejszenia wartości omawianego wskaźnika z 15,12% do 11,9%, co oznaczało spadek rzędu 21%. W Gminie Ustrzyki Dolne osoby w wieku 25-34 lata stanowili 25,72% ogółu ludności, a w 2023 roku – 19,49%. Tym samym w ciągu zaledwie 5 lat wartość omawianego wskaźnika zmalała o 24%, jednak wciąż był on wyższy w porównaniu do średniej dla powiatu i województwa.

Obok osób w wieku kreatywnym równie istotną grupą, wpływającą na sytuację demograficzną i gospodarczą danego obszaru, są osoby w wieku poprodukcyjnym. Wysoki udział seniorów w danej społeczności wiąże się z koniecznością zwiększenia wydatków w takich obszarach jak zdrowie czy usługi społeczne oraz koniecznością dostosowania infrastruktury i sektora usług społecznych do ich potrzeb.

W województwie podkarpackim w latach 2019-2023 doszło do wzrostu udziału osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym o 16%. Tym samym udział przedstawicieli tej grupy kształtował się na poziomie 28,9%. W powiecie bieszczadzkim wzrost ten wyniósł natomiast 27%, w wyniku czego wartość omawianego wskaźnika wzrosła z 23,3% do 29,6%. W Gminie Ustrzyki Dolne natomiast ludność w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym kształtowała się na poziomie 24%, a w 2023 roku – 30,6%. Oznacza to wzrost na poziomie 28%.

Analiza przytoczonych danych wskazuje, że w latach 2019-2023 w Gminie Ustrzyki Dolne doszło do znacznego spadku udziału osób w wieku kreatywnym w stosunku do ludności ogółem oraz do wysokiego wzrostu liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym. Świadczy to o występowaniu zjawiska starzenia się społeczeństwa oraz rosnącym obciążeniu demograficznym, co potencjalnie może stanowić w przyszłości dla jednostki znaczne wyzwanie.

Tab. 32. Wskaźniki demograficzne dla Gminy Ustrzyki Dolne w 2019 i 2023 roku na tle powiatu i województwa

JST	mieszkańcy w wieku 25-34 lat w stosunku do ludności ogółem (%)			ludność w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym (%)		
	2019	2023	dynamika	2019	2023	dynamika
województwo podkarpackie	15,04	12,59	84%	24,90	28,90	116%
powiat bieszczadzki	15,12	11,90	79%	23,30	29,60	127%
Ustrzyki Dolne	25,72	19,49	76%	24,00	30,60	128%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2019–2023 w Gminie Ustrzyki Dolne nastąpiły istotne zmiany w strukturze demograficznej ludności według ekonomicznych grup wieku. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców zmniejszył się w analizowanym okresie o 8 punktów procentowych, a osób w wieku produkcyjnym o 10 punktów procentowych. W przeciwieństwie do tych tendencji, odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym wzrósł o 10 punktów procentowych, co potwierdza występowanie trendu starzenia się społeczeństwa.

W 2023 roku w strukturze demograficznej Gminy Ustrzyki Dolne osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły 16,4% ogółu ludności (2 676 osób), osoby w wieku produkcyjnym – 59,4% (9 772 osoby), natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym – 24,2% (3 940 osób). Powyższe dane wskazują na stopniowe zmniejszanie się zasobów demograficznych w grupach wieku istotnych z punktu widzenia rynku pracy. Szczegółowe dane dotyczące kształtowania się struktury demograficznej Gminy Ustrzyki Dolne w podziale na ekonomiczne grupy wieku na przestrzeni badanych lat przedstawia poniższa rycina.

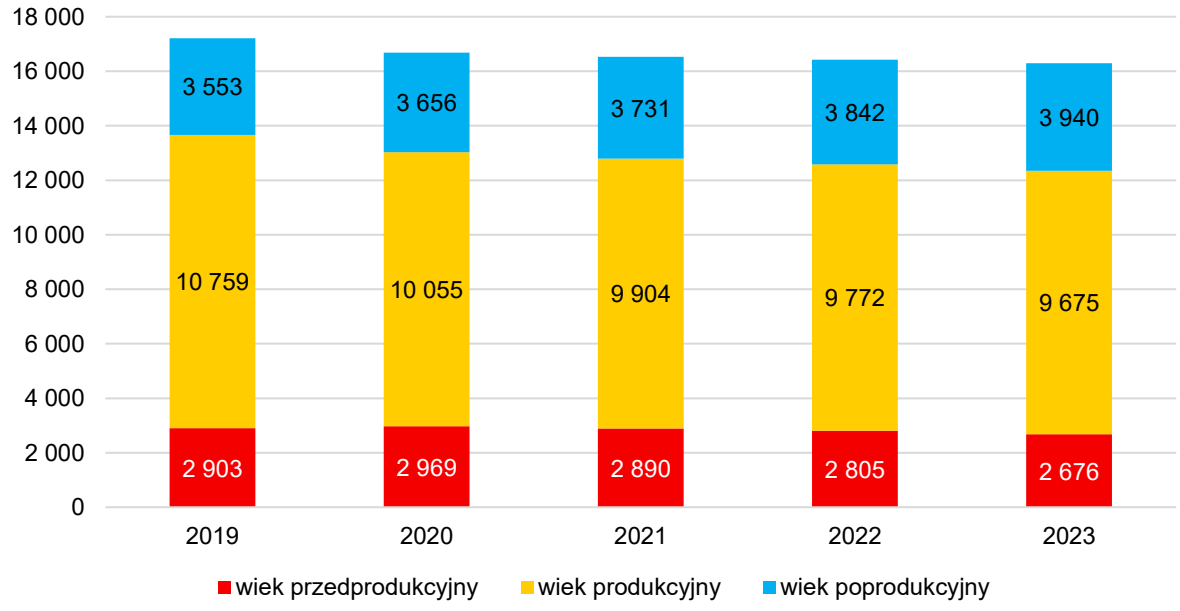

Ryc. 38. Struktura ludności w Gminie Ustrzyki Dolne w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

4.2. Kapitał społeczny

Kapitał społeczny stanowi termin z pogranicza ekonomii i socjologii. Rozumieć go należy jako element procesu produkcji i życia w zorganizowanym społeczeństwie, którego wartość opiera się na wzajemnych relacjach i zaufaniu jednostek. Dzięki kapitałowi społecznemu, ludzie mogą osiągać większe korzyści ekonomiczne. Uważa się, że występuje silna korelacja pomiędzy poziomem kapitału społecznego, a produktywnością gospodarki.

Żłobki i przedszkola

Rola żłobków oraz przedszkoli w lokalnej społeczności polega na umożliwieniu rodzicom szybszego powrotu na rynek pracy, w związku ze zwolnieniem ich z konieczności sprawowania opieki nad dziećmi, a także na ich wzajemnej integracji, co korzystnie wpływa na budowanie kapitału społecznego.

W Gminie znajduje się jeden żłobek, zlokalizowany przy ul. Pionierskiej 8 w mieście Ustrzyki Dolne. W Żłobku Miejskim w Ustrzykach Dolnych znajdują się 72 miejsca dla podopiecznych, a podstawowa opłata miesięczna za jedno dziecko wynosi 1 500 zł. W 2023 roku placówce przyznano nagrodę Żłobka Roku.

W roku szkolnym 2024/2025 na terenie Gminy Ustrzyki Dolne funkcjonowały 2 przedszkola oraz 5 oddziałów przedszkolnych, które łącznie objęły opieką 474 dzieci. Największą liczbę wychowanków – 137 – odnotowano w Przedszkolu nr 2 w Ustrzykach Dolnych. Obie placówki przedszkolne zlokalizowane są w mieście Ustrzyki Dolne, podobnie jak 2 z 5 oddziałów przedszkolnych. Pozostałe trzy oddziały funkcjonują przy szkołach podstawowych w miejscowościach: Ustjanowa Górna, Ropienka oraz Wojtkowa.

W każdej z placówek przedszkolnych utworzono po 6 oddziałów wychowawczych, natomiast w funkcjonujących na terenie gminy oddziałach przedszkolnych – po 2. Jedynie w Oddziale przedszkolnym przy SP nr 1 w Ustrzykach Dolnych liczba istniejących grup wynosiła 3. Średnia liczebność grup w analizowanym okresie wahała się od 16 dzieci w Oddziale przedszkolnym przy Szkole Podstawowej w Wojtkowej do 25 dzieci w Oddziale przedszkolnym przy SP nr 2 w Ustrzykach Dolnych.

Najkrótszy dzienny czas funkcjonowania placówki odnotowano w Oddziale przedszkolnym przy Szkole Podstawowej im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego w Ustjanowej Górnej, który prowadził zajęcia w godzinach 8:00–13:00. Szczegółowe informacje dotyczące funkcjonowania przedszkoli i oddziałów przedszkolnych na terenie gminy zawarte są w poniższej tabeli.

Tab. 33. Przedszkola na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w roku szkolnym 2024/2025

Nazwa przedszkola/oddziału/punktu przedszkolnego	Liczba dzieci	Liczba grup	Średnia wielkość grupy	Godziny otwarcia
Przedszkole nr 1 w Ustrzykach Dolnych	121	6	20	6:30-16:30
Przedszkole nr 2 w Ustrzykach Dolnych	137	6	23	6:30-16:30
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Ustrzykach Dolnych	55	3	18	6:30 - 16.00
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej nr 2 im. Tadeusza Kościuszki Narciarska Szkoła Sportowa w Ustrzykach Dolnych	49	2	25	6.30 - 16.30
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego w Ustjanowej Górnej	46	2	23	8:00 - 13:00
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej im. Ignacego Łukasiewicza w Ropience	34	2	17	7:00 - 15:00
Oddział przedszkolny przy Szkole Podstawowej w Wojtkowej	32	2	16	7:00-15:00

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

W roku latach 2020-2025 doszło do zmniejszenia liczby dzieci objętych opieką przedszkolną z 523 do 474. W tym czasie liczba dzieci zamieszkujących teren Gminy, które uczęszczały do przedszkoli na terenie innych gmin oscylowała w przedziale od 2 (rok szkolny 2020/2021) do 17 (rok szkolny 2022/2023). Liczba dzieci z terenu innych gmin w przedszkolach na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w analizowanym okresie wahała się w przedziale od 12 (rok szkolny 2021/2022) do 17 (rok szkolny 2022/2023). W roku szkolny 2020/2021 miesięczny koszt utrzymania 1 dziecka w przedszkolu gminnym wynosił 717,72 zł w przypadku oddziałów przedszkolnych i 938,75 zł w przypadku przedszkoli. W kolejnych latach koszty te fluktuowały, aż pod koniec 2024 roku wyniosły 823,58 zł w przypadku oddziałów przedszkolnych oraz 1 445,35 zł w przypadku przedszkoli. Szczegółowe dane dotyczące funkcjonowania placówek przedszkolnych w Gminie Ustrzyki Dolne przedstawia poniższa tabela.

Tab. 34. Funkcjonowanie placówek przedszkolnych w Gminie Ustrzykach Dolnych w latach 2020-2025

		2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025
Liczba dzieci objętych opieką przedszkolną	os.	523	546	527	494	474
Liczba dzieci z terenu gminy w przedszkolach na terenie innych gmin (wg. stanu na koniec roku szkolnego)	os.	2	12	17	16	6*

Liczba dzieci z terenu innych gmin w przedszkolach na terenie gminy (wg. stanu na koniec roku szkolnego)	os.	14	12	17	16	15*
Miesięczny koszt utrzymania 1 dziecka w przedszkolu gminnym (stan na koniec roku szkolnego)	zł	oddział przedszkolny - 717,72 zł przedszkole - 938,75 zł	oddział przedszkolny - 561,55 zł przedszkole – 1 149,75 zł	oddział przedszkolny - 684,47 zł przedszkole – 1 442,82 zł	oddział przedszkolny - 789,11 zł przedszkole – 1 388,67 zł	oddział przedszkolny- 823,58 zł przedszkole – 1 445,35 zł *

* - stan na koniec grudnia 2024.
Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

W latach 2019-2023 udział dzieci w wieku 3-5 lat objętych opieką przedszkolną w Gminie Ustrzyki Dolne kształtował się na średnim poziomie 83%. Najniższy udział miał miejsce w 2020 roku (75,3%), co po części spowodowane mogło być wybuchem pandemii COVID-19, a najwyższy w roku 2022 (85,8%). Jego średni poziom w analizowanym okresie w grupie porównawczej wyniósł 89,9%, na obszarze województwa podkarpackiego – 87%, a na terenie powiatu bieszczadzkiego – 79,1%. W 2023 pod względem wartości omawianego wskaźnika Gmina Ustrzyki Dolne znajdowała się znacząco poniżej średniej dla grupy porównawczej (95,5%) i województwa podkarpackiego (91,5%) oraz powyżej średniej dla powiatu bieszczadzkiego (80,8%). Szczegółowe dane dotyczące odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogóle dzieci w wieku 3-5 lat prezentuje poniższa rycina.

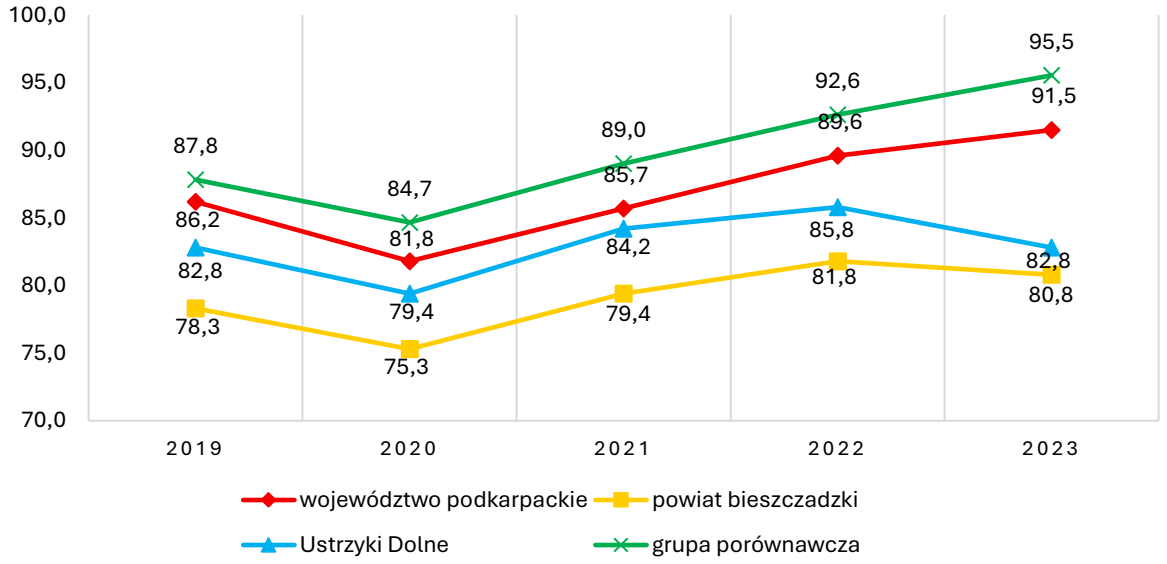

Ryc. 39. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w ogóle dzieci w wieku 3-5 lat w Gminie Ustrzyki Dolne na tle powiatu, województwa i grupy porównawczej w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Szkoły

Dostęp do dobrej edukacji stanowi jeden z głównych filarów rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki. Jest to również czynnik szczególnie istotny dla rozwoju dzieci, a co za tym idzie – lokalnej społeczności. Szkoły, oprócz funkcji edukacyjnej, odpowiedzialne są również za kształtowanie postaw moralnych podopiecznych poprzez monitorowanie ich zachowań, angażowanie do pracy w grupach oraz tworzenie warunków do wzajemnej integracji i socjalizacji.

W Gminie Ustrzyki Dolne znajduje się 6 szkół podstawowych, z czego 3 zlokalizowane są na terenie miasta. Pod względem liczby uczniów w roku szkolnym 2023/2024 największą placówką była Szkoła Podstawowa nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Ustrzykach Dolnych, do której w tym czasie uczęszczało 503 uczniów, podzielonych na 24 oddziały, których średnia liczebność wynosiła 21 osób. Najmniejszą placówką pod względem liczby uczniów była natomiast Szkoła Podstawowa w Wojtkowej, do której uczęszczało 83 uczniów, podzielonych na 8 oddziałów, w których średnia liczebność wynosiła 10 osób. W Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych liczba etatów nauczycieli wyniosła w tym czasie 79,08. Najmniejsza liczba etatów funkcjonowała w tym czasie w Samorządowej Szkole Muzycznej I stopnia w Ustrzykach Dolnych (13,1). Szczegółowe dane dotyczące szkół podstawowych w Gminie Ustrzyki Dolne prezentuje poniższa tabela.

Tab. 35. Szkoły podstawowe na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w roku szkolnym 2023/2024

Nazwa szkoły	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia wielkość oddziału	Liczba etatów nauczycieli
Szkoła Podstawowa nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Ustrzykach Dolnych	503	24	21	79,08
Szkoła Podstawowa nr 2 im. Tadeusza Kościuszki Narciarska Szkoła Sportowa w Ustrzykach Dolnych	326	17	19	64,56
Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego w Ustjanowej Górnej	117	8	15	22,82
Szkoła Podstawowa im. Ignacego Łukasiewicza w Ropience	84	8	11	21,08
Szkoła Podstawowa w Wojtkowej	83	8	10	22,85
Szkoła Mistrzostwa Sportowego w Ustrzykach Dolnych (część Zespołu Szkół Sportowych w Ustrzykach Dolnych)	127	6	21	29,14

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

W Gminie Ustrzyki Dolne od 2021 roku funkcjonuje Samorządowa Szkoła Muzyczna I stopnia, której organem prowadzącym jest Gmina Ustrzyki Dolne, a za jej nadzór pedagogiczny odpowiada Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zgodnie ze swoim statutem, placówka kształci dzieci i młodzież w następujących specjalnościach

instrumentalnych: skrzypce, altówka, wiolonczela, obój, klarnet, saksofon, akordeon, gitara i fortepian.

Dodatkowo, Gmina Ustrzyki Dolne jest organem prowadzącym Zespołu Szkół Sportowych w Ustrzykach Dolnych, w ramach którego funkcjonuje Liceum Ogólnokształcące Mistrzostwa Sportowego w Ustrzykach Dolnych. W analizowanym okresie do liceum uczęszczało 19 uczniów, w ramach 3 oddziałów, których średnia wielkość wynosiła 6 osób. Liceum prowadzi szkolenia sportowe w następujących dyscyplinach: pływanie, narciarstwo alpejskie, narciarstwo biegowe oraz piłka nożna.

Dodatkowo, na terenie Gminy znajdują się placówki edukacyjne, których organem prowadzącym jest powiat bieszczadzki. Wśród nich znajdują się: Bieszczadzki Zespół Szkół Zawodowych w Ustrzykach Dolnych, Zespół Szkół Licealnych im. Józefa Piłsudskiego w Ustrzykach Dolnych oraz Bieszczadzki Zespół Placówek Szkolno-Wychowawczych.

Obecność licznych placówek kształcenia ponadpodstawowego na terenie Gminy Ustrzyki Dolne stwarza młodzieży lokalnej dogodne warunki do kontynuowania edukacji w bezpośrednim sąsiedztwie miejsca zamieszkania. Taki stan rzeczy ogranicza konieczność codziennych dojazdów do szkół zlokalizowanych poza granicami administracyjnymi Gminy, co sprzyja zarówno zwiększeniu dostępności kształcenia, jak i poprawie komfortu uczniów.

Czynnikiem istotnie wpływającym na stan i jakość bazy dydaktycznej jest możliwość korzystania z obiektów sportowych. Każda ze szkół podstawowych w Gminie Ustrzyki Dolne posiada dostęp do sal gimnastycznych. Należy jednak zwrócić uwagę, że każda z nich wymaga podjęcia działań remontowych. Dodatkowo, w Szkole Podstawowej nr 2 w Ustrzykach Dolnych funkcjonuje klasa sportowa. W dobie cyfryzacji istotnym czynnikiem rzutującym na jakość kształcenia jest dostępność nowoczesnej infrastruktury i wyposażenia wspierającego naukę. W każdej z analizowanych placówek znajdują się komputery do użytku uczniów. Najwięcej komputerów uczniowie mają do swojej dyspozycji w Szkole Podstawowej nr 2 w Ustrzykach Dolnych, która współdzieli budynek z Zespołem Szkół Sportowych w Ustrzykach Dolnych (41 szt.). W każdej z placówek znajdują się także projektory multimedialne, z czego najwięcej w Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych (15 szt.) i Szkole Podstawowej w Ropience (14 szt.). Warto również zwrócić uwagę na wsparcie w zakresie nauki języków obcych. Jedynie w Szkole Podstawowej nr 2 w Ustrzykach Dolnych znajduje się pracownia językowa. W zakresie bazy edukacyjnej szkół podstawowych warto również zwrócić uwagę na kwestie związane z zapewnieniem bezpieczeństwa podopiecznym. Każda z placówek objęta jest monitoringiem wizyjnym. Dodatkowo, we wszystkich szkołach podstawowych w Gminie uczniowie mają dostęp do szafek, umożliwiających bezpieczne przechowywanie materiałów edukacyjnych oraz prywatnych rzeczy. Przy każdej z omawianych placówek znajduje się również parking, umożliwiający rodzicom bezpieczne odwożenie i odbieranie dzieci ze szkoły. W tym zakresie warto również zwrócić uwagę na fakt, że w każdej placówce znajduje się świetlica, dzięki której rodzice mają możliwość pozostawienia dzieci do czasu ich odbioru pod opieką doświadczonych opiekunów. Najdłużej w ciągu

dnia funkcjonuje świetlica w Szkole Podstawowej nr 2 w Ustrzykach Dolnych, która pracuje w godzinach 6:30-16:30. W placówkach zlokalizowanych w Ustrzykach Dolnych i w Ustjanowej Górnej działają gabinety pielęgniarek. W każdej ze szkół uczniowie mają także dostęp do wsparcia psychologa. Dodatkowo, w Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych działają klasy integracyjne, których celem jest integrowanie uczniów pełnosprawnych z uczniami z niepełnosprawnościami, co ma przeciwdziałać ich stygmatyzacji i wykluczeniu społecznemu. Szczegółowe dane dotyczące stanu bazy edukacyjnej przedstawia poniższa tabela.

Tab. 36. Stan bazy dydaktycznej w szkołach podstawowych na terenie Gminy Ustrzyki Dolne (stan na koniec grudnia 2023 r.)

Nazwa szkoły:	Szkoła Podstawowa nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Ustrzykach Dolnych	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Tadeusza Kościuszki Narciarska Szkoła Sportowa w Ustrzykach Dolnych oraz Zespół Szkół Sportowych w Ustrzykach Dolnych	Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Lotnictwa Polskiego w Ustjanowej Górnej	Szkoła Podstawowa im. Ignacego Łukasiewicza w Ropience	Szkoła Podstawowa w Wojtkowej
Liczba sal lekcyjnych (szt.)	30	25	11	12	10
Rodzaj i stan obiektów sportowych / sal gimnastycznych	sala gimnastyczna - do remontu	sala gimnastyczna - do remontu	sala gimnastyczna - do remontu	sala gimnastyczna – do remontu	sala gimnastyczna - do remontu
Pracownie językowe	nie	tak	nie	nie	nie
Klasy dwujęzyczne / sportowe / integracyjne	klasy integracyjne	klasy sportowe	nie	nie	nie
Komputery do użytku uczniów (szt.)	37	41	12	23	16
Projektory multimedialne (szt.)	15	5	5	14	4
Kamery - monitoring szkolny	tak	tak	tak	tak	tak
Szafki dla każdego ucznia	tak	tak	tak	tak	tak
Świetlice (godziny otwarcia)	6:30-16:00	6:30-16:30	7:00-16:00	7:00-15:00	7:00-15:00
Parkingi dla kadry / rodziców	tak	tak	tak	tak	tak
Gabinet pielęgniarki	tak	tak	tak	nie	nie
Wsparcie psychologa	tak (0,5 etatu)	tak (1,1 etatu)	tak (0,7 etatu)	tak (0,55 etatu)	tak (0,6 etatu)

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

W latach 2020-2025 liczba uczniów szkół podstawowych wraz z klasami „0” wahała się w przedziale od 1 347 do 1 419 osób. Najmniej uczniów odnotowano w roku szkolnym 2020/2021, a najwięcej – w roku szkolnym 2021/2022. W roku szkolnym 2024/2025 do szkół zlokalizowanych na terenie Gminy Ustrzyki Dolne uczęszczało 1 389 uczniów. Dodatkowo, w tym czasie 123 osoby uczęszczały do Samorządowej Szkoły Muzycznej I stopnia w Ustrzykach Dolnych, z czego 31 osób stanowili mieszkańcy innych gmin.

Tab. 37. Liczba uczniów zamieszkujących Gminę Ustrzyki Dolne uczęszczająca do szkół na terenie Gminy w latach 2020-2025

	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025
Łączna liczba uczniów uczęszczających do szkół na terenie gminy wraz z klasami "0"	1347	1419	1414	1389	1389

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne

Podstawowym celem rozwoju edukacji oraz bazy edukacyjnej w danej jednostce jest zwiększenie jej skuteczności, rozumianej jako rozwój wiedzy i kompetencji uczniów. Najczęściej stosowaną formą weryfikacji ich postępów edukacyjnych są testy, egzaminy i sprawdziany wewnętrzne oraz zewnętrzne. Podstawowy test jakiemu poddawani są uczniowie szkół podstawowych w całej Polsce jest test ósmoklasisty, przeprowadzany pod koniec edukacji podstawowej. W celu zdiagnozowania efektów nauczania w szkołach podstawowych w Gminie Ustrzyki Dolne zdecydowano się na porównanie średnich wyników z egzaminu ósmoklasisty w Gminie, powiecie bieszczadzkim i województwie podkarpackim.

Jak wskazują poniższe dane, uczniowie zdający egzamin ósmoklasisty w Gminie Ustrzyki Dolne największe problemy mieli z egzaminem z matematyki. W latach 2023-2025 średni wynik z tego przedmiotu w województwie podkarpackim kształtował się na poziomie 53,77%, a w Gminie Ustrzyki Dolne – 46,85%. Średni wynik z egzaminu z języka polskiego w analizowanym okresie w Gminie Ustrzyki Dolne kształtował się na poziomie 62,59%, co było wynikiem powyżej średniej dla powiatu bieszczadzkiego (62,84%), ale poniżej średniej dla województwa podkarpackiego (65,43%). W latach 2023-2025 średni wynik z egzaminu z języka angielskiego w Gminie Ustrzyki Dolne wyniósł natomiast 61,23%, co było wynikiem poniżej średniej dla powiatu bieszczadzkiego (61,55%) i województwa podkarpackiego (66,95%). Analiza przytoczonych danych pozwala wnioskować, że pod względem średnich wyników z egzaminu ósmoklasisty, Gmina Ustrzyki Dolne odstaje od średniej dla województwa podkarpackiego. Trzeba jednak mieć na względzie, że średnie dla województwa zawyżana jest przez największe miasta w regionie, które zwyczajowo mają dostęp do bazy edukacyjnej wyższej jakości oraz więcej środków finansowych na edukację. Szczegółowe dane przedstawia poniższa rycina.

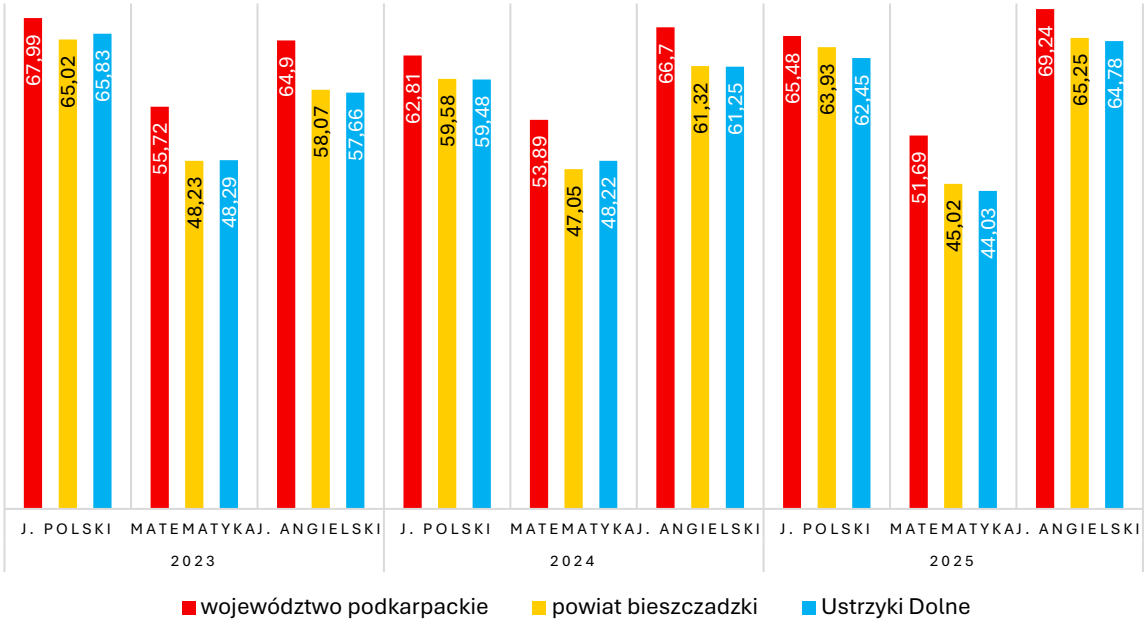

Ryc. 40. Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w Gminie Ustrzyki Dolne w latach 2023-2025 na tle powiatu i województwa
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE w Krakowie.

W latach 2023-2025 w obrębie Gminy Ustrzyki Dolne miejsce miało znaczne zróżnicowanie wyników z egzaminów ósmoklasisty pomiędzy poszczególnymi placówkami. W analizowanym okresie uczniowie zdający w Szkole Mistrzostwa Sportowego w Ustrzykach Dolnych posiadali najwyższe średnie wyniki z egzaminów z języka polskiego (71,78%), matematyki (62,44%) i języka angielskiego (70,61%). Z języka polskiego najniższym średnim wynikiem z języka polskiego odznaczała się Szkoła Podstawowa nr 2 w Ustrzykach Dolnych, który wyniósł 57,56%. Najniższy wynik z matematyki natomiast miał miejsce w Szkole Podstawowej w Wojtkowej (30,74%), a z języka angielskiego – w Szkole Podstawowej w Ropience (45,51%). Analizując wyniki poszczególnych egzaminów, należy mieć na względzie, że w placówkach, w których do egzaminów podchodzi mniejsza liczba uczniów, dochodzić może do większych odchyleń od średniego poziomu, a ich wyniki nie muszą w być w pełni skorelowane z poziomem edukacji w danej placówce. Szczegółowe dane dotyczące średnich wyników z poszczególnych egzaminów w szkołach podstawowych na terenie Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2023-2025 prezentuje poniższa rycina.

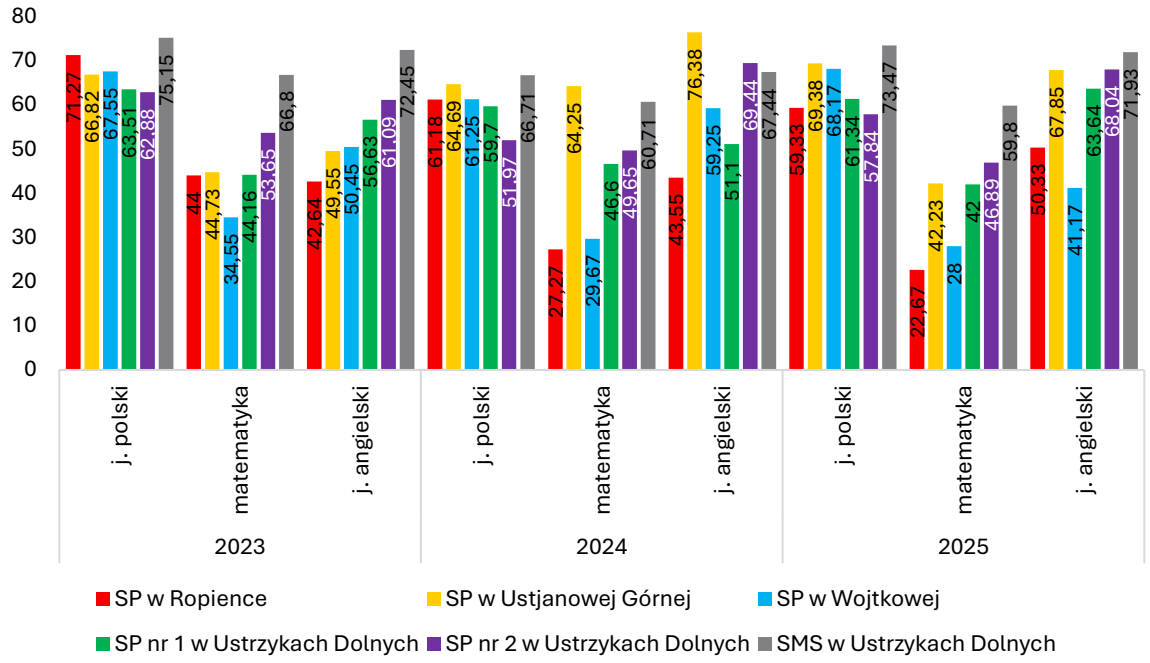

Ryc. 41. Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty w Gminie Ustrzyki Dolne w latach 2023-2025 w podziale na szkoły
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE w Krakowie.

Istotnym czynnikiem wpływającym na edukację uczniów są wszelkie projekty edukacyjne, konkursy oraz oferowane wsparcie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami. W ostatnich latach w szkołach znajdujących się na terenie Gminy Ustrzyki Dolne realizowano/organizowano m.in.:

- projekty edukacyjne, w tym: Lektura na wieszaku, Laboratoria Przyszłości, Akademia Bezpiecznego Puchatka czy Lekcja w terenie,
- konkursy, w tym: Ogólnopolski Konkurs Plastyczny „Szadź", konkursy językowe, Mistrzostwa Pierwszej Pomocy, Regionalna Olimpiada o Wielkich Polakach, Gminny Konkurs Recytatorski czy Międzynarodowy Konkurs Matematyczny Kangur,
- formy wsparcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami: zajęcia rewalidacyjne, logopedyczne, dydaktyczno-wyrównawcze, korekcyjno-kompensacyjne, rozwijające uzdolnienia czy terapie pedagogiczne.

Dodatkowo, uczniowie szkół podstawowych zlokalizowanych w Gminie Ustrzyki Dolne uczestniczyli w m.in. w takich zawodach i turniejach sportowych jak: „Śladami Bieszczadzkiej Tarniny" – biegi przełajowe, Bieszczadzki Bieg Lotników, Wojewódzkie Igrzyska Młodzieży Szkolnej w Sztafetowych Biegach Przełajowych czy Liga Podkarpacka Dzieci i Młodzieży w Narciarstwie Biegowym.

W latach 2019-2024 wysokość wydatków ogółem w dziale 801 Oświata i wychowanie wzrosła o 69%. W 2019 roku kształtowały się na poziomie 24,7 mln zł, a następnie w 2020 roku nieznaczne spadły do 24,5 mln zł, po czym w kolejnych latach stale rosły, aż w 2024 roku wyniosły 41,7 mln zł. Na wysokość wydatków ogółem największy wpływ miały

wydatki bieżące, których wysokość w tym czasie wzrosła z 24,6 mln zł w 2019 roku do 41,6 mln zł w roku 2024. Wydatki majątkowe natomiast wahały się w tym czasie w przedziale od 22,5 tys. zł do 2,5 mln zł. W analizowanym okresie wysokość subwencji oświatowej wahała się w przedziale od 12,9 mln zł (2020 rok) do 23 mln zł (2024 rok). Pomimo stałego wzrostu wartości subwencji oświatowej w latach 2020-2024, różnica między nią, a wydatkami w dziale 801 w latach 2019-2023 stale rosła. Na początku analizowanego okresu wynosiła niespełna 11 mln zł, a w 2023 roku – 19,8 mln zł. W 2024 różnica ta spadła do 18,7 mln zł. Tym samym w latach 2019-2023 stopień pokrycia wydatków oświatowych przez subwencję oświatową w Gminie Ustrzyki Dolne systematycznie spadał z 55% do 47%, po czym w 2024 roku ponownie wyniósł 55%. Szczegółowe dane dotyczące wydatków w dziale oświata i wychowanie w Gminie Ustrzyki Dolne prezentuje poniższa tabela.

Tab. 38. Wydatki w dziale oświata i wychowanie w Gminie Ustrzyki Dolne w latach 2019-2024 (w zł)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
WYDATKI OGÓŁEM	24 658 784	24 527 394	26 663 136	31 197 519	37 099 759	41 707 070
Wydatki bieżące	24 599 793	24 504 894	25 571 599	30 672 352	34 597 004	41 555 659
Wydatki majątkowe	58 991	22 500	1 091 537	525 167	2 502 755	151 411
SUBWENCJA OŚWIATOWA	13 665 295	12 899 198	13 582 474	14 937 204	17 280 853	22 998 074
Różnica między subwencją oświatową a wydatkami w dziale 801	10 993 489	11 628 196	13 080 662	16 260 315	19 818 906	18 708 996
Stopień pokrycia	55%	53%	51%	48%	47%	55%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne zadanie publiczne polegające na zapewnieniu bezpłatnego transportu dzieci do szkół i przedszkoli powierzone zostało na podstawie uchwały nr IX/91/24 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 27 listopada 2024 r. Bieszczadzkiemu Związkowi Komunikacyjnemu, w ramach którego przewoźnikiem jest PKS Jarosław S.A.

Kultura i sport

Kultura w lokalnej społeczności pełni m.in. funkcje: integracyjną, edukacyjną, komunikacyjną, tożsamościową, rozrywkową, twórczą, ekonomiczną czy społeczną. Szczególnie istotne z punktu widzenia jednostki samorządu terytorialnego są funkcje społeczne, związane z regulację norm, obyczajów i kodów kulturowych, a zatem wpływające na kształtowanie kapitału społecznego oraz funkcje integracyjne, przez które rozumieć należy zdolność kultury do tworzenia poczucia wspólnoty poprzez tworzenie wspólnych przeżyć i doświadczeń. Dodatkowo, kultura pełni ważną rolę poprzez dostarczanie lokalnym społecznościom możliwości spędzania wolnego czasu, wzbogaconego o elementy twórcze, innowacyjne lub edukacyjne.

W zakresie kultury należy zwrócić uwagę na miejsca związane z lokalną historią i tożsamością. Na terenie Gminy Ustrzyki Dolne znajduje się 38 obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Podkarpackiego oraz 124 wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. Dodatkowo, na jej terenie znajduje się szereg miejsc pamięci narodowej, w tym: pomnik upamiętniający mieszkańców wsi pomordowanych przez hitlerowców w Łobozewie, pomnik poświęconym żołnierzom walczącym na frontach I i II wojny światowej w Ustrzykach Dolnych, pomnik wojska ochrony pogranicza w Ustrzykach Dolnych, pomnik gen. Maczka, pomnik poświęcony sybirakom w Ustrzykach Dolnych, pomnik pomordowanych przez hitlerowców w Ustrzykach Dolnych, pomnik poległych w Jureczkowej, pomnik pomordowanych przez UPA w Ropience czy pomnik ku czci lotników szkoły szybowcowej w Ustrojowej.

Za realizację zadań z zakresu kultury i sportu w Gminie Ustrzyki Dolne odpowiadają następujące podmioty:

Ustrzycki Dom Kultury jest samorządową instytucją kultury, której działalność polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Główne działania UDK obejmują organizację licznych wydarzeń kulturalnych oraz edukację artystyczną poprzez sekcje zainteresowań. Dodatkowo, instytucja prowadzi kino „Orzeł” i wydaje dwutygodnik Gazeta Bieszczadzka. W ramach sekcji artystycznych UDK w 2024 r. około 175 uczestników rozwijało swoje talenty m.in. w dziedzinach muzyki (pianino, gitara, wokal), plastyki, teatru i tańca pod okiem instruktorów. Uczestnicy tych sekcji regularnie prezentują swoje umiejętności podczas lokalnych wydarzeń oraz konkursów, reprezentując Ustrzycki Dom Kultury z dużym zaangażowaniem i pasją. W 2024 roku Ustrzycki Dom Kultury zorganizował lub współorganizował łącznie 77 wydarzeń kulturalnych, w tym koncerty, spektakle teatralne, festiwale, warsztaty oraz różnorodne imprezy plenerowe. Kalendarium UDK łączyło stałe, coroczne inicjatywy z nowatorskimi propozycjami – po raz pierwszy zorganizowano np. silent disco, które przyciągnęło wielu uczestników, oraz tygodniowy cykl „Tydzień z musicalem”, który dostarczył mieszkańcom wielu atrakcji inspirowanych teatrem muzycznym. Ustrzycki Dom Kultury aktywnie współpracuje z innymi podmiotami – ściśle kooperuje m.in. z Ustrzyckim Stowarzyszeniem Kultury (wspierając takie inicjatywy jak Uniwersytet Trzeciego Wieku) oraz z jednostkami organizacyjnymi gminy przy realizacji programów społeczno-kulturalnych. Efektem takiej współpracy było m.in. zorganizowanie w 2024 roku dwóch

dwutygodniowych turnusów letnich półkolonii dla dzieci, które cieszyły się dużym zainteresowaniem i oferowały uczestnikom warsztaty plastyczne, seanse filmowe, zajęcia kulinarne oraz gry terenowe. Dzięki tak szerokiemu wachlarzowi działań – od edukacji artystycznej i warsztatów po imprezy kulturalne, wydawnictwa i projekty realizowane z partnerami – Ustrzycki Dom Kultury pełni kluczową rolę w życiu społeczno-kulturalnym gminy, integrując mieszkańców i wzbogacając lokalną kulturę.

Ośrodek Sportu i Rekreacji odpowiada za administrację następujących obiektów: kryta pływalnia z kawiarnią, baseny zewnętrzne, boiska sportowe, kort tenisowy, hala sportowa i boisko „Orlik", ścianka wspinaczkowa, sala zabaw dla dzieci, zielony labirynt, tężnie solankowe w Parku pod Dębami, Centrum Turystyki Aktywnej w Łobozewie oraz Park Linowy. W 2024 roku OSiR zorganizował ponad 30 wydarzeń sportowych i kulturalnych, w tym m.in.: turnieju tenisa stołowego, Walentynek na lodowisku, zawodów pływackich, Dnia Sportu czy Dnia Dziecka. Ośrodek stanowi ważne ogniwo w polityce zdrowotnej i społecznej gminy, promując aktywny styl życia oraz integrację międzypokoleniową poprzez dostęp do sportu i rekreacji. W jego gestii znajduje się również sezonowe lodowisko, co poszerza ofertę rekreacyjną dla młodzieży. OSiR bierze także udział w działaniach edukacyjnych i sportowych w ramach projektów realizowanych przez szkoły, np. „Aktywna Szkoła". Jest to jednostka kluczowa dla kształtowania wizerunku Ustrzyk Dolnych jako miejsca przyjaznego aktywności fizycznej i sportom zimowym.

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. prof. Eugeniusza Wanienka to nowoczesna instytucja kultury, której głównym celem jest upowszechnianie czytelnictwa i promowanie literatury wśród mieszkańców Gminy i powiatu. Biblioteka posiada 4 filie zlokalizowane w miejscowościach: Brzegi Dolne, Ropience, Ustjanowa Górna oraz Wojtkowa. W 2024 roku jej księgozbiór obejmował blisko 68,3 tys. woluminów. W tym czasie zarejestrowanych było 2 264 czytelników, którzy wypożyczyli przeszło 51,3 tys. woluminów. Jednym z wyróżniających się elementów działalności placówki był bibliobus – mobilna biblioteka, która kontynuowała swoją działalność rozpoczętą w 2021 roku, docierając m.in. do dzieci ze Szkoły Podstawowej w Ropience. Biblioteka realizowała również projekt „Biblioteka trampoliną rozwoju", w ramach którego pozyskano pomoce dydaktyczne i sprzęt o wartości 5 000 zł dzięki współpracy z Fundacją Banku Pekao S.A. W ciągu roku zorganizowano liczne zajęcia biblioteczne dla dzieci w wieku żłobkowym, przedszkolnym i szkolnym, a także dla seniorów w ramach współpracy z Dziennym Domem Pomocy „Akademia Bieszczadzkiego Seniora". Organizowane były konkursy tematyczne oraz wydarzenia plenerowe, takie jak Wakacyjny Piknik Rodzinny przy Szkole Podstawowej nr 1. Biblioteka dba również o promocję czytelnictwa w mediach społecznościowych, prowadząc cykle rekomendacji książkowych: „Z bibliotecznego katalogu" i „Piątkowe muffinki do weekendowej rozkminki". Dzięki szerokiemu wachlarzowi działań i innowacyjnym formom dotarcia do odbiorców, placówka odgrywa istotną rolę w kształtowaniu życia kulturalnego i edukacyjnego społeczności lokalnej.

Na terenie Ustrzyk Dolnych organizowany jest szereg rozmaitych wydarzeń kulturalnych, wśród których wymienić można m.in.:

Ustrzyki Festiwal Rockowy, będący wydarzeniem powstałym z potrzeby kontynuowania i rozwijania tradycji muzyki rockowej w Ustrzykach Dolnych – mieście posiadającym wyjątkowe miejsce w historii polskiej sceny alternatywnej. Już na przełomie lat 70. i 80. XX wieku Ustrzyki Dolne, obok takich miast jak Warszawa, Gdańsk czy Wrocław, były jednym z ważniejszych ośrodków narodzin punk rocka w Polsce, a następnie nowej fali i zimnej fali. W 1980 roku odbył się tu Przegląd Zespołów Rockowych, w którym udział wziął m.in. zespół Kazika Staszewskiego – późniejszy Kult. Dziś organizacja festiwalu wynika z trwałego zainteresowania mieszkańców i turystów muzyką rockową, a także z potrzeby podtrzymywania lokalnej tożsamości kulturowej. Festiwal przyciąga publiczność w różnym wieku – od młodzieży po osoby starsze, co nadaje mu charakter wydarzenia międzypokoleniowego. UFR pełni nie tylko funkcję rozrywkową, lecz także społeczną – staje się przestrzenią integracji, wymiany doświadczeń i wspólnego przeżywania kultury muzycznej. Wydarzenie sprzyja promocji miasta, wzmacnia więzi lokalne i buduje poczucie wspólnoty w oparciu o wartości kultury niezależnej. Tym samym Ustrzycki Festiwal Rockowy łączy historię z teraźniejszością, przekształcając muzykę rockową w narzędzie kulturalnej ciągłości i lokalnej dumy.

Street Food Festival to trzydniowe, letnie wydarzenie plenerowe, które na stałe wpisało się w kalendarz kulturalny Ustrzyk Dolnych jako święto smaków, muzyki i wspólnego spędzania czasu. Festiwal odbywa się w weekend – od piątku do niedzieli – i przyciąga zarówno mieszkańców, jak i turystów, oferując im bogatą ofertę kulinarną i rozrywkową w samym sercu miasta. Ustrzycki rynek zamienia się w strefę gastronomiczną, do której zjeżdżają liczne food trucki z daniami kuchni z całego świata – od burgerów i tacos po tajskie curry i rzemieślnicze lody. Wydarzeniu towarzyszy swobodna, wakacyjna atmosfera, sprzyjająca integracji, rozmowom i spotkaniom przy wspólnych stołach rozstawionych w przestrzeni miejskiej. Wieczorami odbywa się kino plenerowe, które gromadzi widzów na leżakach i kocach, oferując repertuar filmów familijnych, komedii i klasyki kina w klimacie relaksu i letniego luzu. Kulminacyjnym punktem festiwalu jest niedzielne HOLI – Święto Kolorów, które przyciąga tłumy uczestników, zwłaszcza młodzież i rodziny z dziećmi. Podczas tej energetycznej zabawy wszyscy obsypują się kolorowymi proszkami, tworząc barwną, radosną i inkluzyjna przestrzeń wspólnoty. Street Food Festival to nie tylko wydarzenie kulinarne, ale również forma miejskiej animacji kultury, budująca atmosferę otwartości, gościnności i lokalnej tożsamości.

Święto Chleba „Ludowizna” to również wyjątkowe wydarzenie kulturalno-edukacyjne, które pielęgnuje lokalne dziedzictwo i przekazuje kolejnym pokoleniom wiedzę o tradycjach wiejskiego życia. Z ponad 20-letnią historią, stało się jednym z najbardziej rozpoznawalnych symboli tożsamości regionalnej w Gminie Ustrzyki Dolne. Wydarzenie ukazuje wartość codziennego chleba jako owocu pracy, cierpliwości i szacunku dla natury – poprzez autentyczne pokazy dawnych technik rolniczych i rzemieślniczych. Uczestnicy mogą nie tylko obserwować proces wypieku chleba, lecz także czynnie włączyć się w warsztaty, np. wyrabiając i piekąc proziaki – tradycyjny podkarpacki przysmak. „Ludowizna” oferuje również możliwość zakupu świeżych wyrobów regionalnych, co czyni ją ważnym wydarzeniem promującym lokalnych producentów i kuchnię. Oprawa muzyczna w wykonaniu zespołów ludowych nadaje wydarzeniu

atmosferę wspólnotowości i radości, przypominając o bogactwie kultury wiejskiej i roli folkloru w życiu społeczności. To wydarzenie, które integruje mieszkańców, uczy młodsze pokolenia i przyciąga turystów szukających autentycznych doświadczeń kulturowych. Święto Chleba to nie tylko tradycja – to żywe świadectwo ciągłości, tożsamości i dumy z dziedzictwa bieszczadzkiej wsi.

Dodatkowo, na terenie Gminy Ustrzyki Dolne odbywają się regularnie m.in. takie wydarzenia kulturalne jak: Jarmark Wielkanocny, Jarmark Bożonarodzeniowy, Przegląd Filmów Górskich, Święto Miodu, festyny czy święto ziemniaka.

Gmina Ustrzyki Dolne charakteryzuje rozbudowaną infrastrukturą sportową, która obejmuje m.in.:

- halę sportową, zlokalizowaną przy Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych, ul. 29 Listopada 19a w Ustrzykach Dolnych,
- Kryta pływalnia i zespół basenów zewnętrznych, zlokalizowane przy ul. Witolda Gombrowicza 49 w Ustrzykach Dolnych, przy których znajdują się także korty tenisowe oraz boiska,
- lodowisko miejskie OSiR, zlokalizowane przy ul. Gombrowicza w Ustrzykach Dolnych, przy którym funkcjonuje wypożyczalnia sprzętu do jazdy na łyżwach,
- Stadion Miejski, zlokalizowany przy ul. Kolejowej w Ustrzykach Dolnych, o wymiarach 105x68 m, obok którego znajduje się również mniejsze boisko piłkarskie o wymiarach 95x50 m oraz stadion lekkoatletyczny, korty tenisowe i kompleks szatniowy,
- tor rowerowy „Pumptruck” i skatepark, zlokalizowane w Parku Pod Dębami nad rzeką Strwiąż, będący jednym z najdłuższych tego typu torów w Polsce,
- trasy rowerowe „Downhill”, zlokalizowane na stokach Laworty,
- trasy narciarskie na Żukowie, im. Stanisława Nahajowskiego, zlokalizowane w miejscowości Ustjanowa Górna, które stanowią jedne z najdłuższych w Polsce tras do uprawiania narciarstwa biegowego. Dłuższy odcinek liczy sobie 5 km długości,
- Stacja Narciarska „Gromadzyń”, położona na północnym zboczu góry Gromadzyń, w ramach której istnieją trzy trasy zjazdowe, o długości 750, 800 i 900 metrów,
- Stacja Narciarska „Laworta”, położona na północnym zboczu góry Laworta, której główna trasa liczy sobie 1 250 m długości,
- Stacja Narciarska „Arłamów”, położona na południe od kompleksu hotelowego, której łączna długość tras wynosi w przybliżeniu 1,5 km,

- wyciąg narciarski „Mały Król”, zlokalizowany na północno-wschodnim zboczu góry Mały Król, którego trasa zjazdowa liczy sobie 200 m długości i jest idealna do nauki jazdy na nartach,
- park linowy w Parku pod Dębami, których złożony jest z 3 tras o różnych stopniach trudności, których łączna długość wynosi 350 metrów.

A także wiele innych obiektów o funkcjach sportowo-rekreacyjnych, w tym stanowiących część kompleksu Arłamów. Dodatkowo, na terenie Gminy znajdują się liczne szlaki turystyczne, ogród sensoryczny oraz tężnie solankowe w Parku pod Dębami (rozdział 1.4.).

Niemniej, pomimo rozbudowanej infrastruktury sportowej w Gminie Ustrzyki Dolne w dalszym ciągu dostrzega się konieczność jej dalszego rozwijania oraz modernizowania, w celu zwiększenia atrakcyjności jednostki jako ważnego ośrodka turystyki sportowej, ze szczególnym wskazaniem sportów zimowych.

Bezpieczeństwo publiczne

Bezpieczeństwo stanowi fundament stabilności i rozwoju. Zapewnia mieszkańcom poczucie ochrony, wpływa na ich zdrowie i dobrostan, sprzyja współpracy, angażowaniu się w życie wspólnoty oraz pozytywnie wpływa na rozwój gospodarczy i społeczny JST.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 14 ustawy o samorządzie gminnym, utrzymanie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa należy do zadań własnych Gminy.

Za bezpieczeństwo mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne odpowiadają m.in. funkcjonariusze Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Ustrzykach Dolnych, której siedziba mieści się przy ul. 1 Maja 22.

Ponadto, na terenie Gminy Ustrzyki Dolne funkcjonuje 13 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej, spośród których 4 (jednostki w Łodynie, Ropience, Wojtkowej i Wojtkówce) zostały ujęte w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym. Oznacza to, że mogą zostać wezwane do udziału w akcjach pożarniczo-ratowniczych na terenie całego powiatu bieszczadzkiego. Poza podstawową działalnością, część z jednostek OSP uczestniczy w obchodach takich uroczystości jak: Dożynki Gminne, Gminne Zawody Sportowo-Pożarnicze czy Gminne obchody Dnia Strażaka oraz zabezpieczaniu wydarzeń sportowych.

Tab. 39. Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej na terenie Gminy Ustrzyki Dolne

Nazwa jednostki	Lokalizacja	Ujęcie w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym (tak/nie)
OSP w Brelikowie	Brelików	nie
OSP w Chwaniowie	Wojtkówka	nie
OSP w Jureczkowej	Jureczkowa	nie
OSP w Krościenku	Krościenko	nie

OSP w Łobozewie	Łobozew Górny	nie
OSP w Łodynie	Łodyna	tak
OSP w Ropience	Ropienka	tak
OSP w Stańkowej	Stańkowa	nie
OSP w Ustjanowej	Ustjanowa Dolna	nie
OSP w Ustrzykach Dolnych	Ustrzyki Dolne, ul. Jasień	nie
OSP w Wojtkowej	Wojtkowa	tak
OSP Wojtkówce	Wojtkówka	tak
OSP Zawadce	Zawadka	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne i danych Krajowego Rejestru Sądowego.

Nad bezpieczeństwem mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne czuwają również funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Ustrzykach Dolnych, zlokalizowanej przy ul. 29 listopada 33. Obszar Gminy podzielony jest na 3 rejony dzielnicowe. W Komendzie zatrudnionych jest 72 funkcjonariuszy. Najczęściej popełnianymi przestępstwami w Gminie są rozboje, kradzieże oraz akty wandalizmu. Zgodnie z danymi Krajowej Mapy Zagrożeń Bezpieczeństwa na terenie miasta znaczna część zgłoszeń dotyczy także kwestii związanych z nieprawidłowym parkowaniem. Na terenie wiejskim dotyczyły one natomiast głównie przekroczeń prędkości, poruszania się po terenach leśnych pojazdami typu quad oraz zdarzeń drogowych z udziałem zwierząt leśnych.

Na terenie miasta Ustrzyki Dolne znajduję się 19 punktów monitoringu wizyjnego, z czego 6 obrotowych.

Otoczenie zewnętrzne i wewnętrzne

Jednym z elementów otoczenia wewnętrznego gminy są organizacje pozarządowe działające na jej obszarze. Ich liczba odzwierciedlać może także stopień zaangażowania społecznego w sprawy publiczne. W celu analizy stanu sektora NGO-sów *(ang. Non-governmental organization)* w Gminie Ustrzyki Dolne zdecydowano się na przeliczenie liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1 000 mieszkańców oraz porównanie sytuacji Gminy z obszarem powiatu bieszczadzkiego, województwa podkarpackiego oraz średniej dla grupy porównawczej. Na początku analizowanego okresu wskaźnik dla Gminy Ustrzyki Dolne przybrał wartość 7,09. W kolejnych latach przyjmował stale coraz wyższe wartości, aż w 2023 roku osiągnął poziom 8,72. W tym czasie dla województwa podkarpackiego przyjął wartość 4,41, a dla powiatu bieszczadzkiego – 9,08. Średnia wartość wskaźnika dla grupy porównawczej wyniosła w 2023 roku 4,41. Pod względem liczby działających fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w relacji do liczby mieszkańców Gmina Ustrzyki Dolne znajduje się na poziomie zbliżonym do powiatu bieszczadzkiego oraz znacząco powyżej poziomu województwa podkarpackiego i grupy porównawczej. Szczegółowe dane przedstawia poniższa rycina.

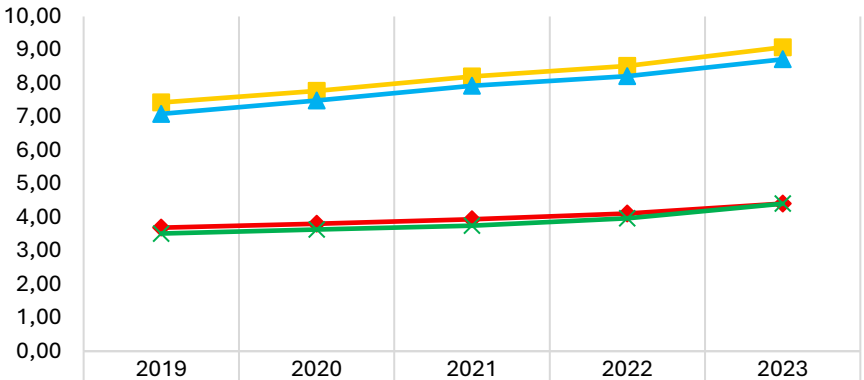

	2019	2020	2021	2022	2023
województwko podkarpacie	3,69	3,81	3,94	4,11	4,41
powiat bieszczadzki	7,43	7,78	8,21	8,52	9,08
Gmina Ustrzyki Dolne	7,09	7,49	7,93	8,22	8,72
grupa porównawcza	3,52	3,64	3,75	3,97	4,41

Ryc. 42. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1 tys. mieszkańców w Gminie Ustrzyki Dolne na tle powiatu, województwa i grupy porównawczej w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zgodnie z danymi Krajowego Rejestru Sądowego na terenie Gminy Ustrzyki Dolne zarejestrowanych jest 118 stowarzyszeń, fundacji oraz innych organizacji społecznych i zawodowych.

Szczególną rolę w życiu społeczności lokalnych odgrywają koła gospodyń wiejskich (KGW). Jak wskazuje ustawa o kołach gospodyń wiejskich stanowią one dobrowolne, niezależne od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządną społeczną organizację mieszkańców wsi, wspierającą rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającą na rzecz środowisk wiejskich. Odgrywają one również kluczową rolę w propagowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów. Według danych Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich w Gminie Ustrzyki Dolne zarejestrowanych jest 19 KGW:

- Koło Gospodyń Wiejskich w Równi,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Dźwiniaczu Dolnym,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Jureczkowej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Stańkowej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Wojtkowej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Hoszowczyku „Mleczna Dolina”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Ustjanowej Górnej – „UST JANKI”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Bandrowie „Bandrowianki”,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Liskowatym,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Brzegach Dolnych,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Ropience,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Krościenku,
- Koło Gospodyń Wiejskich Malinki w Brelikowie,

- Koło Gospodyń Wiejskich Wiarczanki w Wojtkówce,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Taleśnicy Oszwarowej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Łodynie Łodynianki,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Ustjanowej Dolnej,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Hoszowie,
- Koło Gospodyń Wiejskich w Łobozowie Dolnym Łobozewianki.

Instrumentem służącym kształtowaniu polityki współpracy z organizacjami pozarządowymi jest program współpracy Gminy Ustrzyki Dolne z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Zgodnie z treścią przedmiotowego programu w 2025 roku realizowane będą we współpracy z organizacjami pozarządowymi, na które, w zależności od obszaru działalności, przewiduje się następujące środki finansowe:

- upowszechnianie kultury – 20 tys. zł,
- pomoc społeczna – 460 tys. zł,
- kultura fizyczna i sport – 325 tys. zł,
- turystyka – 10 tys. zł,
- aktywizacja i integracja osób w wieku emerytalnym w życiu społecznym – 40 tys. zł,
- działalność na rzecz organizacji pozarządowych – 10 tys. zł,
- nauka, edukacja, oświata i wychowanie – 10 tys. zł,
- bezpieczeństwo i ochrona pożarowa – 5 tys. zł.

Dodatkowo, w Gminie Ustrzyki Dolne funkcjonuje budżet partycypacyjny pod nazwą Budżet Obywatelski, którego kwota w 2025 roku wyniosła 250 tys. zł. W 2024 roku ze środków Budżetu Obywatelskiego zrealizowano następujące zadania:

- Budowa Remizy OSP w Łodynie – wykonanie kolejnego etapu budowy remizy, obejmującego: izolację cieplną i akustyczną stropów i poddaszy, konstrukcje rusztów pod izolację, ułożenie zabezpieczającej folii paroizolacyjnej, podsufitki oraz posadzki z wylewki epoksydowej (koszt: 99 871,00 zł),
- Nowocześniejsza świetlica w Brelikowie – wykonanie generalnego remontu kuchni i sanitariatów, obejmującego wymianę instalacji elektrycznej i wodnokanalizacyjnej, położenie płytek i traktory, pomalowanie ścian (koszt: 99 722,81 zł).

Od 2015 roku działa także Młodzieżowa Rada Gminy w Ustrzykach Dolnych.

Gmina Ustrzyki Dolne przynależy do szeregu stowarzyszeń i związków, w ramach których współpraca koncentruje się na osiąganiu rozmaitych celów.

Tab. 40. Najważniejsze związki i stowarzyszenia, do których przynależy Gmina Ustrzyki Dolne

Nazwa związku/stowarzyszenia:	Charakter współpracy z Gminą
Bieszczadzki Związek Komunikacyjny	Realizacja zadań własnych z zakresu publicznego transportu zbiorowego oraz przeciwdziałania wykluczeniu transportowemu
Bieszczadzki Związek Powiatów i Gmin Pogranicza z siedziba w Lesku	Integracja działań jednostek stowarzyszonych na rzecz rozwoju infrastruktury, ochrony środowiska, turystyki, lokalnej gospodarki oraz działalności na rzecz popularyzacji profilaktyki lecznictwa, turystyki, sportu i rekreacji
Lokalna Grupa Działania "Zielone Bieszczady"	Współpraca oraz wymiana doświadczeń pomiędzy członkami i partnerami zewnętrznymi, a także wspieranie rozwoju obszarów wiejskich przy wykorzystaniu środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.
Związek Miast Polskich	Wspieranie idei samorządu terytorialnego oraz wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Ustrzyki Dolne
Stowarzyszenie Euroregion Karpacki	Budowanie trwałych więzi ponad granicami państw, ukierunkowany na zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy regionu karpackiego. Działania te sprzyjają tworzeniu zintegrowanej przestrzeni współpracy, w której samorządy oraz instytucje z Polski, Słowacji, Węgier, Rumunii i Ukrainy mogą wspólnie realizować projekty odpowiadające na lokalne i ponadlokalne wyzwania. Inicjatywa ta obejmuje nie tylko realizację wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych i społecznych, ale również aktywną wymianę wiedzy, dobrych praktyk i doświadczeń. Ważnym aspektem tej współpracy są także spotkania, konferencje i szkolenia, które umożliwiają rozwój kompetencji lokalnych liderów oraz integrację środowisk eksperckich i decyzyjnych. Dzięki takim działaniom wzmacniana jest spójność terytorialna regionu Karpat, a także jego konkurencyjność i atrakcyjność inwestycyjna. Współpraca transgraniczna staje się zatem narzędziem aktywnego kształtowania przyszłości regionu w oparciu o dialog, partnerstwo i wspólne cele.
Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna	Współpraca w zakresie promocji i rozwoju turystycznego regionu poprzez organizację wydarzeń, udział w targach turystycznych oraz prowadzenie kampanii informacyjnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

W mieście Ustrzyki Dolne swoją siedzibę ma Bieszczadzka Agencja Rozwoju Regionalnego sp. z o.o. Udziałowcami i założycielami spółki są gminy powiatu bieszczadzkiego, spośród których Gmina Ustrzyki Dolne jest największym udziałowcem. Celem działalności BARR jest:

- promowanie rozwoju społeczno-gospodarczego regionu Bieszczad,
- promowanie regionalnej produkcji i usług w kraju i za granicą,
- inicjowanie i stymulowanie współpracy regionalnej i międzynarodowej,
- koordynowanie prac związanych z restrukturyzacją regionu,
- prowadzenie badań naukowych mających na celu rozwój gospodarczy i kulturalny społeczności lokalnej,
- inicjowanie i popieranie tworzenia nowych podmiotów gospodarczych ze szczególnym ukierunkowaniem na tworzenie nowych miejsc pracy,
- podejmowanie przedsięwzięć na rzecz ochrony środowiska, w tym rozwoju rolnictwa ekologicznego i turystyki,
- inspirowanie współpracy regionalnej, w szczególności z rejonami przygranicznymi Ukrainy i Słowacji.

Dla Gminy Ustrzyki Dolne oraz 12 innych gmin zlokalizowanych w regionie Bieszczad przyjęty został na podstawie uchwały nr 44/1168/24 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad. Program formułuje wizję rozwoju regionu w sposób następujący:

„Obszar PSRB, to obszar wykorzystujący swój niezwykły potencjał przyrodniczy i kulturowy do rozwoju społeczno-gospodarczego; dzięki wyeksponowanym walorom przyrodniczym, zasobny ekonomicznie, dostępny transportowo i cyfrowo; atrakcyjny dla mieszkańców, inwestorów i gości; ukierunkowany na zachowanie różnorodności biologicznej i rozwój OZE, innowacyjny rozwój branży turystycznej i wdrażanie nowych technologii oraz na kształtowanie jakości kapitału społecznego."

Cel główny Programu brzmi natomiast następująco:

„Odpowiedzialne wykorzystanie walorów i potencjału obszaru Bieszczad do zapewnienia rozwoju funkcji turystycznych, zwiększenia wielopłaszczyznowej dostępności, aktywności gospodarczej regionu, kształtowania jakości kapitału ludzkiego z równoczesną ochroną środowiska naturalnego."

Ważnym aspektem współpracy jest także wspólne dążenie do realizacji określonych celów przez jednostki samorządu terytorialnego, w tym z różnych państw, w ramach zawartych partnerstw. Poniższa tabela prezentuje wykaz gmin partnerskich Gminy Ustrzyki Dolne.

Tab. 41. Gminy partnerskie Gminy Ustrzyki Dolne

Gmina	Charakter współpracy
Galanta (Słowacja)	Wymiana doświadczeń oraz współpraca pomiędzy placówkami oświatowymi, kulturalnymi i innymi instytucjami w zakresie takich obszarów, jak: turystyka, sport, kultura oraz fora tematyczne i specjalistyczne. Wspólne podejmowanie inicjatyw i projektów sprzyjających rozwojowi tych dziedzin. Poszukiwanie zewnętrznych źródeł finansowania oraz ich efektywne wykorzystywanie zgodnie z ustalonymi, wspólnymi priorytetami i celami partnerskiej współpracy.
Fil'akovo (Słowacja)	Wymiana doświadczeń oraz współpraca pomiędzy placówkami oświatowymi, kulturalnymi i innymi instytucjami w zakresie takich obszarów, jak: turystyka, sport, kultura oraz fora tematyczne i specjalistyczne. Wspólne podejmowanie inicjatyw i projektów sprzyjających rozwojowi tych dziedzin. Poszukiwanie zewnętrznych źródeł finansowania oraz ich efektywne wykorzystywanie zgodnie z ustalonymi, wspólnymi priorytetami i celami partnerskiej współpracy.
Wojnicz (Polska)	Wymiana doświadczeń obejmuje takie dziedziny jak: kultura, sport, turystyka i rekreacja, oświata i wychowanie, promocja, realizacja wspólnych przedsięwzięć z wykorzystaniem środków finansowych pochodzących z funduszy zewnętrznych, ochrona środowiska, współpraca zagraniczna, gospodarka komunalna, infrastruktura drogowa oraz służba zdrowia, a także inne obszary istotne z punktu widzenia rozwoju lokalnego.
Zamardi (Węgry)	Popieranie i rozwijanie przyjacielskich kontaktów oraz humanitarnych, kulturalnych i sportowych relacji pomiędzy obiema miastami obejmuje m.in. wzajemną promocję miast i regionów poprzez wymianę materiałów informacyjnych i promocyjnych. W ramach współpracy realizowana jest również wymiana delegacji grup zawodowych i specjalistów z różnych dziedzin, a także rozwijane są kontakty pomiędzy szkołami, zespołami artystycznymi, klubami sportowymi, organizacjami pozarządowymi oraz dziećmi i młodzieżą. Ważnym elementem współpracy jest także wspieranie rozwoju relacji gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem sektora turystyki.

Potęgowo (Polska)	Wymiana doświadczeń oraz współdziałanie pomiędzy placówkami oświatowymi, kulturalnymi i innymi instytucjami odbywa się w różnych obszarach tematycznych, takich jak turystyka, sport, kultura oraz fora specjalistyczne. Działania te obejmują także wspólne poszukiwanie zewnętrznych źródeł finansowania oraz realizację projektów zgodnie z ustalonymi, wspólnymi priorytetami. Współpraca ta sprzyja integracji środowisk lokalnych, wzmacnianiu potencjału instytucjonalnego oraz skuteczniejszemu wykorzystaniu dostępnych zasobów i narzędzi rozwojowych.
Giraltovce (Słowacja)	Współpraca obejmuje wiele dziedzin, w tym wymianę doświadczeń i wiedzy w zakresie samorządności lokalnej, działania kulturalno-oświatowe, rozwój sportu i turystyki, a także współpracę w obszarze nauki i edukacji, zwłaszcza poprzez kontakty i wspólne inicjatywy realizowane przez szkoły. Istotnym elementem jest także ochrona środowiska oraz organizowanie wymiany młodzieży i innych grup mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne i Miasta Giraltovce. Współpraca dotyczy również kontaktów gospodarczych między firmami i organizacjami z obu stron, a także wspólnego ubiegania się o środki finansowe z Unii Europejskiej w ramach projektów partnerskich.
Mikołajów (Ukraina)	Współpraca obejmuje przede wszystkim działania w zakresie komunikacji i drogownictwa, w tym budowę, rozbudowę i modernizację sieci dróg wraz z niezbędną infrastrukturą. Istotnym obszarem współdziałania jest również ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie współpracy między podmiotami gospodarczymi, w tym tworzenie wspólnych polsko-ukraińskich jednostek gospodarczych. W ramach współpracy podejmowane są również działania służące poznaniu systemów funkcjonowania samorządów oraz rozwojowi współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego i instytucjami im podległymi. Ważną rolę odgrywa także wspieranie kontaktów i wspólnych przedsięwzięć organizacji pozarządowych działających po obu stronach granicy. Zakres współpracy obejmuje ponadto dziedziny takie jak kultura, edukacja i oświata, ochrona zdrowia, zabezpieczenie społeczne, kultura fizyczna i sport, a także ochrona dziedzictwa historycznego i kulturowego oraz rozwój turystyki. Strony angażują się również w opracowanie i realizację wspólnych projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej lub innych organizacji i instytucji finansujących, w tym w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska–Białoruś–Ukraina. Dodatkowym elementem współpracy jest wymiana informacji oraz promocja regionów, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania nowoczesnych narzędzi komunikacji elektronicznej.
Heviz (Węgry)	Współpraca obejmuje takie obszary jak rozwój gospodarczy, turystyka, sport i rekreacja, oświata i wychowanie, kultura, ekologia i ochrona środowiska, samorządność lokalna, współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz współpraca zagraniczna. Ponadto dotyczy także takich dziedzin jak ochrona zdrowia, rozwój terenów przygranicznych, bezpieczeństwo publiczne, transport zbiorowy oraz infrastruktura drogowa.
Stary Sambor (Ukraina)	Współpraca obejmuje takie obszary jak oświata, kultura, sport, turystyka, ochrona środowiska, ochrona zdrowia, rozwój terenów przygranicznych, bezpieczeństwo publiczne, transport zbiorowy oraz drogi publiczne.
Sokółka (Polska)	Współpraca obejmuje takie obszary jak: kultura, sport, turystyka i rekreacja, oświata i wychowanie, promocja wspólnych przedsięwzięć z wykorzystaniem środków finansowych pochodzących z funduszy zewnętrznych, ochrona środowiska, współpraca zagraniczna, a także gospodarka komunalna i infrastruktura drogowa.
Nevitske (Ukraina)	Obie strony deklarują współpracę na rzecz rozwijania i umacniania relacji opartych na przyjaźni, partnerstwie oraz wzajemnych korzyściach, ukierunkowanych na wspieranie lokalnego rozwoju. Wspólnym celem jest podejmowanie trwałych i skutecznych działań sprzyjających rozwojowi współpracy transgranicznej pomiędzy regionami. Deklaracja obejmuje również realizację wspólnych inicjatyw traktowanych jako narzędzie wspomagające rozwój lokalny i wzmacniające więzi terytorialne.
Borysław (Ukraina)	Współpraca obejmuje przede wszystkim tworzenie możliwości do wszechstronnych i bezpośrednich kontaktów między mieszkańcami, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, co sprzyja lepszemu wzajemnemu poznaniu, a także wymianie myśli, poglądów i informacji. Istotnym obszarem współdziałania jest również realizacja wspólnych projektów ukierunkowanych na pozyskiwanie środków finansowych z Unii Europejskiej oraz innych źródeł, w celu efektywnego wdrażania wspólnych zadań i inicjatyw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

4.3. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Opieka zdrowotna stanowi element istotnie wpływający na jakość życia oraz przewidywaną długość życia. Dostęp do dobrej opieki zdrowotnej wpływać może pozytywnie również na rozwój gospodarczy, poprzez ograniczenie negatywnych skutków chorób i kontuzji oraz związane z tym zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wśród lokalnej społeczności. Mając na uwadze występujące w Polsce zjawisko starzenia się społeczeństwa służba zdrowia odgrywa też znaczną rolę w związku ze szczególnym popytem na jej usługi wśród seniorów.

W Ustrzykach Dolnych znajduje się Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej, zlokalizowany przy ul. 29 Listopada 57. W Zespole znajdują się następujące oddziały: Blok operacyjny, Zakład opiekuńczo-leczniczy, Oddział rehabilitacyjny, Oddział chirurgii ogólnej, Oddział chorób wewnętrznych, Oddział pediatryczny i Izba przyjęć. W szpitalu znajdują się także następujące pracownie: fizjoterapii, tomografii komputerowej, rentgenodiagnostyki ogólnej, ultrasonografii, endoskopii oraz laboratorium. Dodatkowo, w jego strukturze działają następujące poradnie: neurologiczna, pulmonologiczna, chirurgii ogólnej, chirurgii urazowo-ortopedycznej, otorynolaryngologiczna, położniczo-ginekologiczna, urologiczna, okulistyczna, medycyny pracy, nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej, lekarza rodzinnego POZ, położnej środowiskowo/rodzinnej POZ, pielęgniarki środowiskowo/rodzinnej POZ, lekarza rodzinnego POZ w Lutowiskach, lekarza rodzinnego POZ w Wołkowyi oraz Poradnia Położniczo-Ginekologiczna w Lutowiskach.

Przy ul. Pionierskiej 10 w Ustrzykach Dolnych siedzibę ma Zespół Ratownictwa Medycznego działający w ramach Bieszczadzkiego Pogotowia Ratunkowego.

Na terenie Gminy cyklicznie prowadzone są bezpłatne badania mammograficzne dla kobiet 45 do 74 roku życia oraz bezpłatnie badania cytologiczne dla kobiet w wieku 25-64 lata.

Za realizację usług z zakresu pomocy społecznej w Gminie Ustrzyki Dolne odpowiadają Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ustrzykach Dolnych oraz Dzienny Dom Pomocy „Akademia Bieszczadzkiego Seniora”. W ramach działalności Ośrodka prowadzone są następujące formy pomocy społecznej:

a) finansowe, obejmujące:
    - zasiłek stały,
    - zasiłek okresowy,
    - zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
    - zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
    - wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd,
b) niefinansowe, obejmujące:
    - pracę socjalną,
    - bilet kredytowany,

- składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- składki na ubezpieczanie społeczne,
- pomoc rzeczową, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- sprawienie pogrzebu,
- poradnictwo specjalistyczne,
- interwencje kryzysową,
- schronienie,
- posiłek,
- niezbędne ubranie,
- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- mieszkania chronione,
- pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,

c) świadczenia zdrowotne, w ramach którego możliwe jest o ubieganie się przez osoby nieubezpieczone o wydanie decyzji potwierdzające prawo do świadczeń w ramach opieki zdrowotnej na czas nieprzekraczający 90 dni.

W strukturach MGOPS od 2019 roku działa Ośrodek Wsparcia Dzienny Dom „Senior+". Celem ośrodka jest przeciwdziałanie izolacji społecznej osób starszych, podtrzymywanie ich aktywności oraz integracja ze środowiskiem lokalnym. Seniorzy mogą korzystać m.in. z biblioterapii, zajęć artystycznych, spacerów, wycieczek, usług pielęgniarskich, rehabilitacyjnych oraz konsultacji z dietetykiem. Działalność domu finansowana jest ze środków własnych gminy oraz dotacji w ramach Programu „Senior+". Koszt średniomiesięcznego pobytu w 2025 roku wyniósł 2 598,66 zł.

Wsparciem osób starszych zajmuje się również Dzienny Dom Pomocy Akademia Bieszczadzkiego Seniora. W DDP seniorzy mają dostęp m.in. do usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych, wyżywienia, wsparcia psychologia, rehabilitanta i dietetyka czy wyjazdów integracyjnych do placówek kulturalnych.

Ustrzycki Dom Kultury, we współpracy z Ustrzyckim Stowarzyszeniem Kultury prowadzi projekt Ustrzycki Uniwersytet Trzeciego Wieku. Celem tej inicjatywy jest zaoferowanie seniorom możliwości rozwoju wiedzy i umiejętności, rozwijania zainteresowań oraz uczestnictwa w spotkaniach i wydarzeniach kulturalnych dostosowanych do ich potrzeb i zainteresowań.

W latach 2019-2023 liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w Gminie Ustrzyki Dolne spadła z 676 do 447. W 2023 roku wartość omawianego wskaźnika dla Gminy Ustrzyki Dolne była niższa niż średnia dla powiatu bieszczadzkiego (487) i wyższa od średniej dla województwa podkarpackiego

(426) i grupy porównawczej (363). Oznacza to, że w Gminie Ustrzyki Dolne znajduje się relatywnie dużo osób korzystających z pomocy społecznej w relacji do liczby mieszkańców. Szczegółowe dane prezentuje poniższa rycina.

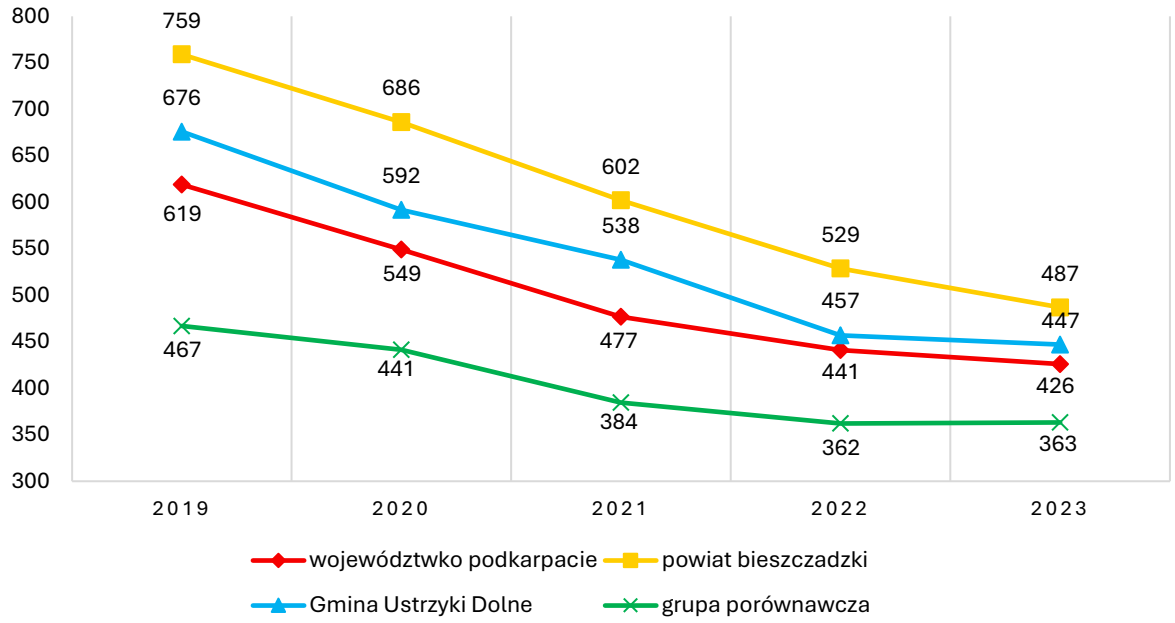

Ryc. 43. Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w Gminie Ustrzyki Dolne na tle powiatu i województwa w latach 2019-2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W Gminie Ustrzyki Dolne wśród beneficjentów pomocy społecznej przeważały osoby borykające się z bezrobociem, ubóstwem oraz długotrwałą i ciężką chorobą[6].

Zasady gospodarowania mieniem komunalnym Gminy Ustrzyki Dolne regulowane są na podstawie następujących dokumentów:

- uchwały nr XXXVI/454/21 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 29 stycznia 2021 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Gminy Ustrzyki Dolne,
- uchwały nr XXXVI/453/21 Rady Miejskiej w Ustrzykach Dolnych z dnia 29 stycznia 2021 r. w sprawie wieloletniego programu gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2021-2026.

Gmina Ustrzyki Dolne posiada w swoim zasobie mieszkania komunalne oraz mieszkania socjalne. W analizowanym okresie liczba mieszkań komunalnych zmniejszyła się z 216 do 195. W tym czasie doszło również do spadku liczby mieszkań socjalnych, stanowiących część zasobu mieszkaniowego Gminy Ustrzyki Dolne. Na początku analizowanego okresu ich liczba wynosiła 86, a w 2024 roku – 82.

[6] Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2023-2032

Tab. 42. Liczba mieszkań komunalnych w zasobie Gminy Ustrzyki Dolne w latach 2020-2024

	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba mieszkań komunalnych	216	212	199	198	195
Liczba mieszkań socjalnych	86	86	84	84	82

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań Gminy Ustrzyki Dolne.

Zgodnie z wieloletnim programem gospodarowania zasobem mieszkaniowym Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2021-2026 18% komunalnych budynków mieszkaniowych odznacza się złym stanem technicznym, 47% - średnim, a 35 – dobrym.

Załącznik nr 2: Wzór ankiety

ANKIETA

Strategia Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne na lata 2026-2036

Szanowni Państwo,

w związku z podjęciem prac nad przygotowaniem Strategii Rozwoju Gminy Ustrzyki Dolne, zwracamy się z prośbą o wypełnienie ankiety. Ankieta jest anonimowa.

Dziękujemy za udział w zbieraniu danych, Państwa opinia i uwagi pomogą zaplanować działania, niezbędne do rozwoju naszej Gminy!

Część I

Proszę o wpisanie znaku X w odpowiednie pola poniższej tabeli. W przyjętej skali 1 oznacza ocenę najniższą, natomiast 5 – ocenę najwyższą; *nie dotyczy/nie mam zdania* nie jest zaliczane do średniej.

OBSZAR: SPOŁECZEŃSTWO						
Jak oceniasz:	**Nie dotyczy/ nie mam zdania**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
aktywność mieszkańców na rzecz Gminy (np. wolontariat, partycypacja, inicjatywy oddolne)?						
skuteczność działania pomocy społecznej?						
dostęp do podstawowej opieki medycznej?						
dostęp do specjalistycznej opieki medycznej?						
możliwości zapewnienia dojazdu do specjalistycznej opieki medycznej poza teren Gminy?						
dostęp do żłobków/klubów malucha?						
jakość opieki żłobkowej?						
wsparcie osób starszych (np. DPS, Kluby Seniora)?						
wsparcie osób niesamodzielnych (m.in. opieka wytchnieniowa, usługi opiekuńcze, asystent rodziny)?						
zadowolenie z usług świadczonych przez Urząd Miejski?						
bezpieczeństwo publiczne?						
dostępność budynków administracji publicznej?						

OBSZAR: GOSPODARKA						
Jak oceniasz:	**Nie dotyczy/ nie mam zdania**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
atrakcyjność inwestycyjną?						
możliwość uzyskania zatrudnienia?						
możliwości zawodowe dla osób z wyższym wykształceniem?						
warunki prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej?						
funkcjonowanie transportu zbiorowego?						
połączenia komunikacyjne z innymi gminami i miastami?						
dostępność usług (np. poczta, bank, fryzjer, sklepy spożywcze)?						
perspektywy rozwojowe działalności rolniczej?						
konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym?						

OBSZAR: ŚRODOWISKO I PRZESTRZEŃ						
Jak oceniasz:	**Nie dotyczy / nie mam zdania**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
estetykę (czystość na obszarach publicznych)?						
jakość powietrza?						
ofertę w działaniach wspierających ochronę środowiska, np. dofinansowania do wymiany źródeł ciepła?						
czystość wód powierzchniowych i terenów przylegających?						
infrastrukturę melioracji szczegółowej (rowy, sieć drenarska, przepusty, itp.)?						
dostępność terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)?						
czystość terenów zieleni (parków, skwerów, zieleńców, zadrzewień ulicznych, lasów)?						
świadomość ekologiczną mieszkańców?						
system odbioru odpadów?						

efektywność zagospodarowania przestrzeni (czy tereny są wykorzystywane optymalnie)?						
walory środowiska przyrodniczego?						
rozwój odnawialnych źródeł energii?						

OBSZAR: INFRASTRUKTURA TECHNICZNA						
Jak oceniasz:	**Nie dotyczy / nie mam zdania**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
stan dróg?						
małą infrastrukturę drogową (chodniki, oświetlenie, przystanki, itp.)?						
bezpieczeństwo przy głównych drogach w związku z ruchem aut osobowych i ciężarowych?						
jakość sieci wodociągowej?						
jakość sieci kanalizacyjnej?						
jakość sieci gazowej?						
dostępność szerokopasmowego Internetu?						

OBSZAR: TURYSTYKA I REKREACJA						
Jak oceniasz:	**Nie dotyczy / nie mam zdania**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
atrakcyjność turystyczną?						
poziom bazy sportowo-rekreacyjnej?						
poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (m.in. szlaki turystyczne, miejsca noclegowe)?						
poziom bazy gastronomicznej?						
wyposażenie placów zabaw i siłowni zewnętrznych?						
system ścieżek rowerowych (połączenia, ciągłość, możliwości traktowania ich jako alternatywę dla transportu samochodowego)?						
jakość istniejących dróg rowerowych?						
jakość istniejących chodników?						
ofertę spędzania wolnego czasu dla dzieci?						
ofertę spędzania wolnego czasu dla młodzieży?						
ofertę spędzania wolnego czasu dla dorosłych?						

ofertę spędzania wolnego czasu dla seniorów?						
działania promocyjne władz, mające na celu pozyskanie potencjalnych turystów?						

OBSZAR: EDUKACJA I KULTURA						
Jak oceniasz:	**Nie dotyczy / nie mam zdania**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
dostęp do edukacji przedszkolnej?						
jakość edukacji przedszkolnej?						
jakość infrastruktury przedszkolnej?						
dostęp do edukacji w szkołach podstawowych?						
jakość edukacji w szkołach podstawowych?						
jakość infrastruktury w szkołach podstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)?						
dostęp do edukacji w szkołach ponadpodstawowych (w tym dojazd)?						
jakość edukacji w szkołach ponadpodstawowych?						
jakość infrastruktury w szkołach ponadpodstawowych (sale lekcyjne, sale sportowe, wyposażenie pracowni szkolnych, szatnie, inne)?						
wsparcie dla uczniów zdolnych w szkołach?						
wsparcie dla uczniów z trudnościami w nauce w szkołach?						
dodatkową ofertę (kółka zainteresowań, klasy sportowe, dodatkowe zajęcia itp.) w szkołach?						
organizację dowozu dzieci do szkół?						
jakość i różnorodność wydarzeń kulturalno-rozrywkowych?						
dostęp do obiektów kulturalnych? (godziny i dni otwarcia, itp.)?						
działalność Ustrzyckiego Domu Kultury oraz Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej?						
działalność świetlic wiejskich?						

Część II:

1. Proszę o zaznaczenie 5 aspektów, które są najistotniejsze do poprawy w Gminie w ciągu najbliższych lat:

□ poprawa infrastruktury drogowej (chodników, dróg)

□ poprawa funkcjonowania transportu zbiorowego

□ rozbudowa dróg rowerowych

□ rozbudowa ciągów pieszych

□ rozbudowa oświetlenia ulicznego

□ rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej

□ rozwój infrastruktury kulturalnej

□ rozwój terenów zieleni (parki, skwery, zieleńce, zadrzewienia uliczne)

□ renowacja zabytków

□ poprawa jakości obsługi mieszkańców i komunikacji z mieszkańcami

□ budowa i modernizacja sieci wodociągowej

□ budowa sieci kanalizacji sanitarnej oraz przydomowych oczyszczalni ścieków

□ rozwój sieci gazowej

□ rozwój przedsiębiorczości - ułatwienie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej (w tym: ulgi)

□ rozwój rolnictwa, w tym nowoczesnych gospodarstw rolnych i przemysłu przetwórczego na obszarze wiejskim

□ poprawa poziomu czystości wód powierzchniowych i podziemnych

□ poprawa funkcjonowania gospodarki odpadami

□ zwiększenie dostępu do Internetu

□ wsparcie dla budowy instalacji pozyskujących energię odnawialną ze słońca, wiatru, biomasy

□ zwiększenie liczby miejsc opieki nad dziećmi do lat 3

□ stworzenie miejsc opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi

□ poprawa dostępu do usług medycznych

□ zmniejszenie bezrobocia

□ zwiększenie natężenia działań promocyjnych Gminy

□ inwestycje w rozwój turystyki

□ podniesienie poziomu nauczania w szkołach podstawowych

□ zwiększenie dostępności przedszkoli

□ zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży

□ poprawa bezpieczeństwa publicznego

□ rozwój oferty kulturalnej i sportowej (imprez, wydarzeń sportowych

□ aktywizacja osób starszych

□ inne (jakie?)

Część III:

1. Proszę o podanie, co mogłoby stać się wizytówką Gminy?

Metryczka

Płeć:

- ☐ **kobieta**
- ☐ **mężczyzna**
- ☐ **nie chcę podawać**

Wiek:

- ☐ **poniżej 18 lat**
- ☐ **18-25 lat**
- ☐ **26-35 lat**
- ☐ **36-45 lat**
- ☐ **46-55 lat**
- ☐ **56-65 lat**
- ☐ **powyżej 65 lat**

Zatrudnienie:

- ☐ **uczeń/student**

- ☐ **rolnik**
- ☐ **przedsiębiorca**
- ☐ **osoba pracująca (inna niż rolnik lub przedsiębiorca)**
- ☐ **bezrobotna**
- ☐ **emeryt/rencista**
- ☐ **inne (jakie?) .....**

Zamieszkanie:

- ☐ **jestem mieszkańcem Gminy**
- ☐ **nie jestem mieszkańcem Gminy**

Zamieszkanie:

- ☐ **jestem mieszkańcem miasta**
- ☐ **jestem mieszkańcem wsi**
- ☐ **nie jestem mieszkańcem Gminy**

Załącznik nr 3: Tabela ewaluacyjna

Cele operacyjne	Kierunki działań	Jednostka odpowiedzialna	Planowany termin wykonania	Faktyczny termin wykonania	Realizacja (TAK/NIE)	Wskaźniki osiągnięcia rezultatów celów operacyjnych	Osiągnięta wartość wskaźnika w roku x
CEL I: Kształtowanie przestrzeni Gminy z poszanowaniem walorów przyrodniczych i kulturowych pasma Bieszczad							
I.1. Poprawa ładu przestrzennego i estetyki Gminy Ustrzyki Dolne	Realizacja założeń reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego w Gminie: opracowanie Planu Ogólnego stanowiącego podstawę realizacji polityki przestrzennej Gminy Ustrzyki Dolne opartej na zasadach zrównoważonego rozwoju					Postęp stopnia zaawansowania prac nad Planem Ogólnym (% realizacji)	
	Rozwijanie działań na rzecz zwiększenia spójności polityki przestrzennej poprzez opracowanie nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego					Wzrost powierzchni obszarów objętych MPZP (ha)	
	Prowadzenie działań konserwatorskich i restauratorskich na zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków					Liczba obiektów zabytkowych objętych działaniami konserwatorskimi (szt.)	
	Poprawa estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych poprzez utrzymywanie i nadzorowanie porządku oraz doposażanie w elementy małej architektury					Liczba nowych lub zmodernizowanych elementów małej architektury (szt.)	
	Kształtowanie spójnej i estetycznej przestrzeni w					Powierzchnia terenów poddanych remediacji (ha)	

	obrębie Gminy Ustrzyki Dolne, uwzględniające również remedia jem terenów zanieczyszczonych						
	Modernizacja i adaptacja budynku starej szkoły w Hoszowie do ponownego pełnienia funkcji publicznych, związanych ze świadczeniem usług dla lokalnej społeczności, a także usług turystycznych					Liczba zmodernizowanych obiektów (szt.)	
	Przebudowa przestrzeni Parku pod Dębami w sposób umożliwiający organizację wydarzeń masowych					Powierzchnia zmodernizowanych przestrzeni publicznych (ha)	
	Utworzenie strefy zieleni i rekreacji					Powierzchnia utworzonej strefy (ha)	
	Podjęcie działań na rzecz regulacji prawnej własności gruntów w obrębie Gminy Ustrzyki Dolne					Liczba uregulowanych spraw własnościowych (szt.)	
I.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury transportowej	Dążenie do wzrostu spójności komunikacyjnej Gminy Ustrzyki Dolne m.in. zacieśnianie współpracy z władzami powiatu bieszczadzkiego, mającej na celu zwiększanie konkurencyjności publicznego transportu zbiorowego na jej obszarze					Liczba przystanków autobusowych na terenie Gminy (szt.)	
	Współpraca z zarządami dróg wyższych kategorii w zakresie modernizacji, rozbudowy i podniesienia standardu dróg będących w ich utrzymaniu, w tym modernizacja drogi krajowej nr 84 połączona z budową chodnika					Długość zmodernizowanych dróg krajowych, wojewódzkich, powiatowych na terenie Gminy (km)	

	Podejmowanie działań na rzecz wzrostu dostępności transportu kolejowego w obrębie Gminy, w tym poprzez utworzenie nowego przystanku kolejowego w miejscowości Ustjanowa Górna oraz modernizacji linii kolejowej					Liczba nowych przystanków kolejowych (1 szt.)	
	Poprawa dostępności komunikacyjnej Gminy Ustrzyki Dolne poprzez modernizację i rozbudowę gminnej infrastruktury drogowej					Długość zmodernizowanych i wybudowanych dróg gminnych (km)	
	Wzrost bezpieczeństwa i komfortu ruchu pieszych poprzez modernizację chodników, w tym w miejscowościach: Ustjanowa Górna, Krościenko i Brzegi Dolne					Długość wybudowanych i zmodernizowanych chodników (km)	
	Dążenie do wzrostu spójności komunikacyjnej Gminy Ustrzyki Dolne m.in. zacieśnianie współpracy z władzami powiatu bieszczadzkiego, mającej na celu zwiększanie konkurencyjności publicznego transportu zbiorowego na jej obszarze					Liczba linii komunikacji publicznej obsługujących teren Gminy (szt.)	
	Podjęcie działań na rzecz utworzenia na terenie Gminy infrastruktury przystosowanej do transportu niskoemisyjnego, w tym stacji do ładowania pojazdów elektrycznych					Liczba utworzonych punktów ładowania pojazdów elektrycznych (szt.)	
	Zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego poprzez					Liczba powstałych elementów oświetlenia ulicznego (szt.)	

	rozbudowę systemu oświetlenia						
	Utworzenie systemu wynajmu rowerów elektrycznych, umożliwiającym turystom i mieszkańcom sprawne przemieszczanie się po górzystym obszarze Gminy Ustrzyki Dolne, a także infrastruktury stacji rowerowych wzdłuż szlaków turystycznych					Liczba wypożyczanych miesięczne rowerów elektrycznych (szt.)	
CEL II: Zielone płuca Podkarpacia – ochrona środowiska i zrównoważone gospodarowanie zasobami							
II.1. Poprawa jakości środowiska poprzez rozwój infrastruktury technicznej	Modernizacja istniejącej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej					Długość zmodernizowanej sieci wod.-kan (km)	
	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Brzegach Dolnych					Wzrost przepustowości zmodernizowanej oczyszczalni ścieków (m3/dobę)	
	Rozbudowa sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy, w tym w miejscowościach: Równia, Łodyna, Ustjanowa Górna, Ustrzyki Dolne, Łobozew Dolny czy Łobozew Górny					Długość powstałej sieci kanalizacyjnej (km)	
	Wsparcie mieszkańców w zakresie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków					Liczba powstałych przydomowych oczyszczalni ścieków (szt.)	
	Rozbudowa sieci wodociągowej na terenie Gminy, w tym w miejscowościach: Strwiążek, Łobozew Górny, Łobozew Dolny czy Krościenko					Długość powstałej sieci wodociągowej (km)	
	Modernizacja i rozbudowa stacji uzdatniania wody					Wzrost przepustowości stacji uzdatniania wody po modernizacji (m3/dobę)	

	Rozwój zielono-błękitnej infrastruktury, zdolnej do przejmowania wód opadowych w mieście Ustrzyki Dolne, w tym w szczególności zwiększenie naturalnego zagospodarowania wód opadowych poprzez zwiększenie udziału powierzchni przepuszczalnych					Powierzchnia terenów z zastosowaną zielono-błękitną infrastrukturą (ha)	
	Modernizacja punktu selektywnej zbiórki opadów komunalnych w Brzegach Dolnych					Liczba nowych lub zmodernizowanych stanowisk w PSZOK (szt.)	
	Modernizacja i rozbudowa sieci ciepłowniczej					Długość zmodernizowanej lub rozbudowanej sieci ciepłowniczej (km)	
	Wspieranie działań w zakresie rozwoju nieinwazyjnych dla krajobrazu naturalnego Gminy mikroinstalacji OZE					Wzrost mocy zainstalowanej mikro instalacji OZE na terenie Gminy (kW)	
	Utworzenie kompostowni					Zdolność przerobowa powstałej kompostowni (Mg/rok)	
II.2. Zrównoważone gospodarowanie zasobami i podnoszenie świadomości ekologicznej	Promocja inicjatyw ukierunkowanych na wydłużenie życia produktów, w tym w zakresie promocji działań na rzecz zapobieganiu marnotrawienia dóbr czy żywności					Liczba zrealizowanych kampanii edukacyjnych i promocyjnych (szt.)	
	Kształtowanie świadomości i postaw ekologicznych społeczeństwa, m.in. poprzez: działania edukacyjne dedykowane dla poszczególnych grup wiekowych, a także trwałe działania edukacyjne prowadzone w przestrzeni publicznej, w tym poprzez					Liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych (szt.)	

	instalację tablic edukacyjnych						
	Wzrost efektywności gospodarki odpadami, w tym wdrażanie modelu gospodarczego opartego na obiegu zamkniętym, poprzez zastosowanie nowoczesnych technologii, w tym dostępnych na rynku komercyjnych rozwiązań z zakresu znakowania, ważenia i przechowywania odpadów w procesie odbioru odpadów komunalnych					Udział odpadów poddanych recyklingowi w ogólnej masie odpadów komunalnych (%)	
	Intensyfikacja działań ukierunkowanych na wsparcie mieszkańców w zakresie likwidacji materiałów zawierających azbest					Ilość zutylizowanych materiałów zawierających azbest (Mg)	
	Podjęcie działań ukierunkowanych na wsparcie mieszkańców w zakresie wymiany źródeł ciepła					Liczba zmodernizowanych źródeł ciepła (szt.)	
	Podjęcie kompleksowych działań w zakresie wzrostu efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, w tym przede wszystkim obiektów szkolnych, kulturalnych i świetlic wiejskich					Liczba budynków użyteczności publicznej objętych termomodernizacją (szt.)	
	Zastosowanie energooszczędnych opraw oświetleniowych w oświetleniu ulicznym, oświetleniu miejsc użyteczności publicznej, skwerów i parków					Liczba wymienionych opraw (szt.)	

	Rewaloryzacja i rozbudowa istniejących terenów zieleni urządzonej					Powierzchnia zrewaloryzowanych lub nowo utworzonych terenów zieleni (ha)	
CEL III: Gmina Ustrzyki Dolne nastawiona na turystykę i innowacje – wsparcie rozwoju gospodarczego							
III.1. Wzmocnienie potencjału gospodarczego i cyfrowego	Podjęcie działań na rzecz umożliwienia prywatnym inwestorom zainwestowania na terenach niezabudowanych, zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie obszarów zamieszkałych,					Powierzchnia powstałych terenów inwestycyjnych (ha)	
	Współpraca międzysektorowa samorządu, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych w zakresie rozwoju gospodarczego obszaru Gminy					Liczba zrealizowanych projektów i działań partnerskich (szt.)	
	Utworzenie w miejscowości Ustjanowa Górna Strefy Sportu i Rekreacji, mającej na celu stymulowanie rozwoju gospodarczego w kierunku sportowo-rekreacyjnym					Powierzchnia nowo utworzonego terenu sportowo-rekreacyjnego (ha)	
	Dążenie do poprawy jakości infrastruktury informatycznej, stanowiącej podstawę budowania bezpieczeństwa cybernetycznego					Liczba obiektów użyteczności publicznej objętych modernizacją infrastruktury IT (szt.)	
	Wzrost poziomu cyberbezpieczeństwa i ochrony danych w Gminie Ustrzyki Dolne					Liczba wdrożonych systemów zabezpieczeń i procedur ochrony danych (szt.)	
	Tworzenie warunków do rozwoju sieci światłowodowej i					Wzrost liczby punktów adresowych objętych dostępem do Internetu szerokopasmowego (szt.)	

	telekomunikacyjnej na terenie Gminy						
	Rozwój współpracy z SIM Południe sp. z o.o., mającej na celu rozbudowę oferty lokalowej w obrębie Gminy Ustrzyki Dolne					Liczba nowych mieszkań powstałych dzięki współpracy (szt.)	
III.2. Nowoczesna i całoroczna infrastruktura turystyczna wspierająca rozwój lokalny	Zagospodarowanie terenów predysponowanych do rozwoju usług sportu i rekreacji celem wzmocnienia oferty turystyki aktywnej na terenie Gminy, obejmującej m.in. utworzenie stadionu sportów zimowych oraz rozbudowę zimowych tras biegowych					Liczba nowo wybudowanych obiektów sportowych (szt.)	
	Zagospodarowanie terenów predysponowanych do rozwoju usług turystycznych celem wzmocnienia walorów turystycznych Gminy Ustrzyki Dolne, w tym min. terenów zlokalizowanych w sąsiedztwie jeziora Solińskiego					Powierzchnia zagospodarowanych terenów o funkcji turystycznej (ha)	
	Poprawa jakości i rozbudowa istniejącej infrastruktury sportowej, w tym wyciągów narciarskich oraz modernizacja Orlika przy Szkole Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych					Liczba zmodernizowanych lub rozbudowanych obiektów sportowych (szt.)	
	Podjęcie działań na rzecz usieciowienia i wzmożenia współpracy lokalnych podmiotów gospodarczych, organizacji pozarządowych i instytucji					Liczba zrealizowanych projektów partnerskich (szt.)	

	działających w obszarze turystyki i dziedzictwa kulturalnego						
	Utworzenie nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżki w koronach drzew oraz rozbudowa infrastruktury turystycznej zlokalizowanej na przebiegu istniejących szlaków					Liczba nowych elementów infrastruktury turystycznej (szt.)	
	Utworzenie w partnerstwie z Nadleśnictwem Ustrzyki Dolne nowych szlaków rowerowych					Długość nowo wytyczonych szlaków rowerowych (km)	
	Wzmocnienie współpracy z Marszałkiem Województwa Podkarpackiego w zakresie budowy trasy rowerowej GreenVelo					Długość nowo wytyczonych szlaków rowerowych, w tym w ramach trasy Green Velo (km)	
	Utworzenie na terenie Gminy nowych punktów wypoczynkowych przy szlakach i atrakcjach turystycznych					Liczba powstałych punktów wypoczynkowych (szt.)	
	Rozbudowa i modernizacja przestrzeni rekreacyjnych					Liczba zmodernizowanych lub utworzonych przestrzeni rekreacyjnych (szt.)	
	Modernizacja Centrum Turystyki Aktywnej w Łobozewie Dolnym					Liczba zmodernizowanych obiektów o funkcjach turystycznych	
III.3. Rozwój narzędzi promocji turystycznej i wizerunkowej	Wydanie przewodnika turystycznego w formie papierowej					Liczba wydanych egzemplarzy przewodnika (szt.)	
	Uczestnictwo w ogólnopolskich i międzynarodowych targach o tematyce turystycznej i regionalnej					Liczba wydarzeń targowych, w których wzięto udział (szt./rok)	
	Rozwój działalności instytucji odpowiedzialnych za promocję walorów turystycznych,					Liczba nowych inicjatyw i projektów promocyjnych (szt./rok)	

	kulturowych i środowiskowych Gminy Ustrzyki Dolne						
	Rozwój narzędzi służących cyfrowej promocji walorów turystycznych Gminy					Liczba kampanii marketingowych zrealizowanych przy wykorzystaniu środków promocji cyfrowej (szt.)	
	Wsparcie działań mających na celu promocję Gminy Ustrzyki Dolne jako idealnego miejsca do spokojnego życia w oparciu o jej walory środowiskowe					Liczba działań podjętych w ramach kampanii promocji Gminy jako atrakcyjnego miejsca do życia (szt.)	
	Intensyfikacja działań promocyjnych w mediach społecznościowych z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi marketingu cyfrowego, takich jak kampanie wideo czy zaangażowanie znanych osobistości					Liczba przeprowadzonych kampanii w mediach społecznościowych (szt./rok)	
	Nawiązanie współpracy z blogerami, influencerami i dziennikarzami turystycznymi w celu promocji walorów turystycznych Gminy					Liczba zrealizowanych działań promocyjnych we współpracy z liderami opinii (szt./rok)	
	Promocja Gminy jako destynacji dla turystyki całorocznej poprzez kampanie tematyczne Podejmowanie działań promocyjnych mających na celu wykreowaniu wizerunku Gminy Ustrzyki Dolne jako miejsca atrakcyjnego do prowadzenia działalności gospodarczej					Liczba działań w ramach kampanii tematycznych dotyczących turystyki całorocznej (szt./rok) Liczba przeprowadzonych kampanii i działań promocyjnych (szt.)	
CEL IV: Wysoka jakość życia mieszkańców Gminy Ustrzyki Dolne							

IV.1. Gmina przyjazna mieszkańcom – zdrowie, opieka i bezpieczeństwo	Zwiększenie liczby miejsc w Zakładzie opiekuńczo-leczniczym w Ustrzykach Dolnych					Wzrost liczby miejsc dostępnych w ZOL (szt.)	
	Podjęcie działań na rzecz zwiększenia dostępności usług medycznych, w tym specjalistycznej opieki medycznej					Liczba podjętych działań mających na celu zwiększenie dostępności specjalistycznej opieki medycznej (szt.)	
	Poprawa dostępności architektonicznej obiektów i przestrzeni publicznych					Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (szt.)	
	Zwiększenie mobilności i samodzielności osób starszych, w tym poprzez wprowadzenie takich usług jak Taxi dla seniora					Liczba przejazdów zrealizowanych w ramach usługi (szt./rok)	
	Organizacja cyklicznych wizyt opiekuńczo-konsultacyjnych dla seniorów i osób ze szczególnymi potrzebami z miejscowości oddalonych od centrum Gminy Ustrzyki Dolne					Liczba zorganizowanych wizyt (szt.)	
	Rozwój systemu świadczenia usług prewencyjnych i interwencyjnych, ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów społecznych					Liczba osób objętych działaniami prewencyjnymi i interwencyjnymi (os.)	
	Wspieranie programów profilaktyki zdrowotnej, szczepień i badań przesiewowych we współpracy z lokalnymi placówkami medycznymi					Liczba osób objętych programami profilaktycznymi (os./rok)	
	Rozszerzenie oferty integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz aktywizacja społeczności na rzecz					Liczba uczestników projektów integracyjnych i aktywizacyjnych (os./rok)	

	przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu						
	Rozwój wolontariatu i samopomocy sąsiedzkiej					Liczba zarejestrowanych wolontariuszy/akcji wolontariackich (szt.)	
	Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców poprzez budowę infrastruktury kryzysowej, w tym schronów					Liczba nowo wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury kryzysowej (szt.)	
	Organizacja szkoleń z zakresu pierwszej pomocy, reagowania kryzysowego i obrony cywilnej dla mieszkańców i lokalnych służb					Liczba przeprowadzonych szkoleń (szt./rok)	
	Wspieranie działalności OSP poprzez zakup nowoczesnego sprzętu gaśniczo-ratowniczego					Liczba jednostek OSP doposażonych w nowoczesny sprzęt (szt.)	
IV.2. Wzmocnienie potencjału edukacyjnego i społecznego młodego pokolenia	Podniesienie jakości kształcenia poprzez doposażenie placówek edukacyjnych w nowoczesne wyposażenie edukacyjne i utworzenie specjalistycznych pracowni					Liczba doposażonych szkół i przedszkoli w nowoczesne wyposażenie (szt.)	
	Rozbudowa Szkoły Podstawowej nr 1 w Ustrzykach Dolnych oraz zwiększenie oferty edukacyjnej o rehabilitację sensoryczną					Liczba nowych sal powstałych w ramach rozbudowy (szt.)	
	Wzrost bezpieczeństwa i rozwój zainteresowań uczniów w sferze sportowej poprzez modernizację i doposażenie szkolnej infrastruktury sportowej, w tym poprzez zakup nowego wyposażenia					Liczba obiektów sportowych zmodernizowanych lub doposażonych (szt.)	

	Dążenie do podniesienia poziomu upowszechnienia edukacji przedszkolnej poprzez dostosowanie i rozwój atrakcyjności oferty edukacyjnej placówek i oddziałów przedszkolnych					Wzrost odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (%)	
	Zwiększenie dostępności usług medycznych w szkołach i przedszkolach					Liczba placówek edukacyjnych objętych dodatkowymi usługami medycznymi (szt.)	
	Wprowadzenie działań ukierunkowanych na aktywizację młodzieży oraz zachęcenie jej do pozostania w Gminie, w tym poprzez utworzenie przestrzeni sprzyjającej integracji					Powierzchnia nowo utworzonych przestrzeni dla młodzieży (ha)	
	Identyfikacja i wsparcie uczniów szczególnie uzdolnionych w sferach: nauk matematyczno-przyrodniczych, nauk humanistycznych, sportu, artystycznej czy cyfrowej poprzez system zajęć dodatkowych					Liczba uczniów uczestniczących w dodatkowych zajęciach dla uzdolnionych (os.)	
	Wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami poprzez rozwijanie i dostosowywanie oferty pomocy psychologa, zajęć korekcyjno-kompensacyjnych czy rozwiązań z zakresu edukacji włączającej					Liczba uczniów objętych pomocą psychologiczną i zajęciami korekcyjno-kompensacyjnymi (os.)	
	Wspieranie zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży poprzez edukację, profilaktykę i tworzenie przyjaznego klimatu szkolnego					Liczba programów lub zajęć profilaktycznych zrealizowanych w szkołach (szt./rok)	
	Wsparcie rozwoju kompetencji nauczycieli					Liczba nauczycieli uczestniczących w szkoleniach i kursach	

						podnoszących kwalifikacje (os./rok)	
	Wzmocnienie współpracy szkoły z rodzicami i lokalnym środowiskiem w celu wspólnego wspierania rozwoju dzieci i młodzieży					Liczba wspólnych inicjatyw/spotkań szkoły z rodzicami i społecznością lokalną (szt./rok)	
IV.3. Tożsamość, tradycja i aktywność – rozwój życia kulturalnego i sportowego	Wspieranie lokalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego poprzez działania edukacyjne, konkursy, wystawy oraz dokumentowanie historii i tradycji regionu					Liczba wydarzeń, konkursów i inicjatyw kulturalno-edukacyjnych realizowanych rocznie (szt.)	
	Rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami, Kołami Gospodyń Wiejskich i OSP w zakresie wspólnej organizacji wydarzeń integracyjnych o charakterze kulturalnym lub sportowym					Liczba wspólnie zorganizowanych wydarzeń kulturalnych i sportowych (szt./rok)	
	Rozszerzenie oferty kulturalnej dostosowanej do różnych grup wiekowych, z uwzględnieniem potrzeb i zainteresowań młodzieży i seniorów					Liczba nowych programów kulturalnych skierowanych do młodzieży i seniorów (szt.)	
	Rozwój działalności kulturalnej w Gminie, w tym poprzez rozbudowę zaplecza lokalowego Ustrzyckiego Domu Kultury					Wzrost powierzchni użytkowej UDK (m2)	
	Adaptacja dworca PKP w Krościenku w celu utworzenia Centrum Aktywności Kulturalnej					Powierzchnia zaadaptowanych przestrzeni na cele kulturalne (m2)	
	Zwiększenie dostępności architektonicznej budynków instytucji					Liczba obiektów kulturalnych dostosowanych do potrzeb	

	kulturalnych, w tym poprzez montaż takich rozwiązań jak dźwigi osobowe					osób z niepełnosprawnościami (szt.)	
	Poprawa jakości infrastruktury sportowej i rozbudowa oferty sportowej Gminy Ustrzyki Dolne, w tym dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych					Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów sportowych (szt.)	